

HADTUDOMÁNY

A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

A TARTALOMBÓL

Az Európai Unió történetéből
A Magyar Honvédség az EU-ban
Vámszolgálat és világkereskedelem
A haderő átalakítása és fejlesztése
A tüzérség fejlesztésének irányai
A műszaki támogatás elvei
Küldetésorientált vezetés
Külföldi tapasztalatok hasznosítása
A katonai szaknyelv ápolásáról
Mediterrán Párbeszéd a biztonsáért
Akuszikus, nem halálos fegyverek
Beszámoló a Társaság közgyűléséről
Pályázati felhívások

XIV. évfolyam
2004/2.

A tanulmányok szerzői

- Bartha Tibor* mk. alezredes,
a ZMNE doktorandusza
- Dr. Bencze József* pézügyőr vezérőrnagy,
címzetes főiskolai docens
- Dr. Felházi Sándor* mk. alezredes, PhD,
egyetemi docens
- Dr. Gyarmati István* nagykövet,
biztonságpolitikai szakértő
- Dr. Kovács Tibor* mk. alezredes, PhD,
egyetemi tanár
- Dr. Lendvay Marianna* főiskolai docens
- Lippai Péter* őrnagy,
a ZMNE doktorandusza
- Dr. Mlinárik László* alezredes, PhD,
a ZMNE adjunktusa
- Nagy Gábor* mk. ezredes,
HM HVK integrációs főnök-helyettes
- Dr. Nagy László* nyá. mk. ezredes,
az MTA doktora
- Siposné dr. Kecskeméthy Klára* ezredes,
a földrajztudományok kandidátusa
- Dr. Szabó Sándor* mk. ezredes,
egyetemi tanár,
a hadtudomány kandidátusa
- Tomolya János* alezredes,
az MH SZP hadműveleti főnökség
doktrinális főtisztje
- Dr. Zsigmond Gyula* PhD, főiskolai tanár
- A társasági hírek összeállításában részt vett:
Horváth István,
Dr. Király László,
Kolossa Sándor,
Dr. Pekó József.

A Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata

Felelős kiadó:
NAGY LÁSZLÓ,
a társaság elnöke

A folyóirat szerkesztőbizottsága:

Elnök:
PADÁNYI JÓZSEF,
a társaság alelnöke

Elnökhelyettes:
HORVÁTH ISTVÁN
főszerkesztő

Tagjai:
Barna Géza,
Bertalan György,
Kádas Géza,
Király László,
Kovács István,
Kovács Tibor,
Oroszi Antal,
Pataky Iván,
Pekó József,
Várhegyi István.

Szerkesztőbizottság és kiadó:
Budapest X.,
Hungária krt. 9–11.
Tel.: 432-9000/29-684 mellék
A mellék HM vonalon
közvetlenül hívható.

Levélcím:
1581 Budapest, Pf. 15.

Internetcím:
<http://www.zmne.hu/kulso/mhtt>

Nyomdai előkészítés
és gondozás:
BAUSZ Kft.

Nyomtatta:
Nagy és Társa Kft.

ISSN 1215-4121

HADTUDOMÁNY

A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

XIV. évfolyam

2. szám

2004. június

Tartalomjegyzék

BIZTONSÁGPOLITIKA

Nagy László:	Az EU közel fél évszázados történetéből	3
Gyarmati István:	A Magyar Honvédség az Európai Unióban	13
Bencze József:	A vámszolgálatok a világkereskedelem biztonságának fenntartásában	21

HADTUDOMÁNY–HADÜGY

Nagy Gábor:	Haderő-átalakítás és haderőfejlesztés	31
Felházi Sándor–Mlinárik László:	A tűzérség korszerűsítésének és fejlesztésének alternatívái	42
Szabó Sándor–Kovács Tibor:	A műszaki támogatás új elvei	54

VEZETÉS – KIKÉPZÉS

Tomolya János:	A tapasztalatok hasznosítása és a katonai szaknyelv fejlesztése	69
Lippai Péter:	A küldetésorientált vezetés történelmi tapasztalatai . .	77

FÓRUM

Siposné Kecskeméthy Klára:

A Mediterrán Párbeszéd a biztonság
és az együttműködés erősítésében 90

Bartha Tibor:

Személyek elleni akusztikus fegyverek,
mint nem halálos eszközök 98

Lendvay Marianna–Zsigmond Gyula:

Komplex villamos rendszerek
megbízhatóság-elemzési módszerei 110

A TÁRSASÁG HÍREI

Tájékoztató a Magyar Hadtudományi Társaság küldöttgyűléséről 117

A küldöttgyűlés határozatai 127

A Társaság közhasznúsági jelentése a 2003. évről 128

A Társaság tisztségviselői
a beszámoló és tisztújító küldöttgyűlés után 130

A Magyar Hadtudományi Társaság pályázati felhívása a 2004. évre 131

A Hadművészeti Szakosztály vitafóruma 132

A Védelemgazdasági Szakosztály ülése 134

Egy hiánypótló könyv 135

Pályázat – BTR-80 harcjármű fejlesztési lehetőségei
a kor kihívásainak tükrében 136

Nagy László

Az EU közel fél évszázados történetéből

Magyarországon a rendszerváltástól az európai uniós csatlakozásunkig eltelt másfél évtized alatt jelentős változások történtek a társadalmi, gazdasági élet minden területén, beleértve a fegyveres és a rendvédelmi szerveket is. Megszűnt az évtizedekig szemben álló két katonai tömb közül a Varsói Szerződés, 1999-ben hazánk a NATO, 2004. május 1-jén az Európai Unió tagja lett. Az uniós tagsággal Magyarország régi álma teljesült, az európai közösség tagja lett: kötelezettségekkel és jogokkal.

A Magyar Hadtudományi Társaság fóruma a Hadtudomány feladatkörének megfelelően napjaink kihívásait és az uniós tagságunkkal kapcsolatos követelményeket, elvárásokat figyelembe véve, az alábbiakban három cikket közöl, amelyeknek a szerzői az EU-tagságunkkal összefüggő kérdéseket vizsgálják. Dr. Nagy László, az MHTT elnöke vázlatosan áttekinti az EU történetét; dr. Gyarmati István nagykövet A Magyar Honvédség az Európai Unióban című írásában választ keres: mit jelent a tagság a honvédelem, az MH számára, milyen legyen a honvédség, mire és hogyan készüljön fel; dr. Bencze József, a VPOP rendészeti főigazgatója, a vámszolgálatok, a vámigazgatás feladatai területén történt változásokat, és a világkereskedelem biztonságát erősítő intézkedéseket mutatja be.

Ha az Európai Unióról akarunk reális képet kapni, feltétlenül említést kell tennünk elődszervezeteiről, köztük az 1957-ben megalakult Közös Piacról (hivatalos nevén Európai Gazdasági Közösség, EGK). Ez a szervezet létezése során több gyökeres változáson is átesett, amelyek közül feltétlenül említésre méltó az 1967-es egyesülés: közös utódszervezetté integrálódott az EGK és két másik szakirányultságú nyugat-európai intézmény, a Montánunió és az Euratom. Az utódszervezet neve: Európai Közösségek, EK.¹ Ez a szervezet szinte kizárólagosan gazdasági profillal rendelkezett. Megalakulásakor hat országot tömörített tagjai sorába: a Benelux-államokat, Franciaországot, a Német Szövetségi Köztársaságot és Olaszországot. A későbbiekben csatlakozott Dánia, Írország, Nagy-Britannia (1973), Görögország (1981), Portugália és Spanyolország (1986), így a hidegháborút követő évekre 12-re nőtt a taglétszám.²

A következő radikális változás az EK életében 1991 decemberében következett be, amikor a holland kisvárosban, Maastrichtban az állam- és kormányfők határoza-

1 Az integráció (angol elnevezéssel European Communities, EC) a Római Szerződéssel jött létre.

2 Ebben az időben született az EK szimbóluma, a kék alapon kört alkotó 12 sárga csillag, amelyek száma a taglétszámtól függetlenül nem változik.

tot fogadtak el a szervezet tevékenységi körének *három pillérre* helyezéséről. Az első pillér a hagyományos gazdasági együttműködést képviselte, a második – jelen tanulmány szempontjából kiemelkedő fontosságú – a *közös kül- és biztonságpolitikát*, a harmadik pedig a belügyi-igazságügyi együttműködést, jogharmonizációt.

A Maastrichti Szerződés a második pillérről az alábbiak szerint fogalmaz: „Az *Unió és tagállamai közös kül- és biztonságpolitikát határoznak meg és hajtanak végre.*” (J.1. cikk 1. pont).³ „*A közös kül- és biztonságpolitikának magában kell foglalnia, valamennyi, az Unió biztonságát érintő kérdést, beleértve a közös védelmi politika formálását, amely idővel közös védelemhez vezethet.*” (J.4. cikk 2. pont).

Figyelemre méltó mozzanat, hogy a szerződés választ ad a „hogyan” kérdésre is, mégpedig igen kategorikus formában: „Az Unió kötelezi a Nyugat-európai Uniót – amely az Unió fejlődésének integráns része – az Unió védelmi hatású döntéseinek, akcióinak kidolgozására és végrehajtására.”⁴

Tulajdonképpen ezzel az Európai Unió (EU) feladatát szab a *Nyugat-európai Uniónak* (NYEU, illetve angolul West European Union, WEU), egy másik, lényegében tőle független nemzetközi szervezetnek – igaz persze, hogy a NYEU minden tagja egyidejűleg tagja az Európai Uniónak is. Mindenesetre a szerződés aláírói tényként kezelik, hogy a NYEU az Európai Unió fejlődésének integráns része, vagyis mintegy *megelőlegezi* azt a későbbi lépést, amellyel a Nyugat-európai Unió beolvad az EU struktúrájába.

Megjegyzendő, hogy a Maastrichti Szerződés – hasonlóan más integrációs dokumentumokhoz – külön cikkben szabályozza a NATO-hoz fűződő kapcsolatokat: „Az Unió által követett politika nem befolyásolhatja az egyes tagállamok biztonság- és védelmi politikájának sajátosságait, tiszteletben kell tartania az egyes tagállamok NATO-ban vállalt kötelezettségeit, illetve összhangban kell lennie a NATO keretében kialakított közös védelmi és biztonságpolitikával.” (J.4. cikk 4. pont):

Az 1991 decemberében elfogadott határozatot mindegyik tagállamban népszavazásnak kellett megerősítenie, ez Dániában csak a megismételt népszavazás során sikerült, a dánok az első nekifutásra elutasították az Európai Közösségek ilyen jellegű módosítását. A ratifikációs folyamat így csak 1993-ra fejeződött be, ettől az időtől lett hivatalosan a szervezet neve *Európai Unió* (EU, angolul European Union).

Megítélésem szerint rendkívül bátor és előremutató lépés volt a *közös kül- és biztonságpolitika* felvállalása. Annál inkább, mert a határozat szövege utalt arra, hogy ez a közös politika idővel kiterjeszthető a közös védelmi politikára is, illetve perspektívában átnőhet a *kollektív védelem* funkciójába. Ez nem kevesebbet jelentett, mint hogy az Európai Unió lényegesen kibővíti profilját, jelentős funkciókat vállal át a tagországoktól, azok szuverenitásának bizonyos mértékű csorbításával. Másrészt pedig azt jelentette, hogy az EU részt követel magának a biztonsági-biztonságpolitikai kérdések megoldásából, egészen a kollektív védelemig bezárólag, vagyis utóbbi vonatkozásban egy sorba helyezi magát a NATO-val és a Nyugat-európai Unióval. Mind-

3 Angolul: Comon Foreign and Security Policy, CFSP.

4 Lásd részletesebben: Láng Péter: Egy szervezet négy évtizede. A WEU rövid története, 1954–1993. (in: Dunay Pál, Gazdag Ferenc szerk.: Nyugat-európai Unió, Budapest, 1994)

eddig ugyanis csupán ez a két szervezet tartozott Európában a kollektív védelemért felelős intézmények sorába.

Az Európai Unió nem egyszerűen a NYEU mellett kívánta felvállalni a közös védelmi politikát illetve a kollektív védelmet, hanem bizonyos értelemben a Nyugat-európai Unió *helyett*, annak rovására (aminek racionális magyarázatát adja a felesleges párhuzamosságok elkerülésének igénye). Az első lépések mindazonáltal még nem bizonyultak ennyire radikálisnak, a NYEU „felsorakozott” a *Maastrichti Szerződés* mögé, vállalva az EU (kollektív) védelmével kapcsolatos feladatok ellátását. A tagállamok képviselői ugyanis elfogadtak egy nyilatkozatot „a WEU szerepéről és kapcsolatairól az Európai Unióval és a NATO-val”. Ebben a nyilatkozatban nagyon tömören az alábbiakat fogalmazták meg:

„A WEU tagállamai megállapodnak egy hiteles európai biztonsági és védelmi identitás kifejlesztése és védelmi ügyekben egy nagyobb európai felelősség szükségességéről. A WEU integráns részét fogja alkotni az Európai Unió fejlődési folyamatának és fokozza hozzájárulását a szolidaritáshoz a NATO-val. A tagállamok megállapodnak a WEU szerepének erősítéséről, hosszabb távon egy közös védelmi politikáról az Európai Unióban, ami idővel a NATO-éval összeegyeztethető közös védelemhez vezethet. A WEU-t úgy fogják fejleszteni, mint az Európai Unió védelmi összetevőjét és mint a NATO európai pillére megerősítésének eszközét.” (Bevezetés 1. és 2. pont).

Érdekes apróság, hogy a Nyugat-európai Unió nem a NATO európai pilléréként, hanem ezen pillér megerősítésének eszközeként szerepel. Az ok eléggé prózai: ebben az időben néhány európai NATO-tagállam (amelyek nyilvánvalóan szintén részei a pillérnek) nem tagja az EU-nak (Izland, Norvégia és Törökország), illetve a NYEU-nak (Dánia, Görögország). A köztudatban azonban a szervezet kettős szerepvállalásával kapcsolatos megállapítás olyan formában rögzült, miszerint „a NATO európai pillére és az Európai Unió védelmi dimenziója”. Ebbéli kettős szerepét (mondhatnánk, hogy a NATO és az Európai Unió közötti híd szerepét) jelentős mértékben megkönnyítette, hogy tagjainak sorába csupa olyan állam tartozott, amely egyidejűleg tagja volt a másik két említett intézménynek is.⁵

A Nyugat-európai Unió 1954-ben jött létre a módosított *Brüsszeli Szerződéssel*, hét alapító taggal. Rendeltetése kezdettől az európai kollektív védelem biztosítása volt, de a NATO árnyékában sohasem tűnt aktív, hatékony intézménynek. 1973-tól, Nagy-Britannia EK-tagságától kezdve még azt a funkcióját is elveszítette, hogy a britek és a kontinentális Európa közötti kapcsolatként működjön. Tetszhalotti állapotából – francia kezdeményezésre – 1984-ben ébredt új életre, fokozatosan megtestesítve az ún. *európai biztonsági és védelmi identitást* (azonosságtudatot).⁶

A hidegháborút követően a már említett 1991-es *Maastrichti Szerződés* illetve az ahhoz kapcsolódó támogató nyilatkozat hozott új szint a NYEU életébe, továbbá 1992-ben a Bonn melletti Petersbergben elfogadott határozat arra vonatkozóan, hogy a szervezet felvállalja az új biztonságpolitikai környezetből fakadó újtípusú feladatokat, a *válság-, illetve konfliktuskezelést*. (A határozatban tételesen megfogalmazott teen-

5 A tagnévsor: Franciaország, a Benelux-államok, Németország (az újraegyesítés után is NSZK néven), Olaszország, Nagy-Britannia, Portugália, Spanyolország, 1992-től.

6 Angolul: European Security and Defence Identity, ESDI.

dóket, nevezi a szakirodalom „petersbergi feladatoknak”). Ezzel a Nyugat-európai Unió tulajdonképpen felsorakozott a NATO mellé, amely a hidegháború befejeződése után úgyszintén a válságkezelés felé orientálódott, továbbá az ENSZ mellé, amely ugyanebben az időben fogalmazta meg a maga számára az ugyanezt a rendeltetést tükröző második generációs békemissziók feladatait.

A NYEU még bizonyos önállóságot tükröző feladatokra vállalkozott a jugoszláv válság időszakában, amelyek közül kiemelésre kívánczik a Jugoszlávia utódállamai ellen elrendelt *kereskedelmi embargó* betartásának ellenőrzése illetve később betartatása az Adrián és a szárazföldi határokon (többek között például a Duna bajai térségében is). A későbbiekben azonban sorsa egyre inkább az EU döntéseinek függvényévé vált.

Ezen döntések közül az egyik legfontosabb az EU *Amszterdami Szerződése* (1997), amely „nemes egyszerűséggel” beemelte a szervezet tennivalói közé a „petersbergi feladatokat”, méginkább aláhúzva ezzel a NYEU létének indokolatlanságát. A következő lépésben (1999 decemberében Helsinkiben) döntés született a Nyugat-európai Unió fokozatos integrálásáról az EU struktúrájába, mégpedig 2002-es határidővel. Ugyancsak Helsinkiben az EU állam- és kormányfői már arról is határozatot hoztak, hogy 2003-ig *közös európai haderőt* hoznak létre 55–60 ezer fős létszámmal. Igaz, hogy ezen haderő kialakítása lassabban megy a vártnál és a tervezettnél, ennek ellenére már a döntéssel magával gyakorlatilag feleslegessé vált a Nyugat-európai Unió.⁷

Az Európai Unió a változások útján

A tizenöt tagot számláló EU a kilencvenes évek második felében ismételtelen szembeállkozott azzal az alapkérdéssel, hogy melyik feladatnak adjon prioritást, a *bővítésnek* vagy a *mélyítésnek*. Az évente több alkalommal is megrendezett csúcstalálkozókön rendre kompromisszumos válaszok születtek, minthogy az EU versenyképességének megtartásához végső soron mindkét feladatot meg kellett oldani.

Az EU-ban bonyolult döntéshozatali mechanizmus alakult ki, hiszen a szervezet közös elhatározását a tagországok nemzeti érdekeinek *összehangolásával* lehet meghozni.

Sajátos, állandóan jelentkező problémája az Európai Uniónak a nagy és kis államok viszonya, az aggodalom az esetleges *túlsúly* vagy *túlreprezentáltság* miatt. Valóban nagy a szórás: Németország lakossága 82,5 millió, Luxemburgé 450 ezer (Máltáé, a 2004-ben csatlakozott legkisebb országa pedig 340 ezer). Ez az aránytalanság jóval nagyobb, mint például az Egyesült Államok esetében tapasztalható. Ráadásul az EU-ban szüntelenül jelentkezik egy *kettős kompromisszum* igénye két egymásnak természetesen ellentmondó egyenlőségi követelmény között, konkrétan a tagállamok egyenlősége illetve az állampolgárok egyenlősége között.

Az állam illetve az állampolgár beleszólási jogának és lehetőségének kérdése tulajdonképpen az EU jellege körül immár évtizedek óta folyó polémiaiban csúcsosodik ki. A vita lényege abban ragadható meg, hogy kontinensünk a *nemzetek Európája* legyen-e, vagy egy *föderatív* elveken nyugvó, a nemzetek feletti intézményeket prefe-

7 Nem feledkezhetünk meg arról a tényről, hogy az 1954-ben megkötött szerződés a Nyugat-európai Unió létrehozásáról 50 évre szól.

ráló államközösség. Mindkét álláspontnak vannak megrögzött hívei és védhető érvei. A valóság nyilvánvalóan a két szélsőséges nézet közötti, újra és újra kialakult *kompromisszum* eredményeként alakul, bár a tendencia inkább a föderatív álláspont lassú erősödését látszik tükrözni (miközben ez még igencsak messze van egy utópisztikus „Európai Egyesült Államok” konstrukciójától).

A döntéshozó illetve irányító szervek struktúrája az alábbiak szerint alakult ki az idők során: Az *Európai Tanács (ET)* szabja meg a fő irányokat és teendőket, az EU „csúcsszerve”, a legfelsőbb döntéshozó szerv. A tagállamok közötti – a Miniszteri Tanácsban kimunkált – kompromisszumok megkötésének fő színtere. Tagjai az állam- és kormányfők, akik évente több alkalommal is, általában négyszer üléseznek. Döntéseit az Európai Tanács egyedül vagy a Parlamenttel közösen hozza meg.

Az *Európai Bizottság (EB)*, de előfordul az EU Bizottság megnevezés is) 2004 májusáig a tagállamok által öt évre delegált 20 *EU-biztos* testülete, tulajdonképpen nemzetek feletti intézmény (az EU „kormány”), amelynek elnöke az olasz Romano Prodi. A 15 tagállam közül Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország és Spanyolország (vagyis az öt „nagy”) jelölhet két-két biztost, a többi állam egyet-egyet. A Bizottság végzi az EU „mindennapi” munkáját, fő tevékenysége a döntés-előkészítés és a javaslattevés (tehát előkészíti, végrehajtja illetve felügyeli a tagállamok döntéseit, de nem dönt helyettük). Határozatait viszont egyszerű többséggel hozza, szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt.⁸

A *Miniszteri Tanács (MT)* az Európai Unió fő döntéshozó szerve, amely a kormányközi egyezkedés terepéül szolgál. Elnökségét félévente más-más tagállam tölti be. Határozatait *minősített többséggel* hozza, de nem dönt az Európai Tanács hatáskörébe tartozó kérdésekben.

Végül az *Európai Parlament (EP)* szintén nemzetek feletti intézmény, amelybe a tagországok öt évre választanak képviselőket, akik pártok szerinti frakciókba tömörülve folytatják tanácskozásait Strasbourg székhellyel. Jelenleg a 626 fős testületben az Európai Néppárt a legnagyobb frakció. A bővítés után a létszám 732-re emelkedik (ebből 24 fogja képviselni Magyarországot).⁹

Tapasztalható némi bizonytalanság abban a kérdésben, hogy melyik is az Európai Unió legfőbb döntéshozó szerve, az *Európai Tanács* vagy a *Miniszteri Tanács*. A két csúcsszerv viszonyát firtató kérdésre a legtalálhatóbb az a meghatározás, hogy a két fórum *együtt* alkotja a döntéshozatal legmagasabb szintjét.

A bővítés illetve mélyítés körüli vita keretében a Nizzában 2000 decemberében tartott csúcstalálkozón végre olyan döntés született, amely egyszerre látszott megoldani a *kettős feladatot*: a részvevők elfogadták azokat az intézményi reformokat, amelyek lehetővé tették jelentős számú ország egyidejű meghívását a *működőképesség* fenntartásának biztosításával.

8 Izgalmas kérdés az új tagállamok biztosainak kijelölése: májustól novemberig „betanulnak” a jelenlegi biztosok mellett, majd – amennyiben a megválasztandó új elnök is elfogadja személyüket – megkezdik „tényleges” ötéves szolgálatukat. Az EB létszáma átmenetileg 30-ra módosult, novembertől azonban minden tagállam egy biztost fog delegálni (összesen 25).

9 Az Európai Parlamentbe egységesen 2004. június 10-e és 13-a között – öt évre szóló mandátummal – választják meg képviselőiket a tagországok állampolgárai.

Az Európai Unió életét és jövőjét jelentősen befolyásoló fórum, az *alkotmányozó konvent* azt a feladatot kapta, hogy dolgozza ki és 2003 júniusában terjessze az EU csúcserőkezelésének részvevői elé az Unió *alkotmányának tervezetét*, amelyet majdnem másfél éves munkával teljesített. Az alkotmánytervezet 2004. június 18-án elfogadásra került, a remélt áttörés azonban végül is *elmaradt*. A kormányközi konferenciát lezáró brüsszeli csúcserőkezelés 2003. december közepén lényegében *kudarccal* ért véget.

Persze az EU-nak az alkotmányon kívül is van éppen elég megoldatlan problémája. Ezek közül kiemelésre kívánczik az Unió *biztonsági-biztonságpolitikai szerepvállalása* körüli ellentmondásos helyzet, továbbá az Európai Unió és a NATO között ennek kapcsán kialakult viszony, és még inkább az Európa és az Egyesült Államok közötti kapcsolatok állapota.

Az európai biztonságpolitika

A már említett Maastrichti Szerződés második pillérét a *közös kül- és biztonságpolitika* képezte (egyre inkább beleértve a közös védelmi politikát is). A tagországok a kilencvenes években viszonylagos egyetértésben munkálkodtak ezen közös politika megfogalmazásán, kidolgozásán és megvalósításán.

Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája azonban ma még egyáltalán nem nevezhető *közösnek*, sokkal inkább illik rá a „*koordinált*” jelző. Mindenekelőtt arról van szó, hogy a maastrichti elhatározásoktól függetlenül tulajdonképpen minden tagállam megtartotta saját döntési hatáskörében a külpolitika (és méginkább a biztonság- és védelmi politika) alakítását. Igaz ugyan, hogy az Unió létrehozta a közös kül- és biztonságpolitika *felelőseinek* (koordinátorának) posztját, de azért a posztra megválasztott Javier Solananak, a NATO korábbi főtitkárának messze nincsenek egy külügy- vagy védelmi miniszterével összevethető jogosítványai.

A jugoszláv válság egymást követő szakaszai rámutattak a közös európai kül- és biztonságpolitikai álláspont *hiányára*, de arra is, hogy milyen nagy szükség van az *egyeztetett* biztonságpolitikai elképzelésekre (nem kevésbé pedig arra, hogy ezek hiányában milyen végzetesen rá van utalva Európa az Egyesült Államokra).

Fokozatosan kialakult az a meggyőződés is, hogy *katonai erő nélkül* amúgy sem lenne súlya egy közös külpolitikának. Bizonyos fokig pedig a jugoszláv válság tapasztalatainak is betudható, hogy 1999 decemberében, a Helsinkiben tartott csúcstalálkozón döntés született az Európai Unió *közös haderejének* megerősítéséről. Ezt a haderőt az EU tagállamai egyértelműen az európai kontinensen, illetve annak közvetlen környezetében kirobbanó válsághelyzetek kezelésére szánták, egyidejűleg bevethető létszámát 55–60 ezer főben határozták meg azzal, hogy három váltásban legyen képes feladatainak ellátására (az összlétszám tehát mintegy 170–180 ezret tehet ki).¹⁰ A készenléti szint elérését a helsinki csúc 2003-ban jelölte meg, azóta ezt a határidőt 2006-ra módosították.

10 Megítélésem szerint a létszám meghatározásakor az IFOR illetve a KFOR kezdeti létszámából indultak ki, ami arra is utal, hogy a közös haderőt egy boszniai vagy koszovói típusú válság kezelésére kívánták alkalmassá tenni.

Az Európai Unió kezdettől igen *rugalmasan kezelte* a közös haderő összetételének kérdését: lehetővé tették a csatlakozni kívánó országoknak – így Magyarországnak – is, hogy felajánlásokat tegyenek és ezzel hozzájáruljanak az eurohadsereg mielőbbi feltöltéséhez. Hazánk egy zászlóaljat és egy Mistrál csapatlégvédelmi alegységet ajánlott fel.¹¹ Mindazonáltal a kontingens megformálása sok nehézségbe ütközött, a felajánlott erők minőségét több kritika is érte.

Az *eurohaderő* azonban már nem csupán papíron létezik. Az Unió barcelonai csúcserkeztetén (2002. március) elvi megállapodás született arról, hogy az EU átveszi a NATO-tól a békefenntartó tevékenységet *Macedóniában* (miután utóbbi erre hivatalosan felkérte az Európai Uniót). Ez 2002 végén meg is történt, tehát a közös európai katonai erő átesett a tűzkeresztségen. Igaz, közös EU–NATO katonai parancsnokság működik, de az irányítás az Európai Unió feladata.¹² A tervek szerint egyébként az Unió 2004 folyamán átveszi a *boszniai missziót* is.

Az uniós biztonságpolitikai elképzelések azonban fordulóponthoz érkeztek, megbicsaklottak annak a vitának a kapcsán, amely 2003 elején bontakozott ki az Egyesült Államok *Irak-politikájával* összefüggésben.

Irak kérdésében az EU két táborra szakadt. A francia–német vonal mellett sorakozott fel Belgium, Luxemburg, Ausztria, Görögország, míg a brit–spanyol álláspontot támogatta Olaszország, Hollandia, Dánia. Az ingadozó tagországok léte nem változtatott azon a tényen, hogy a közös kül- és biztonságpolitika intézménye egyszerűen *csődöt mondott*. Az események határozottan az elkülönülés irányába mutattak.

Már a Szaddam Huszein rezsimje elleni támadás megindítása után, de még az emlékeztető Bush-bejelentés előtt, 2003. április 29-én Brüsszelben francia–német–belga–luxemburgi különcsúcsot tartottak.¹³ Az értekezlet javasolta a *NATO-tól független* – önálló katonai akció végrehajtására is képes – európai haderő létrehozását 2004-ig, a jelenleg is létező francia–német hadtestre alapozva.¹⁴ Ugyancsak javaslat született közös *katonai-védelmi tervezőhivatal* (hadműveleti parancsnokság) felállítására Brüsszel Tervuren nevű negyedében, nem messze a NATO központjától. Az elképzelés egyrészt megbontotta az Európai Unió amúgy is töredezett egységét, másrészt szellemében is ellentmondott az EU és a NATO együttműködésére épülő ún. CJTF-koncepciónak (amely nem függetlenítette volna az európai akciókat a NATO-tól). Kirajzolódott a különálló csoportokra bomlás veszélye.¹⁵

Aligha kell magyarázni, hogy a különutas kezdeményezés alapjaiban ingatta meg a közös kül- és biztonságpolitika kapcsán annak idején megfogalmazott *közös védelmi politika* hitelét. (Ugyanakkor egyértelműen Amerika-ellenes éllel bírt.)

11 Szenes Zoltán vezérkari főnök nyilatkozata. (Népszabadság, 2003. november 7.)

12 Magyarország negyven fővel járul hozzá a misszióhoz. Az összlétszám mintegy félezer fő. (Népszabadság, 2003. augusztus 29.)

13 Mint emlékeztető, Bush amerikai elnök 2003. május elsején jelentette be hivatalosan, hogy Irakban véget értek a jelentősebb hadműveletek.

14 Az ún. Eurohadtestet (Eurocorps) francia–német kezdeményezésre hozták létre a nyolcvanas évek végén, később csatlakoztak hozzá belga, luxemburgi és spanyol alegységek is. A hadtestet szükség esetén – a jelenlegi szabályozás szerint – NATO-parancsnokság alárendeltségébe utalhatják.

15 Lásd többek között a Népszabadság 2003. március 26-i, április 30-i, szeptember 19-i számain.

Az ebben az időben ülésező alkotmányozó konvent a maga módján reagált a biztonsági-védelmi kezdeményezésre: belefoglalta az alkotmány tervezetébe a *megerősített együttműködés* fogalmát (utalva az eltérő sebességre), külön is megfogalmazva és *strukturált együttműködésnek* nevezve a biztonságpolitikai kérdésekben jelentkező eltérő elképzelések lehetőségét, létjogosultságát. Az alkotmány tervezetében a strukturált védelmi együttműködés nyitott klubként szerepelt – a közös valuta vagy a Schengeni egyezmény mintájára –, a felvételi követelményekről külön melléklet intézkedett.

A 2003 októberében kezdődött *kormányközi konferencia* nem tudott egyértelmű álláspontot kialakítani a megerősített (strukturált) együttműködés jogáról. Pontosabban magát a lehetőséget biztosítani kívánta azon tagállamoknak, amelyek – a „leमारadókat” nem bevárva – intenzívebben kívánnának előrelépni az integráció valamely területén. A vita azon kérdés körül kulminált, hogy a tagállamok legalább *harmadának*, vagy legalább *felének* részvétele jogosítson fel a különutas elhatározásokra.¹⁶

Napjainkban tovább folyik a kötéhlúzás, hogy egyáltalán megengedhető-e a két- vagy esetleg többsebességű, „*változó geometriájú*” Európai Unió képének felvázolása, elfogadható-e egy – minden integrációs területen élen járó – „*mag-Európa*” kialakulása, az első- és másodosztályú tagállamok kategóriájának „bevezetése”.

Ami a francia-német-belga-luxemburgi kezdeményezést illeti, az viszonylag rövid életűnek bizonyult és végül nem okozott helyrehozhatatlan károkat (bár okozhatott volna). Tulajdonképpen a britek mentették meg a helyzetet, akik eleinte ugyan harsányan bírálták az ötletet annak Amerika-ellenes lényege miatt, később azonban kapcsolatba léptek a „másik” féllel. Vállalva Washington kezdeti rosszállását, London csatlakozott az európai szerepvállalás gondolatához, azonnal fel is hígítva azt.

Az élek tompításában partnerek voltak a korábbi kezdeményezők is, lépésről lépésre visszatáncolva az eredeti elképzelésektől. 2003 novemberében már meg is született a *brit-francia-német egyetértés*: az állandó, önálló, „uniós” katonai tervező csoportot Mons-ba, a NATO-főhadiszállására telepítik. Ugyanakkor az EU megerősíti a brüsszeli székhelyén működő stratégiai tervező csoportját, amely önálló „európai” katonai műveleteket is megtervezhet.

Végző soron az európaiak biztonsági szövetkezése *három területet fog át*: technikai (fejlesztési és beszerzési ügynökség), politikai (közös kül- és biztonságpolitika) és katonai szintet (hivatalosan is lesz fóruma a védelmi minisztereknek).¹⁷ Az EU védelmi és külügyminiszterei meg is állapodtak az Európai Védelmi Ügynökség létrehozásáról, amelynek rendeltetése a védelmi fejlesztések és beszerzések összehangolása.

Időközben azonban – szinte az európai védelmi politika megítélése kapcsán kialakult kötéhlúzástól függetlenül – 2003 júniusában, a Thessalonikiben megtartott csúc értekezleten az Európai Unió vezetői elfogadták a *biztonságpolitikai stratégiát*. A dokumentum három fő területen fogalmazza meg a tagállamok egyeztetett állásfoglalását: áttekinti az Európára leselkedő veszélyeket (terrorizmus, tömegpusztító fegyverek stb.), a veszélyekre való reakálás módjait illetve a hosszabb távú stratégiai célokat.

16 Magyarország határozottan kiállt a gyorsabb haladás lehetősége mellett, de csak a tagállamok legalább felének bekapcsolódása esetén.

17 Népszabadság, 2003. november 29.

A dokumentumban megfogalmazott nézetrendszer sok vonatkozásban hozzá-
idomul az Egyesült Államok elképzeléseihez, többek között a terrorizmus veszélyes-
ségének kiemelt kezelésével. Még ennél is jobban alkalmazkodik az európai stílus az
amerikaihoz a *reagálás módjának* meghatározásakor (egyértelműen Irakra célozva): ha
a tömegpusztító fegyverek problémájának kezelésére irányuló diplomáciai erőfeszíté-
sek nem vezetnek sikerre, akkor – végső eszközként – sor kerülhet az erő alkalmazá-
sára. A stratégia még a „megelőző akciók” fogalmát is bevezeti (szelektív szankci-
ókra, szállítmányok tilalmára utalva), mindazonáltal kerüli a megelőző háború vagy
a preventív csapás kifejezéseket. És ami a leglényegesebb, az erő alkalmazását szigorú-
an az ENSZ BT felhatalmazásához köti.¹⁸

Nagy könnyelműség lenne azonban azt állítani, hogy a fentiekben említett dön-
tésekkel pont került az Európai Unió és az Egyesült Államok, az Európai Unió és az
Észak-atlanti Szövetség közötti vita végére. Jelentős problémák várnak még megoldá-
sra, amelyek végső soron egyetlen alapvető kérdésben foglalhatóak össze: *kinek a kezében legyen a döntés a biztonságpolitikai, katonai ügyekben?*

Mindezzel együtt is kétségbevonhatatlan az Európai Unió *előrelépése, fejlődése*. A
létező problémák nem akadályozzák a kibővítés folyamatát, amely a jelek szerint – a
mélyítés lépései mellett – markánsan meghatározza az EU arculatát a 21. század első
évtizedében.

A kibővítéssel kapcsolatban mindenki azt a tényt tartja számon, hogy a tíz meg-
hívott ország 2004-ben csatlakozott, Románia és Bulgária pedig valószínűleg
2007-ben csatlakozik az Unióhoz. Törökország neve is felkerült már a várólistára, leg-
alábbis abban az értelemben, hogy 2004 végén az EU megjelöli a csatlakozási tárgya-
lások megkezdésének időpontját. Hajlamosak vagyunk viszont elfeledkezni arról,
hogy még *Nyugat-Európában* is vannak potenciális jelöltek.

A *Schengeni megállapodás* kapcsán már említettem azt a furcsa helyzetet, hogy
Norvégia és Izland – bár nem tagjai az Uniónak – csatlakoztak ehhez az uniós rend-
szerhez. Közülük jelenleg Norvégiáról azt lehet tudni, hogy jelentősen nőtt a belépés
támogatottsága a lakosság körében: 2003 júliusában 52% egyetértett a belépés célsze-
rűségével, és csak 31% állította az ellenkezőjét. Döntés valószínűleg a 2005-ben ese-
dékes parlamenti választások után várható.¹⁹

A kibővítési folyamat feltérképezéséhez még egy – jóval konkrétabb – adalék áll
rendelkezésünkre: az EU 2003 júniusában Thesszalonikiben tartott csúcsértekezletén
megfogalmazódott egy olyan állásfoglalás, hogy a *Nyugat-Balkán* (Albánia, Bosz-
nia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Szerbia-Montenegró) integrálására
mintegy 10–12 év távlatában kerülhet sor. Ebből a megállapításból egy nagyon fon-
tos következtetés adódik, hiszen rávilágít az Unió határozott szándékára, hogy a tel-
jes *balkáni térséget magába integrálja, és ezzel válságövezet-jellegét megszüntesse*. Másrészt
viszont nagyon valószínű, hogy a térség integrálása erősen elnyújtott folyamatként

18 Lásd többek között: Népszabadság, 2003. július 23. A Financial Times szerint az EU vezetői megpró-
bálták meggyőzni Washingtonot, hogy az amerikai seriff mellett el tudják játszani a seriffhelyettes sze-
repét.

19 HVG, 2003. július 12.

megy majd végbe, Horvátország például sokkal hamarabb csatlakozhat az Unióhoz, mint a többiek.

A ma rendelkezésre álló információk szerint tehát az Európai Unió bővítési elképzeléseiben a Balkán *prioritást élvez* a szovjet utódállamokkal (például Ukrajnával, Moldovával) szemben, amelyek egyébként szintén reménykednek az integráció lehetőségében. Mi több, ebben reménykedik *Oroszország* is. Moszkva minden eszközt megragad a kapcsolatok szorosabbra fűzésére. Csupán a példa kedvéért említem, hogy rendszeresen megszervezésre kerülnek az orosz–európai (Oroszország és az Európai Unió közötti) csúcstalálkozók. Ezek sorában 2003. június 1-jén Putyin elnök Szentpéterváron találkozott uniós partnereivel, ahol megfogalmazták távlati célként *egy közös gazdasági térség létrehozását*.²⁰

Igaz, az EU a közös gazdasági teret nemcsak Oroszországgal, hanem általában a szovjet utódállamokkal képzelel el, sőt – a „tágabb” vagy „szélesebb” *Európa* koncepciójának keretében – a mediterrán térség, Észak-Afrika államaival is. Ez a kapcsolati rendszer azonban ma még nem tartozik az integrációs tervek.

Visszatérve az aktuális kibővítés kérdéséhez, érdemes külön figyelmet szentelni *Ciprus* helyzetének, amely a tíz meghívott ország között rendkívüli esetnek számít. A szigetország csatlakozása ugyanis régóta eldöntött kérdés, nyitva csupán az a – nem teljesen mellékes – részletkérdés maradt, hogy a sziget egésze, vagy csak a nagyobbik déli rész, a görög övezet válik EU-tagországgá.

Az 1974 óta megosztott Ciprus egységének helyreállítása valószínűvé vált a *Ciprusi Török Köztársaság* koalíciós kormányának megalakulásával 2004 januárjának közepén: a koalíciót alkotó politikai erők támogatták az uniós integrációt. Ráadásul Ankara is megvonta támogatását a függetlenség-párti Denktas elnöktől, minthogy a szigetország egységének helyreállításával (és az újraegyesült ország felvételével az Európai Unióba) megnyílt volna az út a tárgyalások előtt *Törökország* csatlakozásáról is.

Törökországnak 2004 decemberéig teljesítenie kell az ún. *koppenhágai kritériumokat*, tehát az Unió által megkövetelt demokratikus reformokat (most készül például a vallási és etnikai kisebbségek jogait biztosító törvény).²¹ A ciprusi válság megoldása fontos török érdek lett, bár nem koppenhágai feltétel. A sziget megosztottságának megszüntetésével, a csupán Ankara által elismert Ciprusi Török Köztársaság beolvasásával Törökország visszavonhatná 30 ezer katonáját a szigetről.²²

A ciprusi kibontakozás nemcsak az európai integrációt lendítené előre, hanem egyúttal véget vetne az egyik legrégebben létező válságnak is, hiszen a szigeten immár harminc éve, 1974 óta állomásoznak ENSZ-csapatok (kötelékükben magyar békefenntartókkal), hogy a „zöld vonal” mentén elválasszák a két közösséget, megakadályozzák a fegyveres villongások kiújulását.²³

20 Népszabadság, 2003. június 2.

21 Azért eddig a határidőig, mert az EU ígéretet tett, hogy 2004 decemberében választ ad arra a kérdésre, mikor kezdődnek meg a tényleges csatlakozási tárgyalások Törökországgal.

22 Népszabadság, 2004. január 17.

23 Az Európai Unió kibővítésével összefüggésben a sziget két közössége áprilisban tartott népszavazást az együttes belépésről, sajnos a görög közösség ezt elutasította. Ennek következtében csupán a sziget déli, nemzetközileg elismert görög része vált az EU tagjává.

Gyarmati István¹

A Magyar Honvédség az Európai Unióban

Magyarország az Európai Unió tagja. Igen sok szó esik ezzel kapcsolatban arról, ez milyen kötelezettségekkel és lehetőségekkel jár a magyar gazdaság és társadalom számára, de igen keveset beszélünk arról, *mit jelent a tagság a honvédelem, a Magyar Honvédség számára*. Ez tulajdonképpen érthető, és részben annak tudható be, hogy a magyar politikai elit és közvélemény általában sem érdeklődik a honvédelem iránt. Ez ugyan súlyos hiba és igen komoly következményekkel jár, de nehéz rajta változtatni, különösen, mivel ez a helyzet igen kényelmes a politika számára, hiszen legalább ezen a területen nincs lépéskényszerben. Különösen érthető az érdektelenség az Európai Unió vonatkozásában, hiszen a honvédelem távolról sem tartozik az Európai Unió leglényegesebb területei közé (egyelőre), de az Európai Unió katonai együttműködése egyébként is még gyerekcipőben jár és messze háttérbe szorul – különösen a magyar gondolkodásban – a NATO mögött.

Újszerű kihívások és a haderő jellege

Az alapvető kérdés az, *hogy hogyan lesz képes a Magyar Honvédség, s tágabb értelemben a magyar honvédelem és biztonságpolitika alkalmazkodni a 21. század egyre nyilvánvalóbban óriási és teljesen újszerű kihívásaihoz*. Azt kell eldönteni: milyen válaszokat és megoldásokat tudunk majd találni a fenyegető veszélyek elhárítására; mindeközben hogyan tudunk majd integrálódni a minden bizonnyal hamarosan kialakuló és megizmosodó európai biztonságpolitikai együttműködésbe (amelynek léte és hatékonysága életfontosságú, ha a demokratikus világ szembe akar szállni a pusztító létét is megkérdőjelező fanatikus, előbb-utóbb tömegpusztító fegyverekkel rendelkező és azt használni kívánó terrorista csoportokkal).

A Magyar Honvédség szerepének elemzésekor, természetesen, a saját helyzetünkől kell kiindulni és levonni a megfelelő következtetéseket. Ennek a közhelynek

1 Dr. Gyarmati István nagykövet, az Euroatlanti Integrációért és Demokráciáért Alapítvány kuratóriumának elnöke.

a hangsúlyozása azért nagyon fontos, mert tudnunk kell, hogy azok a következtetések, amelyeket saját magunk és a legtöbb európai állam és haderő számára levonunk, messze nem tekinthetők általánosnak. Míg például Európában majdnem minden állam nyugodtan lemondhat a hagyományos területvédelemről és az azokhoz szükséges „maradványerőkről”, addig ez a világ számos más területén messze nem igaz (nehéz lenne meggyőzni a dél-koreai, a tajvani, a pakisztáni vagy a kongói vezetést, hogy országa nyugodtan lemondhat a területvédelmi erőkről, hiszen területét és szuverenitását nem fenyegeti semmilyen veszély).²

Számos országban, köztük Magyarországon is heves vita folyik arról, *le szabad-e mondani a területvédelemről*, hiszen bizonyos katonai képességek felszámolása viszonylag könnyű, de ha szükség esetén újra létre kellene hozni ezeket, akkor az sokáig tartana és egyáltalán nem biztos, hogy adott esetben lenne rá idő. Azaz, mi történik, ha a biztonsági helyzet megváltozik Európában, környezetünkben, és mégiscsak szükség lenne területvédelmi erőkre.

A kérdés felvetése általában indokolt, hiszen senki se láthatja évezedekre előre, hogyan alakul egy adott térség biztonsági helyzete. Természetesen jogos Magyarország számára is, különösen azért, mert egyúttal a kötelező sorsszolgálat intézményének eltörléséhez is kötődik. Magyarországon, sajnos, e kérdésről nem szakmai, hanem pártpolitikailag motivált ideológiai vita folyik, amely mindkét oldalon nélkülözi a szakszerűség fontos elemeit. Ha ez utóbbi tényrt figyelmen kívül hagyjuk, akkor a kérdés általában úgy tehető fel, *hogy a területvédelmi erőkről való lemondás nem veszélyezteti-e egy esetleges jövőbeni fordulat esetén az ország biztonságát*. Magyarország esetében konkrétan az a kérdés, *hogy a létrehozandó erők képesek lesznek-e garantálni az ország biztonságát, vagy csak – mint néhányan állítják – expedíciós erőként lesznek alkalmazhatóak*.

A vita lényege annak megértése, hogy a hagyományos területvédelmi erők a hadviselés forradalmának korában akkor sem alkalmasak még eredeti feladatuk, a területvédelem ellátására sem, ha ragaszkodnak fenntartásukhoz, hiszen a hadviselés az elkövetkező évtizedben olyan gyökeresen fog tovább változni, hogy a hagyományos területvédelmi erők megsemmisítése gyerekszámú lesz a modern, a hadviselés forradalmának vívmányait alkalmazó, *hálózatközpontú hadviselésre alkalmas erők számára*.³

A kérdést úgy feltenni, hogy *meg kell-e tartani a hagyományos területvédelmi erőket vagy át kell térni az alapvetően expedíciós célokat szolgáló erőkre*, azt mutatja, hogy alapvető szakmai ismeretek hiányoznak a vitából, mind azok részéről, akik a területvédelem feladásától féltik az ország biztonságát, mind pedig azok részéről, akik vehemensen hangoztatják, hogy területvédelemre nincs szükség, s ezért a létrejövő erőknek nem is feladata az ilyen jellegű hadviselésre való felkészülés.

2 Számos esetben igen nehéz az angol kifejezés magyar megfelelőjét megtalálni. A maradványerők az angol „legacy forces” elfogadhatónak ítélt megfelelője.

3 A Network Centric Warfare, amelyet itt hálózatközpontú hadviselésnek fordítottam, a 21. század második évtizedében elterjedő hadviselési mód, amely a technika vívmányainak alkalmazásával soha nem látott képességeket hoz létre az ellenségre szerzett információk és ezek birtokában az ellenség megbénítása és – ha szükséges – megsemmisítése tekintetében. Ennek részleteiben itt és most nem kívánok bocsátkozni, de ezt az állítást a dolgozat egyik alapvető kiindulópontjának tekintem.

Az igazság az, hogy mindkét feladat ellátásához lényegében ugyanazokra a hálózatközpontú hadviselésre alkalmas erőkre van szükség, a különbség csak igen kicsi, hiszen például nagy távolságú szállítóeszközökre nyilvánvalóan csak expedíciós haderők kialakításához van szükség. A magyar vita pedig különösen tragikomikus: úgy tűnik, mintha arról lenne szó, „feláldozunk-e” egy jól működő területvédelemre alkalmas hadsereget a reform, az expedíciós erők kialakításának oltárán. Holott nem erről van szó, hanem arról, hogy egy feladatát ellátni képtelen, lepusztult, *demoralizált hadsereg helyén teremtsünk-e valami újat, s az milyen legyen*. Sajnálatos, hogy sem a politikai feladatszabásban, sem a katonai felső vezetés döntés-előkészítésében nem alakult ki ez a szemlélet, és eluralkodott az ideologikus vitaszellem, amelyhez különböző katonai szakemberek különböző szakmai ideológiákat szolgáltatnak ahelyett, hogy a világ alapvető trendjeiből kiindulva határoznánk meg, milyen haderőre van szükségünk (természetesen, az anyagi korlátok figyelembevételével).

Ennek a hozzáállásnak megint az lesz az eredménye, hogy a haderő még meglevő maradványait is tovább romboljuk, végképp eljártsszuk azoknak a tisztességes, jobb sorsra érdemes katonáknak a bizalmát és hitét is, akik máig csodával határos módon megmaradtak a hadseregben. Ráadásul az önkéntes hadsereg egyébként helyes, de elszórt és különösen szakmailag megalapozatlan és előkészítetlen bevezetésével azt fogjuk elérni, hogy a be nem hívott sorkatonák helyett nem lesznek önkénteseink – ami, persze, a haderő tényleges képességeit nem fogja negatívan érinteni, hiszen néhány ezer sorkatona alig jelentett valamilyen képességet.

A haderő feladata a globális terrorizmus elleni harcban

A Magyar Honvédség Európai Unió belüli szerepének megértéséhez először, természetesen, azt kell megvizsgálni, hogy Európának milyen haderőre van szüksége és azt hogyan képes megteremteni. A haderőt pedig a fenyegetések határozzák meg. Az első kérdés tehát: *milyen fenyegetésekkel kell Európának szembenéznie, amelyek katonai erő igénybevételét tehetik szükségessé*.

A ma már-már közhelyszerű válasz erre a kérdésre a terrorizmus, amely azonban leegyszerűsítő és félrevezető, hiszen a *terrorizmus nem ellenség, hanem az ellenség harcmódja*. Azé az ellenségé, amely egy eltorzított, agresszív vallási ideológia (a fundamentalista, nacionalista iszlám) jegyében meg akarja semmisíteni a számára valóban veszélyes, a modernizáció és a globalizáció vezető erejét jelentő és annak előnyeit nagymértékben élvező fejlett, demokratikus, posztindusztriális, posztmodern társadalmakat. Ennek az ellenségnek a harcmódora a globális – nemzetközi – terrorizmus. Ez az ellenség – számos diktatórikus elődjéhez hasonlóan – a világ meghódítására törekszik, ellenségeit alacsonyabbrendűeknek tekinti és meg kívánja semmisíteni. Mindeközben nem riad vissza a tömeggyilkosságtól sem, sőt: minél nagyobb pusztítást okoz, annál eredményesebbnek tartja magát⁴.

4 Mindezek tudatában, ismét csak az egyszerűség kedvéért, a (globális) terrorizmus kifejezést fogom használni a jelenség és az ellenség leírására, tudatában annak, hogy a fent elmondottak miatt ez nem fejezi ki az ellenség lényegét.

Ezzel a törekvéssel nem lehet tárgyalni, ezekkel a terroristákkal nem lehet kiegyezni, azon egyszerű oknál fogva, hogy számukra semmi más eredmény nem elfogadható, mint az ellenség teljes megsemmisítése. Ez, természetesen, nem jelenti azt, hogy a globális terrorizmus egész tömegbázisát ellenségnek kellene tekinteni. Éppen ellenkezőleg: hosszabb távon a terrorizmus elleni harc legfontosabb eleme azoknak a társadalmaknak a modernizálása, megszabadítása a fundamentalizmus terrorjától, amelyek jelenleg támogatják és ünneplik a terroristákat. Ez azonban hosszú folyamat, amelyben a haderőnek csak nagyon korlátozott, kiegészítő szerepe lehet, s ennél fogva a kérdés kifejtése meghaladja ennek a cikknek a terjedelmét.

A terrorizmus azonban komplex jelenség, s az ellene való küzdelem is az. Mindenekelőtt azt kell tudomásul venni, hogy a siker reményében csak akkor lehet ellene harcolni, ha horizontálisan és vertikálisan is integráljuk erőinket, azaz ha az állam rendelkezésére álló minden – katonai és nem-katonai – erőt bevetünk, azok felhasználását szorosan koordináljuk és mindezt szigorú nemzetközi együttműködésbe illesztjük. Ez azt is jelenti, hogy a biztonsági szektor egyes elemeinek szerepében és a köztük fennálló együttműködésben számos korábbi alapelvet is meg kell kérdőjelezni és meg kell változtatni.

Majdnem mindenki elismeri – szóban –, hogy *a terrorizmus elleni harc nemzetközi együttműködést és a katonai és nem-katonai eszközök integrációját követeli meg.* A gyakorlatban azonban sokkal kevesebb történik. A legláthatóbb különbségek az európai országok (többsége) és az Amerikai Egyesült Államok között vannak, hiszen minden szóvirág ellenére az amerikaiak – legalábbis a jelenlegi adminisztráció – a katonai erőt túlértékelik és ennek megfelelően (is) egyoldalú megoldásokra hajlanak, míg az európaiak a nem-katonai eszközök mindenhatóságában hisznek és ennek megfelelően (is) előnyben részesítik a többoldalú keretekben foganatosított lépéseket, még akkor is, ha ez nyilvánvalóan a hatékonyság rovására megy.

A terrorizmus elleni harcnak számos frontja van, a legtöbb ezek közül nem is látható. Itt és most csak felsorolásszerűen térek ki rájuk: hírszerzés, pénzügyek, gazdaság, diplomácia, rendőrség, ügyészség, bíróság – és hadsereg. Arra sincs idő és hely, hogy a multilateralizmus és a nemzetközi jog rejtelseibe mélyedjünk, annak ellenére, hogy ezek igen relevánsak a katonai erő alkalmazása szempontjából. Itt és most csak annak kijelentésére szorítok, hogy a hatékonyság szempontjainak a globális terrorizmus elleni harcban fokozott jelentőségük van, hiszen egy meg nem hiúsított terrorista merényletnek akár beláthatatlan következményei is lehetnek. Ez különösen akuttá teszi a problémát, hiszen a nemzetközi közösség előtti ilyen jellegű kihívások teljesen újszerűek, sem a nemzetközi jog, sem a nemzetközi intézmények nem ilyen kihívások kezelésére jöttek létre, és ezért arra csak igen korlátozottan alkalmasak. Mindez azt jelenti, hogy a következő években (évtizedben) bizony ad hoc megoldásokra kell majd támaszkodnunk, amelyek sok esetben egyoldalúak lesznek és nem mindig fognak teljes mértékben megfelelni a nemzetközi jog előírásainak.

Mi lehet a haderő feladata a globális terrorizmus elleni háborúban és ehhez milyen katonai erőre van szükség. A terrorizmus elleni harc katonai vonatkozásai, csakúgy mint minden modern, 21. századi háború elemei általában lényegesen különböznek a korábbi hadviseléstől. Sajátosságai között először azt kell említeni, hogy – gyakorlatilag minden korábbi háborútól eltérően – a 21. században nem egyenemű erők csapnak össze.

Ennek az az oka, hogy a világ fejlődése egyszerre produkált korábban soha nem látott egyenlőtlenségeket és ugyanakkor gyorsütemű globalizációt.

Ma a világban egymás mellett léteznek premodern, modern és posztmodern társadalmak, amelyek viszonya a konfliktusok megoldásához és a hadviseléshez gyökeresen eltér. A premodern társadalmakban a konfliktusok megoldásának alapvető legitim eszköze az erő alkalmazása, míg ezekben a társadalmakban a kompromisszum csak a gyengeség jeleként értékelődik és minden megállapodás csupán időleges, amely a konfliktust nem az egyik fél teljes megelégedésére és a másik fél vereségével zárja le. Ugyanakkor a modern és még inkább a posztmodern társadalmakban – a társadalmakon belül és társadalmak között egyaránt – a konfliktusok megoldásának alapvető eszköze a kompromisszum- és konszenzus-keresés, a tárgyalás, és a megállapodások rendszerint egyik felet sem elégitik ki teljes mértékben, de mindkét fél többnyire elégedett azzal, hogy megállapodtak, megoldották a konfliktust és nem csak erőgyűjtésre használja fel a tárgyalásos megoldás kínálta szünetet. Ebből következik, hogy ezek az eltérő minőségű társadalmak nem igazán képesek kommunikálni egymással, ugyanazokat a tényeket eltérően értelmezik és a létrejövő megállapodások legjobb esetben is csak ideiglenesek.

Maga a hadviselés is tükrözi ezeket a különbségeket. *A 21. században a szemben álló felek között óriási különbségek lehetnek* nemcsak civilizációs tekintetben és a társadalmi fejlettség szintjét tekintve, hanem a hadviselésben alkalmazott elvek, eljárások, fegyverzetek, a háború alapvető szabályainak tekintetében is. Ráadásul ezek az eltérések nem is mindig szimmetrikusak, azaz a premodern társadalmak elveit alkalmazó erők rendelkezhetnek a posztmodern társadalmak fegyvereivel is. Ez hihetetlen veszélyeket hordoz magában. A történelem korábbi időszakaiban ugyanis azok a társadalmak és hadseregek, amelyek a premodern viszonyoknak megfelelően viszonyultak az emberi élet értékéhez, és ennek megfelelően teljesen gátlástalanul alkalmazták a rendelkezésükre álló haditechnikát, a technika akkori fejlettségéből adódóan csak igen korlátozott pusztítást voltak képesek elérni. Ma ez nem így van: az emberi életet semmibe vevő kultúrákhoz tartozó erők is rendelkezhetnek az emberiség megsemmisítésére alkalmas fegyverekkel, és saját eljárásaik és elveik alapján semmi ok nincs annak feltételezésére, hogy azokat ne alkalmazzák, ha rendelkezésükre állna és azt érdekeik úgy kívánják.

Ennek megfelelően *a posztmodern országok hadseregeinek minden lehetséges háborúfajta megvívására készen kell állniuk*, hiszen sose tudhatjuk, hogy az ellenség milyen harcmodort fog alkalmazni. Ez, természetesen, nem azt jelenti, hogy nekünk mindig pontosan ugyanolyan erők és eljárások alkalmazásával kell válaszolnunk, mint amit az ellenség alkalmaz, de azt igen, hogy rendelkezünk kell mindenfajta kihívásra adandó válasszal, beleértve a háború megvívásához szükséges erőket, fegyverzeteket, felszerelést, kiképzést és eljárásokat is.

Ez hihetetlen rugalmasságot követel mind a politikusoktól, mind pedig a katonáktól. A politikai vezetésnek tudomásul kell vennie, hogy számos – korábban axiómának tekintett – elvet felül kell vizsgálni és eközben fokozott figyelmet kell fordítani arra, hogy a védekezés jegyében ne sérüljenek súlyosan alapvető szabadságjogaink.

Véleményem szerint *a 21. században egyre inkább elmosódik a különbség külső és belső biztonság között.* Ennek megfelelően közelednek egymáshoz a rendőrség és a hadse-

reg funkciói. A hírszerzés és elhárítás kiemelkedően fontos szerepénél fogva a titkosszolgálatok integrálása egy egységes honvédelmi rendszerbe elengedhetetlen. Ez azzal is jár, hogy elmosódik a különbség a titkosszolgálatok és a rendőrség között.⁵ Mindennek az a következménye, hogy *soha nem látott mértékű és mélységű koordinációra van szükség a biztonsági szektor különböző elemei között, amely előbb-utóbb felveti egy rendkívül széles hatáskörű „biztonsági minisztérium” létrehozásának szükségességét.*⁶

A biztonsági minisztérium koncepciója azonban rendkívül ellentmondásos, különösen a volt kommunista országokban, ahol ez a koncepció és fogalom igen szorosan kötődik a totalitáriánus államhoz. Mindezzel együtt a koordináció és az együttműködés kulcskérdés, és azt is tudomásul kell venni, hogy amíg egymás mellé rendelt szereplőkről van szó, addig a koordináció sosem fog hatékonyan működni. A biztonsági szervek esetében kizárólag tiszta alá-fölérendeltségi viszonyokon alapuló együttműködés lehet hatékony. Ezért úgy gondolom, hogy az emberi szabadságjogok megőrzésének kérdését nem ebben a szervezeti keretben kell keresni, hanem a biztonsági szervek felügyeletében, jogosítványaik világos körülhatárolásában, hatékony ellenőrzésében és – rendkívül fontos – totális depolitizálásában, amely nélkül a biztonsági szervek nemcsak feladataik hatékony ellátására nem lesznek képesek, de mindig fel fog merülni a (párt)politikai célokra való felhasználásuknak legalábbis a gyanúja, ami pedig egyenlő a működésükre kimondott halálos ítélettel.

A hálózatközpontú hadviselésről

A hadsereg egyetlen módon lehet képes az új kihívások kezelésére: ha hajlandó elfogadni és végrehajtani azokat a forradalmi változásokat, amelyeket a hadviselés forradalmának technológiája lehetővé tesz, de amelyek teljesen más jellegű hadsereget követelnek meg, mint a mostaniak. Meg kell érteni, hogy a változások nem vezethetők le lineárisan a jelenlegi haderőből. Számos területen radikális változásokra van szükség, ami egyes kultúrák teljes eltűnését és újak feltűnését eredményezi. *A kulcskérdés a hálózatközpontú hadviselés koncepciójának megértése és meghonosítása,* hiszen enélkül nem leszünk képesek bekapcsolódni a nemzetközi együttműködésbe, mindig hátrányban leszünk nemcsak szövetségeseinkhez, de – s ez sokkal fontosabb – ellenségeinkhez képest is. Ráadásul elszalasztjuk annak lehetőségét is, hogy megteremtjük az új értelmezésű honvédelem – nevezzük ezt, mondjuk komplex honvédelemnek – rendszerét és az ehhez szükséges törvényi és intézményi háttérrel és erőket.

A hálózatközpontú hadviselés legfontosabb eleme az információk megszerzésének és felhasználásának radikálisan új módja, amely gyökeresen átalakítja a haderő vezetési rendszerét is, hiszen lehetővé teszi, hogy minden információ a vezetés minden szintjén egyidőben álljon rendelkezésre és ennek megfelelően a döntések mindig a lehető

5 Ismét problematikus a megfelelő magyar kifejezések megtalálása. Ebben a cikkben a honvédelmet – hagyományos magyar értelmezésén túlmenően – az amerikai Homeland Security értelemben is használom; a rendőrség a Law Enforcement szinonímája is.

6 A biztonsági szektor a fentiekben említett szervezetek gyűjtőfogalma, angolul „security sector”.

leggyorsabban és a lehető legalacsonyabb szinten történjenek. Ez lehetővé teszi a minimális erő alkalmazását is, elkerüli a „baráti tűzből” esetleg adódó problémákat, minimálisra redukálja saját veszteségeinket és a járulékos pusztítást is.⁷

Ilyen körülmények között még az ellenség erőinek pusztítása sem feltétlenül szükséges, hiszen a totális információs fölény birtokában lehetőség nyílik viszonylag kis pusztítással járó eljárások alkalmazására, az ellenség megvakítására, megsüketítésére és megbénítására, ami azt eredményezheti, hogy nagyméretű összecsapásokra már nem is kerül sor.

Ilyen hadműveletekre, természetesen, csak akkor kerül sor, ha nagyméretű haderővel rendelkező ellenséggel állunk szemben. A terrorista csoportok nem ilyenek. Ezzel együtt a hálózatközpontú hadviselésre felkészült erők nagy hatékonysággal vehetik fel a harcot ellenük is, hiszen a villámgyorsan rendelkezésre álló nagypon-tosságú információk révén lehetőség nyílik az ellenség korai felderítésére és megsemmisítésére is. Ez a technológia könnyen átültethető nem-katonai jellegű feladatok végrehajtására is, mint például az integrált határvédelmi rendszer létrehozása és működtetése, vagy akár nagyobb méretű rendőrségi feladatok végrehajtása, hiszen a rendszer által szolgáltatott információ birtokában különböző reakciók lehetségesek, amelyek közül a katonai reakció csak egy a sok közül.

A haderőnek – s adott esetben a civil intézményeknek is – azonban képesnek kell lennie arra, hogy a befolyó hatalmas információmennyiséget hatékonyan kezelje. Ez csak akkor lehetséges, ha megfelelő struktúrát, parancsnoki vezetési rendszert alakítunk ki, a katonákat pedig kiképezzük az információk megértésére, feldolgozására, hasznosítására, a szükséges döntések meghozatalára és végrehajtására. Semmit sem ér a nem napra-, hanem percrekész információ, ha a döntéshozatal centralizált és a döntés meghozatala és közvetítése a végrehajtónak továbbra is hosszú időt vesz igénybe. Ennek megfelelően *a haderőt gyökeresen át kell szervezni* annak érdekében, hogy alkalmas és képes legyen a feladata végrehajtására.

A hálózatközpontú hadviselésre képes haderőben a döntéshozatal lényegesen alacsonyabb szinten történik, mint bármelyik jelenlegi haderőben, hiszen az információk a vezetés minden szintjén rendelkezésre állnak. Éppen ezért a döntések végrehajtásához szükséges eszközöknek hozzáférhetőeknek kell lenniük a különböző vezetési szintek számára. A hálózatközpontú haderő nagy önállóságú egységekre épül, amelyek szinte tetszés szerint kombinálhatóak a feladata kívánta struktúrában és méretben. Eltűnnek a haderő- és fegyvernemek, az egyes harcos kiképzésének magába kell foglalnia a magasszínvonalú fizikai harcra való kiképzést és a számítógép illetve számítógép-vezérelte eszközök működtetéséhez szükséges tudás és képességek elsajátítását egyaránt. Kissé leegyszerűsítve a hálózatközpontú hadviselésre kiképzett katona egyszerre számítógép-szakértő és ranger.

Ilyen hadsereg természeténél fogva csak önkéntes hadsereg lehet. De nincs is szükség sorkatonaságra, hiszen ez a haderő – megfelelő kombinációban – ugyanúgy alkalmas a terrorista csoportok elleni hadviselésre, mint a nagyméretű expedíciós háborúban való részvételre, vagy a saját ország területe elleni támadásban részt vevő erők

7 Utóbbi kifejezés angol megfelelője: collateral damage.

visszaverésére. *Ez a hadsereg egy feladatra azonban nem alkalmas: nem képes arra, hogy megszálljon és pacifikáljon egy viszonylag nagy kiterjedésű országot, területet, hiszen létszáma, kiképzettsége stb. ezt nem teszi lehetővé. Ez a hadsereg nem lesz képes az algériai vagy a vietnami háborúhoz hasonló háborúk megvívására, mint ahogy látjuk Irakban is, hogy az amerikai – egyébként önkéntes – hadsereg már ma sem képes ilyen jellegű háború megvívására és megnyerésére.*

Az európai közös haderő alap gondolata igen modern elképzelésre épül. Mivel az Európai Unió nem szövetségi rendszer, nem készül tagjainak közös védelmére, ezért megengedheti magának azt a „luxust”, hogy tagjai haderőinek kizárólag azzal a részével foglalkozzon, amelyek expedíciós műveletekben vesznek, vennének részt. Ennek megfelelően az Európai Unión belüli katonai együttműködés – a NATO-tól eltérően – a nemzeti haderőknek csak rendkívül kis részét érinti közvetlenül, de azokkal szemben magas követelményeket támaszt.

Az európai közös haderő lehet autonóm, a NATO-tól független erő – meggyőződésem szerint lesz is. De semmi esetre sem hagyhatja figyelmen kívül azt, ami a NATO-ban történik. Nem is hagyja: a közös európai haderő alapvetően NATO-tapasztalatokra, eljárásokra épül. Ennek megfelelően az Európai Unió-beli tagság nem támaszt vadonatúj követelményeket Magyarországgal, a Magyar Honvédséggel szemben. Egyetlen egyet kivéve: a NATO-tól eltérően az Európai Unió egy átfogó, helyenként nemzetek feletti integráció, amelynek akaratértvényesítő képessége a tag-államokkal szemben minőségileg más. Ha Magyarország, ne adj’ Isten, úgy szerepelne katonai teljesítményét tekintve az Európai Unióban, ahogy a NATO-ban, annak sokkal súlyosabb negatív következményei lennének számunkra. Csak remélni lehet, hogy erre nem kerül sor.

Bencze József

A vámszolgálatok a világkereskedelem biztonságának fenntartásában

A rendszerváltozás és az azóta eltelt időszak a rendvédelmi szervek feladatrendszerében és életében is kihívást jelentett. A határok lebontása, a vasfüggöny megszűnése a személy- és áruforgalom jelentős átalakulását eredményezte, nyitottabbá váltak az országok, ugyanakkor támadhatóbbakká is a nemzetközi szervezett bűnözés különböző csoportjai, elemei által.

A Vám- és Pénzügyőrség vámfeladatai keretében a rendszerváltozást megelőzően mintegy 250 monopóliumhelyzetben lévő céggel állt kapcsolatban, az ügyfelek száma ezt követően több százezerre növekedett. Az elmúlt években állandóvá vált az a statisztikai átlag, mely szerint éves szinten mintegy 5 millió kamionszállítmány lépi át az ország határait, 80–85 millió személy lép be vagy ki egy év alatt az ország területére, illetve területéről. Ezek a számok bizonyosan érzékeltetik azt a változást, amelyre reagálni kellett a Vám- és Pénzügyőrségnek, de az ország valamennyi rendvédelmi szervének egyaránt. Talán nem sértő az a megállapítás, hogy amíg *„a fegyveres testületek békében készülnek a háborúra, a rendvédelmi szervek békében háborúznak”*.

A 2001. szeptember 11-i sajnálatos terrortámadás átalakította a világ, s mi több, a világ vámigazgatásainak gondolkodását, sőt a világ vámigazgatásaival szemben támasztott követelményrendszert is. Míg korábban az áruk és személyek szabad mozgásának biztosítása mellett alapelveként az ún. bizalmi elv működött, a sajnálatos eseményeket követően a biztonság elve a bizalmi elvhez hasonló szintű prioritást kapott.

A vámhatalóság feladatrendszerének átalakulása

Az EU-s csatlakozással Magyarország külső határain (az ukrán, a román, a szerb, a horvát határszakaszok vonatkozásában) – a korábbi 2200 km helyett csupán – mintegy 1100 km-re korlátozódnak a hagyományos vámigazgatási és vámmellenőrzési feladatok. Ugyanakkor az ún. belső határokon május 1-jén a hagyományos vámmellenőrzés minden formája megszűnt. A schengeni egyezményhez való csatlakozás időpontjái a Határőrség a határrendészeti feladatait a belső határszakaszokon is ellátja.

Az EU elvárása és a csatlakozási szerződés során vállalt kötelezettség, hogy a Vám- és Pénzügyőrség mind a belső, mind a külső határok mentén mélységi mobil

ellenőrzést végezzen a kereskedelmi csalások és más jogsértő cselekmények felderítése érdekében.

A közös schengeni felkészülés egyes elemeinek Magyarország várható tagságáig, az egyezményben való részvételig (2007-ig) létre kell jönnie, amikor is majd a belső határokon minden ellenőrzés megszűnik és a súlypont a külső határok ellenőrzésére helyeződik át. Mindazon feltételeket, amelyeket a schengeni egyezmény meghatároz, addig megnyugtató módon kell biztosítani a határellenőrzésben részt vevő szervezeteknek, a Határőrségnek, a Vám- és Pénzügyőrségnek, valamint az ott ellenőrzésre jogosult más szervezeteknek (pl: Állat- és Növényegészségügyi Hatóság) egyaránt.

Az Európa Tanácsnak kell döntenie arról, hogy az új tagországok, így hazánk felkészültségét a schengeni egyezményhez való csatlakozásra megfelelőnek ítélik-e. Ehhez még nélkülözhetetlen az ún. schengeni információs rendszer (SIS-rendszer) kiépítése, amely biztosítja az EU valamennyi tagállama közötti adatcserét valamennyi személy- és tárgykörözési adatról, on-line rendszerben.

Valamennyi korábbi és május 1-jén csatlakozó ország viszonylatában megszűntek a vámfeladatok, amelyek a korábbi vámfeladatokhoz képest mintegy 85%-os csökkenést jelentenek. Ugyanakkor jelentősen megnövekedtek a feladatok az EU külső határain végzendő vámellenőrzés, illetve a szabadkereskedelmi forgalomba helyezések terén. Ennek keretében új informatikai rendszerek kerültek kiépítésre, amelyek az EU valamennyi tagországával kommunikálható módon és naprakészen tartalmaznak minden fontos adatot és információt, legyen az akár az EU irányából a TARIC-rendszer vagy más rendszerek keretében meghatározott utasítás, változtatás, vagy bármelyik nemzeti vámigazgatás hatáskörös intézkedése.

Az EU külön elvárásokat fogalmaz meg a mezőgazdasági termékek kiviteli ellenőrzésével és szubvenciós támogatásával kapcsolatban. A vámhatóság feladata tehát a nemzetközi méretű szervezett bűnözés visszaszorítása, az ún. kereskedelmi csalások elleni hatékony fellépés, ezen belül az EU gazdasági érdekeinek és állampolgárainak védelme. Érezhető módon megnőtt az EU követelménye a biztonság szavatolását illetően a határellenőrzésben részt vevő hatóságok felé. Ez a 2001. szeptember 11-i és az azt követő 2004. március 11-i (madridi) események hatására egyértelműen fokozódott.

Az Európai Bizottság közleménye a Tanács, az Európa Parlament és Európai Gazdasági és Szociális Bizottság részére kimondja, hogy „bár a vámhatóság elsődleges feladata az áruk ellenőrzése, fontos szerepeket kell vállalni a közösségi határokon áthaladó árukhoz kapcsolódó új veszélyek leküzdésében; garantálni kell az EU polgárainak biztonságát a tiltott kereskedelemmel, az egészségügyi és környezetvédelmi veszélyekkel, valamint a terrorizmussal szemben.”

A terrorizmus elleni fellépés és a külső határok fokozott védelme

2003 decemberében az Európa Tanács a Bizottsággal együttműködve kérte az elnökséget és a főtítkárságot, hogy az európai biztonsági stratégia kidolgozására konkrét javaslatokat tegyenek a terrorizmus elleni küzdelemre vonatkozóan. Ez a feladat a 2001. szeptember 11-én az USA-ban, valamint a 2004 márciusában Madridban történt terrorcselekmények után még sürgetőbbé vált.

Az EU alapvető célja a terrorizmus elleni küzdelem kapcsán, hogy vigyázzon a legfontosabb vívmányra, arra, hogy polgárai szabadságban és békében éljenek. Ezen célok megvalósításához, és főként a terrorista akciók visszaszorításához, valamint a védekező mechanizmusok kialakításához széles körű együttműködésre van szükség, nem csak a tagállamok, hanem a csatlakozni kívánó országok és minden állam, valamint azok szervei között. Ezért szükség van a terrorizmus elleni fellépés hatékonysága érdekében minden ezzel érintett szektor kooperációjára.

A terrorizmus abból profitál, hogy napjaink legnagyobb határnyitási és kiterjedt gazdasági integrációs korszakát éljük szerte a világban. Ezzel összefüggésben a Bizottság szándéka a rendőrség, a vámhatóságok valamint a jogi együttműködés folyamatos megerősítése, melynek célja éppen annyira a terroristák elleni küzdelem, mint a szervezett bűnözés elleni fellépés. A Bizottság az EU legfontosabb feladatát a következő években az e területen végzett munkában látja, elsősorban a belső együttműködési mechanizmusok megerősítése útján.

Az Európai Biztonsági Stratégia (SEC 2004. 332. doc.) a vámhatóság nevesített feladatai között említi a szomszédos országokkal és a társszervekkel történő együttműködést, valamint az EU külső határain teendő biztonsági intézkedések körét. Fontosnak tartja kialakítani az EU tekintetében a szabadság, a biztonság és az igazságosság térségét a kapacitások, és az értékek külső országokkal való megosztását, a világ stabilitásának és biztonságának erősítése tekintetében.

A modernkori terrorizmus a '60-as években jelentkezett, amikor még helyi – elsősorban vallási, etnikai alapon szerveződött – terrorcsoportok követtek el akciókat. Az egyes esetek eredményes felderítésével megalkuvást nem tűrő politikai és rendvédelmi, valamint katonai fellépéssel a '80-as években sikerült visszaszorítani a terrorcselekmények számát és azok erejét. Az elmúlt század utolsó évtizedében azonban szervezettebben, ha úgy tetszik globalizáltabban tért vissza a terrorizmus és a globalizáció terjedésével maga a terrorizmus is globalizálódik. A korábban jellemző elszigetelt gerillaharcokat olyan terror-fenyegetettség váltotta fel, amely a világ bármely pontján, bármikor és bármilyen célpont ellen képes támadást indítani. A fejlődés következménye, hogy képes a modern technológia eszközeit használni, ezáltal ezek a szervezetek erősödnek, a terrortámadások pusztító ereje pedig jelentősen növekszik. A terror napirenden tartása éppen a globalizációnak is köszönhető, mert a napi híradások biztosítják, hogy bármely terrorista csoport fellépéséről, cselekedetéről nagyon gyorsan tudomást szerezzen a világ.

A modern terrorizmussal szembeni esély abban áll, ha a globalizáció képes lesz kanalizálni, és érdekvédő garanciákkal ellátni a gyengéket, feltárni azokat az okokat, amelyek politikai, vallási és etnikai szférában találhatók. Megadni az okok, a diagnózis ismeretében azt a terápiát, amely elsősorban a terrorizmust kiváltó okok felszámolásával képes a gyógyításra, a kezelésre.

A terrorizmus kezelésében napjainkban is inkább előtérbe helyeződik a kriminológiai megközelítés, talán azért, mert hasonló vagy kapcsolódó bűncselekmények társaságában – mint az emberölés, a vagyon elleni rongálások, testi erőszak vagy a terrorizmushoz kapcsolódó pénzmosás, szervezett bűnözés, kábítószer csempészet, emberrablás – mintegy általános rendezőelvként, integráló mozzanatként tárgyalja a terrorizmust.

A terrorizmus természetesen valamennyi országot és a legjelentősebb világszervezeteket, így az ENSZ-et is foglalkoztató kérdés volt az elmúlt években. A legkülönbözőbb megközelítésekben szintén a kriminológiai felfogás volt jellemző, azonban a bipoláris világrend eltűntével rendkívül sajátos helyzet alakult ki a kriminológiai értelmezést illetően. A Szovjetunió illetve a szovjet blokk megszűnése, valamint a hidegháború vége ugyanis azt jelentette, hogy több kormány, amely korábban a terroristákban ún. szabadságharcosokat támogatott, megvonta a korábbi anyagi támogatást, ezért hanyatlásnak indultak ezek a terrorista szervezetek, illetve átszegődtek más szerveződésekhez, új típusú vallási, fundamentalista terrorista csoportokhoz. Ezeknek az új típusú terrorista csoportoknak a kezelése azonban már sokkal nehezebb, körülményesebb, mivel a korábbi politikai, vallási vagy etnikai motiváltság elsősorban rendzavarásokban nyilvánult meg, az új szerveződések viszont már milícia-tömrőléseket, ún. maffiásodást eredményeztek.

Az elmúlt századra inkább jellemző reguláris, katonai irányítás alatt álló gerillák erőszakos cselekedeteikhez azért folyamodtak, mert a gerillaháborúk jellemző okait vizsgálva gyengének, eszköztelennek bizonyultak a nyílt ütközetekre, a nyílt háborúra. Hiszen tevékenységüket elsősorban az ún. idegen betolakodókkal szembeni fellépés, a központi kormánnyal szembeni különválási célok hangoztatása (pl. IRA) és a kizsákmányoló kormányzatok ellen folytatott, elsősorban Dél-Amerikára jellemző gerilla-tevékenység jellemezte. Az erőszakos cselekedetekkel ezek a gerillacsoportok ugyanakkor fel tudták hívni ügyükre, mozgalmukra a széles közvélemény, a világ figyelmét.

A kriminológiai megközelítésben elsősorban kriminológiai, bűnügyi reakciókat és válaszokat lehet adni, természetesen a rendvédelmi szerveknek, így a Vám- és Pénzügyőrségnek is fontos, hogy mind a megelőzés, mind a felszámolás érdekében ezeket a kriminológiai válaszokat professzionális módon, időben megadja.

El kell tehát fogadnunk a *„gondolkodjunk globálisan, cselekedjünk lokálisan”* felhívást, mert valóban globális megoldásra van szükség a terrorizmus visszaszorítása érdekében, ugyanakkor lokálisan kell megvívunk ezt a harcot. *A terrorizmus elleni fellépés egyik fő eszköze az ország és az EU határainak biztonságos ellenőrzése, és a rendvédelmi szervek célirányos együttműködésének megteremtése.* Különleges és magasan képzett, speciális alakulatok létrehozatala, valamennyi terrorizmus elleni küzdelemben részt vevő rendvédelmi szerv állományának felkészítése a terrorizmus kiszámíthatatlan támadására. Rendkívül fontos a közvélemény tájékoztatása és egyúttal az állampolgárok felkészítése, mert meggyőződésem, hogy a terrorizmus okozta megfélemlítés és félelem csak úgy viselhető el, ha kellő ismereteink vannak a jelenségről és akár az egyszerű állampolgár figyelme és tudása is bővül ezen a területen. Nagyon jelentős kérdés a megfelelő titokvédelem erősítése a szervezett bűnözéssel kapcsolatos ún. SZEBEK törvény kiegészítése és az adatszolgáltatás kiterjesztése a terrorizmussal kapcsolatos információk kötelező átadására is.

A vámhatóság intézkedései az EU külső határainak védelme érdekében

A vámhatóság feladatát a külső határokon végrehajtandó ellenőrzések, valamint a belterületi ún. mélységi ellenőrzések vonatkozásában számos nemzetközi egyezmény, illetve hazai jogszabály fogalmazza meg. Az ún. korlátozások és tilalmak érvé-

nyesítése kapcsán többek között a kettős rendeltetésű termékek, nemzetközileg ellenőrzött termékek, a pénzmosással kapcsolatos ellenőrzési feladatok, a fegyver, lőszer, az állategészségügy, az ún. CITES, a kulturális javak, a gépjárműadó, a tranzit egyezmény, a növényegészségügyi, valamint a veszélyes árukkal és hulladékokkal, a kötelező biztosítás meglétével kapcsolatos ellenőrzések, a forgalmi korlátozások, a gépjárművek műszaki állapotára vonatkozó, az áruk márkavédelmével, a fuvarozási engedélyekkel, az ÁFA visszatérítésekkel kapcsolatos, a gépjárművezetők kötelező pihenőidejével kapcsolatos ellenőrzések a Vám- és Pénzügyőrség nevesített feladatai. Mindezen ellenőrzések keretében kerülhet sor, nemcsak a vámérdekek biztosítására, hanem a jogosan elvárt biztonság garantálására, és a nemzetközi szervezett bűnözés, a terrorizmus elleni fellépésre is.

A veszélyes áruk ellenőrzése

A Vám és Pénzügyőrség az elmúlt években folyamatosan növekvő számban ellenőrzött a veszélyes áruk körébe sorolt szállítmányokat, közúton és vasúton egyaránt 2000. évben 28 855 esetben, 2001. évben 57 176 esetben, 2002. évben 76 370 esetben, 2003. évben pedig 82 303 esetben végeztek a pénzügyőrök veszélyes árukkal kapcsolatos ellenőrzést. Önmagában ez a feladat az említett jelentős tételek miatt is nagy megterhelést ró a Vám- és Pénzügyőrségre és az ellenőrzést végző munkatársakra, de veszélyessége úgy gondolom, hogy kiemelt figyelmet érdemel, hiszen a terroristák kezében kíméletlen fegyverré válhat egy-egy veszélyes anyagokat szállító jármű eltérítése a kijelölt útvonalról.

Évek óta szorgalmazott javaslatunk, hogy a veszélyes áruk ellenőrzését a modern technika segítségével oldjuk meg, akár a GPS rendszer bevonásával és kötelező alkalmazásával. Tegyük ellenőrizhetővé az útvonalak betarthatóságát és a szállítmányok mozgását, abban a kiemelt, különösen veszélyes árukörben, amely évente mintegy 3000–4000 szállítmányt jelent, mindenképpen indokolt lenne egy olyan diszpécser szolgálattal – talán nem is hatósággal – elvégeztetni, aki garantálná ezen szállítmányok teljes áthaladási útvonalában az ellenőrzést.

Az EU-ba irányuló kereskedelem, valamint az EU-polgárok védelmének biztosítása érdekében szorosan együtt kell működnie a világ össze vámhatóságának. A Vámigazgatások Világszervezete (WCO) jelenleg több mint 160 tagország vámigazgatását tömöríti. Az USA a kontinens biztonságára (ISC) vonatkozó kezdeményezése, valamint az EU és az USA között aláírt megállapodás célja a logisztikai útvonalak biztonságossá tétele, értve ezalatt az aktuális és jövőbeni vám-együttműködési megállapodások keretében zajló kereskedelem védelmét.

Párhuzamosan az EU felé irányuló áruk megfelelő védelmével, itt az ideje olyan intézkedések megtételére, amelyek megakadályozzák minden olyan áru kivitelét, amely lehetővé tenné terrorista cselekmények elkövetését. Természetesen nem csak az áruk kivitelének, hanem behozatalának védelme is elsőrendű feladata a vámhatóságoknak.

Az EU külső határainak védelme körében a vámhatóság ellenőrzi a kettős felhasználású termékeket és az ún. haditechnikai eszközöket. 2002-ben 134 export és 250 import irányú, 2003-ban 121 export és 290 import irányú ellenőrzésre került sor.

A kettős felhasználású termékek felismerése, ellenőrzése a specialisták, a katonai szakemberek számára is nehéz feladat, ezért mindenképpen indokolt lenne olyan

felkészítésben részesíteni a határellenőrzésben részt vevő pénzügyőröket, hogy minimum a gyanú fogalmazódjék meg az ellenőrzés során arra, hogy a termék további ellenőrzéséhez szakértőket szükséges bevonni. Ehhez ma már speciális szoftverek támogatását lehetne igénybe venni, amelyhez azonban jelenleg még a pénzügyi források hiányoznak.

A pénzmosás elleni fellépés

A pénzmosás megelőzéséről szóló törvény, illetve módosításáról rendelkező ún. maffiaelleni törvény a vámigazgatás feladataként határozta meg a határon át bonyolódó készpénzforgalom ellenőrzését. Az 1 millió Ft feletti értékű készpénzforgalom bejelentésének kötelezettségét írta elő a törvény, a bejelentés elmulasztását pedig szankcionálni rendelte. (2003. évben 1 millió Ft feletti felderítés 24 esetben, míg bejelentés 3 318 esetben történt.)

A terrorista cselekmények, éppúgy, mint a szervezett bűnözés keretében elkövetett bűncselekmények finanszírozásához jelentős tőkére van szükség. Az egyik legfontosabb feladat tehát a tőkeútvonal befagyasztása, valamint a terrorizmushoz nélkülözhetetlenül kapcsolódó pénzmosás ellehetetlenítése. Ezen feladathoz a vámhatóságok is hozzájárulnak, különösen a külső határokon, hiszen a bűnözők és terroristák a pénzforrások elvágásával kénytelenek élénk készpénzforgalmat bonyolítani a határokon keresztül.

A kábítószer-csempészet elleni fellépés

Az uniós tagsággal sajnos semmiképpen nem jár együtt a kábítószer-csempészet csökkenése, hiszen az a motivációs tényező, amely ennek a jogsértésnek a kereslet-kínálat kérdéseit befolyásolja, továbbra is fennáll, sőt a keresleti piac egyre inkább erősödik, hiszen fizetőképes kereslet alakult ki az elmúlt években Magyarországon és a többi most csatlakozó országban is. Amíg korábban hazánk elsősorban a balkáni útvonallal érintett tranzitforgalmat volt kénytelen elszemvedni a kábítószer csempészet vonatkozásában, addig az utóbbi időben a felderített kábítószerek egyre jelentősebb része nem tranzitként, hanem magyarországi célország-rendeltetéssel érkezik hazánkba.

A kábítószer csempészet veszélyessége nem csupán abban rejlik, hogy a kábítószert élvezők száma jelentősen nő, és annak minden káros hatását az adott országnak, társadalomnak kell elviselnie. Valódi és nagyon komoly veszélye abban rejlik, hogy a kábítószer csempészetből származó extra-profitot, vagy annak jelentős részét terrorcselekményekhez és a szervezett bűnözés egyéb elkövetési formáihoz használja fel a bűnszervezet. Ezért tartjuk fontosnak, hogy az EU-csatlakozást követő új kihívásokra ezen a területen is felkészüljön a vámigazgatás, hiszen a majd 1100 km hosszú belső határ vámszempontról ellenőrizetlenné vált.

A Határőrség az ilyen típusú feladatokkal nem biztos, hogy maradéktalanul meg tud birkózni, hiszen nagyon komoly migrációs nyomást kell kezelnie, ezen túlmenően az áruszállítmányok nyitását csak alapos okkal kezdeményezheti, megalapozott gyanú esetén, és akkor már együtt kell működnie pl. a vámmal ellátott szállítójármű esetében a Vám- és Pénzügyőrséggel az ellenőrzést követően a vámáru ismételt lezá-

rása érdekében. Tehát korlátozottak az ellenőrzési lehetőségei a belső határokon szolgálatot teljesítő határőröknek, ezért a mélységi ellenőrzések során mind a Vám- és Pénzügyőrség, mind más rendvédelmi szervektől fokozott elvárást kíván az a struktúraváltás, amelyre fel kell készülni, nevezetesen, hogy az ún. szintetikus drogok nem elsősorban kelet-nyugati irányból érik el az országot, hanem elsősorban Nyugat-Európa irányából, amelyre az elmúlt években már számos felderítési eset is felhívta a figyelmet.

Másrészt természetesen az EU területére más útvonalakon, elsősorban az ún. tengeri útvonalakon eljuttatott kábítószer szállítmányoknak az a része, amelyet magyarországi rendeltetésre szánnak (a vámellenőrzést megkerülve), az EU irányából elvileg szabadabban juthatnak a rendeltetési helyükre. Erre a kihívásra is fel kell készülni és nem utolsó sorban arra, hogy a „great silk route” (nagy selyem útvonal) irányából az EU-ba, elsősorban az északi államok érintésével érkező kábítószer is a jövőt illetően szabadabban, könnyebben juthat el hazánkba, ha arra megfelelő kereslet mutatkozik.

A kábítószer csempészet elleni fellépés EU stratégiájának, és a nemzeti stratégiának is része kell legyen a nagyon naprakész együttműködés nem csak a vámszervek, hanem a rendvédelmi szervek között is. Része kell továbbá, hogy legyen egy olyan EU-s stratégia megfogalmazása, amely a védekezési képességeket az EU-n kívüli azon országok irányában fejleszti, akár pénzügyi források biztosításával, szakmai képzéssel, felkészítéssel is, amelyek a Nyugat Európát, az EU-t veszélyeztető balkáni és egyéb kábítószer útvonalak tőlünk keletre, és délre lévő országait érintik.

Közös információsrendszer és kockázatelemzés

Évek óta jól működő rendszer az ún. „balkán info” rendszer, amelynek jelenleg 39 ország, így hazánk is tagja. Az információsrendszer keretében minden olyan fontos kábítószer felderítést és annak valamennyi megismerhető paraméterét a részes államok vámszervei eljuttatják egymásnak, amely újszerű, akár a rejtekhely, akár az elkövetés módja tekintetében. Ezek az információk megfelelő kockázatelemzési rendszer kiépítésével már a kiválasztási mechanizmusokba beépítve hasznosíthatók.

A jövőt illetően egyértelmű igényként fogalmazódik meg a piac szereplői részéről, hogy minél kevesebb időt töltsenek a határátkelőkön és más ellenőrző pontokon, tehát – az áruk és a személyek szabad mozgását biztosítandó – olyan ellenőrzést kell működtetni, amelynek alapeleme a megbízható és a pontos kiválasztás, amely a jövőt illetően csak professzionális kockázatelemzésen alapulhat.

Végül a vámhatóság által hozott fontosabb intézkedések sorát zárva, *hangsúlyozni szeretném*: fontos felismerés, hogy a biztonságnak ára van és annak szavatolása – bár elsősorban a hatóságok feladata –, a biztonság elvének működtetése a piac valamennyi szereplőjének nagyon fontos érdeke. Hiszen ha bármely bűnügyi vagy terror-esemény kapcsán szigorított ellenőrzés bevezetésére kerül sor a határon, a repülőtereken vagy a közutakon, lelassul a forgalom, így mindenkinek több időt kell áldoznia arra, hogy adott esetben egy légi járatral a megfelelő helyre eljuthasson, és nem csak a hatóságok oldaláról jelent ez többletkiadást, többletidőt, hanem az ügyfelek, a piac szereplői oldaláról is.

Fontos tehát a jövőben megérteni és megértetni azt, hogy a biztonságnak ezt az árát valamilyen módon meg kell osztani a hatóságok és a piac szereplői között. Fontos felismerni, hogy áldozni kell saját magunk és valamennyiünk biztonsága érdekében. Ez az elmúlt időszakban már az együttműködésben megjelent, hiszen számos vámszempontból megbízható cég és gazdasági társaság költött többet a biztonságra, saját és valamennyiünk biztonságára, és működik együtt a hatóságokkal annak érdekében, hogy kevesebb idő alatt, gyorsabban és biztonságosabban kerülhessen sor az általa útba indított járműszerelvény vagy áru ellenőrzésére. Nem egy esetben saját GPS diszpécser rendszereket működtetnek, és valóban garantálják a vámszempontból megbízhatóság mellett a biztonsági szempontú megbízhatóságot is.

Határátkelőhelyek fejlesztése: szervezeti, technológiai intézkedések

Az EU-s tagságra való felkészülés során az elmúlt években számos határátkelőhely fejlesztésére került sor, az EU elvárásainak és a schengeni egyezménynek is megfelelő szempontok alapján. Ezek az átkelők a tranzitútvonalak végpontjain kerültek kialakításra, a nemzetközi személy- és áruforgalom számára történő megnyitással, folyamatos nyitva tartással, a személy- és áruforgalom fizikai elválasztásával, valamennyi helyen buszterminálok kiépítésével, és a forgalom nagyságának megfelelő kamionparkolók kialakításával. Tengelysúlymérő-állomások állnak valamennyi modern átkelőhelyen rendelkezésre, növényi és állategészségi zárszolgálat működik, valamint az élőállatok ellenőrzéséhez szükséges karámok kiépítésre kerültek. Az ellenőrzéseket zárt vizsgálócsarnokban és megfelelő technikai eszközökkel képesek ellátni a pénzügyőrök.

A veszélyes szállítmányok elkülönített parkolása, valamint a radioaktív és nukleáris anyagok detektálása megoldott, megfelelő számítástechnikai háttér áll rendelkezésre, a hűtőrendszerrel ellátott raktárak egyfajta logisztikai feladatot is képesek megoldani. A fejlesztések szinte valamennyi külső határszakaszt érintettek és az elmúlt években egy háromütemes fejlesztéssel átadásra kerültek.

Az új átkelők biztosítják a nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségek teljesítését, a gyorsítások és az egyszerűsítések bevezetésének feltételeit, továbbá az áru fizikai (sérülés nélküli) tételes vámellenőrzését, valamint a végleges vámkezelések elvégzésének lehetőségét.

Az EU-csatlakozást követően a belső határok mentén hat mélységi mobil egység került felállítására, amelyek feladata az, hogy a közúton, vízen és vasúton, a közterületen megfelelő kockázatelemzésen alapuló ellenőrzést végezzenek a korlátozó és tiltó rendelkezések betartása érdekében, valamint a kereskedelmi csalások és egyéb jogsértések megelőzése és felderítése érdekében.

Hasonló mobil egységek felállítására kerül sor a következő időszakban a külső határok mentén is, ezzel válik teljessé az az ellenőrzési rendszer, amely biztosítja az áruk gyors továbbítását, ugyanakkor megfelelő, többlépcsős kontrollal, szuper-revizióval és többpontos ellenőrzéssel szavatolja a biztonságot.

Az egységes technikai és ellenőrzési rendszerek jelentősége, hogy a számítógépek korában a hatékony határfelügyelet nem kötődik helyszínhez, nem kötődik csak és csupán a határátkelő-ponton végzett fizikai ellenőrzéshez.

Egységes nemzetközi technikai és ellenőrzési rendszerek

A rendvédelmi szervek egymással történő nemzeti együttműködésén túl fontos, hogy jelentősen bővüljön a nemzetközi együttműködés, amelyhez a már meglévő együttműködési keretek biztosítanak lehetőséget. Ezen túl a kétoldalú együttműködések rendszerében is prioritást kell kapjon a terrorizmus elleni küzdelem.

Jelentős az EUROPOL szerepe, hiszen Hágába – az EUROPOL központjába – a rendőrség és a pénzügyőrség is összekötő tiszteket küldött, és Magyarországon felállításra került a NEBEK, amely hivatott nemzetközi bűnügyi megkeresések továbbítására és a kapcsolattartásra.

Nem elfeledkezve az INTERPOL jelentőségéről, rendkívül fontosnak tartom a SECI (Dél-Kelet Európai Együttműködés Szervezete) határon átnyúló bűnözéssel foglalkozó szervezetének tevékenységét.

A szervezetnek Magyarország is tagja. Rendőr és vámos összekötővel veszünk részt a szervezet munkájában. Jelentősége azért kiemelt, mert Szlovénia, Görögország és Magyarország, mint EU-tagállam mellet további 10, elsősorban balkáni állam tagja a szervezetnek és közel 20 megfigyelő státuszú ország, illetve szervezet érdeklik tevékenysége iránt.

Az EU kiemelt igazgatási szervezete az OLAF (Kereskedelmi Csalások Elleni Hivatal), melynek Magyarországi Koordinációs Irodája 2004. május 1-jétől a Vám- és Pénzügyőrség szervezetébe került besorolásra.

A nemzetközi szervezett bűnözés nem tiszteli az EU határait, ezért az unión kívüli szomszédos országokkal is magas szintű együttműködést biztosítsunk. Az ún. Nápoly II. Egyezmény biztosítja a vámigazgatások számára a határon átnyúló bűnüldözés lehetőségét, de az EU-s bűnügyi együttműködés keretében más rendvédelmi szerveknek is hasonló módon biztosít felhatalmazást a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló törvény.

A magyar vámigazgatás részt vesz az ún. balkán-info rendszerben, melynek tagja 39 vámigazgatás és elsősorban a kábítószer-csempészettel kapcsolatos információk átadására, kockázatelemzési panelekben történő felhasználására kerül sor. Jelentős a WCO (Vámigazgatások Világszervezete) keretében szervezett ún. RILO-központok munkájában való részvétel. Világviszonylatban 12 RILO-központ működik, a magyar vámigazgatás a Varsói RILO-központ munkájában vesz részt. A központok feladata elsősorban a vámjogsértésekkel kapcsolatos regionális információcsere.

A Vámigazgatások Világszervezete határozatot fogadott el a nemzetközi áruszállítás biztonságáról és könnyítéséről egy „taskforce” munkacsoport létrehozására. A szállítmányok biztonságára és könnyítésére vonatkozó jogszabályi, végrehajtási és együttműködési irányelvek célja a határozat szerint: a legális szállítmányok mozgásának elősegítése, a veszélyeztető tényezők kiszűrése, a kereskedelmi szállítmányok biztonságának szavatolása, szállítmány előértesítési rendszer működtetése, és együttműködés az üzleti szférával.

Az egységes határtechnológia az EU elvárása, mely alapján kiszámítható és egységes eljárásra számíthatnak az EU összes határain és nem csupán a magyarországi 1100 km-es határszakaszon. Hatékony hatósági ellenőrzést kell biztosítani a jogsértő cselekmények kiszűrése érdekében.

A radioaktív anyagok felderítését szolgáló technikai eszközök kiépítésére, elhelyezésére az elmúlt években 33 közúti és vasúti átkelő esetében került sor, ezek a sugármérő és radioaktív anyagok felderítését szolgáló eszközök, ún. sugárkapuk az elmúlt években bizonyították, hogy szükségesek és megfelelő biztonságot is nyújtanak. Jelzéseik, felderítési eredményeik azt mutatják, hogy még a gyártási technológiában megjelenő olyan érzékeny anyagokra is reagálnak, amelyeknek a röntgenkisugárzása az emberi szervezetre abszolút ártalmatlan, de a műszer jelzi és ebben az esetben kötelező ellenőrzését természetesen el kell végezni.

Három olyan mobil röntgen berendezés áll rendelkezésre ma a magyar vámigazgatás részére, amely mintegy 20 perces telepítési időtartammal és 2–3 perces ellenőrzési időszükséglettel képes óránként akár 20–25 kamionszállítmány átvizsgálására. A gépjárműszerelvény vámvárányának bontása és a szállítmány tételes átvizsgálása nélkül nagy biztonsággal tudja kimutatni a szállítmány közé elrejtett illegális árukat.

Az egységes határtechnológia biztosítja a kiszámítható és hatékony határellenőrzést, a jogszértő cselekmények kiszűrését. A számítógépek korában hatékony határellenőrzés és határfelügyelet nem kötődik helyszínhez és főleg nem csak a határátkelő helyszínéhez.

A magyar határellenőrzési rendszer struktúrája komplex módon épül: a mobil egységek és a határátkelőhelyek kutatóegységeinek szervezetére, a biztonságos határtechnológiára, kockázatelemzésre; a termináljegy rendszer reformjára, a határfelügyeletre, a térfigyelő-rendszerekre; a sugárkapukra, mobil röntgen buszokra és a határellenőrzésben részt vevő szervek együttműködésére. *Ezzel az új feladatokhoz alkalmazkodó, megváltozott struktúrával és az új kihívásokra válaszolni tudó rendészeti stratégiával a magyar vámigazgatás feladatkörében képes eredményesen fellépni a hazai és uniós, valamint a világkereskedelem biztonságának megteremtése érdekében.*

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Piriti Sándor: Búcsú a fegyverektől vagy a leszereléstől. (Hadtudomány 2003/2. szám, 34. oldal)
2. Szabó János: A terrorizmus politikai és kriminológiai értelmezése. (Hadtudomány 2003/2. 9. oldal).
3. Internet publikáció, NBH honlap – dokumentumok: Terrorizmus – a százarcú veszély.
4. A bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló 2002. évi LIV. törvény.

Nagy Gábor

Haderő-átalakítás és haderőfejlesztés

A haderő-átalakítási, haderőfejlesztési folyamat 2004. április 1-jén elindult. Az utóbbi időben számos cikk jelent meg a sajtóban. A hozzászólások többsége a haderő-átalakítás egy-egy elemére összpontosított, illetve rész döntéseket, vagy még nem kiforrott döntési alternatívákat kommentált. Olykor visszatükröződtek az egyéni vagy csoportérdekek, és nem ritkán a – nem pejoratív értelemben vett – fegyvernemi sovinizmus. Úgy gondolom, ideje volt szakítani a hazánk gyökeresen megváltozott biztonságpolitikai környezetével nem számoló, a két világháború közötti szembenállásán alapuló hadászati, hadműveleti elveket idéző nézetekkel, és az érdekérvényesítő képességen alapuló haderőfejlesztési gyakorlattal. Nem szándékom kiragadni egy-egy hozzászólást, nem akarok válaszolni a kellően át nem gondolt felvetésekre, inkább szeretném összefoglalni a védelmi felülvizsgálat folyamatát, metodikáját. Szeretnék a felülvizsgálatról, a haderő-átalakításról, haderőfejlesztésről kialakult összképhez néhány gondolattal hozzájárulni.

A felülvizsgálat egy hosszú, tanulási folyamat volt, illetve az ma is. Megkezdtük a 2005–2014-es tízéves terv görbítését, beindítottuk a tárcaszintű Védelmi Tervező Rendszert, egyelőre kísérleti jelleggel. A tízéves tervet megannyi kiegészítő inputtal ismét beépítettük a tervező rendszerbe, és ezt tesszük majd minden évben. A 2002. július 30-án elkezdett védelmi felülvizsgálat múlt évi döntései tehát csak egy tervezési szakaszt zártak le.

Ki ne emlékezne az elmúlt alig másfél évtized haderőreformjaira? A reform tervezői azt mondták: aki most türelmes, és az is marad, annak majd jobb lesz. Nem lett jobb, a türelem is fogyott, sőt minden maradt a régi, nem jutottunk előre. A most kezdődött haderő-átalakítási, haderőfejlesztési folyamat sem könnyű, ennek is lesznek vesztesei, én mégis úgy látom, hogy a tárcsák sok száz, vagy inkább ezret közelítő munkatársa, más tárcsák munkatársai, a külső és a külföldi szakértők, a tervek kidolgozásában minden eddiginél alaposabb munkát végeztek, megteremtették az alapokat ahhoz, hogy az adófizetők honvédelemre adott forintjait felelősséggel, a katonai képességek kialakítására és fenntartására használjuk fel.

Mit végeztünk, hol tartunk most?

A Kormány 2003. szeptember 24-én elfogadta a Magyar Honvédség 2004–2013 közötti időszakra vonatkozó átalakításának és új szervezeti struktúrájának kialakításáról szóló 2236/2003 (IX.24) Kormányhatározatot. Ezzel zöld utat kaptunk a részletes

tervezéshez, a 10 éves terv és mellékletei, a perspektivikus állománytáblák és a szervezési intézkedések kidolgozásához. Természetesen a végrehajtás prognosztizált 2004. március 1-jei megkezdését az Országgyűlés az MH hosszú távú fejlesztéséről és a részletes bontású létszámáról szóló határozatainak¹ elfogadásától tettük függővé.

A Külügyminisztérium által vezetett alapos műhelymunka eredményeként elkészült és a kormány jóváhagyását követően kihirdetésre került a nemzeti biztonsági stratégia. A honvédelmi tárca gondozásában más tárcák, külső szakértők, tudományos műhelyek bevonásával elkészült a nemzeti katonai stratégia első olvasata, előterjesztését a kormány elé szeptemberre tervezzük.

Fontos lépés volt a 2004. évi költségvetés visszatervezése is, hiszen a költségvetés benyújtásakor még nem volt 10 éves tervünk. Azt is meg kell jegyezni, hogy az ez évi költségvetés a megvonásokat követően még mindig nem jutott nyugvópontra, hiszen a kiegyensúlyozás érdekében újra meg újra vissza kell terveznünk úgy, hogy a kialakítandó képességek mögé a szükséges forrásokat továbbra is biztosítani tudjuk.

A Szövetség védelmi tervezési folyamatában végrehajtottuk az egyeztetéseket, 2004. május 11-én véglegesítettük felajánlásainkat, melyeket a Védelmi Tervezési Kérdőívre (DPQ) adandó válaszainkban bontunk ki részletesen.

„Felélesztettük” a tárcaszintű Védelmi Tervező Rendszer fejlesztési munkáit, és kísérleti jelleggel elindítottuk. A 10 éves terv gördítésében (2005–2014) tapasztalataink biztatóak.

Megteremtettük az önkéntes haderőre történő áttérés alapfeltételeit. Számos komoly jogharmonizációs lépést tettünk – például alkotmánymódosítás – és a szakértők pedig keményen dolgoznak a törvénymódosításokon, új törvénytervezeteken, más jogszabályokon azért, hogy a modern haderő jogi hátterét megteremtsek.

Rendszeresen tájékoztattuk, tájékoztatjuk a kormányt, a köztársaság elnökét, az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságát az elvégzett munkáról és terveinkről, várjuk, és ami még fontosabb kapunk politikai útmutatást.

A hivatkozott dokumentumok elkészítésének időrendjét lehet vitatni, de azt nem, hogy a felülvizsgálat, annak többször visszatervezett döntései ne nyugodnának sziklaszilárdan releváns politikai dokumentumokon. Sajnos, azt nem mondhatom, hogy ezek a dokumentumok az összes politikai szereplő konszenzusán alapulnak, de a viták alapján belátható, hogy egy ilyen elvárás ma illúzió lenne. A részleteket tartalmazó nemzeti és szövetségi, uniós dokumentumok egy része minősített, így azokból idézni értelemszerűen nem áll módomban.

A felülvizsgálat szükségessége

Úgy gondolom, senkit nem kell meggyőznöm arról, hogy 1999. április 12-ét követően Magyarország biztonsági környezete megváltozott.

Ejtsünk néhány szót a pozitív és negatív változásokról.

1 14/2004. (III.24.) OGY határozat A Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányairól; 15/2004. (III.24.) OGY határozat A Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról.

A NATO prágai csúcsertekezletén hét ország meghívást kapott a tagok sorába, közülük három földrajzi szomszédunk. Megszűnt hazánk földrajzi sziget jellege, az ország területi integritása elleni hagyományos értelemben vett – reguláris katonai erővel, kormányok által elrendelt műveletek – agresszió veszélye soha nem látott mértékben csökkent. Az Európai Unió bővítése további pozitív változásokat hozott a térségbe, nem csak a bővítéssel, hanem például az Unió boszniai szerepvállalásával.

Nem szabad szőnyeg alá söpörni a nem NATO, nem EU tag szomszédjaink törekvéseit sem. Ukrajna NATO segítségével a teljes védelmi szektor reformján dolgozik, melyben mi magyarok is részt veszünk, és látjuk, tudjuk, hogy euroatlanti elkötelezettek, nem intervenciók, hanem inkább expedíciós haderőt építenek. Szerbia–Montenegró–Horvátország ugyancsak védelmi szektor reformot folytat.

Az Európai Unió a Dél-Európai Stabilitási Paktum keretében azon dolgozik, hogy a még kívül maradt négy jugoszláv utódállamot és Albániát mielőbb, akár az évtized végére beemelje tagjai sorába.

Ilyen biztonsági környezetben farkast kiáltani, szélsőséges kormányzati szándéktól vezérelt, váratlan támadás ellen robusztus erővel megszervezett honvédelem szükségességéről beszélni megalapozatlan, bizalmatlanságot üzen szomszédjainknak, és megkérdőjelezi a nemzetközi szerződésben vállalt kötelezettségeink komolyságát.

Nem kétséges, hogy NATO-csatlakozásunk egy kormányokon átívelő folyamat csúcspontját jelentette. Beléptünk egy klubba, melynek vannak szabályai, és mi anélkül, hogy komolyan tanulmányoztuk volna a szabályokat, a tagság összes konzekvenciáit, vagy komolyan vettük volna a szabályokat, elfogadtuk azokat. Mi több, tapasztalat hiányában túlvállaltuk magunkat. Az eredményt már tudjuk, saját vállalásainkat egyre csökkenő mértékben nem teljesítettük. Mára világos számunkra, hogy a NATO olyan klub, ahol az adott szónak hihetetlen nagy értéke van, reális ígéreteket kell tenni, és azokat teljesíteni kell. Amennyiben látjuk, hogy ez nem sikerül, időben kell szólni a többi szövetségesnek, hogy tudjanak reagálni, és együtt tudjuk betömni a szövetség védelmi képességén ütött léket. Hitelességünket elvesztettük, szavahihetőségünk került veszélybe.

Nagyon komoly negatív változásként értékelhetjük 2001. szeptember 11-ét, és ami azután következett. Ma a demokráciák olyan kihívásokkal kerülnek szembe, amelyek az eddigiektől eltérő választ igényelnek. Volt ellenségeink, ma fegyvertársaink visszasírják azt az időszakot, amikor „lezsírozott” tervek alapján egy terepszakaszk védelmére készültek, tudták, kire kell várniuk, és ez a feladat hosszú távon nem változott. Nem mondom, hogy önigazolásként keressük a haderő, a katonai képességek új feladatait, de *nem értek egyet azzal a megközelítéssel, hogy a terrorizmus elleni harc, a tömeges migráció, a szervezett bűnözés elleni harc leszűkíthető a fegyveres testületekre. Nem, mert egyrészt döntés kérdése a haderő ilyen feladatokra történő hazai alkalmazása – és biztos vagyok benne, hogy szükség esetén ez a döntés meg is születik –, másrészt mi csak azt mondjuk, hogy az új kihívások adhatnak feladatot a haderő számára, és azokat nem szűkítjük le, NATO- és EU-tagságunk miatt, nem is szűkíthetjük le az ország területére.*

Az MH szempontjából a tervezők még negatívumként értékelték, hogy:

- a jelenlegi haderőstruktúra nem finanszírozható;
- a létszámszökkentés ellenére folyamatos forráshiánnyal küszködünk, a hadrafoghatóság folyamatosan csökken;

- az elmúlt alig másfél évtized alatt elkezdett haderőreformok ellenére új képességeket nem alakítottunk ki, új feladatokra forrásokat nem tudtunk előteremteni;
- sem az állami, sem a HM költségvetés tervezése nem a feladatokból és az azokhoz szükséges forrásokból indult ki.

Nem csak a magyar vezetés ismerte fel a felülvizsgálat szükségességét, a nemzetközi biztonsági környezet változásait követve számos európai ország, szövetséges és nem szövetséges hasonló felülvizsgálatot folytatott, folytat, még hozzá nagyon hasonló elvek mentén, és szinte azonos következtetésekre jutnak. Átalakul maga a Szövetség is, megváltozik a műveleti alkalmazás egész filozófiája, a felajánlott erők ezentúl egy pool-ba tartoznak, amelyből szükség szerint lehet „lehívni” a katonai képességeket. A hadosztály, hadtest szintű harci támogató, harci támogató-biztosító elemeket a nemzetek a haderőajánlások (FP), haderőfejlesztési célkitűzések (FG) keretében alakítják ki és biztosítják a Szövetség alkalmi harci köteleke részére, a logisztikai elemek pedig – a nemzeti támogató elemek kivételével – egy kidolgozás alatt álló logisztikai doktrína szerint a teljes alkalmi harci kötelék ellátását végzik.

A biztonságot másokhoz hasonlóan átfogóan értelmezzük, az ország biztonságát nem egyedül kívánjuk szavatolni, – erre nem is lennénk képesek – hanem a nemzetközi közösség tagjaként. A külföldi szerepvállalás – legyen az a Szövetség felelősségi területe, vagy azon kívül – szükségszerűség, és teljesen összhangban van minden politikai erő hosszú távú célkitűzésével. Szeretnénk a magyar nép számára jobb megélhetést, emelkedő életszínvonalat, prosperitást biztosítani. A képlet egyszerű, ehhez biztonság és stabilitás szükséges nem csak hazánk környezetében, hanem minden olyan régióban, térségben, ahol nekünk, vagy szövetségeseinknek, uniós és más partnereinknek érdekei vannak. Biztonság és stabilitás vonzza a befektetéseket, melynek eredménye prosperitás. A biztonság és stabilitás hiánya okozta negatív hatások közvetlenül, vagy közvetve bennünket is érintnek, álljon példaként a Balkán vagy éppen Irak.

A felülvizsgálat célja, feladatai és folyamata

A felülvizsgálatot elrendelő miniszteri utasítás² célul tűzte ki a vezetési rendszer javítását, a tervezési hiányosságok, a tervek és a rendelkezésre álló erőforrások közötti összhang hiányának, az anyagi eszközök célszerűtlen felhasználásának megszüntetését. A kormány külpolitikai céljaiból, és a nemzetbiztonsági stratégiából kiindulva feladatként jelölte meg a részletes politikai célok és az azokhoz szükséges képességek megfogalmazását, egy forrásokkal alátámasztott, kiegyensúlyozott, koherens terv kidolgozását, amely döntési változtatokat, valamint a tárca egészére vonatkozó forráselosztási javaslatot tartalmaz.

A védelmi felülvizsgálatot irányító bizottság alakult (a továbbiakban VFIB), melynek feladatai a következők voltak:

- a nemzeti érdekek és célok alapján a Magyar Honvédség feladatainak újrafogalmazása;

2 65/2002 (HK.22) HM utasítás a Magyar Honvédség védelmi képességeinek felülvizsgálatáról.

- a szükséges és fontosságuk szerint rangsorolt képességek meghatározása;
- a képességekhez szükséges források megteremtéséhez javaslatok kidolgozása;
- a forrásokhoz és a képességekhez szükséges jog- és hatáskörök, illetve az elszámoltathatóságok biztosítása.

A bizottság munkájában részt vettek a MEH, KÜM, PM, BM munkatársai, belső és külső, valamint külföldi szakértők. Bebizonyosodott, hogy a nyitottságra szükség van, a politika nélkül, saját l'art pour l'art elveinktől vezérelve nem lehet haderőt építeni, csökkentéseket fűnyíró elv alapján végrehajtani. A politikától azt várjuk, fogalmazza meg, mit vár tőlünk, és az egyeztetett katonai képességek mögé tegye oda a szükséges erőforrásokat, számoltassa el a haderőt a képességek elvárt szinten történő kialakításáról, fenntartásáról. Ez a civil kontroll egyik legfontosabb eleme, amely a felülvizsgálat során jól működött, és működik ma is.

Szeretnék itt még egy gondolatot hozzátenni az eddigiekhez. A felülvizsgálat kezdetén arra gondoltunk: a felülvizsgálatnak nem szabad kilépni a meglévő jogi keretből. Beláttuk, így nem lehet választ adni a kihívásokra, így nem lehet korszerű haderőt építeni. Ahol szükséges, meg kell tehát változtatni a jogszabályokat. Nem kell tehát mereven ragaszkodnunk ahhoz ami van – ez az elv végig kísérte a folyamatot – hanem azt kell körültekintően meghatározni, mire van szükségünk.

A VFIB a felülvizsgálat célkitűzéseit tovább bontva az alábbiakat határozta meg:

- Hitelességünk helyreállítását a Szövetségben, minőségi hozzájárulást az euroatlanti békéhez és biztonsághoz;
- A Magyar Honvédség tíz év alatt történő modernizálását, NATO-kompatibilitássé tételét;
- Az önkéntes haderőre áttérést;
- A csapatok helyzetének, infrastruktúrájának, felszereltségének javítását, a haderő társadalmi tekintélyének növelését;
- A követelmények és a 2004–2013 között rendelkezésre álló számvetett források között az egyensúly megteremtését, ennek érdekében:
 - = modern, működő, finanszírozható haderőstruktúra kialakítása;
 - = radikálisan felülvizsgálni és átalakítani a tárca költségvetésének jelenlegi szerkezetét;
 - = működési és támogatási kiadások fejlesztésre történő átcsoportosítását;
 - = áttérni egy korszerű pénzügyi menedzsment rendszerre;
 - = áttérni program-központú, a középtávú prioritásokat meghatározó erőforrás-tervezésre.

Ebben a néhány sorban benne van a hosszú távú stratégia – minőségi hozzájárulás az euroatlanti békéhez és biztonsághoz – és a stratégiai cél elérésének útja, koncepciója.

Mit kell tennünk a stratégiai cél elérése érdekében? Meggyőződésem, hogy a magyar haza védelme, az ország területi integritásának, kulturális örökségének védelme az euroatlanti biztonság szerves része, attól nem választható el. *Téves tehát az a megközelítés, hogy a felülvizsgálat elhanyagolta a haza védelmét, csak a külföldi szerepvállalásra összpontosított.* Nem ellentétben a Washingtoni Szerződéssel, hanem azt erősítendő, azt gondolom, olyan – a fenyegetettség értékeléssel, és teherbíró képességünkkel arányban álló – katonai képességeket kell kialakítanunk és fenntartanunk, amelyek biztosítják a

haza védelmét, és amelyekkel hozzá tudunk járulni a Szövetség közös védeleméhez. Ez csak látszat kettősség, hiszen *minden katonai képesség erősíti a haza védelmét, és egyben a szövetségi közös védelmet is*, hiszen a Washingtoni Szerződés 4–5. cikkei szerint annnyival kevesebb külső erőre van szükség az ország védelméhez, másrészt azokat a tagállamokat is meg kell védeni, amelyeknek számottevő katonai ereje egyáltalán nincs, és ezt nekünk, a többieknek kell megtennünk.

Hogyan várhatjuk el másoktól, hogy életüket áldozzanak a magyar földért, ha mi nem tudunk másokon segíteni, mert nem akarunk, mert nem tudjuk katonai képességeinket fenntartani, elszállítani, harcba vetni és támogatni. Nem szabad, hogy eretnek gondolatként hangozzék az sem, hogy a jövőben a Szövetség (benne mi is) majd eldönti, milyen erőkkkel járul hozzá a magyar haza védelméhez, és a műveleteket nem is mi, hanem várhatóan NATO parancsnok (Force Commander) fogja vezetni. Nem mond ez ellent annak a hangsúlyos alapvetésnek sem, mely szerint a hazai műveleteknek minden más külföldi művelettel szemben abszolút prioritása van.

A *felülvizsgálat* a VFIB egy a NATO védelmi tervezői által is preferált, más szövetségi szövetségen kívüli partnerek által is használt tízlépéses folyamatot követett, melynek lépései logikailag egymásra épülnek:

1. Kül- és biztonságpolitikai célkitűzések meghatározása a Magyar Köztársaság ellen irányuló fenyegetettség értékelése alapján.
2. A honvédelmi célkitűzések meghatározása.
3. A Magyar Honvédség küldetése és feladatai meghatározása.
4. Tervezési alapvetések (ambíciószint) meghatározása.
5. A szükséges katonai képességek meghatározása.
6. Az összes következmény beazonosítása.
7. Hiteles és megalapozott forrás- és költségelemzés.
8. Változatok vizsgálata.
9. Prioritások meghatározása.
10. Forráselosztás és az alapterv véglegesítése.

Az egyes lépések párhuzamosan futhatnak, de meg nem előzhetik egymást. A folyamat lépéseit követve alakul ki sok-sok szempont figyelembevételével a haderőstruktúra.

Haderőfejlesztési alapelvek

A szükséges katonai képességek, a haderőstruktúra beazonosítása, a prioritások meghatározása során számos haderőfejlesztési alapelvet rögzítettünk. Mindenekelőtt világossá vált, hogy *a biztonsági kockázatok nem teszik szükségessé a régi struktúrájú „mini-tőmeghaderő” fenntartását*, a hangsúlyossá vált biztonsági kockázatok, az új biztonsági kihívások pedig egy modulrendszerű, multifunkciós, telepíthető haderőt kívánnak.

A haderőnek feladatai ellátásához számos olyan képességre is szüksége van (kiterjesztett légvédelmi rendszer, rádió elektronikai harc, légi-utántöltés, hadászati légi-, tengeri szállítás, hadszíntéri felderítő rendszerek), amelyet egy kis haderő önállóan nem képes finanszírozni. Ezeket a képességeket nemzetközi együttműködésben kívánjuk biztosítani a fejlesztési költségekhez történő hozzájárulással, bérlettel. A szövetségi (NATO, EU), valamint a nemzeti feladatokhoz szükséges meglévő,

működőképes szakmai kultúrákat megőrizzük, új képességeket a szövetségi (NATO, EU) felajánlások figyelembevételével alakítunk ki. A képességek készenlétét fokozatosan érjük el. A prágai csúcsertekezleten a tagállamok vezetői egyetértettek abban, hogy a Szövetség több szakmai területen lemaradással, képességhiánnyal küszködik, ezért a hagyományokkal rendelkező szakmai kultúrákat meg kell őrizni.

A kisebb tagállamoktól a Szövetség azt kérte, hogy ne költséges „tömeget” hozzanak létre, hanem kisebb, fontos, értékes képességeket tartsanak fenn. Ilyenek a műszaki, egészségügyi, vegyvédelmi, polgári–katonai kapcsolatok, különleges műveleti képességek. Prága üzenete volt az is, hogy a harci-támogató, harci-támogató biztosító képességeket erősíteni kell, hogy a műveletekben résztvevő kötelékek önálló tevékenységre alkalmasak legyenek.

A kötelékeknek tehát rendelkezniük kell saját támogató elemekkel, illetve mögöttük oda kell tenni egy nemzeti támogató elemet is. Nem mond ez ellent annak a törekvésnek, miszerint a Szövetség logisztikai doktrínát dolgoz ki, és a hatékonyság jegyében, a párhuzamosságok elkerülése érdekében a többnemzetű logisztikai ellátást preferálja. Az előzőekből következik, hogy az új haderőstruktúrában számos szakmai kultúrának nincs helye, ezeket csökkentjük, illetve megszüntetjük. Párhozamosan több program fut, hiszen az új haderőstruktúra kialakítása mellett az önkéntes haderőre való áttérés feladatait is végre kell hajtunk, a technikai eszközök modernizációja pedig elkerülhetetlen és halaszthatatlan. Mindehhez feltételezzük, hogy a tárca GDP részesedése 2006-ra eléri az 1,81%-ot.

Az egyes pontokhoz tartozó kidolgozó munkát munkacsoportok végezték, melyeknek vezetését egy-egy kormányzati szervhez, HM főosztályhoz, csoportfőnökséghez kötöttünk. A kül-, biztonság és védelempolitikai célkitűzések megfogalmazását a Külügyminisztérium irányította, a fenyegetettség értékelését pedig a MK Katonai Felderítő Hivatala, és a MK Katonai Biztonsági Hivatala. A KÜM által vezetett munka releváns dokumentumokra³ támaszkodott, figyelembe véve a fenyegetettség értékelés megállapításait, és a hivatkozott dokumentumok elfogadása óta bekövetkezett akár pozitív, akár negatív változásokat. A fenyegetettség értékelés kidolgozásánál a NATO kétévenként frissítésre kerülő fenyegetettség értékelése⁴ – melyet a Katonai Tanács hagy jóvá – valamint saját adatbázis szolgáltak alapul. A fenyegetettség értékelés legfontosabb megállapításainak egyike az, hogy a Magyar Köztársaság ellen hagyományos – kormány(-ok) által elrendelt, reguláris haderővel végrehajtott – támadással a következő tíz évben nem számolunk.

Nem értek egyet azokkal a felvetésekkel, amelyek a szomszédoknál váratlanul bekövetkező politikai fordulatokra számítva kívánnak haderőt építeni. Egyrészt a környező országokban bekövetkezett pozitív változásokra kell figyelemmel len-

3 1949. évi XX. törvény, A Magyar Köztársaság Alkotmánya; 94/1998. (XII.29) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai alapelveiről; 2144/2002. (V.6.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról; az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) 1999. április 23–24-én elfogadott Stratégiai Konceptiója; a NATO állam- és kormányfőinek 2002. novemberében Prágában tartott csúcstalálkozóján elfogadott nyilatkozat; az Európai Unió (EU) Európai Biztonsági Stratégiája (ESS)

4 MC161

nünk, másrészt azt is látjuk, hogy a szomszéd országok (Ausztriát semlegessége és történelmi okok miatt ne soroljuk ide) a többnyire örökölt haderő „romjain” nem is lennének képesek belátható időn belül olyan katonai potenciált létrehozni, amellyel a siker reményében indíthatnának támadást ellenünk. Feltétlenül figyelembe kell vennünk azt is, hogy a Szövetség, az Európai Unió az ilyen magatartást időben észleli, és kezeli, tehát a váratlan támadás esélye szinte kizárható. Elegendő idő állhat tehát rendelkezésünkre a felkészülésre, a hadkötelezettség ismételt bevezetésére, a hadköteles állomány kiképzésére. Nem indokolt tehát mozgósítással feltölthető katonai szervezetek fenntartása sem.

A honvédelmi célkitűzések meghatározása az előbbi munkával párhuzamosan haladt, alapot adva ahhoz, hogy le tudjuk vezetni a Magyar Honvédség küldetését és feladatait. A küldetés meghatározásánál az Alkotmány 40/A §. (1) pontjából, valamint a fentebb megjelölt dokumentumokból indultunk ki, a feladatokat pedig négy csoportban, 14 körben foglaltuk össze. A szükséges és elégséges haderőstruktúra kialakítása érdekében meghatároztuk, melyek az erőgeneráló feladatok, amelyekre mindenképpen valamilyen képességet kell fenntartanunk, míg más feladatokat ugyan ezen képességekkel meg tudunk oldani.

A haderőstruktúra összegzett méretét, belső szerkezetét a feladatokon túl az egyidejűség és természetesen a rendelkezésre álló erőforrások is meghatározzák. Mekkora erővel kell, illetve akarjuk az egyes feladatokat megoldani, milyen időhatárokon belül, váltással vagy anélkül, nemzeti támogatással vagy együttműködésben, az erőforrások mit tesznek lehetővé, tehát mi az ambíciószintünk? Az ország katonai védelme, mint az előzőekben utaltam rá, abszolút prioritást élvez, de a területi integritás védelmének alkotmányos kötelezettsége nem jelentheti automatikusan egy statikus, mozgósítással felduzzasztott haderőstruktúra fenntartásának kötelezettségét. A fenyegetettség értékelés mentén nem lehet a haderő nagyságát meghatározni, ezért azt mondjuk, hogy az ország katonai védelmére a Magyar Honvédség teljes állományával és összes katonai képességével számolunk. Az abszolút prioritás pedig azt jelenti, hogy külföldi műveletekből szükség esetén hazahozzuk a magyar erőket.

A külföldi műveletekben való egyidejű részvétel modellezése tűnt az egyik legnehezebb feladatnak, hiszen forgatókönyveket kellett kidolgozni, melyek alapján beazonosíthatuk a telepíthető képességek hadművelleti követelményeit, felvázoltuk a nagybani haderőstruktúrát, meghatároztuk a modellezett műveletek hozzávetőleges költségeit. Ez a részfolyamat is, miként az egész tízlépéses folyamat iteratív, hiszen az egyidejűség figyelembevételével meghatározott ambíciószintek a szükséges és rendelkezésre álló – prognosztizált – erőforrások viszonyán is múlik.

A haderőstruktúra kialakításánál több feltételt előre rögzítettünk. A harcászati alapegység – zászlóalj méretű, bizonyos ideig önálló tevékenységre alkalmas kötelékek – a jövőben a zászlóalj. A haderőstruktúra elemeinek szervezeti felépítése, technikai eszközei, felszerelése legyen összhangban a vonatkozó doktrínákkal, szabványokkal (STANAG). Rendszer-centrikus megközelítéssel alakítsuk ki a szervezeteket, modulként képesek legyenek illeszkedni koalíciós kötelékek szervezetébe. Az azonos szakmai kultúrák lehetőség szerint egy helyőrségbe kerüljenek. A haderőnemi parancsnokságok békevezetési és korlátozott háborús vezetési feladatokat látnak el.

Az összes következmények beazonosítása során a tervezők azt vizsgálták, hogy a katonai képességeket hordozó haderőstruktúra kialakításához, fenntartásához *milyen támogató elemekre (vezetés, oktatás, logisztika) van szükség, illetve egyes haderő-elemek csökkentése, megszüntetése milyen következményekkel, kultúraváltással, hadműveleti kockázattal jár?*

Vizsgáltuk a harckocsik jövőjét, a hajózók repülési óraszükségletét és ennek kihatását a repülőgépek élettartamára és megannyi más kérdést. Ennél a lépésnél a folyamat lelassult, hiszen amikor a haderőstruktúra elemeit, annak vonzatait elemeztük, sokan helyőrségekben, fegyvernemek, szakcsapatok megmentésében kezdtek gondolkodni, és – egyébként érthető módon – az érdekek ütközése lassította a munkát. Amíg elvekről beszéltünk, könnyű volt egyetértésre jutni, amikor a gondolatok mögött emberek és technikai eszközök, katonai kultúrák jelentek meg, a viták élesedtek. Nem baj ez, hiszen a viták viszik előre a folyamatot. A felülvizsgálat tanulási folyamatában a tervezők nagyon nehezen fogadták el azt, hogy a 6. lépés előtt nem szabad helyőrségekben, meglévő szervezetekben gondolkodni. Azt kell meghatározni, hogy a feladatokhoz milyen katonai képességekre, milyen haderőstruktúrára van szükségünk, és nem a jelenhelyzetet vizsgálni, mit tudunk abból kihozni? Ennek vége mindig a fűnyíróelv érvényesülése, a régi megőrzése, erőforrás-faló szükségtelen képességek megőrzése, miközben a szükséges képességek nem kapnak elegendő erőforrást, ezért nem is érik el az elvárt készenlétet. Önkritikusan azt kell mondanunk, a 6. lépést nem vittük végig konzekvensen, most a 10 éves terv gördítése során néhány kérdéshez visszatérünk.

Az erőforrás-elemzés, erőforrás terv kidolgozása úttörő munka volt. Elvünk az volt, hogy a 10 éves tervbe nem kerülhet be feladat úgy, hogy nincsenek mögé téve a számvetett erőforrások. Két alapvető nehézséggel kellett szembenéznünk, az egyik a költségelemek, normák hiánya, a másik a rendelkezésre álló erőforrások feltérképezése. A költségelemek, normák tekintetében jelentős előrelépésnek számított, hogy a szakmai munkaműhelyek által elszigetelten kialakított és használt adatokat a tervezők összegyűjtötték, ellenőrizték, összerendezték. Külön ki kell emelnem a CUBIC munkacsoport e területen végzett munkáját.

Az erőforrások közül négy, a katonai képességek, a haderőstruktúra meghatározásához, kialakításának ütemezéséhez, az egyidejű alkalmazás (ambíciósintek) tervezéséhez meghatározó területet szeretnék néhány mondatban érinteni.

❖ *A humánpolitikai munka gigászi feladata a haderőstruktúra minőségi állománnyal való feltöltése.* Az állományarányok, a rendfokozati arányok ma nem biztosítják a haderőstruktúra nomenklatúra szerinti feltöltését, és a szervezetek összevonása, átdiszlokálása, megszüntetése csak nehezíti a helyzetet. A haderő-átalakítás társadalmi, gazdasági, személyi állományra gyakorolt hatásait elemeztük, a humán szakterület munkatársai – a Magyar Honvédség érdekeit szem előtt tartva – mindent megtesznek a személyi állományt hátrányosan érintő hatások enyhítéséért. Az elkövetkező évek humán feladatai nem csak a haderőstruktúra kvázi feltöltéséről szólnak, hanem egy új szolgálati kultúra megteremtéséről, melynek elemei: a sorállomány önkéntesekkel történő kiváltásán túl a létszám- és állományarányok kialakítása; új karriermodell meghonosítása, illetve más területekkel együttműködve új kiképzési rendszer bevezetése; az élet- és munkakörülmények javítása; új laktanyai övezet-modell kialakítása.

❖ A felülvizsgálat folyamatában áttekintettük a *technikai eszközök, fegyverek (fegyverrendszerek) állapotát*, és szembesültünk azzal, hogy többségük az évtized közepén, második felében erkölcsileg elavul, üzemideje nem, vagy csak jelentős ráfordítással hosszabbítható meg, ennyi pénzügyi forrásunk viszont a tervidőszakban nem lesz. Az utóbbi években új eszközök beszerzésére, élettartam hosszabbítására, lőszer vásárlására rendkívül keveset fordítottunk, és ez most visszaköszön. Kivonásra kerülő eszközeink esetében találkoznak tehát a doktrinális és szükségszerűségi elemek, a XXI. századi haderő pedig „state-of-the-art” eszközöket kíván, amelyek telepíthetőek, támogathatóak, együttműködésre alkalmasak és persze megfizethetőek.

❖ Egy következő kérdéskör a *haderő elhelyezése*. A katonai szervezetek részére szükséges ingatlanok és földterületek kiválasztása komoly feladat, de nem kerülhető meg. Annnyi objektum legyen a haderő használatában, amennyi szükséges, sem több, sem kevesebb. Ezen felül a tárca birtokában természetesen maradnak még további ingatlanok és földterületek, ezekben nyerne elhelyezést a támogató struktúrák. A gazdaságosan megtartható, a tárca által nem használt ingatlanok és földterületek tartalékokat képezhetnek későbbi szükségletek kielégítésére.

❖ A legkomplexebb kérdéskör a *költségvetési erőforrások biztosítása*. A felülvizsgálat során a Pénzügyminisztériumtól kaptunk költségvetési támogatás előrejelzést, a tervezés során ezekkel a számokkal kellett dolgoznunk. Nem ismeretlen az olvasók számára, hogy a kormány korábban határozatban kötelezte el magát a GDP részesezésünk fokozatos emelésére, mely 2006-ban eléri az 1,81%-ot. (védelmi kiadások 2,01%, ebből a honvédelmi tárca részesedése 1,81%) Ehhez jön még évenként mintegy 5 milliárd forint Országos Egészségpénztár által visszatérített összeg. A prognózis alapján erőforrás tervezőink kiszámították a tíz év alatt rendelkezésre álló kereteket. Nem volt nehéz belátni, hogy ebből a még oly szerény haderőfejlesztési céljainkat sem tudjuk finanszírozni.

A legnagyobb kihívás tehát a *belső tartalékok feltárása, és átcsoportosítása fejlesztésre*. A tárca vezetése több mint száz belső takarékosági javaslatot fogalmazott meg, melyeket prioritizált. A 2004–2013 évekre készített 10 éves terv már jelentős felszabadított erőforrásokkal számol, de a tárca még mindig jelentős tartalékokat rejt magában minden területen. A 10 éves terv gördítése során, különös tekintettel az ez évi és a további várható költségvetési megszorításokra nagyon komoly vezetői döntések szükségesek a „rezsiköltségek” – a szükséges katonai képességek kialakításához, fenntartásához közvetlenül hozzá nem járuló elemek költsége – radikális csökkentéséhez. A negatívumok ellenére úgy ítélem meg, hogy a jelenlegi 10 éves terv egyik nagy eredménye az, hogy a feladatok mögött számvetett erőforrások, virtuális forintok vannak. További komoly megtakarításokat lehet elérni az inkurrencia és a felesleges ingatlanok tárca vagyonszerzéséből történő mielőbbi kivonásával, értékelésével, költségkímélő megsemmisítésével. Ez a folyamat elindult.

A tízlépéses folyamat 8. lépésében arra kerestük a választ, hogyan lehetne a legtöbbet „kihozni” a haderőstruktúrából, illetve *mit engedhetünk meg magunknak?* Ebben a munkában a tervezők az alapterv kiegyensúlyozását végezték el, megkeresve azokat a megoldásokat, melyek biztosítják a beazonosított katonai képességek, a haderőstruktúra kialakítását, a készenlétek meghatározott időre történő elérését, és az ezekhez szükséges erőforrásokat.

A 9. lépésben bizonyos prioritások tükrében a katonai képességek kialakításának időrendjét, a kapcsolódó technikai eszköz beszerzési, korszerűsítési, infrastrukturális beruházási, személyi feltöltési sorrendjét határoztuk meg annak érdekében, hogy a katonai képességek határidőre, az elvárt minőségben rendelkezésre álljanak.

A felülvizsgálat 2003. július 14-én történő lezárásakor a 10. lépés első feléig, a forráselosztásig születtek meg a döntések, a 10 éves alapterv formába öntése, részleteinek kidolgozása, többszöri visszatervezése ezután következett.

A felülvizsgálatot lezáró vezetői döntések nagy horderejűek abban az értelemben is, hogy az új típusú védelmi tervezés több mint egy évtizedes történetében először került a döntéshozók asztalára egy koherens, erőforrásokkal alátámasztott, kiegyensúlyozott terv.

* * *

A haderő-átalakítás elindult. A 10 éves tervet évente gördítjük, a felülvizsgálatot tehát folytatjuk, azaz évente ismételjük. Mondhatnánk, minden terv annyit ér, amennyit végrehajtottunk belőle. A végrehajtás irányítását a tárca Haderő-átalakítást Koordináló Operatív Bizottsága (HÁKOB) végzi, a naprakész információkat pedig egy monitoring rendszer biztosítja. A tanulási folyamatnak nincs vége, de meggyőződésem, hogy a tárca Védelmi Tervezési Rendszere (VTR) egyre magasabb színvonalon biztosítja számunkra a lehetőséget, hogy nemzeti és nemzetközi céljainkkal összhangban álló, megalapozott tervek alapján építsük, fejlesszük a Magyar Honvédséget.

A Magyar Hadtudományi Társaság Hadtörténeti Szakosztálya
együttműködésben a ZMNE Könyvtárával és Hadtörténelem Tanszékével
előadást szervez

2004. szeptember 28-án (kedden) 17 órai kezdettel

Az Árpád-vonal

címmel.

Előadó: Dr. Szabó József János alezredes

Helyszín: 1101 Budapest, Hungária krt. 9–11.

ZMNE Könyvtár, Tudós Kávézó (a II. épület alagsorában).

Szeretettel várjuk a szakosztály tagjait és minden érdeklődőt.

A Hadtörténeti Szakosztály vezetése

Felházi Sándor–Mlinárik László

A tűzérség korszerűsítésének és fejlesztésének alternatívái

A nemzeti és szövetségi elvárásoknak is megfelelő haderő kialakításában kiemelt helyet foglal el a tűztámogatás egyik alapvető elemét biztosító tűzérőfegyvernem. A szerzők a háborús és a nem háborús műveletek követelményeit figyelembe véve felvázolják a tűzérség fejlesztésének alapelveit, főbb irányait és ajánlásokat fogalmaznak meg a szervezésére és a beszerezhető fegyverrendszereire a rendszer elemeinek bemutatásával.

A 21. század prognosztizált, illetve napjainkban folyó katonai műveletei a jelenleginél reagáló képesebb, a szövetségi feladatokhoz jobban illeszthető, ugyanakkor a nemzeti igényeknek is minden tekintetben megfelelő és több egymástól eltérő feladatra alkalmazható képességalapú Magyar Honvédséget igényel.

NATO-szövetségeseink a tűztámogatást különösen fontos területként kezelik. Az Öböl-háború tapasztalatai felerősítették a magányos „gyalogos” harcosok kialakításának véleményét. Ezt azzal indokolják, hogy a legmodernebb fegyverrendszerek alkalmazásának lehetőségei is korlátozottak. A jelen háborúit sem lehet úgy megnyerni, hogy a felek között nagy térbeli távolságok vannak és a nagy lőtávolságú fegyverekkel döntik el a háború kimenetelét. A balkáni háború erre szintén szolgáltatott példát. A kedvezőtlen viszonyok a védő felet a partizánharcra hasonló individuális vadászharcra kényszeríthetik. A magányos harcos ebben a szituációban már hideg fejjel cselekvő, a modern harcoknak megfelelő számítógépes szakember képében jelenik meg. A tevékenysége egy olyan tűzérségi tűztámogató tiszthez hasonlít, aki a számítógép mögött ülve a tűzhatás legmegfelelőbb módját biztosító tűzeszközt választja ki a célok pusztításához.

Ilyen megfontolások alapján alakították ki a NATO gyorsreagáló erőinek új képzési irányait és szervezeti fejlesztésének koncepcióját is. Az új szervezetek kialakításánál hangsúlyt kapnak a számítógépes (gyalogság) rendszerek – „Basic Infantry”, a speciális erők – „Special Forces” és a katonai rendőrség – „Military Police”. Ezek a rendeltetésüket is tükröző katonai szervezetek jobban megfelelnek korunk biztonságát veszélyeztető – regionális konfliktusok, fegyveres kábítószer kereskedelem, terrorizmus, migráció stb. – kihívások kezelésének. A koncepció abból indul ki, hogy a katonai eszkalációk nagy része kis konfliktusokból keletke-

zik. A fenyegetettséggel arányos reagálás a veszélyeztetett irányokban képezi az ellenállás súlypontját. A kevésbé fenyegetett területeket, mint az ellenség várható főcsapásától oldalt lévő körzeteket, a mögöttes területeket és az ellenség mélységét „csak” ellenőrzik.

Ezt a tendenciát nyomon követhetjük az *amerikai szárazföldi erők képességei hosszú távú fejlesztését megcélzó követelményekben is, amelyek a következők:*¹ egy „átvilágított harctér” birtoklása; minden helyzetinformációnak valósághűen, a megfelelő időben rendelkezésre kell állni és el kell jutni az illetékes felhasználókhoz; egy vertikális és horizontális kommunikációs hálózatot kell létrehozni; cél a parancsok és jelentések digitális úton történő továbbítása; a továbbított információk, az ellenség és saját csapatok helyzetének térképen (monitoron) történő megjelenítése; a harcászati vezetés tehermentesítése a rutinszerű feladatok automatizálásával.

A tűzéség szerepéről

A haderőfejlesztés központi kérdése az, hogy hogyan lehet nagyobb fizikai teret kevesebb erővel a leghatékonyabban ellenőrzés alatt tartani. Következtetésképpen az USA szárazföldi csapatainak hosszú távú fejlesztésének koncepcióját így summázták: „...a szárazföldi csapatokat csökkenteni és mozgékonyabbá kell tenni. Kevesebb páncélos jármű és több modern tűzéségi eszköz szükséges...”². A koncepció abból indul ki, hogy a jövő hadszínterein, válságövezeteiben a sikereket az információs fölény biztosítja, illetve az ebből következő előnyök, amelyek lehetővé teszik a szemben álló fél megtévesztését, harctevékenysége végrehajtására eltervezett szándékának korai felfedezését.

Ebben a fejlesztési elgondolásban kiemelik a tűzéség szerepét, ugyanis a tűzéség már ma is olyan képességekkel rendelkezik, amelyek az információs fölény biztosításában a jövőbeni szerepét még inkább erősítik. Ezek a képességek a felderítésben, a vezetésben és az ellenségre tűzzel való ráhatásban tárgyasulnak.

Már ma is jelentős, de a jövőbeni fejlesztéseknél egyre hangsúlyosabbá válik a *tűzéségi rendszer felfogás*. A tűzéségi rendszer egy számítógépes hálózattal támogatott felderítő, vezetési és csapásmérő struktúra, amely lehetővé teszi a rendelkezésre álló tűzéségi, felderítő és tűzeszközök bevetésének rugalmas, nagy hatásfokú optimalizálását (tűz centralizálása, decentralizálása).

A hadműveletekben elfoglalt helyét tekintve a tűztámogatás összhaderőnemi kategória, amelynek fontosságát és az abban résztvevő erők feladatköreit a Budapesten 2002. november 6-án megrendezett negyedik nemzetközi tudományos szakmai konferencia elemzett és értékelt. A Magyar Honvédségen belül a tűztámogatás más NATO-országokat is figyelembe véve speciális helyzetben van. A tűztámogatásban résztvevő erők közül a feladatok több mint 40%-át a tűzéségnek kell végrehajtani,

1 Das amerikanisch Heer des 21. Jahrhunderts „Force XXI” Österreichische Militärische Zeitschrift Nr. 4/1998 p. 35.

2 US– Landstreitkräfte werden modernisiert Soldat und Technik 9/1998 p. 556.

továbbá a szervezeti felépítésből adódóan a résztvevő erők összefogása, illetve koordinálása is az adott szintű tűzér vezető feladata.

Mindezeket figyelembe véve véleményünk szerint a honvédség átalakítása során hibás az a nézet, hogy a tűzértséget csak a lövegek és a lőszeriek hatásadatai szerint értelmezik és a jövőbeni katonai műveletekben felesleges jelzővel illetik. A könnyű gyalogoserők, gyalogosharcosok alkalmazására vonatkozó elképzelések korántsem egyeznek azzal, ami nálunk körvonalazódni látszik. Amint – arra fentebb már utaltam – az USA fejlesztési irányvonal is csak erős tűztámogatás mellett valószínűsíthető meg.

A nemzetközi összehasonlításokat alapul véve érthetetlen, hogy miért nem látják be a döntés előkészítők, és a döntéshozók, hogy a *tűzértség rendszerét*, amely – az egységes katonai vezetés integrált és nélkülözhetetlen része – *megbontani nem szabad*, hiszen a digitális számítógépes hálózattal átszőtt rendszer nem öncélú. A tűztámogatási ismereteket meg lehet tanulni de a NATO-ban meglévő gyakorlati megvalósításra a tűzér szakembereket szocializálni kell. Egyetlen tűzérosztállyal a szakmai kultúra és a tűztámogatás rendszere nem építhető fel és ezáltal olyan parancsnoki generációk nőnek fel, akik nem lesznek képesek megérteni az adott nemzetközi feladatban a tűztámogatás megszervezésében tőlük elvártakat. Ezek a problémák már nem csak a tűzér fegyvernemet érintik, hanem sokkal inkább parancsnoki, vezetési kérdéseket gátló tényezőkké váltak. A rendszer rendbetételét egy felelős tűzér beosztás létesítésével kellene elkezdni. Jelenleg a Magyar Honvédség rendszerében (állomány táblájában) dandár vezetési szint felett ugyanis nincs tűzérvető (tűzérfőnök). Hiánya az elmúlt 4–5 évben több területen is megmutatkozott. Ezek főleg a kiképzés, az oktatás, a tudományos kutatás, valamint a szervezeti és technikai fejlesztés irányítatlanságában nyilvánultak meg.

A szakma tudományos konferenciák sorozatával és azok tapasztalatainak összegzésével, majd az ismeretek, kutatási eredmények megfelelő döntési fórumokra való eljuttatásával igyekezett a javaslatait megtenni. Meggyőződésünk, hogy a nemzetközi tudományos konferenciák mérőöldköveket jelentettek a honvédségünk tűztámogatása szövetségi és nemzeti követelmények szerinti kialakítása vonatkozásában.³ Azonban be kell látni, hogy a probléma felvetéseket, javaslatokat tárgyaló konferenciák sorozata nem pótolhatja a tűzérfőnök személyét. A tűzér szakma csak a tudományos munka adta lehetőségekkel artikulálhatja véleményét, amelynek a határfoka alacsony.

A szkepticizmus ellenére ennek a tanulmánynak is a tájékoztatás, ismeretbővítés mellett a fő célja, ráirányítani a figyelmet arra a tényre, hogy a tűzértség rendszerének működtetése nem a tűzértség érdeke. Fontossága, helye és szerepe a 21. század nemzeti és szövetségi követelmények és elvárások szerint végrehajtandó katonai műveletekben megkérdőjelezhetetlen. A tűztámogatás milyensége, minősége egzakt módon befolyásolja azt, hogy a honvédség mennyire lesz képességalapú haderő.

3 A NATO tűztámogatást és a tűzértség fejlesztésére tett javaslatok teljes anyagát a Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 2002/3. számában lehet megtalálni.

A tüzérség fejlesztésének alapelvei, irányai

Átalakulóban van a Magyar Honvédség és vele együtt a tüzérség is ezért bátorokunk alternatív megoldásokat az olvasók elé tárni. *A tüzérség fejlesztésénél az alábbi alapelveket javasoljuk figyelembe venni:*

1. A magyar tüzérség legyen képes a tervezett manővererők tűztámogatását a NATO-elveknek megfelelően végrehajtani.
2. Egyes alrendszeireivel legyen képes az ENSZ, illetve a NATO által végrehajtandó békeműveletek feladataiban részt vállalni.
3. A technikai fejlesztést finansziális okok miatt több lépcsőben lehet végrehajtani, de nem szabad szem elől téveszteni, hogy a Magyar Honvédség tüzérségét egy rendszernek kell tekinteni.
4. A fejlesztés költségeinek racionalizálását a személyi állomány csökkentésével, az eszközök hatékonyságának, minőségi mutatóinak javításával lehet elengedélyezni.
5. A fejlesztéshez iránymutatónak kell tekinteni a NATO szárazföldi erők négyes munkacsoportjának 2001. április 18-án AC/225(LG/4)D számon kiadott irányelveit a tüzérség fejlesztésére.

A tüzérség fejlesztésére vonatkozó NATO-irányelvek a következők: a pontosság, hatásosság és a lőtávolság növelése; a logisztikai terhek csökkentése; a harcászati/hadműveleti mobilitás és a túlélőképesség növelése; továbbá az interoperabilitás fejlesztése.

A részletes követelményeket természetesen nem lehet ebben a rövid publikációban feldolgozni, ezért az irányelvekből a legmarkánsabb tartalmi feladatokat emeljük ki:

A pontosság és hatásosság növelése területén:

- megfelelő időzíthető hatás elérésével (helység harcra való alkalmasság elérésével) a tűzcsapások során bekövetkező járulékos károk csökkentése, elkerülése;
- a kemény és fedett célok ellen, a mélységbe indítható, kilőhető löszerek rendszeresítése;
- harcászati szintű kis hatótávolságú, precíziós irányítású löszerek rendszerezése;
- nagy területű, széles körű tájékoztatás mellett, a harcokcsik elleni aknák, löszerek megosztott irányzású tűztámogatással való alkalmazása;
- a fejlett vezetési rendszerek által lehetővé válik a célok tömeges kiválasztása, az egy tüzelőállásból több cél, célcsoport pusztítása;
- a felderítési ciklus idők csökkentése, vagy repülésből (pilótánélküli vizuális ellenőrző eszközök, löszerek, és rakéták alkalmazásával) komplett autonóm és dinamikus célfelderítés és csapásmérés végrehajtása.

A lőtávolság növelése területén:

- recíziós fegyverzetrel és löszerekkel 150 km mélységben lévő célok pusztítása;
- csöves tüzérséggel 80 km lőtávolság elérése;
- MLRS-sel 150 km hatótávolság elérése.

A logisztikai terhek csökkentése területén:

- könnyített anyagok rendszeresítése;
- csökkentett méretek és moduláris kivitel megvalósítása;
- autonóm fegyverek alkalmazása;

- a harctéri károk felméréséhez megfelelő hatású eszközök fejlesztése;
- lőszeres csomagolásának, kezelésének, raktározásának, szállításának fejlesztése, beleértve a szükségletek előrejelzését is.

A harcászati/hadműveleti mobilitás növelése területén:

- a tűztámogató alegységek és a modern gépesített manővererők mobilitásának egységesítése;
- az eszközök gyors telepíthetősége és lebonthatósága;
- hadműveleti szállíthatóság részben légi úton is.

Interoperabilitás fejlesztése területén:

- kompatibilis platformok rendszeresítése;
- kicserélhető fegyverzet és lőszeres beszerzése;
- közös doktrínák és eljárások alkalmazása;
- kompatibilis harcászati vezetési és irányítási információs rendszer alkalmazása.

Túlélőképesség növelése területén:

- 24 órás harctevékenységi képesség minden klimatikai, időjárási és terepviszonyok közötti biztosítása;
- ABV-védelem megvalósítása;
- az elektromágneses jelek kibocsátásának csökkentése.

A fenti követelmények tükrében vizsgáljuk meg milyen változatok képzelhetők el a magyar tűzérség fejlesztésében?

A NATO-országokban a tűzérség manővererőkhöz való szervezetszerű besorolását rendkívül rugalmasan kezelik. A NATO-országok tűzérségét vizsgálva kitűnik, hogy a tűzérség rendszerének hatékonyságát nem a tűzérosztályok nagy mennyisége, hanem a rendszerben létrehozható kapcsolatok mennyisége, valamint a technikai eszközök minősége biztosítja és ez engedi meg a szervezési rugalmasságot.

A magyar tűzérség átalakítása során a szervezetek kialakításánál a javaslattevők törekedtek:

- a gépesített lövészdandárok, zászlóaljak önállóságának biztosítására;
- a közvetlen tűztámogatási feltételek megteremtésére;
- a manővererőkkel történő együttműködés biztosítására;
- a meglévő tűzer technika szervezetekbe történő besorolására;
- a létszámcsökkenésekből eredő feladatok megoldására;
- a tűzércsapatok NATO-elvek szerinti felkészítésére.

Ez a szervezeti alkalmazás szempontjából a jövőben célszerű lehet, de a jelenlegi technika eszközeivel nem a legelőnyösebb, mert nem veszi figyelembe a manőver-zászlóaljak, -dandárok várható alkalmazását; a technikából adódó hátrányokat; a nemzetközi feladatokban való részvétel követelményeit.

A tűzérség szervezete és fegyverrendszere

A jelenlegi lövegparkunkkal és anyagi lehetőségeinkkel kialakított szervezetek – a gyakorlatban megmutatkozó célszerűségek szerint – a jövőben még jó néhány változáson mennek keresztül. Arra a törvényszerűségekre alapozva, hogy a szervezetek ál-

landó fejlődésben vannak, és a jelenlegi állapot sem tekinthető lezártnak, olyan alternatív megoldásokat vázolunk fel, amelyek szerint elképzelhető a tűzérség szervezeti felépítése és technikai felszerelése. *A javaslatoknál a fő rendező elv: a szervezetek rugalmasabbá, vezethetőbbé és olcsóbbá tétele.*

Szervezetileg a könnyű gyalogos koncepciót figyelembe véve egy „hadosztálynyi” erő tűztámogatását kell végrehajtani, amelyhez az alábbi tűzér szervezetekkel célszerű számolni:

- zászlóalj szinten 120 milliméteres (lehetőleg önjáró) aknavetőkkal;
- dandár szinten átmenetileg 2 Sz1 önjáró tűzérosztállyal (később 155 mm löveggel);
- dandár szint fölött egy önálló tűzérkötelék létrehozásával, amelynek reprezentálnia kellene a tűzérség rendszerét. Elképzelhető akár egy tűzérezred, ahol legalább egy sorozatvető üteg (MLRS) és egy nagy hatóerejű tűzérosztály (esetleg üteg) biztosítaná azt a bázist, amelyre bármikor felépíthető a tűzérség rendszere. Továbbá a tűzérségi lövegek kiszolgálásához – mindenek előtt a parancsnoki döntéshozatal és harcvezetés támogatásához – célszerű lenne rendszeresíteni a nélkülözhetetlen korszerű harc-, tűzvezetési és felderítési rendszereket. Sőt a gondolatot tovább folytatva az összes maradék tűzérséget célszerű lenne ebbe az egy kötelékbe összevonni.

A megoldás előnyei:

- Ez az elképzelés nagyobb rugalmasságot biztosítana a szükségszerű megerősítések kivitelezéséhez, mert a parancsnok eszköztárában több lehetőség lenne a tűzészközökkel való súlypontképzéshez, sőt lehetőség lenne a tartalékképzésre is.
- Előnyös lenne a reagáló erők kijelölése szempontjából és a felkészítési, alkalmazási ciklusok tartalmas végrehajtása szempontjából is, mert a tűzérség vezetése jobban meg tudná osztani tűzérosztályok között a terheket. Megszűnne az a rossz gyakorlat, hogy a reagáló erőkhöz beosztott tűzérütegbe a

A nemzetközi konferencián beszerzésre felkínált rendszerek és az azokhoz kapcsolódó feltételek

Eszköz		Tervezési adatok		Beszerzési lehetőségek	Egyéb
fajta	típusa	szükséglet	kezelő		
FELDERÍTŐ	TZG 90	30 darab	1 fő	azonnal	folyamatban van
	KZO	2–3 rendszer	6 fő	2006-tól	
	ARTHUR	2 rendszer	3 fő	2004-től	
	AT 20 METEO	2 rendszer	4 fő	azonnal	
LÖVEGEK	WIESEL öj. 120 mm av.	48 db	3–5 fő	2008-tól	
	FH 70, vagy	18 db	7 fő	azonnal	
	M 109	18 db	5 fő	azonnal	
	PzH 2000	18 db	5 fő	2010-től	
	MLRS vagy RM 70	6/12	3 fő	2004-től	

békehiány pótlására lövész, vagy más fegyvernemhez tartozó katonákat kelljen a feladat végrehajtása előtt az utolsó pillanatban átképezni.

- További előnyt jelentene a kiképzés egységes végrehajtása, a technikai kiszolgálás és a logisztikai támogatás összpontosításának lehetősége.

A ZMNE HTK tüzér szakiránya az elmúlt években széles körű kutatási feladataira alapozva eredményes és sikeres munkakapcsolatokat alakított ki a fejlett országok haderőinek tüzér szervezeteivel és több, a tüzérség fejlesztésében érdekelt külföldi katonai fegyverzetgyártó üzemmel. Tanszékünk a magyar tüzérség NATO-alkalmazásban elvárt fejlettségi szintje elérése érdekében több javaslatot dolgozott ki. Ezek közül konkrét piaci kínálattal is megtámogatott változatot ismertetünk.

TZG 90 műszerek

A század tűztámogató és tűzmegfigyelő csoportok és a tüzér bemérő alegységek hatékony bemérő műszere, amely kompakt módon összeépített lézertáv mérőből, gíroszkópból és számítógépes egységből áll. Beszerzésük megkezdődött. Jelenleg három darabot vásárolt a Magyar Honvédség, rendszeresítésük MOTAS 10⁴ néven fut. Az eredeti szándék szerint a műszerekkel az AMLF alegységek ellátását terveztük. A megjelölt 30 darab, lefedné a három lövészdandár minimális szükségletét. A lehetőségek függvényében további beszerzésekre is szükség lehet a könnyű vegyes ezred tűztámogató és tűzmegfigyelő, illetve más felderítő alegységei számára.

KZO (Kleinfluggerät für ZielOrtung) Cél felderítő kisrepülőgép

A KZO célok helyének a megállapítására, felderítésére és a hatástűz megfigyelésére szolgál. A kisrepülőgép a következő feltételeket teljesíti.

- a 0,5 tonnás személygépkocsinál nagyobb, álcázott és álca nélküli álló és mozgó célokat felismeri és beméri;
- minden napszakban és szinten, bármilyen időjárási körülmények között felismeri és beméri a célokat;
- a cél felderítésével azonos időben, az adatfeldolgozó pontra továbbítja annak adatait;
- a bevetésre tervezett repülési útvonal kívánság szerint változtatható;
- az adatok és parancsok továbbítása zavarás ellen védett rendszeren keresztül folyik;
- autonóm navigációs és automatikus kép és térkép egyeztető berendezéssel rendelkezik;
- a repülőgép landolása a kijelölt körletben pontosan és nagy biztonsággal történik;
- a start független a széliránytól;
- a hasznos anyagszállítás stabil platformon történik;

4 MOTAS 10: az angol elnevezésből van leképezve. TAS – Target Aquisition System. Az MO betűk a magyar változatot jelölik. 10 a típusszám.

- nagy mobilitással rendelkezik;
- a túlélőképessége fokozására különböző védelmi berendezésekkel rendelkezik.

A repülőgép hatótávolsága: 100 km; repülési idő: 3,5 óra (különböző repülési manőverekkel); repülési magasság: 300–2000 m a terephez viszonyítva; csúcsmagasság: 3500 m a tengerszinthez viszonyítva; repülési sebesség: 120–220 km/h.

Hasznos teher/infravörös szenzor: azonnali digitális videó átvitel; magas hőérzékenységgel 5-tengelyes stabilizálással; 8-szoros zoommal.

A feladatok eredményes végrehajtásához 2–3 KZO-rendszer lenne célszerű, amelyből egy rendszer: 5 repülőgépből, 1 startgépből, 1 földi irányító ellenőrző állomásból és 1 klt. mentő, vontató rendszerből (a leszállt repülőgépek összegyűjtéshez), valamint 1 klt. karbantartó felszerelésből áll.

Kettő-három ilyen rendszerrel biztosítható a könnyűerők teljes felelősségi körzetében a folyamatos légi felderítés. A KZO teljes mértékben kiszolgálná az MLRS és a nagy hatótávolságú tüzérség tűztámogatásához szükséges felderítési és tűzmegfigyelési igényeket is, emellett a parancsnoki elhatározáshoz szükséges információk tömegét szállítja. Az országvédelem feladatain túl, rendkívül jól hasznosítható a békeműveletek ellenőrzési feladataiban, adott esetben felajánlható szövetséges feladatokban, műveletekben való részvételre. Ezzel a rendszerrel tulajdonképpen kevés eszközzel és kis létszámú személyi állománnyal komoly felajánlást tehetünk a szövetségi feladatokhoz. Hasznosítható béke feladatokban is, mint például katasztrófa helyzetekben (pl. árvíz), de érdeklődik a rendszer iránt a környezetvédelem, a rendőrség, a határőrség és egyéb biztonsági szervezet is.

ARTHUR röppálya felderítő lokátor

A tüzérséget a kilőtt lövedékek röppályája alapján a felderítő radarok szerepe mind a hagyományosan vívott harcban, mind a békeműveletekben óriási jelentőségű. A tüzelő lövegek azonnal felderíthetők és megsemmisíthetők. Az ARTHUR lokátor-állomás az elmúlt években már több hazai rendezvényen és gyakorlaton sikeresen bemutatkozott. (pl. ÁRPÁD és ARTHUR együttműködés 2001.)

AT 20 METEO

2002. nyarán a ZMNE HTK tüzér tanszék két hetes zárógyakorlatán mutatkozott be sikeresen és ennek eredményeként is jelenleg több rendszer képezi a beszerzés tárgyát.

Mind a felderítő mind a lövéstet előkészítés pontosságát javító eszközök növelik a tüzérség pontosságát, rugalmasságát, így összességében akár modul jelleggel is alkalmazhatók és ezáltal sokfunkciós reagálóerővé válnak.

WIESEL 120 mm av

Korszerű aknavetőkből gondolkodva a WIESEL 120 mm-es önjáró aknavető egy alternatíva lehet a zászlóalj közvetlen tűztámogatásának végleges megoldására. A manőver dandárok közvetlen támogató tüzérség a 2 SZ1 önjáró lövegek még egy ideig rendszerben tarthatók, fenntartható a nyolclöveges üegszervezet változat is.

A WIESEL 2 önjáró aknavetők sorozatgyártása 2005-ben kezdődik. A Bundeswehr összesen 94 db ilyen eszközre adott rendelést a Rheinmetall Landsysteme GmbH-nak. A fegyverrendszer várható rendszeresítésének időpontja 2007.

Az alapjármű harcászati-technikai adatai:

- harci tömeg 4,1 t
- maximális sebesség 70 km/h
- hossz, szélesség, magasság 4200 mm/1852 mm/2110 mm
- lejtőmászóképeség 60%
- oldalstabilitás 30%
- gázlóképeség 500 mm
- talajnyomás 4,1 N/cm²
- kezelőszemélyzet 2–6 fő
- légi szállíthatóság egy WIESEL 2
egy CH53 szállító helikopter
- a hátralökési energiát elnyelő, elöltöltős, 120 mm-es aknavető
- lőtávolság: irányított lőszerez 8 km
- harci javadalmazás: 25 hagyományos
+ 2 irányított aknagránát
- a fegyver irányzási tartománya: függőlegesen 80°-ig,
oldalban –30°-tól +30°-ig.

A WIESEL 2 navigációs berendezése lehetővé teszi a gyors tüzelőállás-váltást, a tűzkészség gyors elérését, valamint minden lövés után a korrigált fegyverirányzást. A jármű kialakítása és védelmi berendezései biztosítják az aknavető kiszolgálását szennyezett terepviszonyok között is. A jármű páncélzata védi a kezelőket az ellenséges gyalogsági fegyverek tüzetől és a repeszekről. A láncaltapas futómű biztosítja a kiváló terepjáró-képességet és fordulékonytságot.

A rendszer teljesen autonóm, minden aknavetőnek saját navigációs és tűzvezető berendezése van. Lőtávolságát tekintve képes a lövészszázalój tűztámogatására. A fegyverzetet gyártó üzem az aknagránátokat gyártó üzemmel közösen folyamatosan keresi a lőtávolság növelésnek a lehetőségét. Ma már nyolc kilométeres lőtávolságot érnek el. Könnyű súlyánál fogva légi úton is szállítható. Gumi láncaltapas szerkezetével erős terepmászó képességgel rendelkezik, ugyanakkor műúton is közlekedhet mert nem okoz útsérüléseket.

Gazdaságos fegyver a humán erőforrás felhasználásában is, mert a 2Szl önjáró löveggel szemben, amelynek kezelőállománya 6 fő az aknavetőt 3–4 fő kezeli.

FH 70, M 109A3G

A Bundeswehr csökkentésével, illetve a PzH 2000 rendszerbeállításával számtalan eszközt ajánlanak fel a NATO-országoknak megvételre. Jelenleg ehhez kb. 200 darab FH 70 és több mint 100 darab M 109 löveg áll a rendelkezésre. A lövegek árát a Bundeswehr állapítja meg. Amennyiben a vásárló ország a lövegek modernizálását kéri, azt a Rheinmetall GmbH hajtja végre. A német tüzérség képviselői többször hangsúlyozták: Magyarország szinte ajándékba kapná, vagy valamiféle jelképes összegért hozzájuthatna a lövegekhez.

PzH 2000 önjáró tarack

A világon eddig a valóságban az egyetlen létező, autonóm és teljesen automatizált rendszeresített löveg, amelynek minőségét a következő adatok is bizonyítják.

Technikai adatai: tűzgyorsaság 10 másodperc alatt 3 lövés, vagy kevesebb mint 60 másodperc alatt 10 lövés; 60 darab lőszer, a kezelő állomány kevesebb mint 12 perc alatt málházza be; az automata funkciókat ki lehet váltani félautomata vagy akár kézi vezérlés segítségével is.

Hatótávolság: 155mm/52 kal. csővel, az újonnan kifejlesztett moduláris hajító töltettel, az alap lőszerrel 30 kilométer; gázgenerátoros lőszerrel 40 kilométer.

Az önjáró tarack egy teljesen autonóm fegyver, amely nem igényel előkészített tüzelőállást. Tűzparancs vétele után, digitális adatátviteli rendszeren keresztül kapott céladatok vételét követően azonnal megállhat és tüzelhet. A tűzképességre jellemző, hogy egy adott célra öt lőszer különböző irányzéken úgy lő ki, hogy a becsapódások egy időben jelentkezzenek. Ez a hatás megfelel egy tűzszakasszal kiváltott összetűzzel.

A lövegparancsnok részére rendelkezésére áll egy éjjellátó optikával felszerelt lézer távmérő is, amely, ha erre szükség van, elősegíti a közvetlen irányzású feladatok gyors és pontos végrehajtását. A PzH 2000 löveg az európai alagútprofil követelményeinek, a 2832 STANAG B-nek is megfelel. Kezelőszemélyzete 5 fő. A PzH 2000 önjáró lövegekből csak újak állnak rendelkezésre, amit várhatóan 2004 után lehet beszerezni.

MLRS sorozatvető rendszer

Az MLRS rendszer napjaink egyik leghatékonyabb tűzéréségi fegyvere. A NATO-országok többségében rendszeresítették.

Az MLRS rendszere alapvetően a vetőre és a lőszerre (rakétára) tagozódik. Bradley harcjármű képezi az alapját az M270 lánc talpas járműre szerelt bázisvetőnek. A háromszemélyes, könnyű páncélzatú, ABV védelemmel integrált kabin mellett az alváz az úgynevezett „Launcher Loader Module” rövidítve LLM-t⁵, szállítja. Az LLM két rakétakonténer befogadására szolgál. Ezeket a vető önállóan tudja betölteni – a beépített töltőgép segítségével –, majd a tüzeléshez a meghatározott irány- és emelkedési szögeket automatikusan képes állítani (irányozni).

A kifejlesztett, rendszeresített rakéták típusai és hatásadatai:

- M26-os alaprakéta 644 kazettával kb. 32 km hatótávolsággal rendelkezik.
- M28 gyakorló rakéta.
- M26 A1 önmegsemmisítővel, az M26 A2 önmegsemmisítő nélkül van szerelve, a rakéták 510 kazettás lőszerrel maximum 45 km hatótávolságot érnek el.
- AT2 rakéta, 28 db AT2 harckocsi elleni aknával van felszerelve és 38 km hatótávolságot ér el.
- Új fejlesztés a GMLRS-rakéta, amely a 404 kazettás allőszert, több mint 60 kilométeres hatótávolságra juttatja el, és a végfázisban az allőszerek célba jutását GPS-sel támogatja.

5 LLM = az MLRS indítóberendezése.

- ATACMS (Army Tactical Missile System), amely kazettás allőszerral szerelt Block I, a végfázisban irányított BAT (Brilliant Anti Tank) Block II, és újabban az egységes harcifejjel (Unitary) ellátott Block IV variánsok léteznek. ATACMS Block I hordozórakéta tehetetlenségi irányítású, a kb. 950 darab M74 kazettás allőszert (objektumok és élőerők ellen) 165 kilométeres távolsáig szállítja. Az ATACMS Block IA kb. 300 darab kazettás allőszert szállít 300 km-nél nagyobb távolságra, amelyeknek az irányítása tehetetlenségi úton és GPS-el támogatva történik. A Block II rakéta 13 darab BAT allőszert (alapvetően a nehéz páncélozott harcjárművek ellen) szállít, több mint 140 km távolságra, a Block IIA rakéta viszont 6 darab BAT allőszert tud, több mint 300 km-re szállítani.
- Az ATACMS Block IV a legújabb jelentkező konfliktusok kezelésére fejlesztették, ami egy úgynevezett „Unitary-Gefechtskopf” egységes harci fejet, egy repesz harci fejet, később a bunker célokba behatolni képes és hasonló rendeltetésű harci fejet jelenít meg. A Block IV hordozórakéta hatótávolsága 300 km és a pontosságot növelő GPS-el támogatott tehetetlenségi navigációja van.

Beszerezés módja (variációk)	Darab szám	Minimális verzió
– M 270 vető a Bundeswehrtől;	6 darab	?
– M 26 kazettás rakéta a Bundeswehrtől;	18 darab	
– M 28 gyakorló lőszer a DIEHL-től.		
– M 270 vető a Bundeswehrtől;	12 darab	
– M 26 A1 kazettás rakéta 45 km lőtávolsággal (új);	18 darab	
– M 28 gyakorló lőszer a DIEHL-től		
– HIMARS sorozatvető (új);	12 darab	
– M 26 kazettás rakéta a Bundeswehrtől;	18 darab	
– M 28 gyakorló lőszer a DIEHL-től		

Megjegyzés:

Minimális verzió: Minden esetben az M 270 vetők Bundeswehr által egy modern tűzvezető rendszerrel való modernizálását jelenti, amely a GMLRS vagy az ATACMS rakták alkalmazásához szükséges. A GMLRS vagy ATACMS rakétákat azonban még nem tartalmazza. HIMARS⁶ sorozatvető beszerzése esetén modernizálására nincs szükség, mert az már az új tűzvezető rendszerrel lesz felszerelve.

Maximális verzió: Minden esetben az M 270 vetők Bundeswehr által egy modern tűzvezető rendszerrel és a kilövő tartályok gyorsabb beirányzásához szükséges új irányzó-berendezéssel való modernizálását jelenti. HIMARS sorozatvető beszerzése esetén modernizálására nincs szükség, mert az már az új tűzvezető rendszerrel lesz felszerelve. Továbbá ez a változat sorozatvetőnként 2 db ATACMS és 12 db GMLRS rakéta rendszert is magába foglal.

A HIMARS (könnyű szállítható MLRS) jelenleg még fejlesztési fázisban van az amerikai haderőnél. Csapatpróbáját végrehajtották, napjainkban a feltárt hiányosságok kijavítása folyik. Szakemberek becslése szerint sorozatgyártásra 2004 végére lesz alkalmas. Első körben azok a NATO-országok vásárolhatnak ezekből az eszközökből, amelyek aláírták a közös fejlesztési nyilatkozatot. A többi esetleges kérelmező ország, becslés szerint 2008 után szerezheti be az eszközrendszert.

6 Az MLRS sorozatvető rendszerek mellett egyre többször szóba kerül a HIMARS rendszer, amely az MLRS gumikerekes, könnyített változata. Technikailag még abban különbözik az MLRS-től, hogy ezzel az indítóállvánnyal csak egy konténert (6 rakéta) lehet indítani.

A rendszerek beszerzésére több lehetőség áll rendelkezésre. A gyártók által készített ütemezési terv szerint biztosítható, hogy a beszerzési elhatározástól számítva hat éven belül rendszerbe álljon és a magyar technikai eszközparkban korszerű eszközként betagozódjon a NATO-normák szerint működő MLRS sorozatvető rendszer. A korszerű rakéták javasolt ütemterv szerinti beszerzésével hadműveleti mélységben, már 60 km-ig biztosítható a szárazföldi erők tűztámogatása.

A költségeket tekintve a gyártó által a Magyar Honvédség részére javasolt 1 MLRS osztály beszerzési ára nem kerül többbe, mint egy GRIPPEN repülőgép megvásárlása.

Jól ismert számunkra az az elképzelés, amely a sorozatvető kultúrát kiveszi a rendszerből. Azonban engedjék meg, még a szakmai sovinizmus vádját is felvállalva, a szomszéd országok példájából Szlovákiát kiragadva láthatjuk ők megtartják a sorozatvetőket. Olyannyira, hogy a régi sorozatvetők átalakításával képesek az MLRS rakétákat használni.

* * *

Összességében elmondható, hogy a nemzeti és a szövetséges elvárásoknak egyaránt megfelelni tudó magyar haderő kialakításában továbbra is kiemelt helyet foglal el a tűztámogatás egyik alapvető elemét biztosító tüzér fegyvernem. Nemzeti sajátosságainkból adódóan a jövőben is egy minden követelménynek megfelelni képes, korszerű eszközökkel ellátott tüzérségi rendszer kialakítása a cél, amely rendszeréből adódó képességeinél fogva integrált részét képezheti a csapatok automatizált vezetési rendszerének, továbbá a korszerű felderítő- és tűzrendszerének. A fent vázolt tüzérségi rendszer a javasolt technikai eszközökkel alkalmassá válik arra, hogy a Magyar Honvédség komoly jelentőségű felajánlásokat tegyen szövetségi feladatok teljesítésében. A tüzérségi rendszer alrendszerei blokkonként, kevés humánerőforrással, jelentős erőt képviselve alkalmazhatók a nemzetközi feladatokban.

Ezzel párhuzamosan szükségszerűnek látjuk, hogy lehetőleg HM HVK szinten jelenjen meg a Magyar Honvédség szervezetében egy, a tűztámogatásáért felelős olyan tüzérvezető (tüzérfőnök), aki összhaderőnemi szinten, jogilag támogatottan, egyszemélyben felelős a tűztámogatással, mint alaprendeltetéssel kapcsolatos feladatok tervezésére, szervezésére, koordinálására és ellenőrzésére. Személyén keresztül biztosított lenne az összhaderőnemi tűztámogatáshoz kapcsolódó, a nemzeti és szövetségi elvárásoknak megfelelő feladatok eredményes végrehajtása. Mind az országvédelemben, mind a békefenntartó műveletekben kis erőkkel, nagy kiterjedésű területeket kell ellenőrzés alatt tartani. A korszerű tüzérség képességeivel a leggyorsabb és a leghatékonyabb reagáló erőt képezi a parancsnokok kezében. Éppen ezért a tüzérség további csökkentése minőségi ellensúlyozás nélkül „erőtlenne” és védtelenné teszi a manőver erőket is.

Szabó Sándor–Kovács Tibor

A műszaki támogatás új elvei

Hazánk a prágai felajánlások keretein belül vállalta speciális műszaki (hídépítő és víztisztító) képességek létrehozását. A védelmi felülvizsgálat megvalósítása során az ilyen képességek kialakítása – a létszám, a szervezet és a technikai eszközök korszerűsítése mellett – elengedhetlenné teszi az új, a korszerű hadviselésnek is megfelelő harcászati, hadműveleti elvek, eljárások kidolgozását is, mely megteremti a szövetségi rendszer keretén belül vagy az ENSZ, EU fennhatósága alatt megvalósuló többnemzetiségű katonai műveletekben az eredményes részvétel és a hatékony együttműködés feltételeit. A tanulmány szerzői a NATO-elveknek megfelelően bemutatják – a műszaki támogatás cél- és feladatrendszerében bekövetkezett változásokat, a műszaki támogatás lehetséges feladatait, valamint azok tartalmát.

Az elmúlt néhány évben a közép- és kelet-európai országokban, valamint a világon az ezredfordulón olyan társadalmi, politikai változások következtek be, melyek hatására jelentősen ártértékelődött a nemzetközi és a regionális biztonság kérdése, a fegyveres erők helye, és szerepe.

Az eddigi hagyományos kihívások mellett napjainkban a nemzeti-etnikai konfliktusokból eredő helyi háborúk növekvő száma mellett, a másik nagy kihívást a tömegpusztító (vegyi, biológiai, nukleáris) fegyverek, a terrorizmus terjedése, illetve a két jelenség potenciális összekapcsolódása jelenti a nemzetközi szervezetek, így a NATO és a Magyar Köztársaság számára is.

Az új kihívásoknak való megfelelés szükségessé tette – nemzetközi és hazai szinten is – a biztonság újszerű értelmezésének meghatározását és a garanciát biztosító fegyveres erők átalakítását is. A NATO 1999-es washingtoni, majd a 2002-es prágai csúcsertekezleten megfogalmazódott és elfogadásra került a NATO védelmi képességek átalakításáról szóló új program, amely az addiginál kevesebb, de reális és végrehajtható képesség kifejlesztését irányozza elő. Ennek megfelelően hazánk is ártértékelte a térség biztonsági kockázatait és ezzel párhuzamosan a fegyveres erők helyét-szerepét is, és leszögezte, hogy az ország biztonságát elsősorban az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez való 1999-es csatlakozásunk határozza meg, emellett hazánk a szomszédos országokkal olyan partneri viszonyt alakított ki, amely valószínűtlenné teszi a katonai fenyegetés lehetőségét.

A fentiek figyelembevételével került végrehajtásra a Magyar Honvédség védelmi felülvizsgálata is, melyről Juhász Ferenc honvédelmi miniszter az alábbiakat

hangsúlyozta: „A védelmi felülvizsgálat célja az volt, hogy a nagymértékben átalakult nemzetközi helyzethez és NATO-koncepcióhoz alkalmazkodva a nemzeti érdekek, és célok alapján fogalmazza újjá a Magyar Honvédség rendeltetését és feladatait, határozza meg a szükséges és fontosságuk szerint rangsorolt képességeket és tegyen javaslatot a forrásoknak a képességekhez rendelésére. A felülvizsgálat olyan hatékony haderő kialakítását célozta meg, amely egyszerre képes ellátni a hagyományos típusú területvédelmet, és választ adni a XXI. század biztonságpolitikai kihívásaira. Ez azt jelenti, hogy az új követelményeknek maradéktalanul megfelelő katonai erőnek képesnek kell lennie arra, hogy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete keretében megvédje Magyarország szuverenitását és területi integritását, továbbá érdemi hozzájárulást nyújtson a közös védelemhez és a szövetségi műveletekhez. Az alkotmányban és más jogszabályokban meghatározott feladatainak végrehajtásán kívül megfelelő képességekkel kell rendelkeznie az Európai Unió által vezetett petersbergi típusú, illetve egyéb alkalmi koalíciókban végrehajtott katonai műveletekben való részvételre. ... A 2002 novemberében a NATO prágai csúcsertekezletén tett felajánlásaink jelentős része is éppen azt a célt szolgálta, hogy a jövőben a magyar haderő még nagyobb szerepet játsszon a nemzetközi porondon. A prágai felajánlások (PCC) keretein belül hazánk vállalta speciális képességek létrehozását, így a felülvizsgálat során műszaki (hídépítő és víztisztító), valamint katonai rendész specializáció megteremtését irányoztuk elő.”

A Magyar Honvédség fegyvernemeihez és szakcsapataihoz hasonlóan *a műszaki szakmai berkeken belül is megkezdődött a NATO-tagországok műszaki doktrínáinak* (amerikai, angol, német, francia) *feldolgozása*, adaptálási lehetőségeinek felmérése a műszaki támogatás cél- és feladatrendszerének körvonalazása, vagyis a műszaki doktrína alapköveinek lerakása. Az egyes országok műszaki doktrínáinak tanulmányozása során lassan-lassan körvonalazódott a NATO-tagországokban használatos műszaki támogatás cél és feladatrendszere, a műszaki csapatok rendeltetése és alkalmazásuk elvei. Ennek során kialakításra kerültek azok a kérdéskörök és feladatcsoportok, amelyeket a NATO-elvárásoknak megfelelően „át kell venni” és azok, amelyeknek sajátos magyar hagyományai vannak és „nem lehet egy az egyben átvenni” a műszaki támogatás feladatai közé. (Pl. tábori csővezetékek fektetése, vagy a térképészeti támogatás)

Az elvégzett értékelések, elemzések alapján a műszaki támogatás cél és feladatrendszerét az alábbiak szerint foglalhatjuk össze.

A műszaki támogatás cél és feladatrendszerének változása

A műszaki támogatás a harc, hadműveleti támogatás része, amely magába foglalja mindazokat a speciális rendszabályokat és tevékenységeket, amelyeket a háborús katonai műveletek (harc, hadművelet), valamint az V. cikkely hatálya alá nem tartozó (nem háborús katonai műveletek) előkészítése és végrehajtása során műszaki feltételként meg kell teremteni a feladatot végrehajtó csapatok tevékenységének sikeres megvalósításához.

A műszaki támogatás megszervezésének és végrehajtásának célja, a rendszeresített vagy a feladatok végrehajtásához biztosított műszaki (hadi-) technikai eszközök, felszerelések és anyagok célirányos alkalmazásával: a saját, illetve a támogatott erők

mozgásának, akadályleküzdő- és túlélőképeségének fenntartása, fokozása; az ellenség mozgásának, tevékenységének akadályozása; továbbá: részvétel a katonai infrastrukturális, a környezetvédelmi és kárelhárítási feladatok végrehajtásában.

A fenti célok: a műszaki csapatok erő kifejtésének a fő irányba (körletbe) történő összpontosításával, szilárd és folyamatos vezetésükkel; a hadszíntér-előkészítés során végrehajtott feladatok eredményeinek kihasználásával; a fegyvernemek és szakcsapatok magas szintű műszaki kiképzettségével; a fegyvernemekkel és szakcsapatokkal, valamint a műszaki támogatást segítő polgári (rendvédelmi-, katasztrófavédelmi-) szervekkel való szoros együttműködéssel; a terep, a műszaki felszerelések és a helyi anyagok hozzáértő felhasználásával; valamint a csapatok műszaki felszereléssel történő időbeni ellátásával érhetők el.

A műszaki támogatás fő feladatai:

- *A saját csapatok mozgékonyágát támogató feladatok:*
 - = a mozgási pályák (út-, vasút-, víziút- stb.) műszaki felderítése;
 - = menetvonalak építése, javítása;
 - = aknamentesítési műveletek végrehajtása;
 - = műszaki záruk leküzdése;
 - = átkelőhelyek berendezése és fenntartása;
 - = a hajózható vizeken a mozgás hadihajós támogatása¹;
 - = az előretelepített csapatlégierő támogatása.
- *Az ellenség mozgékonyágát akadályozó feladatok:*
 - = műszaki záruk (robbanó és nem robbanó) telepítése, fenntartása.
- *A túlélőképeség fenntartását, fokozását biztosító feladatok:*
 - = tábori erősítési építmények létesítése a csapatok által megszállt körletek, terepszakaszok, állások és vezetési pontok berendezésére, a személyi állomány időjárás viszonyosságai elleni védelmére, valamint a harci anyagi készletek megővására;
 - = az álcázás (a rejtés, színlelés és az ellenség megtévesztése) műszaki rendszabályainak végrehajtása.
- *Az egyéb (más vagy általános) műszaki feladatok:*
 - = speciális műszaki szakfelderítés végrehajtása;
 - = a csapatok ellátását biztosító fő ellátási útvonalak javítása, fenntartása;
 - = részvétel a pusztító fegyverek csapásai következményeinek felszámolásában a csapatok harcképessége helyreállításának érdekében;
 - = részvétel természeti és civilizációs katasztrófák megelőzésében és a következmények felszámolásában;
 - = részvétel repülőgépek, helikopterek részére szükséges fel- és leszállóhelyek berendezésében és fenntartásában;
 - = részvétel a repülőtéri károk kijavításában, a repülőtér működőképességének helyreállításában;

1 A feladatot az 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred hadihajós alegységei hajtják végre.

- = részvétel fontos vasúti, kikötői létesítmények építésében, javításában, azok működőképességének biztosításában;
- = részvétel az infrastrukturális tevékenységek műszaki támogatásában;
- = a műszaki szakfeladatokhoz szükséges építményelemek, szerkezetek előkészítése;
- = a terep és objektumok műszaki átvizsgálása, aknamentesítése, robbanószerkezetek hatástalanítása (tűzszerész feladatok végrehajtása);
- = víz kitermelése és tisztítása.

A továbbiakban tekintsük át kissé részletesebben a műszaki támogatás főbb feladatait: a saját csapatok mozgékonyágát támogató; az ellenség mozgékonyágát akadályozó és a túlélőképesség fenntartását, fokozását biztosító és az egyéb műszaki feladatokat.

A saját csapatok mozgékonyágát támogató feladatok

A saját csapatok mozgás- és manőverszabadságának megteremtésére és fenntartására irányuló tevékenységek összessége.

❖ *A mozgási pályák (út-, vasút-, víziút- stb.) műszaki felderítésének célja:* adatok gyűjtése meglévő mozgási pályák, azok építményeik, műtárgyaik legfontosabb paramétereiről, illetve felhasználhatóságukról; a mozgási pályák előkészítésével és fenntartásával kapcsolatos munkák mennyiségének, milyenségének a meghatározása; a lehetséges megkerülő és tartalék mozgási pályák kijelölése; a mozgási pályák körzetében található anyaglelőhelyek és felhasználásuk lehetőségeinek a felkutatása és felmérése.

❖ *A menetvonalak építésének, javításának célja* a csapatok számára szükséges előrevonási-, szétbontakozási- és manőverutak berendezésével és fenntartásával biztosítani a csapatok számára a különböző tevékenységek sikeres végrehajtásához szükséges mozgás- és manőverszabadság megteremtését.

A csapatok tevékenységéhez szükséges utak berendezését és fenntartását a meglévő szilárdburkolatú utak és átkelőhelyek maximális felhasználásával, alapvetően az út- és hídépítő alegységek hajtják végre. A fegyvernemi és szakcsapatok alegységei saját mozgás- és manőverszabadságuk megteremtése érdekében – a meglévő utak hiánya esetén – a rendelkezésre álló és a helyszínen található eszközökkel a terepen oszloputakat tűznek ki.

A menetoszlopokban mozgó, hosszabb menetet végrehajtó csapatok közvetlen mozgás- és manőverszabadsága megteremtése, fenntartása érdekében hadtest és dandár szinten út-hídépítő-, alegység szinten akadályelhárító csoportokat hoznak létre.

❖ *Aknamentesítési műveletek végrehajtásának célja* a csapatok biztonságos tevékenységét akadályozó aknák, aknamezők, lőszeres és más robbanószerkezetek felderítése, hatástalanítása illetve megsemmisítése, a terep és objektumok akna- és lőszermentesítése. A feladatot alapvetően a béketámogató (nem háborús) katonai műveletek során hajtják végre.

Speciális aknamentesítési feladatokat hajtanak végre az 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred hadihajós alegységei, melynek során, a hajózható vizeken létesített folyamzárakat felderítik, megsemmisítik lehetővé téve ez által a hajózható vizek zavartalan felhasználását az után- és hátraszállítási feladatok, illetve az átkelések végrehajtása érdekében.

❖ *Műszaki záruk leküzdésének célja*, hogy átjárók létesítésével, vagy a záruk megkerülésével megteremtsük a csapatok mozgás- manőverszabadságának feltételeit, a tevékenységüket akadályozó műszaki zárukon. A feladat végrehajtására a háborús tevékenységek során kerül sor.

Az átjárók mennyiségét, nyitásuk módját és idejét a fontosabb terepszakaszokon a hadtest-, dandárparancsnok, minden más esetben a leküzdő kötelék parancsnoka határozza meg.

Az aknamezőket, a harckocsik és a gyalogsági harcjárművek aknataposó- és aknakifordító felszereléssel önállóan; az ezekkel nem rendelkezők és egyéb technikai eszközök az előbbieket nyomában és a műszaki alegységek által nyitott átjárókon; a gyalog rohamozó gépesített lövészalegységek személyi állománya az aknamentesítő felszereléssel ellátott harckocsik nyomsávjában; az őket követő harcjárművek pedig a kijelölt átjárókon küzdik le.

A szórt aknamezők önálló leküzdését a fegyvernemi és szakalegységek állományából kijelölt és felkészített nem szervezetszerű akadályelhárító csoportok bevonásával hajtják végre. A hadtest és dandár útjait lezáró szórt aknamezőkön a műszaki alegységek a műszaki főnök (parancsnok) intézkedése szerint nyitnak átjárókat.

A nem robbanó műszaki zárukon és a természetes akadályokon, azok jellegétől függően, a fegyvernemi alegységek akadályelhárító csoportjai robbantással, tolólappal felszerelt harckocsikkal, hídvető harckocsikkal, a helyszíni szükséganyagok felhasználásával önállóan nyitnak (létesítenek) átjárókat. A műszaki alegységek bevonása csak a műszaki gépek és átkelőeszközök, a speciális robbantási feladatok, az út- és hídelemek alkalmazása esetén, valamint a harctevékenységek fő irányokban mozgó csapatok érdekében célszerű.

Nagykiterjedésű rombolt körzetek és műszaki záruk leküzdésére – különösen erdős-hegyes terepen és lakott településeken – a hadtest, dandár akadályelhárító osztagot, csoportot hozhat létre.

A műszaki zárukon nyitott átjárókat a parancsnok intézkedése alapján jobb szárnytól kezdve számozzák és rendeltetésüknek megfelelően csak a saját- vagy mindkét oldalról minden napszakban jól látható jelekkel jelölik meg.

Az aknamezőkben nyitott átjárókon a csapatok szervezett átbocsátása, valamint az átjáró fenntartása érdekében az átjárót nyitó alegységekből komendánsszolgálatot szerveznek.

Az átjárók mennyiségét, nyitásuk módját és idejét a legfontosabb terepszakaszokon a hadtest-, dandárparancsnok határozza meg.

❖ *Az átkelőhelyek berendezésének és fenntartásának célja* a csapatok folyamatos tevékenységéhez (mozgásához, manőveréhez) szükséges műszaki feltételeket megteremtve lehetővé tegyék a csapatok számára az akadályok gyors leküzdését.

A keskeny akadályokat a hadtest, dandár csapatai rendszerint menetből küzdik le önállóan, vagy a támogató műszaki erők alkalmazásával.

Ilyen esetben a szervezetszerű technikai eszközök mellett hídvető harckocsik (hídrakó gépkocsik) és páncélozott műszaki gépek is alkalmazhatók.

❖ *A vízi akadályokon az átkelőhelyek berendezésének és fenntartásának célja* a csapatok átjutási (partváltási) feltételeinek megteremtése, amely az ellenség tűzhatása alatt erőszakos leküzdéssel, tűzhatáson kívül átkeléssel valósul meg.

A vízi akadály erőszakos leküzdéséhez a hadtest és a dandár számára átkelési szakaszt jelölnek ki, melyen belül a hadtest-, dandárparancsnok határozza meg az alárendelt átkelési szakaszainak és a hadtest, dandár átkelőhelyének (átkelőhelyeinek) helyét. A hadtest, dandár hadműveleti-, harcrendi elemei a vízi akadályt a kijelölt átkelési szakaszon berendezett deszant-, komp-, híd-, gázló- és jégátkelőhelyeken küzdhetik le.

Az átkelőhelyek berendezése magába foglalja: a megközelítési utak, a partok, a polgári átkelőeszközök meglétének, a vízi akadály és a közelben lévő hidrotechnikai építmények legfontosabb paramétereinek felderítését; erőszakos leküzdés esetén átjárók nyitását a műszaki záraikon; le- és feljárók készítését az úszóeszközök részére; kompok, úszó-, kombinált-, alacsonyvízi, elemes hidak építését, illetve a helyszíni polgári átkelési eszközök bevonását; a gázló átkelőhelyek megtisztítását és kitűzését; fedezékek kiépítését az átkelőhelyet berendező alegységek személyi állománya részére; a biztosító és közvetlen irányzású tüzelésre kijelölt tűzeszközök tüzelőállásainak, a tűzvezetést biztosító figyelők és a parton lévő vezetési pontok építményeinek kiépítését; az átkelőhely álcázását, úszóaknák- és nagy pontosságú fegyverek elleni védelmét, valamint a vízi őrség (alsó-, felső-), illetve a mentő-vontató szolgálat és az átkelőhely közvetlen védelmének megszervezését.

A komp- és hídatátkelőhelyek berendezése a műszaki alegységek feladata. A deszant-, gázló- és jégátkelőhelyeket a fegyvernemi- és szakcsapatok általában saját erőikkel és eszközeikkel rendezik be. Az átkelőhelyek megszüntetése, bontása vagy átadása csak az előjáró parancsnok engedélyével történhet.

❖ *A hajózható vizeken a mozgás hadihajós támogatásának célja* a vízi utak hajózhatósági feltételeinek megteremtése és folyamatos fenntartása a csapatok, valamint a polgári hajózás, a nagytömegű vízi szállítások biztonságos végrehajtása érdekében.

A vízi utak hajózhatósági feltételeinek megteremtésében és fenntartásában az 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred hadihajós alegységei, valamint velük együttműködve más műszaki alegységek vesznek részt.

A részvétel a folyami aknavédelmi rendszer telepítését jelenti, amely magába foglalja: az aknafigyelő rendszer aktivizálását és működtetését, fenék- és úszóaknák felderítését, megjelölését és megsemmisítését; hajóutak kitűzését; folyami műtárgyak aknák elleni védelmét; az átkelési szakaszok védelmében való részvételt.

❖ *Az előre telepített csapatlégierő támogatásának célja* a helikopter fel- és leszállóhelyek (pályák), valamint a repülőterek berendezésében, helyreállításában és fenntartásában való műszaki részvétellel elősegíteni a szárazföldi csapatok érdekében tevékenykedő helikopter- és repülő alegységek biztonságos fel- és leszállását, a be- és kirakodást, a feltöltést, felfegyverzést, valamint a helikopterek, repülőgépek és kezelő-, kiszolgáló személyzetének védelmét.

A helikopter fel- és leszállóhelyek, valamint a repülőterek berendezésében, helyreállításában és fenntartásában a speciális képzettségű és technikai felszereltségű műszaki alegységek vesznek részt. A részvétel magába foglalja: a terepen az aknák felderítését és az aknamentesítést; a fel- és leszállóhelyek előkészítését, berendezését, rongálódásainak kijavítását; a rejtett megközelítési utak berendezését; az álcázás műszaki rendszabályainak végrehajtását.

A fel- és leszállóhelyeket ellátják a nappali navigálást biztosító jelekkel, jelzésekkel, fedezékeket és óvóhelyeket, fedett árokszakaszokat rendeznek be a repülésirányító személyi állomány és eszközök számára. A berendezésben, helyreállításban és fenntartásban résztvevő műszaki alegységek feladataikat a repülő szaktisztjének (összekötő tisztjének) igényei vagy a repülő-, helikopter-egység műszaki főnökének (parancsnokának) utasításai szerint hajtják végre.

Az ellenség mozgékonyágát akadályozó feladatok

Az ellenség mozgásának- és manőverének, illetve tervezett tevékenységének akadályozására irányuló tevékenységek összessége.

Műszaki zárat a hadművelet, harc minden fajtájában telepítenek azzal a céllal, hogy azok pusztító vagy mozgást akadályozó hatását kihasználva az ellenség tevékenységét időlegesen megállítsák, mozgását számunkra kedvező irányokba tereljék, lassítsák, illetve erőit megosszák (feldarabolják) és ezáltal a saját csapatok számára megkönnyítsék az ellenség megsemmisítését vagy időt nyerjenek más fontos feladat végrehajtásához. A műszaki zárral a csapatok által megszállt körleteket, terepszakaszokat és állásokat, azok szárnyait és a köztük lévő hézagokat, a vezetési pontokat és más fontos objektumokat fedezik.

Védelemben a hadtest és a dandár műszakizár-rendszert hoz létre. A műszakizár-rendszer a különböző típusú műszaki zárok célszerűen kombinált összessége, melyeket a várható harctevékenységgel, a megszervezett tűzrendszerrel és a természetes akadályokkal összhangban a hadművelet, harc elgondolásának megfelelően az előkészítés és a megvívás időszakában hoznak létre.

A műszaki zárok alapját a robbanó műszaki zárok, ezen belül az aknazárok képezik. Az összes többi zárfajta ezek megsemmisítő és mozgásakadályozó hatását egészíti ki és erősíti. A műszakizár-rendszert a harcokcsi- (harcjármű-), a gyalogság- és a deszant elleni műszaki zárok, a folyami aknazárok, a romboláshoz előkészített (rombolt) objektumok, valamint ezen elemeket vegyesen tartalmazó műszakizár-csomópontok, útirányzárak, műszakizár-sávok és műszakizár-övek képezik. Az útirányzár és a műszakizár-öv hadműveleti szintű zár, amely általában csak a hadtestparancsnok terve alapján hozható létre. A műszakizár-csomópontok lehetnek hadműveleti- vagy harcászati jelentőségűek.

A műszakizár-rendszer kialakítását tekintve lehet a terephez illeszkedő, a harc-helyzethez illetve a célpontokhoz igazodó.

A terephez illeszkedő műszakizár-rendszer megtervezése, létrehozása a részletes terepértékelésen alapul, ahol értékeli a támadásra, védelemre alkalmas irányokat, terepszakaszokat, az ott elhelyezkedő fontosabb objektumokat és ezek figyelembevételével kerül kialakításra a műszakizár-rendszer, amely a harcos alakulat parancsnokának a tevékenységre vonatkozó kiinduló elgondolásához kapcsolódik. Az egyes záratokat, vagy azok elemeit már békében is elő lehet készíteni, meg lehet tervezni. (Pl. aknamezők, megfigyelt töltetek, mesterségesen létrehozott akadályok). Az összefegyvernemi csapatok tevékenysége mellett ezen műszakizár-rendszerek az alábbiakban akadályozzák az ellenség térnyerését:

- veszteség okozásával;

- arra készítetik az ellenséget, hogy idő előtt szétbontakozzon;
- oly módon késleltetik és módosítják az ellenség menetét, hogy az más fegyverrendszerek sebezhető célpontjává válik;
- elzárják az útvonalat és a mozgást irányokba terelik;
- korlátozzák az ellenség rugalmas cselekvőképességét.

A *harchelyzethez igazodó műszakizár-rendszer* telepítése az ellenség megkezdett tevékenységének, a kialakult helyzetnek és az ellenség várható szándékának értékelésén alapul. Az értékelést követően további műszaki zárat lehet telepíteni, hogy a tényleges harchelyzetre reagálva tovább erősítsük a már kiépített védelmi rendszert. A gyors reagálás végrehajtása érdekében rendszerint szórható aknákat és egyéb, gyorsan telepíthető műszaki zárat kell alkalmazni. Más típusú akná, robbanóanyagok és egyéb műszaki zárat az idő függvényében telepíthetők. A *harchelyzethez igazodó műszaki záarakkal az alábbiakat kell elérni*:

- a kialakult harchelyzetre reagálva a már kiépített védőtámpontok erősítése;
- a lehetséges veszteségek elszenvedésén keresztül, csökkenteni az ellenség lendületét;
- az ellenség azon képességének korlátozása, hogy máshol vethesse be erőit.
- olyan záró terepszakaszok kialakítása, amelyeket gyors ütemben mentesíteni lehet a műszaki záartól, esetlegesen egy korlátozott időtartamra, hogy biztosítani lehessen a saját csapatok ezt követő mozgását;
- rövid előrejelzést követően a saját csapatok szárnyainak oltalmazása;
- a betörések gyors felszámolása.

A *célpontokhoz igazodó műszakizár-rendszer* alkalmazásának előfeltételeit a naprakész felderítési adatok, a rendelkezésre álló erőforrások, továbbá a gyors reagálási idő képezi. Az ilyen típusú műszaki zárat alkalmazásának az a célja, hogy veszteség okozásával megtörjék az ellenség lendületét és megakadályozzák a követő lépcsők gyors és akadálytalan előrevonását, bevetését. A célpontokhoz igazodó műszakizár-rendszerek létesítését a merev szárnyú repülőgépekkel, helikopterekkel, rakétákkal vagy tűzérési eszközökkel kijuttatott szórt aknákat teszik lehetővé.

A legfontosabb célokat a páncéloscsapatok, a vezetési pontok és a tűztámogató harcrendi elemek képezik.

A műszaki zárat telepítését, létesítését a műszaki alegységek valamint a fegyvernemi- és szakcsapatok hajtják végre. Az összefegyvernemi-, fegyvernemi és szakcsapatok saját állásaik, terepszakaszai és körleteik védelmére önállóan egyes aknákat, aknacsoportokat telepítenek, valamint nem robbanó műszaki zárat hoznak létre.

A műszaki alegységek a fontosabb terepszakaszok, megtartásra tervezett körletek biztosítása érdekében gépi eszközökkel és kézzel aknamezőket telepítenek, létrehozzák a műszakizár-csomópontokat, útirányzárat, műszakizár-sávokat és műszakizár-öveket, valamint a speciális tevékenységet, technikai eszközöket és technológiát igénylő nem robbanó műszaki zárat.

A támpontok, körletek elé telepített robbanó és kombinált műszaki zárat a védő alegységek tűzrendszerükkel fedezik.

A műszakizár-csomópontok, útirányzárat, műszakizár-sávok és műszakizár-övek, valamint a romboláshoz előkészített objektumok aktivizálása azon összefegyvernemi parancsnok joga, aki a telepítést elrendelte. A parancsnok az ak-

tivizálás jogát egyes esetekben alacsonyabb szintű összefegyvernemi parancsnoknak leadhatja.

A hadművelet, harc megvívása időszakában az aknamezők – elsősorban gépi – telepítése, továbbfejlesztése és rombolások végrehajtása céljából zártelepítő- vagy utász alegységekből hadtest és dandár szinten mozgó záróosztag² (osztatok) hozhatók létre, amely a páncéelhárító eszközökkel együttműködve vagy önállóan oldja meg feladatát.

Speciális műszaki zárási feladatokat hajtanak végre az 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred hadihajós alegységei, melynek során a létesített folyamzárakkal nehezítik, akadályozzák az ellenséget a hajózható vizek zavartalan felhasználásában, az után- és hátraszállítási feladatok, illetve az átkelések végrehajtása során.

A letelepített műszaki zárról műszakizár-törzskönyvet vagy adatlapot kell kitölteni. A zárok adatait a mentesítés végrehajtásáig meg kell őrizni.

A műszakizár-rendszerek maximális hatékonysága csak akkor biztosítható, ha közvetlen vagy a megfigyelt közvetett irányítású tűzfegyverek tüzével fedezzük őket és teljes mértékben beépítjük a védelmi tervbe.

A megfelelő egyeztetés nélkül telepített műszaki zárok veszélyeztethetik saját csapataink manővereinek végrehajtását.

A műszaki zárok telepítésére vonatkozóan – a kombinált akadályterv részeként – a műszaki főnök (parancsnok) javaslatokat fogalmaz meg az összefegyvernemi parancsnok számára.

Speciális műszaki zárok létesítésére, alkalmazására sor kerülhet a nem háborús katonai műveletek során is. (Pl. a béketámogató műveletek vagy a válságkezelés során alkalmazott „kitörésgátlók”, forgalomlassítók, drót-, fa-, fém- és betonakasztók.)

A túlélőképesség fenntartását, fokozását biztosító feladatok

A személyi állomány, a technikai eszközök, valamint az anyagi készletek megóvására irányuló feladatok összessége.

❖ A kijelölt, illetve a csapatok által elfoglalt körletek, terepszakaszok, állások és vezetési pontok települési körletei tábori erődítési építményekkel történő berendezésének célja a harcra technikai eszközök alkalmazása hatékonyságának fokozása, az objektumok, a vezetés, továbbá a csapatok személyi állománya védettségének növelése az ellenség valamennyi pusztító eszközével szemben, illetve az időjárás hatásai ellen, valamint a harcra anyagi készletek megóvása.

Az erődítési tevékenységet a csapatok mind a hadművelet, harc előkészítése időszakában, mind megvívása alatt a terep és objektumok védő és álcázó képességei maximális kihasználásával a technikai eszközök, a robbanóanyagok, az előre gyártott szerkezetek és berendezések, valamint a meglévő építmények felhasználásával és a helyszínen található anyagok széles körű alkalmazásával folyamatosan végzik.

2 Amennyiben rendszerben maradnak az aknatelepítő eszközök.

Az erődítési munkák helyét, jellegét, sorrendjét, határidejét, a bevonandó személyi állomány létszámát – a műszaki főnök (parancsnok) javaslata alapján – az összefegyvernemi parancsnok határozza meg.

Az egyes csapatok erődítési berendezési feladatainak sorrendjét a hadművelleti felépítésben, harcrendben betöltött helyük és szerepük alapján a parancsnok határozza meg. A harcot megvívó csapatoknál a biztosítási övben és a hadtest, dandár első lépcsőjében elsősorban építik ki a tűzeszközök fő tüzelőállásait, a figyelők, a vezetési pontok és segélyhelyek alapvető építményeit; másodsorban a személyi állomány életvédelmét- és életfeltételeit biztosító építményeket, a vezetési pontokat és segélyhelyeket teljes egészében, valamint a tartalék védőkörletek és támpontok tüzelőállásait és egyéb fontos építményeit, a reteszállásokat, fedezékeket a harci technikai eszközök, a lőszer és más anyagi eszközök részére; a továbbiakban kiépítik a teljes berendezéshez még szükséges építményeket és tökéletesítik a már meglévőket.

A hadtest második lépcsőjében, valamint a körletekben elhelyezkedő csapatok elsősorban építik ki a személyi állomány védelmét szolgáló építményeket, a vezetési pontokat és segélyhelyeket, valamint a közvetlen védelmüket biztosító tüzelőállásokat; másodsorban a védőkörletek és támpontok tüzelőállásait, védelmi építményeit; a továbbiakban a még hiányzó építményeket.

Valamennyi fegyvernem és szakcsapat saját erőivel és eszközeivel építi ki és álcázza a tűzeszközök tüzelőállásait, a figyelő építményeket, a személyi állomány, a technikai eszközök és az anyagi készletek fedezékeit, valamint az ezeket összekötő közlekedőárkokat.

Az erődítési és álcázási feladatok végrehajtása érdekében a gépesített lövészalegységek legénységi állományának 30–40%-a, a harcokcsizók 25–30%-a, a tűzéség 30%-a, a légvédelmieket 15–20%-a, a más fegyvernemek és szakcsapatok-, valamint a logisztikai alegységek 15–20%-a vonható be. A műszaki alegységek a nagytömegű földmunkákat, a speciális szaktudást igénylő és a kiemelt fontosságú műszaki feladatokat hajtják végre.

A béketámogató műveletek speciális erődítési építmények kialakítását és alkalmazását teszik szükségessé. Az alkalmazott erődítési építmények eltérő rendeltetése az erők védelme mellett a jelenlét, az erő demonstrálására is szolgálnak, így kialakításukat tekintve rendszerint a földfelszínre épülnek, és feltűnő festésűek. Az alkalmazott eszközökre, szerkezetekre jellemző a könnyű szállíthatóság, a gyors helyszíni összeszerelés és a többszöri felhasználhatóság.

❖ *Az álcázás (a rejtés, színlelés és az ellenség megtévesztése) műszaki rendszabályai végrehajtásának célja* a csapatok tevékenysége jellegének, összetételének, helyzetének el-lenség előli elfedése, ezáltal a túlélőképesség fenntartása, illetve fokozása. Az álcázás műszaki rendszabályai a rejtés, a színlelés és a tüntető tevékenységek során megoldandó műszaki feladatok összességét jelenti, melyeket az álcázás sikeres megvalósítása érdekében a fegyvernemi és szakcsapatok önállóan vagy műszaki alegységek bevonásával hajtanak végre.

A műszaki rendszabályok magukba foglalják a csapatok elhelyezésének, tevékenységének és fontos objektumainak rejtését, valamint színlelt körletek és objektumok műszaki berendezését és fenntartását.

A hadművelleti álcázás műszaki támogatási feladatai: részvétel színlelt körletek, állások, vezetési pontok, terepszakaszok létrehozásában és fenntartásában; a tüntető te-

vékenységek érdekében szükséges műszaki feladatok megoldása. A hadműveleti álcázás célját és feladatait a Honvéd Vezérkar (hadtestparancsnokság) határozza meg.

A *csapatálcázás*: a rendszeresített rejtőeszközök és a csapatok által készített álcák használatát; az álcázó festést; az utánzás műszaki eszközeinek alkalmazását; a növényzet és a helyi álcázó anyagok felhasználását, valamint a terep álcázó megmunkálását (terepfoltosítást) foglalja magába. A csapatálcázás rendszabályait a magasabbegységek, egységek és alegységek a harc minden fajtájában – külön utasítás nélkül – folyamatosan kötelesek végrehajtani.

Az álcázás műszaki rendszabályait és azok végrehajtásának rendjét a hadtest- és dandár parancsnok intézkedése alapján a műszaki főnök (parancsnok) határozza meg.

A foganatosított rendszabályok hatékonyságát folyamatosan ellenőrizni kell, a felfedett hiányosságokat azonnal meg kell szüntetni.

Az egyéb (más vagy általános) műszaki feladatok

Az *egyéb (más vagy általános) műszaki támogatás* magába foglalja a műszaki tanácsok, technikai szakvélemények adását, az erőforrásokat, valamint a nem közvetlen harctámogató jellegű műszaki feladatok végrehajtását.

A speciális műszaki felderítés a műszaki felderítő szervek által végrehajtandó általános műszaki felderítésre, valamint a műszaki feladatok érdekében végzendő műszaki szakfelderítésre tagozódik.

❖ Az *általános műszaki felderítés* az összefegyvernemi parancsnok elhatározásának meghozatalához szükséges adatok megszerzésére irányul, a potenciális vagy tényleges ellenség műszaki tevékenységéről, műszaki erőiről és eszközeiről, a környezet állapotáról, a katonaföldrajzi jellemzőkről és a terepről. A *műszaki szakfelderítés* a műszaki csapatok műszaki szakfeladatai eredményes végrehajtásához szükséges adatok megszerzésére irányul, melynek célja az általános műszaki felderítés céljain túl: megállapítani a végrehajtandó műszaki munkák helyét, terjedelmét és végrehajtásának körülményeit; biztosítani a szükséges adatokat az alapvető számvetések és a részletes szaktervek elkészítéséhez; időben meghatározni a felkészülés irányát, elsősorban a végrehajtó erők kijelölésére és felkészítésére, valamint a műszaki anyagok előkészítése, előregyártása (beszerzése) vonatkozásában.

Az általános műszaki felderítő szerveket műszaki felderítő-, a műszaki szakfelderítést végrehajtókat a műszaki szakalegységekből hozzák létre.

A hadművelet, harc összefegyvernemi feladatainak megvalósítása érdekében műszaki felderítő szerveket kell létrehozni, melyek műszaki figyelőrs, műszaki figyelő-fényképezőrs, műszaki felderítő járőr, tiszt műszaki felderítő járőr, műszaki mozgó felderítő adatgyűjtő-értékelő központ (csoport) lehetnek. A műszaki felderítő szervek működhetnek önállóan, az összefegyvernemi felderítő szervekkel együttműködve vagy azok állományába beosztva.

A *csapatok ellátását biztosító fő ellátási útvonalak javításának, fenntartásának* célja a csapatok tevékenységeihez szükséges különböző anyagi-technikai eszközök, készletek zavartalan után- és hátraszállítási feltételeinek megteremtése és folyamatos fenntartása.

A csapatok ellátásához szükséges utak berendezését és fenntartását – a meglévő szilárdburkolatú utak és átkelőhelyek maximális felhasználásával – alapvetően az út- és hídépítő, illetve közúti kommandáns alegységek hajtják végre. Az útvonalak és azok műtárgyainak javítása műszaki feladat, melybe a Közlekedési és Vízügyi Minisztérium út- és hídépítő szervei is bevonhatók.

❖ *A fegyverek csapásai következményeinek felszámolását biztosító műszaki rendszabályok foganatosításának célja* a csapatok harcképességének helyreállítása és a szükséges műszaki feltételek megteremtése a harctevékenység sikeres folytatásához.

A csapatok következményeinek felszámolását és a harcképesség helyreállítását biztosító műszaki rendszabályok: a csapások körzeteinek műszaki felderítése; az erődítési építmények helyreállítása a csapást szenvedett körletekben, terepszakaszokon, állásokban és vezetési pontokon; a műszaki záruk helyreállítása és újak létesítése az ellenség várható támadási irányában; rombolt utak, átkelőhelyek, repülőterek és helikopter leszállóhelyek helyreállítása; utak berendezése vagy oszloputak kitűzése a rombolt körzetek, mocsaras területek, torlaszok, tüzek, szennyezett zónák leküzdésére, illetve megkerülése érdekében; vízközpontok helyreállítása; részvétel a személyi állomány és technikai eszközök mentésében, a tüzek lokalizálásában és oltásában.

A műszaki támogatási feladatokat a fegyvernemek és szakcsapatok a műszaki alegységek bevonásával hajtják végre. A következmények felszámolásába bevont műszaki alegységek az összefegyvernemi parancsnok által meghatározott összetételű mentőosztag állományában vagy a műszaki főnök (parancsnok) intézkedései szerint önállóan tevékenykedhetnek.

❖ *Az országot, vagy annak egyes régióit ért természeti és civilizációs katasztrófák megelőzésében és a következmények felszámolásában való műszaki részvétel célja* elősegíteni a természeti és civilizációs katasztrófák megelőzését, illetve bekövetkezésük esetén kedvező feltételek megteremtése a csapatok harcképességének gyors helyreállításához a csapatok előtt álló feladatok minél előbbi folytatásához, hozzájárulni az anyagi javak mentéséhez, a csapások, katasztrófák előtti állapot minél előbbi visszaállításához.

A műszaki csapatok igénybevételére sor kerülhet: nukleáris balesetek következményeinek felszámolása során; veszélyes anyagok szállítása során kialakult katasztrófa következményeinek felszámolására; robbanás és tűzveszélyes objektumok okozta katasztrófa következményeinek felszámolására; vízkár elhárítási feladatokra; a rendkívüli időjárás okozta katasztrófa következményeinek felszámolására; erdő- és bozóttüzek okozta katasztrófa következményeinek felszámolására; földrengés okozta katasztrófa következményeinek felszámolására.

Az elemi csapások, katasztrófák kezelésére kiképzett és felkészített műszaki- és más fegyvernemi erők szükségesek. A csapatok igénybevételére, a feladatok végrehajtására megfelelő tervekkel kell rendelkezni.

❖ *A repülőterek, helikopter fel- és leszállóhelyek (pályák) berendezésében, fenntartásában való részvétel célja* elősegíteni a szárazföldi csapatok érdekében tevékenykedő helikopter- és repülő alegységek állandó (ideiglenes) repülőtereinek folyamatos üzembiztonságának fenntartását.

A helikopter fel- és leszállóhelyek, valamint a repülőterek különböző létesítményeinek berendezésében és fenntartásában (karbantartásában) speciális képzettségű

és technikai felszereltségű műszaki alegységek vesznek részt. A részvétel magába foglalja: a repülőterek és létesítményeinek aknafelderítését és az aknamentesítést; a repülőtér biztonságos üzemeléséhez szükséges kiszolgáló létesítmények folyamatos üzembiztonságának fenntartását. A karbantartási feladatok magukba foglalják az épületek és létesítmények karbantartását, a kifutópályák, le- és felszállóhelyek, a megközelítési utak, a betonpályák, a csőrendszerek és közművek használható állapotban tartását, a por, víz, hó, jég vagy más idegen anyagok eltávolítását.

❖ *A repülőtéri károk kijavításában, a repülőtér működőképességének helyreállításában való részvétel célja* a csapást (károsodást) szenvedett helikopter fel- és leszállóhelyek, valamint a repülőterek különböző létesítményeinek, gyors (ideiglenes, majd végleges) javításával, helyreállításával lehetővé tenni azok rendeltetésszerű használatát.

A javításban és helyreállításban speciális képzettségű és technikai felszereltségű műszaki alegységek vesznek részt. *A részvétel magába foglalja:* a repülőterek és létesítményeinek aknafelderítését és az aknamentesítést; a károk meghatározását és felmérését; a repülőgépek, helikopterek által használt felszíni területek javítását; a repülőtér biztonságos üzemeléséhez szükséges kiszolgáló létesítmények (a biztonságos fel- és leszállást biztosító berendezések, csőrendszerek és közművek stb.) javítását, helyreállítását.

❖ *A fontos vasúti, kikötői létesítmények építésében, javításában, azok működőképességének biztosításában való részvétel célja,* hogy a rendelkezésre álló speciális technikai eszközök alkalmazásával, szaktanácsok adásával elősegíteni a katonai és közhasznú vasutak, kikötők építését, javítását és karbantartását, folyamatos működőképességük fenntartását.

A részvétel magába foglalja: a vasutak, kikötők területének aknafelderítését, -mentesítését; a keletkezett károk, rongálódások felmérését; a vasúti és kikötői létesítmények építését és javítását; a vasút és kikötő megtisztítását a roncsoktól; állandó és ideiglenes ki- és berakó- (tároló-) helyek létesítését; utak építését, javítását és karbantartását a vasút és a kikötő területén belül; szaktanácsok adását logisztikai személyzetnek műszaki ügyekben.

A műszaki csapatok infrastrukturális tevékenységek megvalósításában való részvételének célja, hogy a támogatás speciális feladatainak végrehajtásával résztvenni a katonai és polgári szempontból kiemelten fontos közszolgáltatások és építmények biztosításában, javításában, valamint működőképességük helyreállításában, fenntartásában.

Az infrastrukturális tevékenységek során a műszaki csapatok feladatai a következők lehetnek: a városi víz-, szennyvízhálózat, elektromos energia- és gázszolgáltatás helyreállítása, működtetése, vagy a javíthatatlanul megsérült szolgáltató létesítmények olyan állapotba hozása, hogy ne okozzanak közveszélyt; a városi közlekedési szolgáltatások helyreállítása; a katonai erők által használt épületek, óvóhelyek (kiemelten az állandó (védett) vezetési pontok) javítása és fenntartása; a létfontosságú hidak javítása vagy pótlása.

❖ *A műszaki szakfeladatokhoz szükséges szerkezeti elemek előkészítésének, gyártásának célja* a különböző (béke- és háborús) tevékenységek során jelentkező műszaki támogatási feladatokhoz a meghatározott időre, az előírt helyszínen, a megkövetelt mennyiségben és minőségben rendelkezésre álljanak a szükséges szerkezeti elemek, anyagok és eszközök. A műszaki támogatási feladatok tervezése során a műszaki

szolgáltatnak az alábbi feladatokat kell megoldania: a műszaki támogatási feladatokhoz szükséges anyagok, szerkezetek mennyiségének, minőségének és típusának megállapítása; a rendelkezésre álló és beszerzendő anyagok, késztermékek listájának, mennyiségének meghatározása; az előkészítést, összeszerelést végző műszaki alegységek feladatainak, a végrehajtás helyének meghatározása; a katonai anyag-előkészítő- és feldolgozó helyek üzemelésének biztosítása; a beszerzéssel történő anyagok, késztermékek szállításának, szállítási célállomásának meghatározása; a csapatok anyagokkal való ellátásának megszervezése.

❖ *A terep és objektumok műszaki átvizsgálásának, aknamentesítésének, a robbanószerkezetek hatástalanításának célja* a csapatok harctevékenységének, az után- és hátraszállítások, valamint az adott területen a harctevékenységek befejezése után a polgári lakosság biztonságos életfeltételeinek, a nemzetgazdaság működőképességének elősegítése. Az aknamentesítési és hatástalanítási feladatokat alapvetően a tűzszerész, valamint az utász alegységek hajtják végre. A folyami aknazárak felszámolását az 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred hadihajós alegységei végzik. Saját körleteik, állásaik felderítését és aknamentesítését a fegyvernemi- és szakcsapatok saját erőikkel és a rendelkezésre álló eszközeikkel oldják meg.

A harcterületen a dandár és magasabb szintű vezetési pontok, a kiemelt fontoságú utak, a fontos objektumok és körletek mentesítését a műszaki (utász, tűzszerész) alegységek végzik. Az ellenség által telepített vagy ledobott, a harctevékenységet gátló és körülrítéssel nem elszigetelhető különleges robbanószerkezetek hatástalanítása a speciálisan képzett tűzszerész alegységek feladata.

❖ *A vízkitermelés és tisztítás végrehajtásának célja* a csapatok vízszükségletének biztosítása. A csapatok vízellátása magába foglalja a vízlelőhelyek felderítését, a víz kitermelését és tisztítását, valamint tárolását és elosztását. Ezen feladatok közül a vízlelőhely felderítése, a víz kitermelése és tisztítása képezi a műszaki támogatás részét.

A csapatok a vízellátást alkalmasság szempontjából ellenőrzött vízlelőhelyeken – elsősorban a helyszínen, vagy annak közelében fellelhető csővezetékes hálózatok, fúrktutak, tárazók felhasználásával – berendezett vízellátó pontokról saját vízszűrő eszközeikkel önállóan, valamint víztisztító alegységek bevonásával – vízközpontok (víztisztító állomások) létesítésével – hajtják végre. A vízlelőhelyek felderítését a műszaki alegységek a vegyvédelmi- és az egészségügyi szolgálat képviselőivel együttműködve végzik. A víztisztító alegységek feladata az általuk berendezett vízközpontokon (víztisztító állomásokon) a víz kitermelése és tisztítása.

A vízellátási feladatok megszervezésében a műszaki szolgálat mellett tevékenyen részt vesz: a hadművelet (G3, S3 törzs), a vízellátás általános irányelveinek és nagyságrendjének kialakításában; az egészségügy a vízvizsgálat és tisztítási eljárások ajánlásában; a műszaki és logisztika szolgálat a vízforrások felhasználásra alkalmassá tételében, a víz kitermelésében, összegyűjtésében, tisztításában, kezelésében, raktározásában, valamint a vízellátó pontok működtetésében.

* * *

Összefoglalva a tanulmányban foglaltakat egyértelműen bizonyítják, hogy a műszaki támogatás a támogatási rendszer egyik meghatározó eleme, igen bonyolult és szerteágazó feladatokat foglal magába. Ezen feladatok a közeljövőben tovább bővíülhetnek

új kihívásokkal. (Például a terrorizmus elleni harc, a „Force Protection” lehetséges műszaki feladatrendszerével.)

Az új alkalmazási elvek, eljárások, módszerek keresése, kialakítása, alkalmazásba vétele napjaink égető kérdései, melyek nem hagyják érintetlenül a Magyar Honvédséget, a műszaki csapatokat, a hadtudomány és a katonai műszaki tudományok képviselőit. Jogos elvárás: kellően megalapozott elméleti és gyakorlati javaslatok az új kihívásokra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A hadosztály műszaki biztosítása. A Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs munkacsoport kiadványa, 1996. (Nyt.sz.: 21/36)
2. AJP–01 Szövetséges összhaderőnemi doktrína, HVK Védelmi Tervezési Főcsoportfőnökség Kiadványa, Budapest, 1999.
3. A műszaki csapatok vezetése. A Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs munkacsoport kiadványa, 1997. (Nyt.sz.: 21/124)
4. A szárazföldi csapatok harci-műszaki doktrínája. A Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs munkacsoport kiadványa, 1997. (Nyt.sz.: 21/135) (ATP–52 / STANAG 2394)
5. Az építő műszaki biztosítás összhaderőnemi doktrínája, A Honvéd Vezérkar Euro-Atlanti Integrációs munkacsoport kiadványa, 1997. (Nyt.sz.: 21/96)
6. Dr. Szenes Zoltán altábornagy, a HM Honvéd Vezérkar főnöke 2003. évi feladatszabó értekezleten elhangzott beszéde, <http://www.honvedelem.hu/cikk.php?cikk=12794>
7. FM 100–23 Peace Operations, DC, HQ Department of the Army Washington, 1994. október
<http://www.armyengineer.com/>
<http://www.vm.ee/nato/docu/facts/bpfy.html>
<http://www.nato.int/sfor/index.htm>
8. Land Force Combat Engineer Doctrine (ATP–52/A / STANAG 2394)
9. Műszaki támogatás (doktrína tervezet), MH Szárazföldi Vezérkar Műszaki Főnökség kiadványa, Székesfehérvár, 2000.
10. Plukovník prof. Dr. Sándor Szabó, podplukovník doc. Dr. Tibor Kovács, podplukovník ing. Jan Gireth PhD: Cíle a úkoly ženijního vojska a ženijního zabezpečení madarských ozbrojených sil, Sborník, Vojenské Akademie v Brně (2000/2.)
11. Nagy Sándor–Zakariás Győző: A katonai doktrínák kidolgozásának helyzetéről, Hadtudomány, 1999. 3–4. szám, 46. oldal.
12. Szabó Sándor: A műszaki támogatás főbb feladatai, megszervezésének, végrehajtásának sajátosságai. Előadás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem továbbképzésén, 1999. 05. 12.
13. Védelmi felülvizsgálat, <http://www.honvedelem.hu>

Tomolya János

A tapasztalatok hasznosítása és a katonai szaknyelv fejlesztése

A nyugati államok hadseregei jelentős erőfeszítéseket tesznek a különböző békefenntartó missziókból, konfliktusokból, háborúkból és más forrásokból származó tapasztalatok feldolgozására és hasznosítására a kiképzés, valamint a technikai fejlesztés területén. Ugyanakkor a kicsi ország kicsi katonai költségvetésével a Magyar Honvédség még mindig nem építette ki a saját tapasztalathasznosító rendszerét és ez mindenképpen jelentős pazarlással jár. NATO-tagságunk elérése óta változó sebességgel és sikerrel folyik a régi katonai szaknyelv egyes elemeinek felváltása a modern, szövetségesek által használt kifejezésekkel. Ez a folyamat számos buktatóval tarkított úton halad és néha visszalépéseket is tartalmaz. A fenti két témaköről szól a szerző cikke.

A tapasztalatok hasznosításának intézményes rendszere

Magyarország és annak hadereje a Magyar Honvédség már több mint négy éve tagja az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének. Ezt megelőzően részt vettünk a PfP-programban. Mind PfP-országgént, mind a szövetség tagjaként jó pár gyakorlaton igyekeztünk tapasztalatokra szert tenni, és bizonyítani tudásunkat.

A fentieken kívül részt vettünk vagy veszünk különböző békefenntartó missziókban (IFOR, SFOR, KFOR, MFOR, UNFICYP stb.), amelyek úgyszintén számtalan tapasztalatot adtak a honvédség számára, nem is beszélve a Magyar Honvédség iraki és afganisztáni szerepvállalásáról. A honi területen folytatott kiképzés is naponta szolgáltat olyan tapasztalatokat, amelyek hasznosításra érdemesek.

Ha mindezt számbavesszük, akkor annak a képnek kellene kirajzolódnia, hogy a honvédség minden feladatra felkészült és nem okoz gondot a külföldi szerepet vállaló kontingensek, a külföldi gyakorlatra elvonuló állomány felkészítése, hiszen rendelkezünk mindazzal a tudással és információval, ami ezeknek a feladatoknak a végrehajtásához szükséges.

Sajnos a tapasztalat más képet mutat. Személyesen vezettem a 62. gépesített dandár állománya bázisán kialakított nemzeti kontingenst, amely az ADVENTURE EXCHANGE'99 gyakorlaton vett részt. A gyakorlaton szerzett tapasztalatokat – mind pozitív, mind a negatív jellegűeket – úti jelentésben összegeztem és terjesztettem fel a Honvéd Vezérkar főnökének.

Három év múlva, egy újab gyakorlaton, szintén a fenti dandár állománya vett részt, de egy másik személy vezetésével, aki szóról szóra ugyanazon problémákat vettette fel, mint én három évvel korábban. Megjegyzem, a jelentésemben feltárt problémákra mind a mai napig nem kaptam visszajelzést vagy választ. Azt hiszem bárki joggal kérdezheti, hogy akkor mire költöttük el azt a 130 millió forintot a gyakorlatra, ha a tapasztalatokból nem okulunk?! A civil és a katonaember számára egyaránt nehezen érthető, hogy miért ütközünk újra és újra ugyanazokba a problémákba?!

Nos, talán nem kell messzire mennünk ahhoz, hogy az okokat megtaláljuk. Vizsgálatunkat kezdjük talán azzal, hogy külföldi kiküldetésen, misszióban részt vevő személyek és a kontingensek vezetői hatályos HM-intézkedés alapján ún. útijelentés készítésére kötelezettek. Az útijelentéseket felterjesztik a HM Felderítő Hivatalnak, a HM Katonai Biztonsági Hivatalnak és általában valamely csoportfőnöknek vagy a HM Honvéd Vezérkar főnöknek.

Mi történik a jelentéssel, vajon a vezérkari főnök valóban személyesen olvassa el?! Az esetek többségében biztos, hogy nem és ez nem is az ő feladata. Tehát a vezérkari főnöki iroda alkalmazottja fogja a jelentést elolvasni, és referál a tartalmáról a vezérkar főnökének. A jelentésben foglaltakra reagálni feltehetően ő sem tud, hiszen ezek sokrétű problémák lehetnek. Arról nem is beszélve, hogy a gondok elemzése és a megoldások megtalálása, a szakszerű javaslatok kidolgozása nem mindig tartozik a vezérkari főnöki iroda alkalmazottainak szolgálati feladatai közé. Valójában nem is találunk erre létrehozott vagy ezzel a feladattal megbízott szervezetet.

Külföldi hadseregekben, és ez alatt nem csak a többi NATO-tagállamot kell érteni, hanem a hamarosan taggá váló országokat is (pl.: Románia), a tapasztalatok gyűjtéséért, elemzéséért, és hasznosításáért a J-7-es blokkok vagy erre külön létrehozott szervezetek („Lessons Learned” központok, pl.: az USA-ban „Center for Army Lessons Learned”, UK: „Directorate Generale of Development and Doctrine”, Franciaország: CDES/CREDAT) a felelősek. Tőlünk néhány száz kilométerre lévő országok haderejében nem létezik az a fajta „magyaros” megoldás, hogy egy állandó feladat kezeléséhez egy ideiglenes szervezetet hoznak létre. Pedig teljesen logikus, hogy az állandó feladatok arányosan kialakított állandó szervezetet követelnek meg.

Ezek hiányában megállapíthatjuk, hogy a tapasztalatok gyűjtéséért, feldolgozásáért, elemzéséért és a kiképzés rendszerébe, a parancsnokok és a törzsek felkészítésébe, a technikai fejlesztésbe, a beszerzésekbe integrálásnak, az oktatásba, a doktrínákba történő beépítésének és a feltárt hiányosságokra történő intézkedések kiadásának Magyar Honvédség jelenlegi szervezeti felépítésében nincs szervezeti eleme.

Nos a J-3-nál kialakított néhány fős doktrinális osztály jelenlegi helyzetével és létszámviszonyaival nem képes a feladat kezelésére, ezért létrehozták az ún. Műveleti Szabványosítási és Doktrinális Bizottságot (MSZDB). Ez a kéthavonta néhány órát ülésező bizottság nem alkalmas a feladat kezelésére, nemcsak a ritka és rövid idejű tevékenysége miatt, hanem az összetétele miatt is. Teljesen feleslegesen meghívott szervezetek is részt vesznek a munkájában (pl.: KBH, KFH stb.), melyek a legjobb szándékuk ellenére sem tudnak érdemben beleszólni a munkába. Ugyanakkor a Fegyvernemi Állandó Munkacsoportok, amelyeknek sok feladatuk lenne mind a STANAG-k bevezetésének, mind a doktrínák kidolgozásának koordinálásában, nem kapnak meghí-

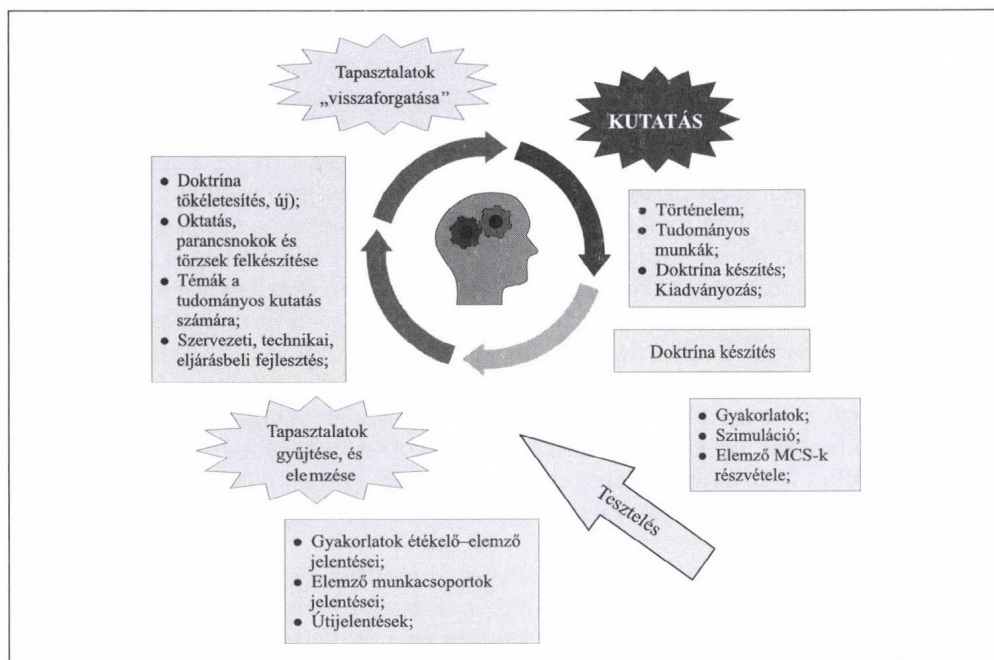
vást. Példaként említem az MH Szárazföldi Parancsnokságnál kialakított Doktrinális Bizottságot, ahol a fegyvernemek képviselői már állandó tagjai a testületnek.

A fentiekre tekintettel valóban megfontolás tárgyává kellene tenni a MSZDB átalakítását vagy megszüntetését.

Egy másik személyes tapasztalat: Az ARTEMIS művelet, az első Európai Unió által tervezett, vezetett és sikeresen végrehajtott művelet, amelynek a CJ-1 főnöki beosztását töltöttem be, a Műveleti Parancsnokság CJ-7 főnökségének az egyik legfontosabb feladata volt a művelet végrehajtásából származó tapasztalatok gyűjtése, rendszerezése, elemzése és a felhasználók számára megküldése, valamint javaslatok kidolgozása. Például ezen tapasztalatok alapján döntött a francia hadsereg a technikai eszközök és a felszerelések modernizációjáról vagy esetlegesen a rendszerből való kivonásáról.

Láthatjuk tehát, hogy valamennyi NATO-tagállam számára, sőt európai uniós tagállam számára is fontos a tapasztalatok gyűjtése, feldolgozása és további hasznosítása. Nem véletlen ez, hiszen a gazdag országok nem csak azért gazdagok, mert rendelkeznek anyagi erőforrásokkal, hanem azért is, mert nem pazarolnak. A pazarlást itt szó szerint is lehet érteni, mert a Magyar Honvédség nagyon nehezen teremtette elő azokat a milliókat, amelyeket a gyakorlatokra költöttünk. Ha a nagyon nehezen előteremtett milliókkal megszerzett tapasztalatokat nem hasznosítjuk, akkor kétszeresen is pazarlók vagyunk.

Nem azt állítom, hogy nem történtek, történnek alkalomszerűen kísérletek a tapasztalatok hasznosítására, de ez nyilván nem olyan hatékony, mint ha lenne egy

Doktrinális ciklus

erre a célra kialakított szervezet. Egyébként ezt állapította meg az MH Szárazföldi Parancsnokságot meglátogató, a kiképzéssel és doktrinális kérdésekkel foglalkozó magas szintű francia küldöttség is.

A megoldás kézenfekvő: *létre kell hozni a kérdéskörrel foglalkozó szervezetet, például egy J-7-es blokk kialakításával.* Remélem, senki sem a mostanság néhányak által rendkívül helytelenül és teljesen NATO-idegen módon J-7-nek nevezett egészségügyi csoportfőnökségre gondol, hanem a doktrinális és kiképzési kérdésekért felelős szervezetre.

Ennek a szervezetnek lehetne a feladata az ún. „doktrinális ciklus” működtetése. Talán nem a legsikerültebb kifejezés a „doktrinális ciklus”, esetleg lehetne alkotni egy frappánsabb, a magyar katonaember számára jobban érthető kifejezést, hiszen nem csak doktrínáról van szó ebben a ciklusban, bár a bemutatott változatban (*l. az előző oldalon lévő ábrát*) kétségtelenül fontos szerepet játszik a doktrína.

A J-7-es blokk kialakítása egyébként teljesen összhangban lenne a Magyarországon által fenntartás nélkül ratifikált AJP-01 (B) és az AJP-3 szövetséges doktrínákkal és végre volna egy részterület, ahol meg is valósítunk valamit a bevezetett szövetséges doktrínákból.

A katonai terminológiával és a szaknyelv ápolásával kapcsolatos problémákról

A terminológia valóban nagyon fontos kérdéskör. A doktrínafejlesztés és a terminológia nagyon szorosan összetartozó elméleti témakör. A terminológia fontosságát egy példával illusztrálom. Az első öböl-háború során az együttműködő szövetséges csapatok között jelentős számú francia erő is működtek, melyeket természetesen egy francia tábornok vezetett. A franciák az amerikaiaktól kaptak egy feladatot, egy város ellenőrzés alá vonását. Két nap múlva kérdezte az amerikai tábornok a franciától, mi a helyzet a város tekintetében, mire azt a választ kapta, hogy nem kell aggódni, már két napja elfoglalták a francia ejtőernyősök. Erre az amerikai ugyancsak elcsodálkozott, mert az amerikai (és a szövetséges) terminológia szerint is az ellenőrzés alá vonás nem fizikai birtokba vételt jelent, hanem a városba be- és kivezető utak ellenőrzését, megfigyelést és tűzfegyverek tüzével esetleges ráhatást.

A NATO a fenti tapasztalat alapján és természetesen más tapasztalatok alapján is – hiszen „náluk” működik a tapasztalatok feldolgozása – a terminológiának elsődlegességet kíván adni. Ezt két úton kívánják elérni. Egyfelől állandóan folyik a doktrínák terminológiai harmonizációja a különböző munkacsoportokban. Másrészt, a DCI-ban megfogalmazott követelményeknek megfelelően, a tagállamok teljes terminológiai összhangra törekcszenek, ezért a különböző munkacsoportok szakkifejezések gyűjteményeket készítenek. Összegzett véleményem szerint *ezeknek a gyűjteményeknek a nemzeti elfogadása egyfajta terminológiai rendszerváltást fog a Magyar Honvédségben belül okozni.*

A magyar katonai szaknyelv mai állapota hűen tükrözi a Magyar Honvédség jelenlegi állapotát. Katonai szaknyelvünkben és haderőnkben is egyszerre vannak jelen a büszkeségre okot adó, valóban modern és a szövetséges erőkkel együttműködni képes részterületek és az elmaradott, régi, posztsztálinista jellemzőkkel rendelkező szférák.

Az MH egész struktúráját részletesen nem áll szándékomban jellemezni, ellenben szeretném a katonai szaknyelvünk problémáit mélyebben feltárni.

Ezen a területen a helyzet meglehetősen bonyolult. A magyar katonai szaknyelv kialakulása és fejlődése a magyar függetlenségi törekvésekkel párhuzamosan alakult. A 19. század második felében a dualizmus nem maradt hatástalan a katonai szaknyelv területén sem. Ez megnyilvánult a porosz katonai elvek alkalmazásában és az ehhez kapcsolódó terminológiai rendszer meggyökerezésében, sok esetben még a német vezényszavak használatában is.

Az első világháborút követően az újra független magyar állam igencsak lecsökkentett létszámú hadereje jelentős erőfeszítéseket tett a magyar katonai szaknyelvezet kialakítására. Ezek az erőfeszítések mind a mai napig éreztetik hatásukat. A második világháborút követő, a társadalmi életben bekövetkező törés egyértelműen tetten érhető a katonai szaknyelv területén is.

A Rákosi-rendszer alapvető ideológiáját jelentette a nyugati kultúrától való elkülönülés. A kommunista diktatúra divatot csinált abból, hogy demonstrálja: ami eddig így volt, az most már másképpen lesz! A katonai szaknyelvben ez azt eredményezte, hogy a már kiforrott terminológiai rendszert egy a magyartól sokszor idegen és nehezen érthető kifejezésvilággal terhelje.

A katonai nyelvezetben a parancsuralmi rendszernek megfelelően, szolgálai módon folyt a szovjet szakzsargon beerőszakolása a már meglévő magyar nyelvezetbe. Így születtek olyan kifejezések, mint például a gépesített lövész. Ez a kifejezés a szovjet „motosztrelovij”-ból ered, megfelel a szó tükörfordításának. Természetesen létezik a „motopohóta” kifejezés is ebben a keleti országban, ami gépesített gyalogost jelent, jelentett.

A probléma – mint sok más esetben is – az, hogy egy tükörfordítás nem adja vissza a szó tartalmi jelentését. Természetesen itt ideológiai okok miatt, nem is volt cél a helyes fordítás.

Szeretnék itt utalni a 2004. február 11-én, Tatán megtartott a témához kapcsolódó szemináriumra. A konferencián a Nemzetvédelmi Egyetem képviselőjében megjelent előadó vázolta a gyalogos harcéljárás fejlődését. Részletesen kifejtette, hogy a gyalogos kifejezést gyakorlatilag a kommunista diktatúra száműzte a magyar terminológiából. Az előadó véleménye szerint a megfelelő magyaros kifejezés a hajdú lenne.

A magam részéről a szövetségesek terminológiájához kapcsolódó könnyű gyalogos kifejezést tartanám megfelelőnek, hiszen ezen katonák küldetése nem hasonlítható össze a hajdúkével. A könnyű gyalogos kifejezés meghonosodása azt is jelentené, hogy folytatódna a magyar katonai szaknyelvben a terminológiai rendszerváltás. Talán némelyek számára meglepő a rendszerváltás emlegetése a katonai szaknyelvben, de én úgy érzem, nem tekinthető túlzásnak ez a megfogalmazás. A NATO-doktrínák által használt kifejezések magyar nyelvű magyarázatát több kiadványban találhatjuk meg. Ezek közül legfontosabb az összhaderőnemi kifejezéseket taglaló AAP-6 kiadvány.

Tudni kell: a szövetségesek terminológiai egységesítési törekvéseinek kezdete az ötvenes évek közepére nyúlik vissza, amikor a NATO a témával foglalkozó állandó munkacsoportot hozott létre. Ennek a tevékenységnek eredeti szándéka az angolszász és a francia nyelvek közötti terminológiai harmonizáció elvégzése volt. A

folyamatnak egyik kiemelkedő mérföldkövét jelentette 1970-ben a NATO MAS Air Board által kihirdetett STANAG 3680. Ez a szabványosítási egyezmény az AAP-6 fedő STANAG-je és rögzíti a nemzetek általi ratifikációs helyzetet.

A szövetségesek terminológiai szabványosítási politikáját a már említett AAP-6-on és STANAG 3680 kívül az MC 20/9-s direktíva és a NATO Szabványosítási Hivatal (NSA) eljárásai (NSAP) első fejezete határozza meg.

Véleményem szerint az NSA szárazföldi munkacsoport által ebben az évben ratifikációs eljárás alá vonandó AAP-39 is nagyjelentőségű lesz a terminológiai területen. Számomra, szárazföldi haderőhöz tartozóként, ez szinte teljesen biztos. Tudni kell a szövetségesek terminológiai tevékenysége kapcsán, hogy valamennyi munkacsoport törekszik a saját szakmai kifejezés-gyűjteményének elkészítésére. A szakmai kifejezés gyűjtemények (vegyivédelmi, műszaki, tűzér stb.) hazai bevezetésének nagy fontossága lesz az adott szakma belső életében.

A szövetségesek katonai kifejezéseinek hazai átvételével kapcsolatosan megállapítható, hogy több vélemény, néha egymással ellentétben álló magatartásforma létezik ebben a témában.

Az egyik, amelyik teljes egészében tagadja az új kifejezéseket, és csak a régieket kívánja alkalmazni a magyar nyelv védelmének címszava alatt. Ez a csoport legtöbbször az angol nyelvet gyengén vagy egyáltalán nem beszélő és a hazai képzési formákban ismereteket szerzett, inkább az idősebb generáció tagjaiból áll. Ők úgy érzik: a tudásuk leértékelődik, ha engednek a NATO-s kifejezések térhódításának. Tagadják, hogy a korszerű tudás és a nyelvismeret összefüggő dolgok. Pedig tény, hogy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemről kikerülő tisztjeink – beleértve a vezérkari tanfolyamot végzetteket is – nem rendelkeznek korszerű fogalomrendszerrel.

Állításomat személyes tapasztalatok támasztják alá. Ha egy, az egyetemet frissen elvégzett fiatal, egyébként jó képességű és szorgalmas tanuló hírében álló, őrnagy kollégám tőlem hall először a „Súlypont”-ról (COG), akkor komoly problémák vannak az oktatásban.

Megfigyeléssel nem vagyok egyedül, több kollégám hasonló eredményre jutott. Természetesen vannak az egyetemen jól felkészült, a szövetségesek eljárásait jól ismerő oktatók, de egyelőre talán ők vannak kisebbségben. A valódi, a minden részletet és összefüggést feltáró helyzet megállapítására az egész Magyar Honvédség érdekében feltétlenül szükség lenne. Azt hiszem, elengedhetetlenül szükség lenne a katonai felsőoktatás átvilágítására, és talán célszerű volna, ha ezt a munkát egy független szakértőkből álló bizottság végezné el.

Tehát: korszerű tudás jelenleg csak külföldön szerezhető meg. A külföldön tanuláshoz pedig elengedhetetlen a nyelvtudás. Ezzel a logikával tehát egyértelmű, hogy a nyelvismeret a korszerű ismeretek elsajátításának alapfeltétele.

A másik magatartásforma az elsőnek a teljes ellentéte, csak az angol nyelvből – sajnos sokszor rosszul lefordított – származó kifejezéseket kívánja használni. Őket halljuk a legtöbbször rossz angolsággal mormolni bizonyos kifejezéseket.

Úgy gondolom: valahol a kettő között kellene az „arany középutat” megtalálni. A magyar nyelv – és benne a magyar katonai szaknyelv is – van annyira erős, rugalmas, túlélőképes, hogy ne kelljen se az egyik se a másik formát erőltetni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a témában ne szülessenek adminisztratív intézkedések, paran-

csok. Újra a saját tapasztalataimra utalok és aláhúzom: a terminológiai rendszerváltáshoz idő kell. Ez azt jelenti, hogy nem megy egyik napról a másikra, és az új kifejezések meghonosításához szükség van egy evolúciós fejlődésre.

Az előbb említett evolúció nem elválasztható a magyar nyelvben, mint makró-környezetben lezajló folyamatoktól. *Mire gondolok?*

Észre kell vennünk, hogy minden kornak megvan a maga ún. „divatnyelve”, a jelen kornak ez az angol. A Magyar Köztársaság stratégiai céljainak megvalósításával párhuzamosan, azaz az euroatlanti integrációval, egyre több angol kifejezés honosodik meg a magyar nyelvben. A Magyar Honvédség NATO-integrációjával és az európai uniós csatlakozásunkkal teljesen természetesen a magyar katonai nyelvben is egyre több angolszász kifejezés honosodik meg.

A polgári életben talán nem mindenki tudja, hogy mit jelent a BBC vagy a CNN rövidítés, de kimondva mindenki tudja, hogy miről van szó. Tehát használják anélkül, hogy pontosan tudnák a rövidítés jelentését, de tudják a tartalmát. Ugyanez igaz a katonai nyelvre is, hiszen az SOP-t sem mindenki tudja, hogy minek a rövidítése, vagy hogy mit jelentene magyarul, de szinte mindenki tudja miről van szó. Sőt, úgy tűnik, hogy egyik másik angol rövidítést szívesebben használjuk, mint a magyart. Erre jó példa a CIMIC. Úgy érzem, mindenki tudja, hogy mit jelentenek ezek az angol betűk, de PKE eléggé idegenül hat és csak kisebb fejtörés után jöhetünk rá, hogy ugyanarról a dologról van szó.

A terminológiai problémát közelítsük meg másfelől is. Eddig talán úgy tűnt, hogy egyszerűen arról van szó, hogy mit hogyan fordítsunk le angolról (vagy franciáról) magyarra. A probléma ettől összetettebb. Az angol szó magyar megfelelője ugyanis számos esetben, egy ismert magyar kifejezés, de tartalmában teljesen mást jelent. Mi ilyenkor a teendő? Kezdjük el új tartalommal oktatni a kifejezést vagy alkossunk egy újat? Nem könnyen eldöntendő kérdés.

Más esetekben egészen egyszerűen nincs magyar megfelelője az angol kifejezésnek. Ilyenkor alkotni kell egy teljesen új kifejezést és ezt meghonosítani a magyar katonai szaknyelvben. Ez sem egy egyszerű feladat és az oktatásba való bevitel nélkül nem megoldható.

A doktrínafejlesztési tervekkel összhangban készülnek az új doktrínáink. A készítőik mindenképpen szembetalálják magukat azzal a kihívással, hogy milyen terminológiát használjanak a katonai problémák megfogalmazása során. Sokszor kénytelenek egyedül dönteni ezekben a kérdésekben.

Hivatalosan létezik, a valóságban azonban nem működik az MH Terminológiai Harmonizációs Testülete, amelynek az lenne a feladata, hogy valamennyi fontosabb kiadványt terminológiai szempontból felülvizsgáljon és a vitás kérdésekben megalapozott döntéseket hozzon.

Több kollégám részéről merült fel kérdésként, vajon miért nem cseréljük le a NATO-doktrínák fedőlapját magyarra és adjuk ki saját nemzeti doktrínaként?

A doktrínafejlesztésben részt vevő személynek, nekem ez volna a legegyszerűbb megoldás. Azonban ez nem lenne egy teljesen jó megoldás. Miért?

Az elsődleges probléma az angol nyelvismeret alacsony szintje, természetesen ez alól vannak üdítő kivételek. Egy sor olyan fiatal tiszt szolgál már csapatszinten, akik az Egyesült Államokban, az Egyesült Királyságban vagy Franciaországban végeztek.

Számukra nem okoz gondot a doktrína megértése, hiszen ők már a korszerű elveket és kifejezéseket tanulták.

Gondot a doktrínák megértése az idősebb korosztály számára okoz. Ők egy másik terminológiai rendszerben nőttek fel, nem akarnak átalakulni, esetleg nem tudnak és sokszor a gyér angolismeret is gátolja őket ebben.

Ezen felül még ha az angol szöveget meg is értenék, nem értik a leírt elveket és szakkifejezéseket, hiszen a piros nyíl jobbra és balra rajzolgatását tanulták valamilyen magyar tanintézetben.

A másik, legalább ilyen nehezen megoldható problémát okoz az a tény, hogy egészen egyszerűen a NATO-nak nincsenek olyan alacsony szintű doktrínái, mint amelyekre a Magyar Honvédségnek szüksége lenne. A NATO nem készített olyan alacsony szintű harcászati doktrínákat, mint például dandár vagy zászlóalj alkalmi harci kötelek doktrína.

Szeretnék bemutatni egy másfajta megoldást is a doktrínabevezetés tekintetében. Ezt a módszert az NSA Army Board leköszönt nagy tekintélyű vezetője, Eriksen norvég admirális ismertette velem a tavaly májusi látogatásuk kapcsán. Nos Norvégiában a szövetséges doktrínák bevezetése egészen egyszerűen abból áll, hogy sokszorosítják a dokumentumot és kiadják a katonai szervezeteknek. Mivel az angol nyelv oktatása már általános iskolától folyik, ezért mire valaki katonai vezetővé válik, már beszél annyira angolul, hogy az anyag eredeti formában való olvasása nem okoz számára gondot. Természetesen a szövetséges terminológia és eljárások is ismertek, hiszen már több mint negyven éve tagjai a védelmi szövetségnek. A Szolnokon folytatott megbeszélésünk kapcsán kénytelen voltam felvilágosítani az admirális urat, hogy mi még nem tartunk itt. Talán néhány évtized múlva...

* * *

Összegezve a fenti megállapításokat, számbavéve a felsorolt tényeket, megállapíthatjuk, hogy néhány – elsősorban a magasabb szinteken alkalmazható doktrínák esetében egy egyszerű fedőlapcsere elegendő a doktrína bevezetéséhez, de a doktrínák többségénél egyelőre ez nem megoldható.

A fenti fejtegetésemet nem tekintem lezártnak, várom a témában járatos kollégáim hozzászólását, és a javaslataim tekintetében pedig az esetleges támogatásukat vagy ellentétes véleményüket.

Lippai Péter

A küldetésorientált vezetés¹ történelmi tapasztalatai

A nemzetközi és hazai szakirodalomban több néven is találkozhatunk a küldetésorientált vezetéssel: feladatorientált vezetés, küldetés- vagy feladatalapú vezetés, vezetés megbízással, vagy megbízáson alapuló vezetés, keret jellegű vezetés, vezetés direktívákkal stb. A magyar katonai vezetéselmélet a vezetési felfogás helyett inkább a vezetési stílus és a vezetési kultúra kifejezéseket részesíti előnyben. A szerző a katonai hagyományokban és a nagy háborúkban is nyomon követhető, ún. küldetésorientált vezetés jelentőségét, feltételeit elemző, születése és alkalmazása előzményeit bemutató írásában a német felfogást követi, amely szerint a szervezetben mindent meghatározó filozófiaként kell értelmezni, ugyanis erre az alapelve építve kerül kialakításra a szervezeti működés minden eleme.

A második világháborút követő időszakban Magyarországon a mindenkori hadsereg szovjet mintára, egy erősen centralizált jellegű, az alárendeltek számára kevés önállóságot hagyó, úgynevezett parancsorientált vezetési felfogás szellemében működött. Ez a vezetésszemlélet a parancsok szinte gondolkodás nélküli és automatikus végrehajtását preferálta, ami az alárendeltek feltétel nélküli és korlátlan engedelmességére épült. Egy tömeghadsereg megengedhette magának azt a luxust, hogy egy ilyen, viszonylag merev vezetésfilozófia uralja. Az időközben végbement változások – a hadsereg erőteljes redukálása és az ezzel párhuzamosan megcélzott korszerű, de ütőképes hadsereg megteremtése – sürgős változásokat tesznek szükségessé a katonai vezetésszemléletben is.

A parancsorientált vezetési szemléletet fel kell hogy váltsa a decentralizált jellegű küldetésorientált vezetés, amely szellemiségében jobban megfelel az új követelményeknek. A küldetésorientált vezetés egy emberközpontú vezetési filozófiaként is értelmezhető, ahol az elérendő cél meghatározásán túl a végrehajtás mikéntjét az előjáró csak a koordinációhoz szükséges minimális mértékben korlátozza. Ez a tény az alárendeltek számára nálunk korábban elképzelhetetlen nagy önállóságot biztosít, ami párosulva a végrehajtás feltételeinek biztosításával nagymértékben növelheti

1 A küldetésorientált katonai vezetésfelfogás német változatának megnevezése: az *Auftragstaktik*, amely szószерinti fordításban „küldetés-harcászat”-ot jelent. (*Auftrag* – megbízás, küldetés; *Taktik* – harcászat).

a feladatmegoldás sikerességét a modern hadviselésre jellemző gyorsan változó viszonyok között is.

Tanulmányom tartalmánál fogva a hadtörténelem és a katonai vezetéselemlet tudományszakok határmezsgyéjén született. Az alkalmazott módszerek miatt munkámat inkább hadtörténelmi jellegűnek tekintem, mintsem vezetéselemletinek. A katonai vezetéselemlet tudományos kutatói elsősorban a szociálpszichológia módszereire és eszközrendszerére támaszkodnak kutatásaik során.² Meggyőződésem szerint a hadtörténelem gyakorlati tapasztalatokon alapuló megállapításai, terminológiája és szemléletessége révén hatékonyan alkalmazható a katonai vezetéselemlet egyes eredményeinek katonák felé történő szélesebb közvetítésére is. Tudatosan igyekszem a katonai vezetéselemlet szociálpszichológiai fogalomrendszere helyett a kicsit talán „könnyebben emészthető” katonai terminológiát alkalmazni, hogy elősegítsem a könnyebb megértést.

A küldetésorientált vezetést a katonai vezetéselemleten belül gyakran egy vezetési stílusként értelmezik, amelyet azonban a szervezeti kultúra környezetében kell vizsgálni.³ Ezért is tartom nagyon találónak a németek által alkalmazott „vezetési filozófia” kifejezést, amely jól szemlélteti ezt a kapcsolatrendszert, amely révén a vezetési felfogás áthatja a hadsereg egészét. Ennek szellemében kerülnek meghatározásra a feladat végrehajtásra kijelölt erők szervezeti struktúrája, az erők felkészítése (kiképzés), azok felszerelése és fegyverzete, valamint azok alkalmazási elvei is.

A küldetésorientált vezetés egyik legrégebbi és ezáltal klasszikusnak tekintett változata a XIX. századi porosz–német hadseregben született meg. Eleinte nem annyira tudományos vitákból, mint inkább a katonai gyakorlatból táplálkozott és a fizikai szükségszerűség ösztönözte fejlődését. Poroszországban, majd Németországban⁴ egészen a XX. század közepéig a gyakorlat folyamatosan előtte járt az elméletnek. Ez azonban együtt járt azzal, hogy a küldetésorientált vezetést nem igazán vizsgálták meg tudományos módszerekkel, aminek következtében nem kerültek kellő alaposággal megfogalmazásra korlátjai sem. Ez a tény is fontos szerepet játszott abban, hogy a második világháború során a német katonai vezetés a küldetésorientált vezetésszemlélet által biztosított kezdeti vezetési fölénye ellenére is elvesztette a háborút.⁵

2 Pintér István – Nagy Andrea Éva: Leadership – vezetési stílus – katonai vezetési stílus. (továbbiakban: Leadership) – In: Új Honvédségi Szemle 1997/2 – Bp.: HM, 1997 – 49.o.; Dr. Pintér István professzor az első között kezdett el foglalkozni a küldetésorientált vezetés amerikai irányvonalának tekinthető „Military Leadership”-pel. Pl: Pintér István: A katonai vezetés stílusa. – Egyetemi tankönyv – Bp.: ZMNE 1999; Pintér István: Katonai vezetés és szervezés elmélete. – Egyetemi jegyzet – Bp.: ZMNE 2000

3 Leadership, 52. o. – A szervezeti kultúra a szervezet tagjai által osztott előfeltevések, hitek és értékek rendszere, amelyek segítségével meghatározzák és megkülönböztetik önmagukat környezetüktől. Ezek az elemek a szervezeti szabályokban, rituálékban, szimbólumokban és tárgyakban jelennek meg.

4 A császári Németország porosz vezetéssel 1871-ben jött létre.

5 Oetting, W. Dirk: Auftragstaktik. (továbbiakban: Oetting) – Bonn: Report Verlag GmbH, 1993 – 193.–224. o.; Dupuy T. N.: A Genius for war. The German Army and General Staff 1807–1945. (továbbiakban: Dupuy) – 2. kiadás – Fairfax/Virginia/USA: K.n., 1977 – a könyv alapjául szolgáló tanulmány az USA Védelmi Minisztériumának megbízásából készült még az 1950-es évek elején.

A németellenes szövetséges hatalmak egy részének katonai vezetőit a háború folyamán elszenvedett vesztes csatáik korábbi nézeteik felülvizsgálatára ösztönözték. A hadifogságba ejtett német tisztek kihallgatásai rádöbbsentették őket, hogy a német küldetésorientált vezetés és a náluk a civil szférában már egyre elfogadottabb és egyre sikeresebben működő emberközpontú (HR) vezetésszemlélet között bizonyos párhuzamot lehet felállítani.⁶ Ennek a felismerésnek a hatására maguk is foglalkozni kezdtek a témával. Ekkor történt meg először, hogy tudományos kutatóintézetek vették górcső alá a német katonai vezetésfelfogást. Végre kellő alapossággal kerültek megfogalmazásra a küldetésorientált vezetés korlátjai is, amelyek ismerete nélkül minden forradalminak tekintett újítás kudarchoz vezethet. Az angol és amerikai katonai szakirodalomban ekkor indult nagyarányú fejlődésnek a témával foglalkozó publikációk száma. Eközben a küldetésorientált vezetés a civil szférában is egyre inkább teret nyert. Az amerikai hadsereget mégis csak a koreai, majd a vietnámi háború döbbsentette rá, hogy szüksége van a sokkal nagyobb rugalmasságot biztosító, küldetésorientált vezetésszemléletre, amelyre válaszul létrejött a *Military Leadership*.⁷

A küldetésorientált vezetés főbb jellemzői és feltételei

A küldetésorientált vezetés lényege, hogy az alárendeltek számára csak egy keretjellegű célt határoznak meg a feladatszabás során, de a célhoz vezető utat nem. Az előjáró azokon a területeken, amelyeket a jól felkészült alárendeltjei – már csak helyzetüknél fogva is – jobban ismernek, rájuk hagyja a döntés jogát. A döntési jogkör átadása az alárendeltek számára kedvez azok önállóságának, fejleszti azok kezdeményezőképességét, és nem utolsósorban harcban növeli a túlélési esélyeiket. Az alárendeltek önálló döntései nagyon fontosak a katonai tevékenységek gyorsasága szempontjából. Az idő egyike annak a három tényezőnek (erő, tér, idő), amelyek háborús helyzetben alapvetően meghatározzák a katonai tevékenységek sikerét. Az időért folytatott versenyfutás a katonai tevékenységek egyik fontos sajátossága.

A küldetésorientált vezetés egyik alaptétele, hogy a feltétlen engedelmesség csak a legvégső esetben legyen szükségszerű. Ennek megfelelően a parancsnok csak akkor avatkozik be alárendeltjei illetékességi körébe, ha az előjárójárói szándék megvalósulását az alárendelt döntése által veszélyeztetve látja. A manőverező jellegű hadviselésnek sokkal inkább megfelel, ha az alárendeltek megfelelő mértékben

6 Emberközpontú vezetési szemlélet (Human Relations), amelynek megalapozása az ausztrál Elton Mayo nevéhez fűződik. Kísérleti vizsgálatait 1924 és 1932 között végezte. Az általa megfogalmazott alapelveket a német katonai vezetés már a XIX. sz. második felétől a gyakorlatban is alkalmazta!

7 Murinkó Attila: A katonai leadership, mint a személyes példával való közvetlen vezetés vizsgálata a nyugati és keleti katonai gondolkodásban. – A 2003. november 21-i magyar–amerikai Leadership szemináriumon elhangzott előadás háttéranyaga. (továbbiakban: Murinkó) – Bp.: HM HVK Hdm-i és Kik-i CSF, 2003. – 9. o.; Bárány Zoltán: Az angol vezetéselmélet alapjai, In: Szárazföldi haderő, I. évfolyam 2. szám – Székesfehérvár: MH SZFP, 2003. – 40. o.; Vermillion, John: Tactical implications of the adaption of Auftragstaktik for command and control of the airland battlefield. – Fort Leavenworth/Kansas/USA: School of Advanced Military Studies, 1985.; Creveld, Martin: On learning from the Wehrmacht and other things – in: Military Review LXVIII Nr. 1. (1985) 62–71. o.

képesek az önállóságra. A korszerű alkalmi kötelékek szervezetük és felszerelésük alapján egyre alacsonyabb szinten is alkalmasak az önálló tevékenységre. Ez az adottságuk csak akkor használható ki hatékonyan, ha parancsnokaik képesek az önálló döntésekre.

Az alárendeltek számára hagyott döntési szabadság soha sem szabad hogy veszélyeztesse a felsőbb vezetés céljait, amit úgy is modellezhetünk, hogy a „rész” nem veszélyeztetheti az „egész” sikerét. A feladat címzettjének jellemében, gyakorlati és elméleti felkészültségében egyaránt képesnek kell lennie a feladat helyes és eredményes végrehajtására. Az alárendelt parancsnokokat olyan gondolkozó munkatársnak kell nevelni, aki a mindenkori helyzet függvényében képes felfogni önállóságának határait és korlátjait.

Az egyformán értelmezett alkalmazási elvek révén elkerülhető, hogy az alárendeltek önállóan meghozott döntései káoszhoz vezessenek. Az alárendelteket meg kell tanítani az előjáróik fejével gondolkodni, hogy képesek legyenek átlátni azt az „egészet”, amelynek saját kötelékük a részét képezi. Csak egy ilyen alapelvek alapján működő katonai szervezetben lehet meg az a kölcsönös szakmai bizalom az előjáró és az alárendelt között, amely nélkül a küldetésorientált vezetés nem képes működni! A nagyfokú döntési és cselekvési szabadság megköveteli a parancsnokok professzionális szakmai felkészítésén túl a felkészültségen és a teljesítményen alapuló minél objektívebb kiválasztásukat és szakmai előmenetelüket. Csakis a teljesítmény és a felkészültség lehetnek azok a tényezők, amely alapján valaki döntéshozó helyzetbe kerülhet, különben csorbát szenved az előjáró és az alárendelt közötti kölcsönös bizalom, amelyre az egész rendszer épül.⁸

A korszerű csapatvezetésben a nagy mozgékonyaságú kötelékek irányítása komoly kihívást jelentő feladat. A csapatoknak maximálisan gyorsasággal a helyzetváltozásoknak megfelelően kell tevékenykedniük, ha ki akarják használni az időtényezőben rejlő előnyöket. A gyors tevékenység gyors döntéseket tesz szükségessé. Ennek akkor is meg kell valósulnia, ha az előjárónak még nincsenek birtokában azok az információk, amelyek alapján az eseményekre megfelelően reagálni tudna, illetve ha a vele való kapcsolat megszakadt. Az előjárói utasításokra való tétlen várakozás bűnnek számít olyan helyzetben, amikor megváltozott viszonyok között a gyors döntés létfontosságú. Ehhez az előjárónak világosan és egyértelműen kell megfogalmaznia szándékát az alárendeltek felé. A feladatot tartalmazó parancsoknak olyanpíra elasztikusnak kell lenniük, hogy ne gátolják az alárendeltek önállóságát.

Ezekből is kitűnik, hogy a küldetésorientált vezetésben nagy nyomatékot kap az előjárói szándék. Még szerencsésebb, ha az alárendelt a két vezetési szinttel magasabb szintű előjárója szándékát is ismeri. Az önálló döntéshozatal képessége nem önfejűséget és teljes önállóságot jelent, hanem azt, hogy az aktuális helyzet függvényében, de az előjárói szándékot – az „egészet” – szem előtt tartva születhetnek a gyors, rugalmas, önálló döntések.⁹

8 Oetting – 251–278. o.

9 H.Dv. „Truppenführung” (Csapatvezetés – szárazföldi szabályzat) (továbbiakban: Truppenführung) Berlin: K.n., 1936–37. pont.

A küldetésorientált vezetésnek nem csak a csapatvezetés szintjein (harcászati és hadműveleti vezetés) van létjogosultsága, de a hadászati szinten is.

Egy sokat vitatott jellegzetessége a küldetésorientált vezetésnek, hogy szükség esetén a *kapott parancstól eltérő végrehajtást is tolerálja, sőt a helyzet függvényében el is várja*. Ez azonban csak kivételes esetekben történhet meg. Az ilyen döntések meghozatala teljesen idegen a parancsorientált vezetési felfogástól és nem egyszerű még az ilyen szellemiségben nevelkedett parancsnokok számára sem. Ezekben a helyzetekben különösen nehéz felismerni a határt, amely elválasztja a célszerű önállóságot az önfejlőségtől és az engedetlenségtől. Ugyanakkor sok esetben éppen az ilyen döntések jelentik az utolsó lehetőséget egy fenyegető veszély elkerülésére, illetve a pillanat adta kedvező helyzet kihasználására.¹⁰

A rendszer működőképességének további előfeltételeként a küldetésorientált-ság szellemiségének meg kell nyilvánulnia a katonák nevelésében is. Az önállóság és a kezdeményezés képessége rendkívül fontos helyet kell, hogy kapjanak a kitűzött nevelési célok között. Az olyan katona, aki egy állandóan kontrollált környezetben nevelkedett nehéz helyzetekben nehézkesen fog reagálni, és csak lassan, vagy egyáltalán nem fejlődik ki benne a kockázattal járó helyzetek megoldó képessége és az önállóság. A nevelés másik fontos célja a megfelelő parancsnoki karakter kialakítása. A parancsnokok ugyanis nem csak alárendeltek, de egyben vezetők is, akiknek az alárendeltjeik kezdeményezést és önállóságot tolerálniuk kell.

A harc nem engedi meg azt a „fényűzést”, hogy alárendeltek parancsra várjanak olyan helyzetekben, ahol a helyzet természetéből fakadóan egyszerűen nem várható parancs. Az alárendelt kötelek önállósága szükségszerűvé válik. A döntésben és cselekvésben jelentkező önállóság egyidejűleg a teljesítménymotiváltság növekedését is eredményezi. Az alárendeltek döntési szabadsága nagyobb esélyt ad nem csak a feladat eredményes végrehajtására, de a túlélésre is. Pozitívan hat az alárendeltek motivációjára is, ami fontos pszichés tényező a harcban.¹¹

A korszerű feladatorientált vezetés fontos elemeként meg kell még említeni az emberközpontú szemléletet hangsúlyozó ún. „belső vezetés” (*innere Führung*) koncepcióját. Ez a szemlélet jelenik meg a katonákról való mindenoldalú gondoskodás kiemelt feladatrendszerében is. Noha ennek alapjait a szintén a porosz hadseregreformok közé sorolt Gneisenau (1760–1831) már a XIX. sz. elején lefektette „polgár és katona” elméletével és jelenléte végig kísérhető az *Auftragstaktik* fejlődéstörténetében, de tudományos alapossággal ezzel is csak 1956 után – a Bundeswehr megszűlésével – kezdtek foglalkozni. Ennek eredményeként jött létre a „belső vezetés” koncepciója, amely a hadsereg emberi viszonyait a demokratikus társadalom szintjére emelte, hogy védje a küldetésorientált vezetésszemléletet azoktól a veszélyektől, amelyek a II. világháborúban végül is a kudarcához vezettek.

10 Schwier, Cord: Gemeinsame historische Wurzeln von Auftragstaktik und Innerer Führung. – in: Beiträge zu Lehre und Forschung 1/99 – 5. o.

11 Lossow: Auftragstaktik am Beispiel der Operationsführung einer Division des Heeres. Möglichkeiten und Grenzen der Auftragstaktik in unserer Zeit (továbbiakban: Lossow) – in: Wehrwissenschaftliche Rundschau 5/76. – 147. o.; Truppenführung – 37. pont.

Összegezve talán úgy fogalmazhatnánk, hogy a küldetésorientált vezetés nem más, mint a helyzet függvényében képesnek lenni önállóan dönteni és cselekedni azt, ami az előjáró szándékának is a legjobban megfelel. Mivel a mi hadseregünkben az eltelt évtizedekben nem volt hangsúlyos az önálló és felelősségteljes döntéshozatalra történő felkészítés, nagyfokú lemaradást kell behoznunk ezen a téren.

A küldetésorientált vezetés születése

Az egymás ellentettjeként értelmezett két klasszikus vezetési felfogás (parancs- és küldetésorientált vezetés) eddigi legnagyobb összecsapására a második világháborúban került sor. Noha a győztes hatalmakat alapvetően a parancsorientált vezetési elvek jellemezték, mégis a háború után a nyugati hadikultúrához tartozó hadseregek zöme fokozatosan áttért a küldetésorientált vezetésre, amely pedig a vesztes német *Wehrmacht*¹² jellemző vezetési felfogása volt. Idővel a küldetésorientált vezetés a NATO meghatározó vezetési felfogásává nőtte ki magát. Ennek a látszólagos logikai bukfcencnek az okaira kívánok rávilágítani a küldetésorientált vezetés történelmi gyökereinek feltárásával.

A küldetésorientált vezetés több évszázados katonai hagyományokra vezethető vissza. A benne rejlő előnyök miatt több nemzet is szeretné magának tudni a küldetésorientált vezetés legmélyebb gyökereit.

A témában megjelent nemzetközi publikációk zöme egyetért abban, hogy a mai értelemben vett küldetésorientált vezetési felfogás először a németeknél (poroszoknál) vált általános katonai vezetési felfogássá. A XIX. sz.-i porosz–német hadsereg volt az első, ahol ez a vezetési filozófia a hadsereg egészét áthatotta. Ennek mai is élő megnyilvánulása az úgynevezett *Auftragstaktik*, amely a küldetésorientált vezetés talán ma is legteljesebb formája.¹³ Trevor N. Dupuy¹⁴ is többek között ezzel a vezetés-szemlélettel indokolta az általa megállapított porosz–német hadsereg minőségi fölényét 1807 és 1945 között. Számára a küldetésorientált vezetés a múlt német katonai teljesítményeinek egyik fő eleme volt.¹⁵ Hasonló eredményre jutott az izraeli Martin van Creveld hadtörténész is, aki az amerikai védelmi minisztérium felkérésére írt tanulmányában ugyancsak kiemelte a küldetésorientált vezetés rendkívüli jelentőségét a német hadtörténelemben. Első olvasatra talán kissé furcsának tűnhet, hogy miként jön össze a köztudatban a merevségéről elhíresült porosz–német katonai vezetés az alárendeltek önállóságát hirdető küldetésorientált vezetésszemlélettel, de az *Auftragstaktik* történelme erre is választ ad.

Egy dolog a hadtörténelem eseményei alapján ténynek tekinthető: a porosz–német hadseregben a küldetésorientált vezetésszemlélet kimagaslóan nagy eredmé-

12 *Wehrmacht* – „Véderő”, a Németország 1933–1945 közötti hadseregének megnevezése.

13 Amíg Napóleon még csak a hadtest- és hadosztályparancsnokainak adott szabad kezét, addig a porosz hadseregben már a tiszthelyettesek is döntési szabadsággal bírhattak a saját területükön, ami megreformálta a harcászatot.

14 Amerikai ezredes, a Dupuy Hadtudományi Kutatóintézet (Dupuy Intézet) alapítója és egykori vezetője.

15 Dupuy – 307. o.

nyekhez vezetett. Ez volt az a tényező, amely korábban elképzelhetetlen mértékben emelte a porosz–német csapatok harci hatékonyságát a XIX. és XX. század háborúiban.¹⁶ A küldetésorientált vezetés mind a mai napig a német hadsereg alapvető katonai vezetésfelfogása, amelynél a döntés alapját a magasabbparancsnok szándéka és a konkrét helyzet képezi.¹⁷

A háborúkkal terhelt porosz–német történelem során az arcvonalban szolgáló tisztek és altisztek döntési és cselekvési joga, valamint a kezdeményezés lehetősége és a felelősségtudat még a számbeli fölényben lévő ellenséggel szemben is gyakran sikerhez vezetett. Erre pedig a németeknek nagy szükségük volt, mert nagyhatalmi törekvéseik során szinte mindig olyan ellenségekkel kerültek szembe, akik számbeli túlerőben voltak. Egy olyan vezetési alapelvről van szó, amelyet német katonanemzedékek egész sora ismert meg és sajátított el azáltal, hogy kiemelt figyelemmel alkalmazták a kiképzésben, a nevelésben, a fegyveres erők struktúrájának és alkalmazási elveinek kidolgozásában.¹⁸

Noha Helmut von Moltke tábornok volt az, aki ezt az újszerű vezetési elvet a német–porosz hadseregbe bevezette, még sem őt tartják az *Auftragstaktik* atyjának.¹⁹ A küldetésorientált vezetés első írásos elveit Scharnhorst (1763–1813) vetette papírra, akit elsősorban a francia forradalmi háborúk tapasztalatai vezettek munkája során.²⁰ Ehhez közeli felfogás az, amely szerint az *Auftragstaktik* a német egyesítési háborúk által kiváltott reakció, melyek azonban mindenképpen összeköttetésben áll a Scharnhorst nevével is fémjelzett ún. porosz hadsereg-reformerekkel.²¹

A téma egyik legjelentősebb szakértőjének számító német dr. Leistenschneider véleménye szerint a küldetésorientált vezetés egy reakció volt a német egyesítési háborúk problémáira, amelynek csírái elsősorban a porosz hadseregreformerek hagyományteremtő korszakában jelentek meg. A porosz hadsereg reformja elodáztatatlan volt, mert a Napoleontól Jenánál (1806) elszenvedett vereségük bebizonyította, hogy a porosz harcászati elvek és harcvezetés elavultak.

A porosz hadsereg békekiképzésében nem szerepelt a csapatok és parancsnokok gyorsan változó helyzetre való alkalmazkodó képességének fejlesztése. Nem

16 Creveld, Martin: *Kampfkraft. Militärische Organisation und militärische Leistung 1939–1945.* – in: *Einzelschriften zur Militärgeschichte* 31. kötet – 2. kiadás – Freiburg: MGFA, 1992 – 206. o.

17 Elser, Gerhard: *Führen durch Auftrag und das Unvorhergesehene.* – in: *Truppendienst* 2/1998 – 120. o.; Wilmann, Helmut: *Gedanken zur Operationsführung im deutschen Heer – Der neue Ansatz.* (továbbiakban: Wilmann) – a német szárazföldi csapatok központi értekezletének alkalmi kiadánya 1998 – 92. o.; Busse, Theodor: *Befehl und Weisung – Gedanken zur Befehlserteilung* – in: *Wehrkunde* Nr. 3, 1954 – 293–294. o.,

18 Löser, Hans-Joachim: *Möglichkeiten und Grenzen der Auftragstaktik in unserer Zeit* – in: *Wehrwissenschaftliche Rundschau* 5/76–141. o.

19 Ilseman, Carl-Gero: *Das operative Denken des Älteren Moltke, in Operatives Denken und Handeln – in deutschen Streitkräften im 19. und 20. Jahrhundert.* – in: *Vorträge zur Militärgeschichte* 9. kötet – Herford/Bonn: MGFA, 1988 – 22. o.; Frieser, Karl-Heinz: *Blitzkrieg-Legende* (továbbiakban: Frieser) – München: R. Oldenbourg Verlag, 1995 – 421. o.

20 Berteles, Manfred: *Beiträge des Generals von Scharnhorst zur Weisungsführung der preußischen Armee.* Hamburg: FüAkBw, 1970 – 34–35. o.; Wilmann – 91. o.

21 Leistenschneider – 29. o.; Millotat, Christian: *Auftragstaktik im Deutschen Heer im Spiegel neuer Vorschriften und Grundlagen* (továbbiakban: Millotat) – in: *Europäische Sicherheit* 8/2000 – 9. o.

voltak képesek a viszonyoknak megfelelő gyors, észszerű döntésekre és tevékenységre. Az egyre gyorsabban lefolyó ütközetekben és csatákban a porosz tisztek tanácstalanul és tétlenül álltak a váratlan helyzetekben, ahol operatív döntésekre és tettekre lett volna szükség. Ezzel szemben Napóleon és tábornokainak vezetése rugalmas volt és jól alkalmazkodott a gyorsan változó helyzetek követelményeihez. A poroszok által alakiatlannak tartott francia manőverek értetlenséget és tanácstanságot váltottak ki a porosz tisztek többségéből.

A Napóleon elleni felszabadító háború sikerének érdekében tehát elodázhatatlanná vált, a porosz hadsereg vezetési elveinek hozzáigazítása a modern hadviselés követelményeihez azon alapelvek szerint, ahogy az a napóleoni hadseregben már működött. A reform természetesen nem ment zökkenőmentesen.

A porosz hadseregben megerősödő konzervatív reformellenes erőknek köszönhetően 1888-ig egyöntetűen a gyakorlóterek harcászati-alaki alapelvei és az ezen alapuló ún. „revü-harcászat” dominált a porosz hadsereg szabályzataiban. Ennek ellenére a XIX.sz. közepétől a gyakorlat egyre inkább eltért ettől. Az 1888-ban kiadott gyalogsági szabályzat végre már az új vezetési elvek szellemében íródott, amely létjogosultságát az 1870–1871-es porosz–francia háború a gyakorlatban is igazolta.²²

A harc teljes szabályozottságról történő lemondás – az ún. „formai szabadság” – tehát nagy szerepet játszott a küldetésorientált vezetés keletkezésében és elterjedésében.²³ Az *Auftragstaktik* elméletének ugrásszerű fejlődésére az 1870–71-es porosz–francia háború után került sor. Ez a fellendülés leginkább von Schlichting (1829–1909) és von Caemmerer (1845–1911) tábornokok nevei által fémjelezhető, akik számos a témával foglalkozó publikációt jelentettek meg a kor katonai folyóirataiban. Az *Auftragstaktik* fogalmi megszületése szorosan összefügg a porosz illetve később már német gyalogság számára készült kiképzési szabályzat fejlődésével (*Exerzier-Reglements für die Infanterie*). Különösen nagy hatással volt a további tartalmi fejlődésére az 1888. szeptember 1-jén kiadott gyalogsági szabályzat.²⁴

A küldetésorientált vezetés „tündöklése és bukása”

„A paranccsal az ember egy menetjegyet kap a végállomás feltüntetésével. A legmegfelelőbb útvonalat, a különböző kerülőket az utazóra kell bízni.” (Guderian vezérezredes, 1888–1954)

Először az első világháború világított rá, hogy a XIX. század végére a német császári hadsereg domináns vezetési alapelvevé vált küldetésorientált vezetési felfogásnak vannak bizonyos korlátjai is. Mivel eredetileg a mozgékonyabbá váló hadviselés tette szükségessé létrejöttét, ezért bizonyos fajta krízist jelentett számára, amikor az első világháborúban a kirobbanás után pár hét elteltével megmerevedtek az arcvonalak és lehetetlenné váltak az erőikkel végrehajtott jelentősebb manőverek.

22 Nietzsche – 133–135. o., Leistenschneider – 38–39. o.

23 Uhle-Wetter, Franz: *Auftragstaktik. Was ist das? Können wir sie wiederbeleben?* (továbbiakban: Uhle-Wetter) – in: *Truppenpraxis* Nr.36 (1992) – 131 – 133. o.

24 Helmut Schnitter: *Militärwesen und Militärpublizistik*, in: *Militärhistorische Studien*, 9. kötet – Berlin: k.n. 1967 – 10. o.; Leistenschneider – 24–28. o.

A háború utolsó időszakában alkalmazott német „rohamharcászat” ugyan próbálta növelni a német csapatok mozgékonyosságát, de ez még mindig csak harcászati szintű próbálkozás volt az áttörés problematikájának megoldására, ami nem hozta meg az elvárt eredményt. Viszont némi teret adott a már csaknem haszontalannak hitt küldetésorientált vezetés gyakorlati alkalmazhatóságának bizonyítására, mert a rohamcsoportok szervezete, felszerelése és alkalmazási elvei az önálló tevékenység szellemében kerültek meghatározásra.

A I. világháborút a németek számára lezáró versailles-i békeszerződés Németország számára csupán egy 100 000 fős, könnyű fegyverzetű hadsereget engedélyezett. A korlátozott technikai képességeket a németek az elméleti felkészülés tökéletesítésével próbálták kompenzálni. A Weimari Köztársaság hadseregének (*Reichswehr*) egykori főparancsnoka, von Seeckt (1866–1936) megfogalmazta azokat a korszerű hadsereg-szervezési és vezetési alapelveket, amelyeket Hitler hatalomátvétele után a *Wehrmacht* kialakításánál is követtek. Seeckt tábornok nagyon nagy hangsúlyt fektetett a parancsnoki kar képzésére, amelynek során kiemelt szerepet kapott a korszerű, gépesített hadseregek összhaderőnemi és összefegyvernemi alkalmazásához nélkülözhetetlen küldetésorientált szellemiségben folyó nevelés is.²⁵

Az 1933-ban életre hívott *Wehrmacht*-ban minden szintű német parancsnokot képzésük során hozzászoktattak az önálló döntésekhez és az ezzel járó felelősség vállalásához. Ennek a nevelő munkának az eredményeként gyorsabban tudtak alkalmazkodni a manőverező hadviselés előre nem látható, váratlan szituációihoz.²⁶ Már a második világháború legelején egyértelművé vált, hogy az új háborút nem a megmerevedett frontvonalak mentén vívott anyagcsaták, hanem a gyors lefolyású és mozgékony „szabad hadműveletek” (*freie Operationen*) fogják meghatározni.

Fontos megjegyezni, hogy a német győzelmek állandó és visszatérő elemeik ellenére nem sablonokra épültek, hanem az adott helyzethez igazodó gyors döntésekre. Érdemes minden esetet külön-külön is megvizsgálni, hogy mennyire érvényesültek benne a küldetésorientált vezetés alapelvei és hamar felfedezhetjük, hogy mekkora szerep jutott az alkalmazott vezetésszemléletnek nem csak győzelmekben, de később a vereségekben is. A háború kezdeti időszakában a németek az ellenséges számbeli és többször minőségi fölényét is hatásosabb szervezeti struktúrával, az új technikai eszközökben rejlő lehetőségek jobb kiaknázásával és korszerűbb katonai vezetésszemlélettel igyekeztek ellensúlyozni. A háború elején a németek egyértelmű vezetési fölényben voltak ellenségeikkel szemben a katonai vezetés minden szintjén.

A legnagyobb átütőerőt a németek igyekeztek gyorsan, a lehető legváratlanabb és az ellenség leggyengébb pontján alkalmazni, ezzel általános számbeli hátrány esetén is biztosítani a szükséges helyi erőfölényt. A harcászati áttörést követő sikerkifejlesztő időszakban különösen nagy szerephez jutottak a merész manőverekre épülő „szabad hadműveletek”, amelyek nagyfokú manőverező képességet feltételeztek a

25 Oetting – 180–187.o.

26 Fieser – 422. o., Raesfeld, Werner v.: Führung durch Auftrag oder durch bindenden Befehl. (továbbiakban: Raesfeld) – in: Wehrkunde, 5/1960 – 167–168 .o.

csapatoktól és megfelelő önállóságot, rugalmasságot és kezdeményezőkézséget a kötelékek parancsnokaitól.

Az németekkel szemben álló hadseregek katonai vezetői ezzel szemben – legalábbis a második világháború első éveiben – korlátozó jellegű parancsok útján, a parancsorientált vezetés elvei alapján irányították alárendeltjeiket. Ennek az lett a következménye, hogy az alárendeltek még kezdeti sikerek esetén sem voltak képesek, hogy önálló döntést hozva sikereiket gyorsan kifejlesszék az ellenség mélységébe. Gondolataikat és kezeiket megkötötte a beléjük nevelt parancsorientált vezetés béklyói. Általánosságban nem voltak képesek kezdeményezésre és önállóságra.

A Lengyelország elleni hadjáratban a németek ugyan egyértelmű számbeli fölényben voltak ellenfeleikkel szemben, de már ott igazolódni látszott a német katonai vezetés minőségi fölénye, amely gyors lefolyású, átkaroló hadműveletekben nyilvánult meg. A német katonai vezetés minőségi fölénye a nyugat-európai hadjáratban valósult meg legtisztább formában, ahol is a számbelileg és több területen minőségben is fölényben lévő belga–brit–francia–holland csapatokat a *Wehrmacht* még önmaga számára is meglepő gyorsasággal kényszerítette térdre.²⁷ A másik oldalon néhány fiatal tiszt – mint például a francia de Gaulle ezredes – maga is megfogalmazta azokat a németekéhez nagyon hasonló alapelveket, amelyek a korszerű hadviseléshez szükséges új szellemiségű vezetést kellett volna, hogy jellemezzék. A francia katonai felső vezetést azonban az első világháború állásharcainak szellemisége uralta. Továbbra is hittek a védelem prioritásában és hosszan tartó háborúra készültek. Így nem csoda, hogy a helyzetek gyors változásaihoz nem szoktatott katonai vezetésük 1940-ben csődöt mondott.

A nyugat-európai hadjáratához hasonló volt az alaphelyzet a Szovjetunió elleni támadás kezdetekor is, ahol az erőviszonyok még kedvezőtlenebbek voltak a németek számára. A kezdeti hatalmas német győzelmek után mégis történt valami, amely előrevetítette a német vereséget. Ennek a változásnak az elemzése segíthet abban, hogy megértsük a küldetésorientált vezetés korlátjait.

A már kimondottan „villámháborúnak” tervezett Szovjetunió elleni német hadjárat kudarcot vallott. Nem azért, mert a német hadművelleti, vagy harcászati alapelvek rosszak voltak, hanem azért, mert a német politikai vezetés – elsősorban Hitler – túlméretezett feladatot rótt katonáira. Azaz a német stratégia vezetés volt rossz. Egyszerűen számításon kívül hagyta az idő, a tér, és az erők nagysága közötti összefüggések törvényszerűségeit.

Az 1941–42 telére kialakult az első krízishelyzet a keleti arcvonalon. A *Wehrmacht* elé kitűzött feladatok túlméretezettnek bizonyultak és a Vörös Hadsereg képességeit alábecsülte a német hadvezetés. A szovjet ellenállást nem sikerült a tervezett időpontra megtörni. A krízishelyzet azt eredményezte, hogy 1941. december 19-én Hit-

27 Frieser – 65. o. – Erőviszonyok német és a vele szemben álló országok (B, F, GB, NL) között 1940. 05. 10-én: hadosztályok 135/151, tüzérségi eszközök 7378/14 000, harckocsik 2439/4204, bombázó és vadász repülőgépek 3578/4469 – ebből bevethető az arcvonal körzetében 2589/1453. A számadatokból kitűnik, hogy a németek a bevethető repülőgépek kivételével jelentős számbeli hátrányban voltak a szövetségesekkel szemben. A közhiadelemmel ellentétben a francia harckocsik egy jó része – elsősorban a nehéz harckocsik – minőségben is felülmúlta a német páncélosokat.

ler átvette a német szárazföldi csapatok (*Heer*) főparancsnoki posztját. Ez egyben a vezetés centralizációját is jelentette, ahol a fontos döntések szinte kivétel nélkül egyetlen személy által születtek, még hozzá autokratikus módon.²⁸ Ezzel a lépéssel Hilter a *Wehrmacht* hadászati vezetési szintjéről a szárazföldi csapatok vezetésének hadműveleti szintjére lépett. Közvetlen beavatkozásaival elérte, hogy a háború második felére a hadseregcsoportok parancsnokainak szinte semmilyen döntési szabadságuk nem maradt és mintegy bábuként hajtották végre parancsait. Az idő múlásával Hitler egyre gyakrabban avatkozott be egyes hadosztályok alkalmazásának részleteibe is és ezzel már a harcászati szint parancsnokainak önállóságát is sértette. Több száz kilométerről akart olyan részletekben dönteni, amelyeket a helyszínen lévő, alárendelt parancsnok ismert igazán. Ez a rendszer téves döntésekhez vezetett és nagyban rombolta az állomány morálját is.²⁹

Hitler lépésről lépésre egy diktatórikus rendszert vezetett be, amely az átfogó és állandó kontrollt célozta. Ez a jelenség egyre erősebben korlátozta a küldetésorientált szellemiséget. Fokozatosan eltűnt a előljáró és a beosztott parancsnok közötti kölcsönös bizalom.³⁰

A hadászati és hadműveleti szintek túlzott centralizáció lévén létrejött összemosása károsan befolyásolta a küldetésorientált vezetésszemlélet működését. Hitler vezetésfelfogása a *Wehrmacht* hadműveleti szintjén már parancsorientált vezetést jelentett ebben az időszakban. Ez a jelenség akadályozta a csapatok önálló kezdeményezéseit. A háború utolsó éveiben a csapatok sokat szenvedtek ettől és rákényszerültek, hogy súlyos helyzetekben a saját szakállukra cselekedjenek az előjáróik tudta nélkül, ami viszont már nem a küldetésorientált vezetés, hanem az engedetlenség kategóriájába tartozott.³¹

A háború második felében a *Wehrmacht* napról-napra egyre nagyobb személyi veszteségeket szenvedett, amelyeket egyre kevésbé lehetett pótolni. 1943 végére szó szerinti hiány lépett fel az élőerőben. Különösen drámaian jelentkezett az emberhiány a tiszti és tiszthelyettesi karban. A jól képzett parancsnoki állományt nem lehetett egyik napról a másikra pótolni. Ahhoz időre volt szükség.³²

Ezzel az ördögi kör bezárult. A küldetésorientált vezetés ugyanis csak magas szinten kiképzett hadseregben lehetséges. Olyan hadseregek esetében, ahol az elhúzódozó háború miatt nagyon magas emberveszteségek lépnek fel és a személyi pótlás kiképzése nem éri el a kívánt szintet, ez nem megvalósítható. Hiányzik hozzá a szükséges katonai szakértelem. Fokozottan érvényes ez akkor, amikor nincs meg a képzett parancsnoki és alparancsnoki állomány, akiknek kulcsszerepük van a rendszer

28 Oetting – 215. o.; Balck, Hermann: *Ordnung im Chaos* (továbbiakban: Balck) – Osnabrück: Biblio Verlag, 1981 – 656. o.

29 Goebbels, Joseph: *Tagebücher 1945* (továbbiakban: Goebbels) – Dortmund: Hoffmann und Campe, 1992 – 84. o.
Oetting – 217. o.; Franz Halder: *Hitler als Feldherr* (továbbiakban: Halder) – München: k.n., 1949 – 24. o.

30 Brand, Dieter: *Freie Operationen* (továbbiakban: Brand) – in *Truppenpraxis* 1–2./1998, – 766–769. o.

31 Halder – 25., 59. o.

32 Westphal, Siegfried: *Der Deutsche Generalstab auf dem Anklagebank*. (továbbiakban: Westphal) – H.n.: v. Hase und Koehler Verlag. É.n. – 74. o.

működésében. Az ilyen viszonyok nem biztosítják a megfelelő hátteret a küldetésorientált vezetéshez és az ilyen helyzetben lévő hadsereg számára nem marad más választás, mint az önállóságot korlátozó parancsok útján történő vezetés és a parancsok szigorú ellenőrzése. Az ilyen hadseregnek kényszerből előbb-utóbb át kell térnie a parancsorientált vezetésre.³³

Hitler a maga brutális akarateréjével szétrombolta a német hadsereg addigi vezetési alapját – a bizalmat. A német katonai gépezet azonban mégis a végsőkig működött, hajtva egyrészt a parancsmegtagadás következményeitől és az ellenségtől való félelemtől, a belső kohéziótól, másrészt a beléjük nevelt államfőnek járó feltétlen lojalitástól.³⁴ A német hadműveletek sorra buktak el az egyre nyomasztóbb ellenséges fölény következtében. A parancsok egyre inkább teljesíthetetlenek voltak és túlhajszolták a német hadosztályokat. A német csapatok nem tudtak hosszú távon eredményesen harcolni a friss szövetséges tartalékokkal szemben. A német csapatok többé nem voltak abban a helyzetben, hogy eredményes ellentámadásokat hajtsanak végre.³⁵

A második világháború bebizonyította, hogy Hitler hadvezéri-gondolatai és valóságtól elrugaszkodott politikai célkitűzései az évek folyamán milyen romboló hatással voltak a német hadsereg vezetési fölényt biztosító, hagyományos vezetésfilozófiájára.

A manőverező hadviselésben az a fél hatékonyabb, amely jobban tudja összehangba hozni az erő, a tér és az idő tényezőit. A háború második felének német támadó hadműveletei során ezen tényezők közül szinte mindig probléma adódott valamelyikkel, sőt egyre gyakrabban fordult elő olyan is, hogy egyszerre mindhárom tényezővel. Az egyre jobban és gyakorlottabban előkészített szövetséges védelem miatt egyszerűen nem nyílt elegendő tér a gyors, átkaroló manőverekhez, amelyek a háború első éveiben olyan nagy győzelmeket hoztak a *Wehrmacht*-nak. A németellenes koalíció ereje egyre jobban kitöltötte a teret, miközben a német erők egyre kevésbé voltak képesek erejüket megfelelően összpontosítani a több arcvonalon vívott küzdelemben. Ebben a vonatkozásban a tér a német csapatok számára relatív beszűkült.

Az ilyen körülmények között kialakuló kimerítő anyagcsaták a németek ellenfeleinek kedveztek, akik a korlátozott helyi német tartalékok kimerülése után általában rögtön támadásba mentek át és idővel maguk is próbálták alkalmazni a háború során éppen a németektől ellesett „szabad hadműveletek” alapelveit. A németek ellenfeleinek soraiban a háború második felére egyre nagyobb tapasztalattal rendelkező, tanulékony tisztek jelentek meg a parancsnoki posztokon, akik viszonyaikhoz képest igyekeztek önállóan cselekedni. Míg a német *Wehrmacht* vezetési színvonala a háború előrehaladtával csökkenő tendenciát mutatott, addig az antifasiszta koalíció hadseregeiben ez a színvonal emelkedő pályán volt. Harcászati szinten azonban a németek mindvégig megőrizték vezetési fölényüket ellenfeleikkel szemben, ami részben magyarázhatja a számadatokkal nem indokolható hatékony védelmi harcaikat.

33 Raesfeld – 168. o.

34 Schramm – 56. o.

35 Westphal – 82. o.; Schramm – 51., 59. o.

Nagy veszteségekkel járó anyagcsatákra a *Wehrmacht* eleve nem volt felkészülve. A háború második szakaszára a németek kimerültek. Az angolszász hatalmak által megnyitott második front által abszolút értelemben még inkább kitágított nagy térben „elveszett” a németek még meglévő katonai ereje. A sikerben egyre inkább a mennyiségi fölény játszott a főszerepet. Veszélyes hadműveleti helyzetekben Hitler gyakran vétőzta meg tábornokai döntéseit és ezzel lehetetlenné tette az időben történő katonai lépéseket. Ezzel akaratlanul is ellenfelei kezére játszott, mert ezáltal a németek az idő tényezőjében rejlő lehetőségeket sem használhatták ki.

A második világháború tapasztalatai alapján a küldetésorientált vezetés sikereinek legfontosabb korlátjait az alábbiak alapján foglalhatjuk össze:

- diktatórikus politikai hatalom – túlméretezett feladatok;
- az előljáró és az alárendelt közötti bizalom megszűnése;
- a képzett állomány elvesztése;
- a tér, az idő és az erő közötti összhang megbomlása.

Összefoglalás

Noha a történelem megmutatta, hogy bizonyos helyzetekben a parancsorientált vezetésnek még mindig van létjogosultsága, mégis mindent egybe vetve, a decentralizált küldetésorientált vezetésnek kell lennie a normál helyzetekben alkalmazott vezetési felfogásnak a hadseregben belül, míg a parancsorientált vezetést csak kivételes és indokolt esetben kaphat teret. Mivel a Magyar Honvédségben zajló haderőreform a hadsereg létszámának csökkentését irányozza elő, amellyel párhuzamosan növelni kell az ütőképességet és alkalmazhatóságot, ezért különösen fontos a csökkentett erők minél hatékonyabb kihasználása. Kis hadsereg csak akkor tudja hatékonyan megoldani feladatát, ha mozgékony, rugalmas és a helyzetnek leginkább megfelelő módon és gyorsan képes reagálni. Ezért van kiemelkedően nagy szerepe nálunk is a küldetésorientált vezetés meghonosításának. Ehhez azonban egy gyökeres szemléletváltásra van szükség nem csak valamennyi szintű katonai vezető fejében, de a hadsereg számára a célokat kitűző politikai döntéshozók hadseregről alkotott elképzeléseiben is.

A küldetésorientált vezetésre történő áttérés nem tud egyik napról a másikra végbemenni. Valószínűleg generációk kellene ahhoz, hogy kézzelfogható látszata legyen a szemléletváltásnak. Első lépésekben a küldetésorientált vezetésszemlélet feltételeinek megteremtésére kell a hangsúlyt helyezni. Ennek keretében törekedni kell az állomány önbizalmának alapjául szolgáló egységes és magas szintű kiképzésére, a személyes példával is támogatott megfelelő szellemiségű nevelésre, az objektív teljesítményértékelésen alapuló parancsnoki kiválasztásra, amelyre fel lehet építeni az előljáró és alárendelt közötti kölcsönös bizalmat, nem elfeledve, hogy az egész rendszer alappillére az egyén, azaz az ember. A kitűzött feladatokból egyöntetűen és tisztán ki kell tűnnie az előjárói szándéknak, miközben a folyamatos vezetői tréningeknek fel kell készítenie a parancsnoki állományt az előjárói szándék vezérfonala mentén, váratlan helyzetekben hozott önálló döntések felvállalására.

Ha valóban elismert és megbecsült tagjai akarunk lenni a NATO-nak, akkor a katonai vezetésszemléletben szükséges váltás első lépéseit nem szabad tovább halogatnunk, hanem következetesen végre kell őket hajtanunk!

Siposné Kecskeméthy Klára

A Mediterrán Párbeszéd a biztonság és az együttműködés erősítésében

A NATO 1994-ben kezdeményezte a Földközi-tenger térségében lévő országok közötti szorosabb kapcsolat kiépítését, az ún. Mediterrán Párbeszédet. A biztonság és a stabilitás erősítését célzó párbeszéd az egyes résztvevő országok, illetve a szövetség közötti kétoldalú kapcsolatokon és az egyre gazdagodóbb, több területre kiterjedő együttműködésen nyugszik. A NATO Vezérkari Akadémia (Róma) a kezdettől építője, aktív támogatója a párbeszédnek. A szerző a tízéves kezdeményezés célját, alapelveit és eredményeit, a régió biztonságában betöltött szerepét mutatja be.

„A Mediterrán térségben nincs biztonság stabilitás nélkül, nincs stabilitás demokrácia nélkül, és nem lehet demokrácia fejlődés nélkül”

AZOUZ ENNIFAR

A NATO létezésének első időszakában elsősorban a keleti határaitra összpontosította a figyelmét. Miután a hidegháború véget ért, a szövetség belső adaptációja eredményeként a korábbi ellenséggel (a volt Szovjetunió és a szocialista országok) radikálisan új alapokra épített kapcsolatot alakított ki, annak érdekében, hogy Közép-Kelet-Európában megerősítse a stabilitást és a biztonságot. Ennek a kezdeményezésnek az eredményei világosan láthatók ma, meghaladják azokat a legderülátóbb elképzeléseket is, amelyekre a kilencvenes évek elején bárki gondolhatott volna. A három közép-kelet-európai ország ma már teljes jogú NATO-tag, a többi volt szocialista ország, pedig aktív tagja az Észak-Atlanti

Partner Tanácsnak. A Prágai Csúcsértekezleten hét ország (Észtország, Lettország, Litvánia, Szlovénia, Szlovákia, Románia és Bulgária) kapott csatlakozási meghívást, és a szövetség Isztambuli Csúcsértekezletén ténylegesen is csatlakoznak.

Oroszországgal és Ukrajnával különleges, megkülönböztetett jelentőségű stratégiai partnerkapcsolatot alakított ki a NATO.

Észak-Afrika, és a mediterrán térség másodlagos fontosságú volt a NATO számára, mivel a konfrontáció lehetőségének sem volt realitása. A hidegháború korszakának megszűntével, az új demokráciák stabilizálódásával és az euroatlanti biztonsági architektúrába való beilleszkedésük eredményeként a Szövetség régi koncepciója a fenyegetésről megváltozott, új kihívások jelentek meg, egyre nagyobb figyelmet fordít a déli periferiának.

A Mediterrán Párbeszéd célja, alapelvei

A NATO 1994 végén indította el a Mediterrán Párbeszédként (MP) ismertté vált kezdeményezést. Ehhez eredetileg négy ország csatlakozott, Egyiptom, Izrael, Mauritánia, Marokkó, majd ezt követően 1995 februárjában Tunézia, 1995 novemberében Jordánia, 2000 februárjában Algéria csatlakozott. A párbeszéd országainak fontosabb jellemzőiről (terület, népesség, vallás, gazdasági fejlődési ráta, GDP/fő, infláció stb.) az 1. és 2. táblázatok nyújtanak információt.

A Mediterrán Párbeszéd célja: hozzájáruljon a földközi-tengeri térség biztonságához és stabilitásához; javítsa a NATO és a párbeszéd országai közötti kölcsönös megértést; oszlassa el a mediterrán párbeszédben részt vevő országok körében a NATO iránt táplált téves elképzeléseket.

A párbeszéd öt alapvetően alapul.¹ A mind tartalmát, mind a résztvevők körét tekintve a párbeszéd progresszív jellegű, elvileg az egyes részt vevő országok, illetve a NATO közötti kétoldalú kapcsolatokon nyugszik, esetenként azonban lehetőség van többoldalú megbeszélésekre is. Valamennyi mediterrán partnernek egyenlő lehetőséget biztosít a Szövetséggel folytatandó megbeszélésekre és közös tevékenységekre vonatkozóan. A párbeszéd alapvető jellemzője a résztvevő országok szabadon választhatják meg az együttműködésben való részvételük tartalmát és intenzitását. A párbeszéd célja az, hogy erősítse az MP országaival kapcsolatos egyéb nemzetközi törekvéseket, beleértve az Európai

Unió Barcelona-folyamatát (Euro-Mediterrán Partnerség), a közel-keleti békefolyamat, a NYEU és az EBESZ törekvéseit, elkerülve az átfedéseket anélkül, hogy munkamegosztásra törekedne a szervezetek között.

Az 1997. júliusi madridi csúcsertekezleten az Észak-atlanti Tanács közvetlen felügyelete alatt létrehozták a Mediterrán Együttműködési Csoportot (Mediterranean Cooperation Group MCG), amely ezzel teljeskörű felelőssévé vált a Mediterrán Párbeszédnek. Létrejött az a fórum, ahol a NATO-tagországok és mediterrán országok közvetlen politikai párbeszédet folytathattak, a mediterrán térség aktuális biztonsági helyzetéről és a párbeszéd jövőbeni fejlődéséről. Az 1999. áprilisi washingtoni csúcsertekezleten elhatározták, hogy egyaránt kiszélesítik a párbeszéd politikai és gyakorlati tevékenységét. Ez egyebek között további lehetőséget teremtett, kiterjesztette az együttműködést azon területekre is (pl. katonai), amelyek iránt a párbeszéd országai érdeklődést mutattak.

A mediterrán térség déli régióját két egymástól elkülönülő régióra lehet osztani, a Nyugat-mediterrán térségre és a Közel-Keletre. Három fontos stratégiai jelentőségű pont található a térségben: a Gibraltári-szoros, a Szuezi-csatorna és a Bab-el Mandeb szoros.² A térség eseményei meghatározó jelentőségűek és hatással vannak nemcsak az egész afrikai kontinensre, hanem Európára is. A régió a politikai és társadalmi instabilitás potenciális forrása. A mediterrán régió társadalmi- és gazdasági helyzete közvetlen

1 Lásd a következő honlapot <http://www.nato.int/med-dial/summary.htm>

2 A mediterrán régió stratégiai szorosságainak részletes leírását lásd Ingo Vormann: NATO's star rises in the Med, Proceedings, 1995 March p. 73–78.

A Mediterrán Párbeszéd országai 1.

1. táblázat

Országok	Terület (km ²)	Népesség	Népesség-növekedés (%)	Vallás	Etnikai megoszlás	Születési ráta (születés/1,000 fő)	Halálozási ráta (halálozás/1,000 fő)
Algéria	2 381 740	32 818 500	1,65%	Mohamedán 99%, keresztény és zsidó 1%	Arab–Berber 99%, egyéb 1%	21,94	37,74
Egyiptom	1 001 450	74 718 797	1,88%	Mohamedán 94%, kopt keresztény és egyéb 6%	Arab, beduin és berber 99%	24,36	5,35
Izrael	20 770	6 116 533 *	1,39%	Zsidó 80,1%, arab 19,9% (1996 est.)		18,67	6,2
Jordánia	89 213	5 460 265	2,78%	Mohamedán 92%, keresztény 6%, egyéb 2% (2001, becslült adat)	Arab 98%, cserkesz 1%, örmény 1%	23,68	2,62
Mauritánia	1 030 700	2 912 584	2,91%	Mohamedán 100%	Berber 82 %, néger 16 %, egyéb 2 %	42,16	13,04
Marokkó	446 550	31 689 265	1,64%	Mohamedán 98,7%, keresztény 1,1%, zsidó 0,2%	Arab–Berber 99.1%, egyéb 0,7%, zsidó 0,2%	23,26	5,78
Tunézia	163 610	9 924 742	1,09%	Mohamedán 98%, keresztény 1%, zsidó és egyéb 1%	Arab 98%, európai 1%, zsidó és egyéb 1%	16,53	5,02

(Forrás: CIA World Factbook, 2004. <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/>)

* Megjegyzés: magába foglalja a mintegy 187 000 izraeli telepest a Nyugati Parton, és 20 000 főt az izraeliek által megszállt Golan-fennsíkon, több, mint 5 000 főt a Gaza Övezetben, és kevesebb mint 177 000 főt Kelet Jeruzsálemben (2003 február–július becslült adatok)

A Mediterrán Párbeszéd országai 2.

2. táblázat

Országok	Gazdasági fejlődési ráta (%)	GDP/fő (USD)	Infláció (%)	Munkanélküliség (%)
Algéria	3,3%	5 400	3,0%	31%
Egyiptom	3,2%	4 000	4,3%	12%
Izrael	0,8% *	19 500	5,7%	10,4%
Jordánia	4,9%	4 300	3,3%	16% hivatalos adat; 25%–30% valóságos adat **
Mauritánia	3,3% *	1 700	3,0%	21%
Marokkó	4,6% *	3 900 *	3,6%	19%
Tunézia	4,8% *	6 800 *	2,5% *	15,4% *

* 2002. évi becslült adat

** 2001. évi becslült adat

(Forrás: CIA World Factbook, <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/>)

hatással van a dél-európai NATO-országokra. A Nyugat-mediterrán térség fő jellemzője az arab nyelv, az iszlám vallás nagymértékű elterjedtsége, valamint az arab világot a mediterrán Európával összekötő történelmi szálak és kapcsolatok.

A mediterrán régióban, Európa és a Mediterrán Párbeszéd országai közötti gazdasági egyenlőtlenség és a demográfiai különbség jelentősen növekszik. Az észak és dél közötti gazdasági fejlődés és prosperitás közötti egyenlőtlenség a mediterrán régióban igazi választóvonalá vált. Ennek következményei, az egymásra utaltság és kölcsönhatás miatt, elsősorban az európai NATO-országokat (Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Görögország és Törökország) érintik.³ Ezen országok segítenek a gazdasági fejlődésben, többek között a privatizáció támogatásával, a védővámok helyi termékek esetében való eltörlésével, valamint az adósságprobléma áttekintésével.

A mediterrán térség égető fontosságú problémája az évtizedek óta létező palesztin/arab–izraeli konfliktus. A szélsőségesek jelenléte közvetlen terrorista veszélyt jelent a NATO-országok számára is. A 2001. szeptember 11-ei események világosan megmutatták, hogy ezek direkt és indirekt fenyegetést jelentenek a NATO számára. A közel-keleti konfliktus tartós és békés megoldása nélkül továbbra is megosztja és elválasztja egymástól Észak-Afrikát és a Közel-Keletet. Ez korlátozza a mediterrán térség gazdasági, társadalmi és politikai stabilitását. A szélsőségesek a mediterrán térség mindkét partján komoly fenyegetést jelentenek mind a demokratizálódási folyamatra,

mind a társadalmi stabilitásra. A gazdasági és társadalmi bizonytalanság migrációt indít el és növeli a feszültséget Európa és a Mediterrán Párbeszéd országai között.

A prágai csúcsertekezleten megerősítették, hogy az euro-atlanti térség biztonsága szorosan összefügg a mediterrán térség biztonságával és stabilitásával. Megállapodtak abban, hogy az eddiginél kiterjedtebb és ambiciózusabb együttműködést szorgalmaznak, valamint az együttműködés politikai és gyakorlati területeit jelentős mértékben kiterjesztik. Ismét megerősítették, hogy az MP, valamint a többi nemzetközi erőfeszítés, beleértve a barcelonai folyamatot is, egymást kölcsönösen kiegészítik és erősítik.

Az idén júniusi isztambuli csúcsertekezlet immár a hetedik lesz 1990, a két-pólusú világ megszűnte óta. Az iraki háború miatt kialakult feszültségek ellenére ez a csúcsertekezlet a szövetség további sikeres átalakulásának lehetőségét hordozza. Valószínűsíthető, hogy többek között a Partnerség a Békéért és a Mediterrán Párbeszéd jövőjével, Oroszországgal és Ukrajnával, a legfontosabb stratégiai partnerekkel való kibővített együttműködés lehetőségével fog foglalkozni. Az együttműködés azonban mindenképpen lazább lesz, mint a NATO-tagságra aspiráló közép-kelet-európai országokkal, az MP nem tartalmazza a NATO-tagság lehetőségét.

Számos könyvet, cikket és politikai elemzést írtak a Mediterrán Párbeszéd-ről. A NATO mediterrán kezdeményezés legalább két, a Partnerség a Békéért programhoz hasonló, ott jól bevált elemet tartalmaz. Első a biztonság és a stabi-

3 Blake, Jim – Batkuasvili, Irakli – Gon, Diego – Muller, Joe – Sevilla, Jose – Sapantzoglu, Pantelis – Sipos, Klara – Otz, Pascal – Wirth, Dave: The impact of the Mediterranean Dialogue on the transatlantic link, p. 32. Roma, NATO Defense College, 2001. February 5.

litás erősítése, a második a fokozatos megközelítés lehetősége, amely a párbeszédben, szemináriumok, konferenciák, munkacsoporti ülések szervezésében, a NATO Védelmi Akadémia (NATO Defense Academy, a továbbiakban NDC) tanfolyamaira történő meghívásokban (felsővezetői és IPOC-tanfolyam), békefenntartó gyakorlatokon megfigyelőként való részvételen nyilvánul meg. A kölcsönös bizalom és áttekinthetőség megteremtése sokkal ambiciózusabb vállalkozásokhoz vezethet el.

A NATO Védelmi Akadémia az MP kezdeményezője és szervezője

A párbeszéd elsődleges politikai célkitűzései mellett fontos a gyakorlati együttműködés kérdése is. Az évenkénti MD munkaprogram (Mediterranean Dialogue Work Programme MDWP) általános célkitűzése a bizalom erősítő együttműködés.⁴

A 2003. évi munkaprogram – a prágai dokumentummal összhangban – a

gyakorlati együttműködés és tevékenység következő konkrét területeit sorolja fel: tudomány és környezetvédelem, válságkezelés, védelempolitika és stratégia, aknamentesítés, kézi- és könnyűfegyverek, határőrizet- és védelem, a terrorizmus elleni harc, konzultáció a tömegpusztító fegyverek terjedéséről, védelemgazdaság, informatika, katasztrófa elhárítás és egyéb katonai területek.

A NATO Védelmi Akadémia kezdektől fogja élenjárni abban, hogy a mediterrán régióban a kölcsönös bizalom és együttműködés légkörét megteremtse. Az Akadémia a vendéglátója volt számos a Mediterrán Párbeszéddel foglalkozó nemzetközi kutató szemináriumnak és konferenciának, amelyekről – a rendezvények témájáról, eredményeiről, a résztvevők köréről, a kiadványokról részletes információt az akadémia hivatalos honlapján lehet megtalálni.⁵ 2004. március 5–6. között újabb mediterrán konferenciát rendezett az NDC, „A Mediterrán Párbeszéd jövője, az isztambuli csúcsertekezlet” címmel.

4 A Mediterrán munkaprogramról részletesebb információt a következő honlapon lehet találni: <http://www.nato.int/med-dial/2003/mdwp-2003.pdf>. A NATO hivatalos honlapján van egy speciális, csak a Mediterrán Párbeszéddel foglalkozó modul (<http://www.nato.int/med-dial/home.htm>). A honlapon megtalálhatók a NATO Mediterrán Párbeszédre vonatkozó információk, tanulmányok, konferencia jelentések, a közvélemény számára készült hivatalos NATO-beszédek és -dokumentumok.

5 <http://www.ndc.nato.int/research/seminar.html>
 „The future of Mediterranean Dialogue: Deeper or wider? Options for the Istanbul Summit” March 5–6. 2004. „Managing Natural Resources and Security Issues in the Mediterranean Region”, 6th Mediterranean Dialogue International Research Seminar, Rome, 10–13 December 2003. „Managing Change: Evolution in the Global Arena and Mediterranean Security”, 5th Mediterranean Dialogue IRS, Rome 2002 NATO Defense College Seminar Report Series, No.15 (edited by Dieter Ose and Laure Borgomano-Loup), „Cross-Cultural Perceptions of Security Issues in the Mediterranean Region”, 1st Mediterranean Dialogue Workshop, Rome, 7–8 Jul 2003 NATO Defense College Seminar Report Series, No.18 (edited by Dieter Ose and Laure Borgomano-Loup)
 „Shaping a New Security Agenda for Future Regional Co-Operation in the Mediterranean Region”, 4th Mediterranean Dialogue IRS, Rome 2001 NATO Defense College Seminar Report Series, No.14 (edited by Dieter Ose and Laure Borgomano-Loup), „Security and Stability in the Mediterranean Region”, Rome 2001 NATO Defense College Seminar Report Series, No.12 (edited by Dieter Ose and Laure Borgomano-Loup), „Tools for Security and Stability in the Mediterranean”, Rome 1999 NATO Defense College Monograph Series, Winter 1999 (edited by Samuel Grier), „Security and Stability in the Mediterranean at the Turn of the Century: Perceptions, Fears and Hopes”, Rome 1999 NATO Defense College Monograph Series, Summer 1999 (edited by Hans W. Odenthal)

Az éves Mediterrán Párbeszéd Munkaprogramja, az MD Katonai Programot foglalja magában.

A Katonai Program keretében a szövetség elsősorban oktatási és képzési tevékenységet ajánl a partnereinek (hadgyakorlatokon megfigyelői státusz, szemináriumokon és munkacsoportokban való részvétel stb.) A NATO Védelmi Akadémián folyó akadémiai és kutatási tevékenység⁶ jelentős része hozzáférhető az MP országai számára.

Ez azért fontos, mert minden haderő erejének egyik lényeges összetevője tagjainak felkészültsége, képzettsége és kiképzettsége, az a szellemi és gyakorlati tapasztalati érték, amit az állomány tagjai együttesen hordoznak. A szellemi érték megteremtésének és növelésének alapvető színterei egyrészt az oktatási (katonai és polgári, hazai és külföldi) intézmények, másrészt a szolgálati helyek, ahol a semmilyen más módon meg nem szerezhető gyakorlati tudás, tapasztalat keletkezik, illetve bővíthető. A konferenciákon, szemináriumokon, tanfolyamokon való rendszeres részvétel, a kölcsönös információcsere és információáramlás segíthet a nemzetközi katonai tapasztalatok megszerzésében, hiszen így módon közvetlen kapcsolatba kerülhetnek a szövetséges országok katonái munka- és életkörülményeivel, az adott országok kultúrájával.

IPOC⁷ és felsővezetői tanfolyam

NATO Védelmi Akadémia⁸ Róma, Cecchignola nevű kerületében, a Citta Militare (Katonaváros) területén található. Az iskola alapítása óta hozzávetőleg 7500 hallgató – eddig 25 magyar – végzett. Az NDC a szövetség stratégiai szintű képzéssel foglalkozó intézménye, amely a Katonai Bizottság közvetlen alárendeltségében működik. Egyedi intézmény, több mint 50 éve képezi a NATO-főparancsnokságon, parancsnokságokon beosztásokat betöltő tiszteket és polgáriakat. Az Akadémia megnyitotta oktatási intézményét mind a Békepartner, mind a Mediterrán Párbeszéd országok előtt.⁹

A NATO Védelmi Akadémia 1992 óta szervezi az ún. Integrált Partnerség a Békéért, EBESZ, Mediterrán Párbeszéd tanfolyamot. 1999 novemberétől az IPOC-ot a Mediterrán Párbeszéd országainak is felajánlják.¹⁰ A 2004. május 3–14. között megrendezett tanfolyam volt a kilencedik, amelyen a régió országaiból érkezők is részt vettek. A tanfolyam célkitűzése az, hogy a PfP és a mediterrán országok számára ismereteket nyújtsanak a NATO fejlődéséről, a szervezet átalakulásáról és képességeiről; a két stratégiai fontosságú partnerhez (Oroszország, Ukrajna) fűződő kapcsolatairól; a Partnerség a Békéért program

6 Erre vonatkozó további információt NATO Defense College honlapján lehet találni <http://www.ndc.nato.int/>

7 Integrated Partnership for Peace, OSCE Course

8 A NATO Védelmi Akadémiáról az alábbi honlapon szerezhetünk részletesebb információkat: <http://www.ndc.nato.int/>

9 A Hadtudomány 2002. 1. számában jelent meg egy részletesebb ismertető a NATO Védelmi Akadémiáról. A cikk aktualitását az adta, hogy az iskola 2001 novemberében ünnepelte fennállásának 50. évfordulóját; és 2002 februárjában kezdődött a jubileumi 100. felsővezetői tanfolyam.

10 1999 november – 2003 november között 26 a mediterrán régióból érkezett résztvevője volt az IPOC tanfolyamnak (Egyiptom 4, Algéria 2, Jordánia 2, Mauritánia 7, Marokkó 5, Tunézia 6).

fejlődéséről, valamint a szövetség jövőjéről.¹¹

A felsővezetői tanfolyamon a hallgatók a közel fél év alatt nyelvképzésben és akadémiai képzésben részesülnek. Lehetőségük van az Akadémia szakkönyvtárának, valamint a modern számítástechnikai eszközök használatára. Az angolt nem anyanyelvi szinten beszélő hallgatók kötelező angol nyelvképzésben vesznek részt. A 103. felsővezetői tanfolyamra – amelyet 2003. szeptember 1.–2004. február 5. között rendeztek meg – először kapott egy algériai és egy tunéziai tiszt meghívást. Az akadémiai program 4 oktatási modulra, ezen belül 10 oktatási periódusra oszlik, ezek az alábbiak: A1: stratégiai elmélet és gondolkodás; A2: Változó biztonsági környezet; B1: Nemzetközi intézmények és szervezetek; B2: A transzatlanti kapcsolat – tanulmányi út; C1: a NATO szervezete és munkamódszerei; C2: NATO a változó világban; D1: Globális biztonsági kihívások; D2: Európai tanulmányi út; D3: Regionális biztonsági kihívások; D4: Válságkezelési gyakorlat.

A mediterrán térség fontos a szövetség számára. A felsővezetői tanfolyamon a hallgatók a tanulmányi projekt csoportos kidolgozása során, számos esetben választották kutatói munkájuk tárgyának a mediterrán térséggel összefüggő kérdések vizsgálatát.¹²

A NATO és az MP országai közötti bizalomerősítés újabb területe az akadémiaparancsnokok konferenciája (Conference of Commandants CoC), amelynek alapítását J. C. O'Brien kanadai admirális kezdeményezte, aki 1970 és 1973 között a NATO Védelmi Akadémia parancsnoka volt.¹³ Az első konferenciát 1972. május 24–26. között, Rómában rendezték.

Az akadémiaparancsnokok konferenciájának kettős célja van: egyrészt lehetővé teszi a Szövetség országai katonai felsőoktatásban érdekelt szervezetei számára az információcserét, annak érdekében, hogy folyamatosan fejlesszék az oktatás módszereit és a tanterveket, a tananyagokat, másrészt elősegíti a Szövetség, a PfP és az MP országai intézményei között a katonai felsőoktatás területét érintő együttműködést.

A rendszeres tanácskozás és együttműködő fórum lehetővé teszi az egyes intézményeknek, hogy jobban megismerjék egymást, és felismerjék a kölcsönös együttműködés és segítségnyújtás lehetőségeit. A konferencia résztvevői körét 1992-ben számos PfP/EBESZ ország katonai felsőoktatási intézményeivel bővítették. Az MP partnerországai 2000-ben kaptak meghívást. A bővítéssel kettős rendszert fogadtak el: a konferencia első részét továbbra is fenntartották a NATO-országok parancsnokai számára;

11 Col. Klara Sipos: NATO Tomorrow, Senior Course 103. Faculty/Course Member Guide, Rome, NDC, 2003. p. 31.

12 Egy-két tanulmányi munka témát megemlítve: The strategic importance of the Mediterranean area to NATO; The future of the Mediterranean; The Arab–Israeli conflict and its impact on the situation in the Mediterranean; Security Interests in the Mediterranean; The Mediterranean – future challenges for NATO?; Mediterranean Dialogue – another PfP Programme ?; Will NATO be ready to confront future challenges in the Mediterranean region ?; The Impact of the Mediterranean Dialogue on the Transatlantic Link; The future role of NATO in the Mediterranean basin; NATO and the Maghreb countries : proposals for the future; NATO's Mediterranean dialogue: options and possibilities for the future.

13 A gondolat szellemi atyja azonban S. Mathwin DAVIS admirális, volt Kanadai Védelmi Akadémia parancsnok.

a fórum második felében – amelyet kibővített konferenciának neveztek el – a PfP és az MP katonai felsőoktatási intézményei parancsnokai is részt vehettek. A legutolsó konferencián – 2003. március 25–27. között Bécsben az Osztrák Nemzetvédelmi Akadémián – 27 ország, többek között a párbeszéd katonai felsőoktatási intézményeinek képviselői is, voltak jelen.¹⁴

A NATO Védelmi Akadémia évente négy kutatói ösztöndíjat ajánl fel társadalom- és politikatudományi területen folytatandó kutatásokra. A kutatói ösztöndíj felajánlásának célja az, hogy a Partnerség a Békéért, valamint az MP országai számára fontos és érdeklődésre számot tartó területeken folytassanak kutatómunkát. Évente két PfP-beli és két mediterrán országból származó kaphatja meg a négyhónapos ösztöndíjat. 1993 – a program kezdete óta az Akadémia összesen 27 ösztöndíjat adományozott, ebből hetet az MP országai, kutatói kaptak (Egyiptom, Mauritánia, Izrael, Tunézia, Algéria, Marokkó, Jordánia), akik 2000-ben csatlakoztak ehhez a kutatói ösztöndíj programhoz.¹⁵

* * *

A mediterrán térség továbbra is a politikai és társadalmi instabilitás forrása marad. A meglévő feszültségek mellett a mediterrán régióban új biztonsági kihí-

vások jelentek meg, amelyek 2001. szeptember 11-e után jelentkeztek. Az Európai Unió barcelonai folyamata és a NATO Mediterrán Párbeszéde kölcsönösen kiegészítik és erősítik egymást. Politikusok, szakértők és kutatók véleménye és javaslata szerint közös EU/NATO mediterrán folyamatnak kellene kezdődnie, amelynek részesei lennének a térség országai (a palesztin területeket, Szíria és Libanon). Az együttműködés a következő területeket foglalhatná magában: biztonságpolitika; gazdaság; oktatás és képzés, jog és kultúra; civil társadalom.¹⁶

A mediterrán térség komplexitásának megértése érdekében szükségünk van az ajtó kinyitásához alkalmas intellektuális kulcsra. Az Egyesült Nemzetek Fejlesztési Programja (United Nations Development Programme) által kiadott 2003. évi Arab humánfejlesztési program (Arab Human Development Report 2003) is aláhúzza a modern oktatás fontosságát, és hangsúlyozza a tudásalapú társadalom stratégiai vízióját a térségben.¹⁷

A Mediterrán Párbeszéd sikere mindkét fél aktív részvételén múlik, bizalom és nyilvánosság szükséges az igazi partnerséghez. Az oktatás és a kutatás széles területeire kiterjesztett együttműködés segítségével elérhetjük a szellemi kompatibilitást, azt a képességet, amely ahhoz szükséges, hogy elfogadjuk, megértsük és értékeljük a különböző kultúrákat.

14 Algéria: Algerian Ecole d'Aplication Militaire, Institut Supérieur pour les Etudes de Sécurité Nationale; Egyiptom: Nasser Higher Military Academy, Izrael: National Defense College (<http://www.idf.il/>), Jordánia: Royal Jordanian War College; Mauritánia: Adjoint Armée Mauritanienne, Marokkó: Centre for Strategic Studies, Tunézia: Institut de Défense Nationale.

15 Mediterrán Párbeszéd ösztöndíjasainak kutatási témáit a NATO Védelmi Akadémia honlapján lehet megtalálni.

16 Joschka Fischer, Federal Minister for Foreign Affairs, at the 40th Munich Conference on Security Policy Munich, February 7, 2004. speech, <http://www.germany-info.org/relaunch/politics/speeches/020704.html>

17 Részletes információkat a következő honlapon lehet találni <http://www.undp.org/rbas/ahdr/english2003.html>

Bartha Tibor

Személyek elleni akusztikus fegyverek, mint nem halálos eszközök

Jelen tanulmány, mint ahogyan arra címe is utal, az akusztikus eszközöket, mint nem halálos fegyvereket vizsgálja. Nem halálos fegyvernek nevezünk minden olyan anyagot, eszközt és eljárást, amely a szemben álló fél harcképességének csökkentésére, emberi, technikai lehetőségeinek korlátozására, a tevékenységből való részleges vagy teljes kivonására irányul anélkül, hogy az élőerő egyedi vagy tömeges, közvetlen pusztítására, a harci technika megsemmisítésére irányulna. A tanulmány az akusztikus elven működő nem halálos fegyverek közül alapvetően a hallható hang, illetve részben az infrahang tartományban működő eszközöket tárgyalja és nem öleli fel a tágabb értelemben vett teljes hangspektrumot.

Az ember a hangot, mint „eszközt” a történelme során a kommunikáció mellett már a kezdetektől fogva elrettentő – önvédelmi és támadó – eszközként, azaz fegyverként is alkalmazta. Helyzettől függően vagy „felemelte” hangját ha erejét kívánta demonstrálni, vagy ha úgy érezte, hogy veszély fenyegeti és más eszköz nem áll rendelkezésére, akkor szinte ösztönösen (pl. ijedtében) valamilyen zajjal, rendszerint ordítással próbálta a veszélyt elhárítani, támadóját (pl. ember, állat) elrettenteni, ami valószínű nem egy esetben sikerrel is járt. A hangnak ezt az ösztönös, elrettentő „eszközként”, kvázi „fegyverként” való felhasználását minden bizonnyal a természetből, az állatoktól vettük át.

Kezdetben tehát a hangot az ember nagy valószínűséggel ösztönösen használta fegyverként. Az emberi fejlődés, a fizikai törvények mind mélyebb megis-

merése, az orvostudomány fejlődése egy idő után azonban olyan színre ért, amikor az orvosok már megfelelő ismeretekkel rendelkeztek arra vonatkozóan, hogy a hang különböző formái milyen hatással vannak az emberi szervezetre, a haditechnikai fejlesztéssel foglalkozó szakemberek pedig – felhasználva az elért tudományos és műszaki eredményeket – kifejezetten azt kutatták, hogy a hangot hogyan, milyen formában lehet fegyverként alkalmazni. Ezzel is bővítve a már meglevő – más fizikai elveken működő – fegyverzeti arzenált.

A mai, hatékony akusztikus fegyverek előfutárai a német és osztrák tudósok kutatásai eredményeként már a második világháború alatt megjelentek. A fejlesztők olyan intenzitású hangot állítottak elő, amely 60 méterig már képes volt cselekvésképtelenné tenni, harcból kivonni személyeket.

Voltak próbálkozások arra vonatkozóan is, hogy repülőgépek ellen alkalmazható akusztikus fegyvert fejlesszenek ki. A fejlesztés során különféle gázok felrobbantása útján olyan akusztikus impulzust tudtak létrehozni¹, amely képes volt „leszakítani” a földhöz közel repülő bombázógép szárnyait is. Ez azonban már nagyon a háború végén történt, így nem kerülhetett sor harci alkalmazására.

A háborút követően Guy Obolensky amerikai kutató, akinek gyakorlati munkásságát is elismerték, végzett kiemelkedő munkát az akusztikus fegyverek fejlesztése területén. Kutatásai során kimutatta, hogy azon személyeknél, akik egy meghatározott frekvenciájú, nagy energiájú infrahangnak gyakorta voltak kitéve, önkéntelen és kontrolálhatatlan bélműködés lépett fel, mint fiziológiai hatás. Obolensky elképzelése szerint ezt a hatást igen jól lehetett volna kihasználni lázadás, tömegoszlatás, zendülés illetve más, elsősorban tömegekkel kapcsolatos műveletek során. Elképzelését az amerikai haditengerészet akkori vezetőinek is megfogalmazta, akik viszont elvetették azt.

A második világháborút követő technikai fejlődésének köszönhetően mára már elmondható, hogy azok a fegyverek, amelyeknél a hang valamilyen formáját használják fel a szemben álló fél ellen, a fegyverek egy önálló kategóriát alkotják, amelyet az elfogadott katonai terminológia szerint akusztikus fegyvereknek nevezünk.

Napjainkban számos, katonák által használt akusztikus fegyver létezik már, amelyeket széles körben alkalmaznak el-

sősorban polgári zavargások, illetve béketámogató műveletek során. Ezeknél a műveleteknél döntő jelentőséggel bír, hogy az adott feszült helyzetet, olykor akár az erőszakos zavargást is, minimális erővel és lehetőleg halálos fegyverek mellőzésével lehessen kezelni, kontrolálni.

Az akusztikus fegyverek kiválóan alkalmasak arra, hogy adott tömeget egy meghatározott területről eltávolítsanak vagy, hogy biztonságos zónát alakítsanak ki két szemben álló fél vagy a saját csapatok és egy agresszív tömeg között. Ezen eszközök alkalmazásával egyrészt megfelelő biztonságos távolság tartható a katonák és a tömeg – a köveket dobálók – között, másrészt a saját csapatok anélkül tudnak hatékonyan fellépni, hogy önmagukat veszélynek tennék ki.

Az akusztikus fegyvereknek igen nagy előnye még más, pl. vegyi eszközökkel szemben, hogy nem szennyezik az adott területet, éppen ezért az alkalmazásukat követő mentesítés sem válik szükségessé.

Az akusztikus elven működő nem halálos fegyverek egyaránt alkalmazhatóak személyek ellen (anti-personnel), illetve haditechnikai eszközök, hadfelszerelési tárgyak, infrastruktúra ellen (anti-material).

Jelen tanulmány kifejezetten az akusztikus fegyverek személyek elleni alkalmazhatóságát vizsgálja, és nem foglalkozik ezen haditechnikai eszközök, hadfelszerelési tárgyak, infrastruktúra elleni (pl. akusztikus szenzorok) felhasználásának kérdésével. Nem foglalkozik továbbá a nem halálos eszközök általános kérdéseivel.

1 Az akusztikus impulzust egy bizonyos gáz felrobbantása során keletkezett detonáció idézte elő.

A hallható hang tartományban működő akusztikus eszközök

Közismert, hogy bizonyos frekvenciájú hangok, vagy kellemetlen zajok negatív hatással vannak az emberre, kifejezetten rontják a közérzetet, a munka- és teljesítőképességet, csökkentik a koncentrálóképességet. Gondoljunk csak arra, hogy mi történik akkor, ha körmünköt egy iskolai táblán végighúzzuk. A környezetünkben tartózkodó emberek döntő többségét kirázza a hideg és igyekszik a fülét bedugni vagy „elmenekülni” az adott helyről.

Abban az esetben, ha ezeket – az ember hangulatát és teljesítőképességét negatív irányba befolyásoló – hangokat, zajokat tudatosan idézik elő és alkalmazzák, a szemben álló fél koncentrálóképessége, teljesítőképessége következőképpen harcképessége is csökkenthető. A hang jelentős szerepet játszik az ember pszichikai állapotára valamint a viselkedésre egyaránt. A hallható hang tartományban végzett kísérleteknél kimutatták azt is, hogy bizonyos hangok nehezítik a gondolkodást, és gyakorta okoznak álmodást. Meghosszabbítva az expozíciós időt, a hatás olyan erős volt, hogy a célszemély átlában elaludt².

Ezen felismerések vezettek oda, hogy haditechnikai fejlesztéssel foglalkozó szakemberek már kifejezetten abból a célból kezdtek kutatásokba, hogy az ember harcképességét csökkentő akusztikus eszközöket, fegyvereket fejlesszenek ki. Elsősorban olyan eszközöket, amelyek a célszemélynél nem okoznak halált, csupán cselekvésében – ideig-

lenesen vagy tartósabban – gátolják, korlátozzák, esetenként akár teljes cselekvésképtelenséget is okoznak nála (azaz nem halálos eszközök).

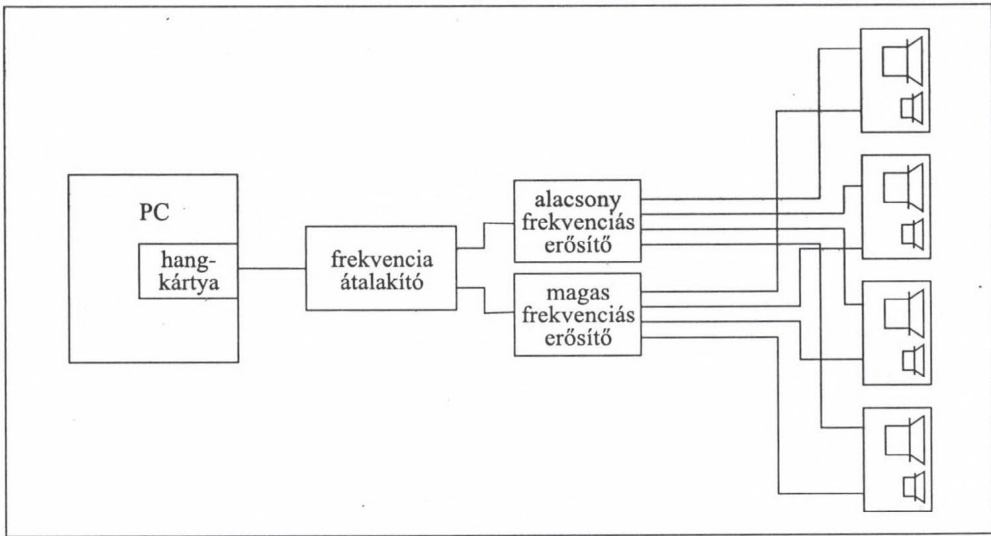
A következőkben néhány ilyen eszköz kerül bemutatásra.

A hang katonai alkalmazhatóságának vizsgálata először a hallható hang tartományában kezdődött meg. Felismerték, hogy beszéddel, információközléssel befolyásolni lehet az emberek cselekedeteit. Ehhez kapcsolódóan a legegyszerűbb és a legáltalánosabbnak mondható eszközök, amelyek a hallható hang tartományában működnek, és amelyeket a nemzetközi szakirodalom is a nem halálos eszközök közé sorol a *hangszórók*, *megafonok*. Könnyű belátni, hogy akár a hordozható, akár a járműre szerelt hangszórókkal, megafonokkal közvetlenül lehet információt közölni, meggyőzni vagy demoralizálni a célszemély(eke)t, megzavarni a kommunikációt a tömeg tagjai valamint a vezetők és a tömeg között.

A hangszórókhoz képest a szirénákkal nagyobb teljesítményt lehet elérni. 1941-ben egy 37 kW teljesítményű, 460 Hz-es alacsony frekvencia mellett már 137 dB-es hangnyomásszintet értek el 30 méterről. Ez a szint már a fájdalom küszöbénél helyezkedik el. A 70 cm átmérőjű sugárzót (torkot) egy kisebb járműre szerelték.

Szintén a hallható hang tartományában működnek az úgynevezett *zajkeltők*, *zajgenerátorok*. Ezek az akusztikus eszközök (generátorok), amelyek sugárzóként hangszórókat használnak, a hangerő és a hangszint rendszertelen

2 LTC. John D. La Mothe, „Sound as a Means of Altering Behavior,” *Controlled Offensive Behavior*, Defence Intelligence Agency, ST-CS-01-169-72, July 1972 – In: John B. Alexander: *Future War. Non-Lethal Weapons in Twenty-First-Century Warfare* – p. 100.

1. ábra. Akusztikus irritáló berendezés blokkvázlata

változtatásával kellemetlen, hangos zajt, lármát keltenek, ezáltal a célszemélyeket diszorientálják, bennük rossz közérzetet keltenek, megzavarják a kommunikációt a tömeg tagjai (pl. a hangadók és a tömeg) között.

Az eszközök hatékonyan alkalmazhatók egy adott hely vagy terület kiürítésére, tömegoszlatásra. Bizonyos személyeknél az eszköz alkalmazása okozhat émelygést, hányingert is. A Bundeswehr kutató intézetében kifejlesztett eszközt Akusztikai Irritáló Berendezésnek nevezik, amelynek blokkvázlatát az 1. ábra mutatja.

Fontos megjegyezni, hogy a fenti eszközöknél alkalmazott hangnyomásszint még a fájdalomküszöb alatt van.

A különböző hangnyomásszintek, valamint hatásuk közötti kapcsolatot

szemlélteti az 1. táblázat³ a hallható hang tartományban.

Mint ahogyan a táblázatból látható, audio tartományban a diszkomfort érzés 120 dB-nél kezdődik. 140 dB-nél a fülben már fájdalom is jelentkezik. Ilyen hangnyomásszinteknél először a hatás még reverzibilis, de bizonyos idő elteltével már maradandó sérülés is kialakul, amihez 140 dB-nél csupán tíz másodperc szükséges. Dobhártyaszakadás kb. 160 dB-nél áll elő. Nem periodikus nyomáshullámok esetén a dobhártyaszakadás kb. 185 dB-nél, a tüdőrepedés pedig kb. 200 dB-nél következik be. A hang intenzitása a távolság négyzetével fordított arányban csökken.

Kutatások folynak a fehérzaj⁴ nem halálos fegyverként való alkalmazására. A kaotikus fehérzaj túlterheli a hallószert.

3 Jürgen Altmann: Acoustic Weapons? Sources, Propagation, and Effects of Strong Sound: <http://www.acoustics.org/press/137th/altmann.html>

4 Olyan véletlenszerű jel, amely minden frekvencián egyforma energiájú jeleket sugároz. A fehérzaj ilyen értelemben hasonló a fehér fényhez, amely minden lehetséges színt tartalmaz.

1. táblázat

Hangnyomás-szint* (dB)	Hangerősség	Hatás	Megjegyzés
0		Hallásküszöb	
20			
40	Átlagos beszéd		
60			
80	Közel elhaladó személygépkocsi		Hosszú behatási idő esetén lehetséges halláskárosodás
100	Közel elhaladó tehergépjármű		
120		Diszkomfort érzés	Nagy a kockázata a halláskárosodásnak már kis expozíciós idő (rövid idejű behatás) esetén
140	Repülőgép-hajtómű néhány tíz méterről	Fájdalom a fülben	
160		Dobhártya szakadás	
180			

veket, éles fájdalmat és szédülést okoz. Az agyban „hangok” szólalnak meg. Az agyhullámok változtatása akár meg is őrjítheti – ideiglenesen vagy átmenetileg – a célszemélyeket.

Az utóbbi évtizedben az USA és Oroszország mellett számos fejlett ország (pl. Németország, Svédország) hadmérnökei is intenzív kutatásokat folytatnak a hallható hang tartományban működő, összetett hatást előidéző úgynevezett örvénygyűrű generátorok (Vortex-Ring Generator) kifejlesztése érdekében.

Ezeknél az eszközöknél sorozatos robbantásokkal idéznek elő örvénygyűrűket. Az örvénygyűrűk képződése éles

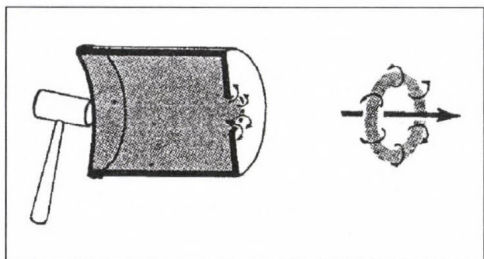
hanghatással jár együtt. A robbantáshoz hajtóanyagként általában valamilyen gázt, pl. metán és oxigén keveréket, vagy propánt alkalmaznak. A kialakuló örvények nagy stabilitású, bizonyos „merevséggel” rendelkező képződmények, amelyek akár több tíz méterre is eljuthatnak és az útjukba tett gyertya lángját könnyedén eloltják⁶. Az örvénygyűrű kialakulását a 2. ábra szemlélteti⁷. Ennek lényege, hogy a hajtóanyaggal működteztet akusztikus forrás olyan nyomáshullámot bocsát ki, amelynek hangnyomásszintje akár a 130 dB-t is meghaladhatja. Ez a hangnyomásszint már elegendő ahhoz, hogy a célszemélyt

5 A hangnyomásszint, melyet dB-ben mérnek logaritmikus mértékben van megadva. Nulla dB a hallásküszöb, amely 0,00002 Pascal hangnyomás 1 kHz frekvencián. Infra- és ultra tartományban a hatások sokkal gyengébbek vagy egyáltalán nem léteznek. Következésképpen infra- vagy ultrahang tartományban hasonló hatás elérése érdekében sokkal nagyobb teljesítmény szükséges, mint a hallható hang tartományban.

6 Budó Ágoston: Kísérleti fizika I. (Mechanika, hangtan, hőtan) p. 272–273.

7 Ua. mint a 6.

Az örvénygyűrű kialakítható, ha egy hengeres merev doboz egyik végét egy rugalmas anyaggal, pl. gumival fedik le. A másik végén pedig egy kör alakú nyílást alakítunk ki. Amennyiben a rugalmas falra ütést mérnek, a hengerben elhelyezkedő gáz nagy sebességgel a nyíláson keresztül távozik, majd a gázok örvénygyűrűt formálnak. A jelenséget szemlétebben lehet megfigyelni, ha a hengerbe cigarettát füstöt fújnak előbb.

2. ábra. Örvénygyűrű kialakulása

cselekvésében gátolja, vagy akár teljesen cselekvésképtelenné tegye.

A hajtóanyagként felhasznált gázt egy ún. töltetkamrában robbantják fel. A töltetkamra kimenetén helyezik el azt a csövet (mint a töltetkamra nyílását), amely az energia impulzusokat – hasonlóan a füstkarikákhoz – örvényekké formálja. Az örvényekké formált gázgyűrűket, mint egy „energia csomagot” a csővel a cél felé irányítják.

A svédek, rendszerük fejlesztése során figyelembe vették az 1945-ös német tapasztalatokat és fejlesztési eredményeket is. A korabeli német generátort „fenyőfák ellen” tesztelték. Megfigyelték, hogy az örvények a fa tetején elhelyezkedő kar vastagságú ágakat úgy törték el, hogy az eltört ágak le is estek. Természetesen ezt a kivitelt, mint személy ellen bevethető nem halálos fegyvert elvetették, mivel a kialakuló hatalmas energia komoly és súlyos fizikai sérülés, akár halál okozására is alkalmas, amely az eszközt kizárja a nem halálos fegyverek kategóriájából.

Az örvénygyűrű generátorok célban kifejtett hatása tovább növelhető, ha a gázgyűrűbe valamilyen irritáló anyagot

(pl. könnygáz, nagyon finomra őrölt bors-szemcsék stb.) juttatnak.

Az örvénygyűrű generátorok előnye döntően összetett hatásukban rejlik, amely összetett hatást egyrészt az akusztikus, másrészt a kinetikus (stop-hatás, trauma-hatás), harmadrészt pedig irritáló hatás jellemzi. Nem elhanyagolható azonban az eszköz alkalmazása során kialakuló pszichikai hatás sem. Hátránya viszont, hogy a nagy hangnyomásszint maradandó halláskárosodást eredményezhet.

Az örvénygyűrű generátorokat, melyek alkalmasak egyes és sorozat „lövések” leadására, a tervek szerint tömegek feletti felügyeletnél, tömegosztatáskor lehet majd elsősorban használni. Az eszközt alapvetően valamilyen járműre telepített változatban (pl. gép- vagy harcjármű) képzelték el. Az utóbbi időkben azonban már folytak sikeres kísérletek hordozható, fegyvercső alá szerelt változattal is⁸.

A San Diego-i American Technology cég sikeres fejlesztésének tűnik a nagy intenzitású „szónikus lövedéket” („hang-lövedéket”) tüzelő fegyver. A fegyver ideális eszköze lehet a légi marsalloknak is a repülőgép eltérítőkkal szemben. 2001. szeptember 11-ét követően a projekt igen nagy publicitást és támogatást kapott az Amerikai Egyesült Államokban. A fegyver kifejlesztését az a General Dynamics finanszírozta, amely a Pentagon egyik legnagyobb beszállítója⁹.

A mintegy egy méter hosszú és 4 cm átmérőjű kompozit műanyag csőben egy sor piezoelektromos lemezt helyeztek el, amelyek mindegyike egy kis hangszóró-

⁸ Mark Hewish: Between baton and bullet – International Defense Review – 2002. December – p. 32.

⁹ Ez azt is jelenti, hogy a hagyományos fegyvergyártók korábban feltételezett ellenérdekeltsége a nem halálos fegyverek vonatkozásában sem minden esetben bizonyul igaznak.

ként működik. Amennyiben a cső hátsó végében elhelyezkedő lemez elektromos jelet kap megfeszül, és nyomásimpulzust (hangimpulzust) indít el a csőben. Amikor az impulzus a következő lemezhez ér, a második lemez éppen akkor kapja meg a saját elektromos jelét, így az általa keltett hanggal növeli a tovaterjedő nyomáshullámot. Mire a kis lemezek (hangszórók) által felerősített hangimpulzus a cső végéhez ér, valóságos hang-lövedék alakul ki. Az eszközt Elwood Norris, az American Technology Corporation elnöke „irányított (hatású) rúdsugárzónak” (Directed Stick Radiator) nevezte el. Az eszköz egyik prototípusa 1–2 másodperces, 6–10 kHz közötti hangot („hang-sugarat”) állít elő, amely kb. 100 méteres távolságig fegyverként működik. Az 1–2 másodperces, 140 dB fölötti hangnyomásszint a fülben rendkívüli fájdalmat okoz, ideiglenes süketiséget vált ki, továbbá egyensúly-problémákat és zavarodottságot is előidéz. Nem okoz viszont kárt a repülőgép törzsében vagy az ablakokban.

Egyes szakértők az egyensúlyszervre gyakorolt hatás egyénenkénti eltérő voltára, mások az utasok némelyikének, a géptörzs faláról visszaverődő hang miatti esetleges átmeneti hallásvesztésére figyelmeztetnek. Ezek ellenére a hagyományos fegyverekhez képest a „szónikus lövedék” használata lényegesen kisebb kockázatot jelent.

Elképzelések szerint az „irányított (hatású) rúdsugárzó” továbbfejlesztett változata felcsatolható lesz egyéni sorozatlövő fegyverek, pl. M–16 csőve alá. Az irányított hatású eszköz egyaránt alkalmazható mind pontcélok ellen, mind tömegek elleni műveletek során.

3. ábra. Az Irakban alkalmazásban lévő akusztikus eszköz – LRAD

Szintén a San Diego-i American Technology Corp. cég fejlesztette ki a LRAD (Long Range Acoustic Device), nagy hatótávolságú akusztikus eszközt (3. ábra), amelyet a Bagdadban (Fallúdzsában) állomásozó amerikai katonák tesztelésre kaptak meg 2004. elején. Ezen a környéken a lázongó csoportok és a nem harcoló polgári lakosság gyakran keveredik össze.

A maximálisan 275 méter hatótávolságú, elsősorban tömegoszlatásra szánt eszköz tömege mintegy 20 kg. A 84 cm átmérőjű szatellit antennára hasonlító (tányér-formájú) sugárzó akár 150 dB-es, éles hangot is képes kibocsátani. Ez a szint már a fájdalomküszöb felett van, de még nem éri el azt a szintet, hogy a dobhártya beszakadjon. Hosszabb expozíciós idő esetén viszont maradandó halláskárosodás léphet fel.

A tisztán csak a hallható hang tartományban működő akusztikus eszközök hátránya, hogy hatásuk viszonylag egyszerű védőeszközökkel (füldugó, fülvédő¹⁰, aktív hangcsökkentő eszközök stb.) csökkenthető.

10 Földugó, fülvédő kb. 15–45 dB-lel csökkenteni tudja azt a hangnyomásszintet, amely hirtelen lép érintkezésbe a dobhártyával.

Az infrahang¹¹ tartományban működő akusztikus eszközök

Mint arra már utalás történt korábban, a jobb terjedési tulajdonságok¹² következtében a legtöbb kutatás és fejlesztés, az akusztikus fegyverek területén, az alacsonyabb frekvenciákon folyik. Alacsony frekvencia számos olyan hatást idéz elő az emberi szervezetben, amely alkalmassá teszi az infrahangot, hogy fegyverként is alkalmazható legyen¹³. Ezeket a hatásokat nem lehet megakadályozni egyszerű eszközökkel. Természetesen az alacsony frekvenciájú hang használatánál is szükségesegek bizonyos biztonsági intézkedések főleg a kezelőre nézve, amelyek megakadályozzák a maradandó sérüléseket vagy extrém esetekben a halált.

Az infrahangot alkalmazó eszközök, hanggenerátorok szintén akusztikus nyomáshullámot idéznek elő. Az infrahangnak, fegyverként való alkalmazásában az emberi szervezetre gyakorolt hatásain túlmenően döntő szerepet játszik, két igen fontos tulajdonsága is. Egyrészt, hogy közegben (légkör, víz, talaj) kevésbé csillapodnak, ez által nagy távolságra (akár több száz kilométer is) terjednek. Másrészt, hogy az alacsony frekvenciának köszönhetően, az infrahang terjedését nagyon bonyolult meggátolni, könnyen át tud hatolni akár szilárd építmények falain is.

Irodalmi források szerint az infrahang tartományban kimutatták, hogy

az expozíciós időt növelve a célszemélynél gyengülés volt megfigyelhető a (cél)követési képesség, a cél kiválasztására fordított reakcióidő valamint a periférikus látás területén. A nagyon alacsony frekvenciájú (Very Low Frequency – VLF), magas intenzitású hangok a célszemélyeket diszorientálják, megzavarják, megrémítik, nyugtalanságot, rossz közérzetet, szédülést, egyensúlyvesztést idéznek elő. Gátolják az érzékszervek funkcióit, fejfájást, émelygést, hányingert és bélgörcsöt okozhat. Esetenként a „besugárzott” személyek lélegzete akadozóvá válik, félelemérzetük támad, egyeseknek epilepsziás rohamai lehetnek.

Különösen veszélyes a nagy teljesítményű, 7 Hz-es infrahang. Az ilyen frekvenciájú hanggal besugárzott személynél a mentális tevékenység és a pontos munka egyre nagyobb nehézségekbe ütközik. Egyes irodalmi adatok szerint hatására az ember belső szervei rezgésbe jöhetnek. A nagy energiájú infrahang hatására súlyos belső sérülések is felléphetnek, egyes belső szervek akár le is szakadhatnak. Magasabb intenzitású infrahang a célszemélynél diszorientációt, émelygést, és hányingert okoz, egyes személyeknél pedig pánikérzést idéz elő¹⁴.

A hatásosság növelés érdekében a fenti eszközöknek nem csak hordozható kivitelű, de járműre, UAV/UAG¹⁵-re illetve helikopterre és repülőgépekre telepített változataiban is gondolkodnak.

11 Az infrahangot azóta tanulmányozzák alaposabban, amióta kiderült, hogy a szuperszonikus repülőgépek hajtóművei és a nagy tolóerejű hordozórakéták jelentős erősségű infrahangforrások. Az infrahang a természetben is előfordul, pl. a légkör és a tenger zajaiban vagy villámlások során.

12 Nagy terjedési távolság, harcjárművek, fedezékek, épületek falain való áthatoló képesség.

13 Az alkalmazott frekvencia és a teljesítmény nagyságának a függvényében.

14 John B. Alexander: *Future War. Non-Lethal Weapons in Twenty-First-Century Warfare* – p. 100.

15 Unmanned Aerial Vehicle (Pilóta nélküli repülő eszköz) / Unmanned Ground Vehicle (Vezető nélküli szárazföldi jármű)

Az infrahang fegyverek egyik igen nagy előnye, hogy az alkalmazott frekvencia túl alacsony ahhoz, hogy hallani lehessen, ezáltal a célszemély egyáltalán nem vagy csak későn jön rá¹⁶, hogy ellene tevékenységet folytatnak. Ugyanakkor az infrahangfegyvert alkalmazó személy pedig nem fedi fel magát. Hátránya viszont, hogy túl sok energia szükséges a terjedéséhez. Egyes források szerint, személyek ellen alkalmazva a levegőben terjedő infrahang nem „kapcsolódik” jól az ember testéhez, becsapódásnál szinte „lepattan” róla. Ahhoz, hogy jól „kapcsolódjon” viszonylag nagy energia szükséges¹⁷.

Ennek ellenére az amerikai hadsereg katonai rendészei nagy lehetőséget látnak az infrahang fegyverben, főleg tömegzavargások esetén. Véleményük szerint hatása sokkal jobban kontrolálható, mint például a könnygázé. Hasonlóan a többi, nem halálos eszközökhöz, az infrahang fegyverek hatékonyságát is igyekeznek növelni azáltal, hogy a keltett hanghatást valamilyen más hatással kombinálják. Ígértes kombinációnak tűnik az infrahang és stroboszkópikus fény kombinációja.

Megjegyzendő azonban, hogy az infrahangnak az emberi szervezetre illetve viselkedésre gyakorolt hatása tekintében megoszlanak a vélemények. Jürgen Altmann neves német professzor a dortmundi egyetem tanára a következőket állítja: „A katonai sajtóban csapott nagy hűhó ellenére, nincsenek mélyre-

ható és alapos elemzések, kimutatások az 1–20 Hz közötti hangnak az emberi szervezetre gyakorolt hatását illetően. Nem találtam bizonyítékot hányásra vagy kontrolálhatatlan székletürítésre még 170 dB-nél, vagy ennél magasabb értéknél sem”.¹⁸ Lényegében a Szomáliában szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján, ugyanezt állítja Martin N. Stanton, az U.S. Army alezredese is¹⁹.

Az intenzív kutatások és az elért fejlesztési sikerek ellenére az infrahangfegyver harctéri elterjedését elsősorban az akadályozza, hogy a „hadiiparnak mindmáig nem sikerült alkalmas infrahang-generátorokat, s különösen nem harctéri körülmények között alkalmazható – kisméretű, hordozható, kellő teljesítményű – konstrukciókat létrehozni”²⁰.

Fejlődési tendenciák

Tapasztalatok azt mutatják, hogy az akusztikus fegyverek kiválóan alkalmazhatóak olyan harchelyzetekben, amikor a szemben álló fél harc- vagy cselekvésképtelenné tétele, harcból való kivonása és nem pedig annak megölése, fizikai elpusztítása a cél. Ilyen helyzetek elsősorban nem háborús katonai műveletek során adódhatnak. Kiemelt jelentőségük van, amikor polgári lakosság, tömeg jelenlétével lehet számolni a műveleti területen.

Alkalmazás tekintetében szóba jöhetnek, mint pontvédelmi, objektumvé-

16 Inkább csak (egész) szervezetével érzékeli.

17 Roxan Tyron: Acoustic-Energy Research Hits Sour Note – National Defense, March 2002 <http://www.nationaldefensemagazine.org/article.cfm?id=746>

18 Jürgen Altmann: Acoustic Weapons? Sources, Propagation, and Effects of Strong Sound – <http://www.acoustics.org/press/137th/altmann.html>

19 Fergus Day: Deadly Silence – Have ultra-low frequency infrasound weapons been used on you? – From an article in the X Factor Issue 76 <http://trauma.cofa.unsw.edu.au/Infrasound/DeadlySilence.html>

20 Szentesi György: Távol a megvalósítástól – Infrahangfegyverek – Magyar Honvéd, 2004. február 20. 17. o.

delmi (nem halálos) eszközök is. Tipikusan ilyen helyzet, amikor egy követséget támadás ér²¹. A nagykövetségek külső védelme az adott, befogadó ország felelőssége és kötelessége. Amikor viszont a feldühödött tömeg ezen a védelmi zónán túljut, a belső védelmi erők, külső segítség nélkül csak rövid ideig képesek a behatolókat feltartóztatni. Ez a rövid idő viszont nagyon fontos lehet, pl. titkosító berendezések tönkretételére, vagy fontos személyek evakuálására. A belső személyzet és a bent lévő alkalmazottak természetesen foglyokká válnak. Egy ilyen helyzetben, amikor a feldühödött, támadó tömeg agresszív és ellenséges, értelmetlen lenne halálos eszköz alkalmazni, mivel azzal csak a kialakult helyzetet mérgesítenék el és tennék a bent lévőket potenciális áldozatokká, célpontokká. Ilyen esetekben az akusztikus fegyverek ideális alternatívát jelenthetnek.

Szakemberek ideális fegyvernek tartják túszmentő akciókban vagy repülőgép-eltérítés esetén²² is. Bár ha a túszejtő fülvédőt használ, a túszt viszont nem és fájdalom kínozza, akkor az eszköz használata megfontolandó.

Az akusztikus fegyverek jövőbeni fejlődési irányát tanulmányozva *egy igen sokat ígérő tendencia figyelhető meg*. Ezek az ún. hangolható rendszerek. A hangolható rendszerek előnye, hogy hatásukat a fenyegetés mértékéhez, intenzitásához lehet beállítani. Kezdetben az eszköz alacsony energia szinten alkalmazható, ezáltal biztosítva, hogy a saját csapatok ellentevékenysége arányban álljon a fenyegetéssel. Amennyiben erre az alacsony energiaszintre a szemben álló fél

nem reagál megnyugtató módon, akkor lehetőség van az energiaszintet növelni mindaddig, amíg a szemben álló fél nem engedelmeskedik. A kívánt hatást vagy a teljesítmény növelésével érik el, vagy azáltal, hogy a hangforrást közelebb viszik a célszemély(ek)hez. Előnye még az akusztikus hullámnak, hogy hatékonyan lehet „átvinni” a ködön, füstön, poron stb. Ez a tulajdonság nem igaz viszont az elektromágneses fegyverekre. Az akusztikus fegyverek további előnye, hogy hatásuk megszűnik, ha a hangforrást (generátort) kikapcsolják illetve, hogy nincs hosszantartó fizikai hatás vagy környezeti kár, sérülés.

A jövőre nézve *az akusztikus fegyvereknek elsősorban a nem halálos fegyverek kategóriájában lesz jelentős szerepük*.

A nem halálos fegyverek (beleértve az akusztikus fegyvereket is) témakörében kutatók – nem meglepő módon – azt tapasztalhatják, hogy a rendelkezésre álló írott vagy elektronikus szakirodalom meglehetősen egyoldalú. Az elérhető irodalmi források túlnyomó része csak a nyugati országokban folyó munkákról ad viszonylag átfogó képet. Igen szegényesnek és szinte elérhetetlennek mondhatóak a volt Szovjetunióban, illetve a Varsói Szerződés felbomlását követően Oroszországban folyó kutatási és fejlesztési eredményekre vonatkozó irodalmi források.

Az elérhető nyugati források, valamint az utóbbi évtized nemzetközi konferenciáin megjelenő orosz szakértők előadásából következtetni lehet, hogy az elmúlt évtizedekben a volt Szovjetunióban, valamint a mai Oroszországban *is igen jelentős, és előrehaladott kutatások*

21 Hasonló eset történt 1979-ben Teheránban az amerikai nagykövetséggel szemben.

22 Egyesek szerint a terrorizmus elleni harcban is nagy jelentőséggel bírhatnak.

folytak a nem halálos fegyverek, köztük az akusztikus fegyverek fejlesztésének területén. Nyugati szakértők sejtetni engedik (szűk szakmai körökben el is ismerik), hogy mind a kutatás-fejlesztés egyes területein, mind a kifejlesztett eszközök katonai alkalmazása területén az Oroszok valószínűleg előrébb járnak, mint a nyugatiak. Igen jelentősnek mondhatóak azok a korábbi Szovjetunióban is folyó intenzív kutatások, amelyek az akusztikus fegyverek emberre gyakorolt fiziológiai és pszichológiai hatására irányultak.

Az oroszok, az egyik akusztikus fegyverüket harckocsira szerelték. A rendszert abból a célból fejlesztették ki, hogy megakadályozzák személyeknek a harckocsi holt zónájából való közeledését, illetve a harckocsira történő felmászását. A megoldás igen hatékonynak tűnik olyan városi műveletekben, ahol a harcjárműveknek igen kevés és korlátozott a manőverezésre alkalmas helye, és ahol fennáll annak a veszélye, hogy a szembenálló fél primitív eszközöket, fegyverek (pl. Molotov-koktél) használ. A rendszer biztosítja személyek távoltartását, illetve, hogy az adott objektumot (jelen esetben harckocsi) illetéktelenek a saját csapatok által nem kontrollált módon közelítsék meg.²³

Igen jelentős kutatási terület a hang irányíthatósága. Az akusztikus fegyverek döntő részénél egyik alapvető probléma, hogy bárki, aki az adott célterületen van, mintegy ki van téve a fegyver hatásának, kvázi ellenségeként (szemben álló fél-

ként) van kezelve. A nem halálos fegyverekkel foglalkozó szakemberek szerint a „jó” nem halálos fegyver diszkriminatív, azaz hatása a célszemélyen kívül másra nem irányul. Az akusztikus fegyverek döntő többségére ez a tulajdonság, viszont nem jellemző.

A német-francia működtetésű Saint-Louis-i kutatóintézetben (Research Institute of Saint-Louis) kifejlesztettek egy olyan – hallható hang tartományban működő – akusztikus eszközt (sugárzót), amellyel úgy lehet információt közvetíteni egy tömegben elhelyezkedő személynek, hogy *a küldött verbális információt a célszemélyen kívül más nem hallja.*

A hang azon tulajdonsága, hogy hullám formájában minden irányba terjed²⁴ problémát jelent az akusztikus eszközök alkalmazása területén is, mivel a keltett hanghatásnak a célszemélyen kívül más is, pl. az eszköz kezelője is ki van téve. Ez természetesen bizonyos biztonsági ellenintézkedés megtételét teszi szükségessé.

Kutatások folynak arra vonatkozóan is, hogy *modulált impulzusokat felhasználó akusztikus eszközökkel neuropszichológiai zavart hozzanak létre a központi idegrendszerben.* A „technikát” PPS-nek Pulsed Periodical Stimuli-nak nevezik. Az eszközt olyan helyzetekben kívánják alkalmazni, ahol a célszemélynél érzéki (észlelési) diszorientációt kívánnak elérni. Ez a kutatási terület azért is igen jelentős, mivel ez mondható az első olyan akusztikus fegyvernek, amely a kívánt hatás

23 John B. Alexander: Future War. Non-Lethal Weapons in Twenty-First-Century Warfare – p. 100.

24 Magas frekvenciájú jellemző, hogy egy sugárnyaláb formálható, mintegy fókuszálva az energiát egy hengerbe és ott egy magba. A nagy teljesítménynél azonban, a hangterjedés nem linearitása okozza a problémát, ugyanis az a levegőben terjedve jobban csillapodik. Bizonyos távolságon a hullámok deformálódnak egy úgynevezett „shocked state”-be, és a távolság növelésével gyorsabban veszítenek az energiaszintjükből. – In Jürgen Altmann: Acoustic Weapons? Sources, Propagation, and Effects of Strong Sound <http://www.acoustics.org/press/137th/altmann.html>

eléréséhez nem a nagy intenzitásra támaszkodik, hanem az alacsony intenzitású, impulzus jellegű, akusztikus energiával ér el jelentős hatást.

* * *

Annak ellenére, hogy mind a hallható, mind az infrahang tartományban működő akusztikus eszközök területén igen intenzív kutatás-fejlesztési tevékenység folyik, a harctéren még hosszabb ideig az olyan hagyományosnak tekinthető eszközök, mint a hangszórók, szirénák stb. lesznek a meghatározók. Annak ellenére, hogy több, magasabb technológia szintet képviselő eszközök²⁵ kifejlesztése igen előrehaladott állapotban van, mégis a harctéren, az alkalmazási területen történő megjelenésükre még valószínűleg éveket kell várni.

Mindazonáltal az akusztikus elven működő fegyverek igen perspektivikus eszköznek tekinthetők, amelyek akár önállóan, akár más, már rendszerben levő fegyverekkel együtt alkalmazva, azok hatását kiegészítve hatékonyan hozzájárulhatnak a saját csapatok sikeréhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. John B. Alexander: Future War. Non-Lethal Weapons in Twenty-First-Century Warfare – Thomas Dunne Books, St. Martin's Griffin – New York, 1999
2. Mark Hewish: Between baton and bullet – International Defense Review – 2002, December Volume Number 35 – p. 30–35.
3. Wesley E. Woodson – Donal W. Conover: Ember, gép –üzem. Munkahelytervezés – Műszaki könyvkiadó, Budapest, 1973
4. Érdekességek a meteorológia világából. A zajos környezet hatásai. 2004. január 11. <http://www.metnet.hu/in4.html>
5. Ványa László: A hadviselés különleges eszközei, a nem halálos fegyverek – Hadtudomány 1998/2 – 56–62. p.
6. Szent Biblia – Károli Gáspár fordítása – A magyarországi református egyház zsinati irodája sajtóosztálya – Budapest, 1995
7. Roxan Tyron: Acoustic-Energy Research Hits Sour Note – National Defense, March 2002 <http://www.nationaldefensemagazine.org/article.cfm?id=746>
8. Budó Ágoston: Kísérleti fizika I. (Mechanika, hangtan, hőtan) – negyedik kiadás – Tankönyvkiadó, Budapest, 1970
9. Sonic bullets Acoustic weapon of the future www.why-war.com/news/2002/07/16/sonicbul.html
10. Babucsik Péter: A védekezés új dimenziója – a nem gyilkoló fegyverek <http://index.hu/tech/tudomany/nemgyilkol/>
11. Ian Sample: Sonic bullets constitute non-lethal accoustical weapon for use on aircraft – New Scientist, november 14, 2001 – <http://www.webdesk.com/non-lethal-weapons>
12. Fergus Day: Deadly Silence – Have ultra-low frequency infrasound weapons been used on you? – From an article in the X Factor Issue 76 <http://trauma.cofa.unsw.edu.au/Infrasound/DeadlySilence.html>
13. Michael P. Regan: Troops in Iraq get high-tech noisemaker to keep enemies away – <http://cnews.canoe.ca/CNEWS/World/Iraq/2004/03/02/pf-367827.html>
14. Szentesi György: Távol a megvalósítástól – Infrahangfegyverek – Magyar Honvéd, 2004. február 20. 17. o.

Lendvay Marianna – Zsigmond Gyula

Komplex villamos rendszerek megbízhatóság-elemzési módszerei

A cikk szerzői – különös tekintettel a katonai műszaki felsőoktatás feladataira – a komplex villamos rendszerek megbízhatóságát biztosító tevékenységek néhány kérdésével foglalkoznak. Bemutatják a megbízhatóság-elemzési módszerek jellemző tulajdonságait, előnyeiket és hátrányaikat, továbbá a zavarállapotokat létrehozó zavarforrások fajtáit.

A különböző rendeltetésű katonai műszaki rendszerek feladatainak ellátására sokszor komplex – azaz erősáramú, gyengeáramú és informatikai eszközöket, berendezéseket tartalmazó – villamos rendszereket [1] alkalmaznak. Ezek a rendszerek általában több alrendszerből állnak (energiaellátó és elektronikai rendszerek, hírközlő rendszerek stb.), melyek részegységei gyakran több kilométeres távolságra helyezkednek el egymástól. A komplex villamos rendszerek működőképessége függ egyrészt az energiaellátó rendszerek minőségét befolyásoló paraméterek (harmonikus torzulás, feszültség kimaradások, feszültségingadozás, feszültségletörések és -emelkedések valamint tranziensek) mértékétől, másrészt a rendszerekhez csatlakozó elektronikai rendszerek, elektronikus készülékek és berendezések megbízhatóságától.

A rendszerek működésének sikerességét alapvetően abból lehet lemérni, hogy mennyiben felelnek meg a felhasználói követelményeknek. Ezen felhasz-

nálói igényeknek, elvárásoknak való megfelelés olyan jól tervezett és rendszeres tevékenységekkel, intézkedésekkel valósulhat meg, amelyek biztosítékot nyújthatnak a hibamentességi és karbantarthatósági követelmények kielégítésére. A kapcsolódó feladatok elvégzésére való felkészítés ezért rendkívül fontos szerepet játszik a villamosmérnök tisztek oktatásában. Az alábbiakban olyan módszerek, elvek ismertetésére kerül sor, amelyeket – megfelelő súlyozással – célszerű lenne felhasználni a tananyag fejlesztésében, illetve oktatásában.

A megbízhatóság fogalmát és meghatározásait a Nemzetközi Elektrotechnikai Bizottság (IEC) által készített nemzetközi szabvány az MSZ IEC 50(191) tartalmazza. A szabvány a megbízhatóságot összetett fogalomként értelmezi, amit arra használnak, hogy segítségével leírják a használhatóságot és az azt befolyásoló képességeket, azaz a hibamentességet, a karbantarthatóságot és a karbantartás-elátást [2].

A komplex villamos rendszerek hibamentességét biztosító vizsgálatoknál azokból a zavarállapotokból célszerű kiindulni, amelyeket az elektronikai rendszerek működtetésénél jelentkező technikai és egyéb (például emberi) zavarforrások idéznek elő. A zavarállapotokat létrehozó zavarforrások vizsgálatára és azok hatásainak megállapításaira jól alkalmazhatók a különböző megbízhatóság-elemzési eljárások.

A komplex villamos rendszerek megbízhatóság-elemzését a gazdaságossági szempontok is befolyásolják, ezért a megfelelő módszert úgy kell kiválasztani, hogy eleget tegyen a következő feltételeknek:

- a modellek és az értékelési módok a megbízhatósági feladatok széles körét öleljék át,
- a kiválasztott módszer tegye lehetővé, hogy előremutató, szisztematikus, kvalitatív és kvantitatív elemzést legyen elvégezhető,
- ha az adatok rendelkezésre állnak, tegye lehetővé a megbízhatósági mutatók előrejelzését.

Azt a megbízhatóság-elemzési módszert kell kiválasztani, amely a kívánt eredményeket adja, és az összes lényeges tulajdonsággal rendelkezik. Ahhoz egyes esetekben több módszert is célszerű alkalmazni.

Az elemzési módszerek rövid leírása

Az alábbiakban a Nemzetközi Elektrotechnikai Bizottság (IEC) 300–3–1 nemzetközi szabványa alapján áttekintést adunk a szokásosan használt megbízhatóság-elemzési eljárásokról [3].

□ *A hibamód és -hatáselemzés* (Fault Mode and Effect Analysis, FMEA) induktív (a rendszerben alulról felfelé haladó) és kvalitatív megbízhatóság-elemzési módszer.

Különösen akkor alkalmas a használata, ha azt vizsgáljuk, hogy az alapanyag-, alkatrész és berendezéshibáknak milyen a hatásuk a rendszer következő magasabb rendű funkcionális szintjére, és milyen hibamechanizmusok jöhetnek létre ezen a szinten. Ennek a lépésnek az iterálásával – azaz annak sorozatos és fokozatos megállapításával, hogy az egyes hibamódok melyek, és milyen a hatásuk a rendszer következő magasabb szintjén – elérhető, hogy az összes rendszer hibamódot teljesen feltárjuk. Az FMEA lehetővé teszi egyszerű funkcionális rendszerek esetében a különféle technológiával előállított rendszerek elemzését is.

Az FMECA (Fault Mode, Effect and Criticality Analysis; magyarul: hibamód, -hatás és -kritikusság elemzése) kiterjeszti az FMEA-t a kritikusság elemzésére is azáltal, hogy a hibahatásokat számszerűen fejezi ki az előfordulás valószínűségével és az egyes hatások súlyossági fokozatával. A meghibásodás valószínűségének becslését közvetlenül a megbízhatóság-előrejelzésből kell kiszámítani, felhasználva az FMEA-val becsült adatokat is (egy hibamód előfordulásának valószínűsége, meghibásodási ráták stb.). A hatások szigorúsági fokozatát egy előírt skála alapján kell értékelni.

□ *A hibafa elemzés* (Fault Tree Analysis, FTA) deduktív (fentről lefelé haladó) módszer a rendszer-megbízhatóság elemzésére. Ez az elemzési módszer azoknak a feltételeknek és tényezőknek a meghatározásával és elemzésével foglalkozik, amelyek előidézik az előzetesen definiált nemkívánatos esemény bekövetkezését, illetve jelentősen befolyásolják a rendszer működését, biztonságát, gazdaságosságát más jellemzőjét.

Az elemzést az ún. főeseménnyel kezdjük, meghatározzuk, hogy ennek

melyek a lehetséges okai vagy hibakódjai a következő alacsonyabb funkcionális rendszer szintjén. Ezt követően lépésenként lebontjuk a nemkívánatos rendszerműködés okait alacsonyabb rendszerszintekre, egészen addig, amíg a tovább már nem bontható alkatrészszerint eljutunk. Ezen a legalacsonyabb szinten az okokat rendszerint az alkatrészek hibamódjai képezik. Az elemzés eredményeit az ún. hibafán ábrázoljuk.

A számszerű elemzést a hibafa alapján végezzük el. A rendszer hibamentességét és használhatósági mutatóit, a Boole-féle algebra módszereit felhasználva, becsüljük. A számításokhoz szükséges alapvető adatok a következők: alkatrészek meghibásodási rátái, javítási ráták, hibamódok előfordulási valószínűségei stb.

□ A megbízhatósági tömb-diagram (Reliability Block Diagram, RBD) deduktív módszer a rendszer megbízhatóságának értékelésére. Az RBD a rendszer logikai struktúrájának olyan grafikus jellemzését adja meg, amelyen az egyes részrendszerek és/vagy alkatrészek közötti megbízhatósági összefüggések szerepelnek. Ez a módszer lehetővé teszi, hogy a rendszer sikeres működésének lehetséges útjait azokkal a tömbökkel (részrendszerekkel/alkatrészekkel) ábrázoljuk, amelyek együttes működése szükséges a rendszer működéséhez.

A megbízhatósági diagram megszerkesztéséhez különféle kvalitatív elemzési módszerek alkalmazhatók. Az első lépés a rendszer sikeres működésének definiálása. A következő lépés az, hogy a rendszert olyan funkcionális tömbökre bontjuk fel, amelyek megfelelnek a megbízhatóság-elemzés céljainak. Némely tömb a rendszer részrendszereit reprezentálja. Ugyanakkor ezek a részrendszerek további tömbökre bonthatók fel (ezt neve-

zik rendszer-redukciónak, rendszerlebontásnak).

A megbízhatósági diagram számszerű értékelésére több módszer van. A rendszerstruktúra típusától függően (visszavezethető vagy vissza nem vezethető, felbontható vagy tovább nem bontható) egyszerű Boole-féle módszerek, a sikeres működési út elemzése és igazságtáblák használhatók a rendszer-megbízhatóságnak és -használhatóságnak az alkatrészekből kiszámított előrejelzésére.

□ A Markov-elemzés (MA) főként induktív elemzési módszer, alkalmas a funkcionálisan bonyolult rendszer struktúrák és az összetett javítási-karbantartási stratégiák elemzésére.

A módszer a Markov-folyamatok elméletét használja fel. Elvileg matematikai modellek felhasználásával értékeli a rendszer elemei (alkatrészei, részrendszerei) adott funkcionális állapotban való tartózkodásának valószínűségét vagy adott események előfordulási valószínűségét adott időpontokban vagy időszakaszokban.

Kezdeti lépésként a vizsgált összes állapotot meg kell határozni, a hozzájuk tartozó átmenet valószínűségekkel együtt. Az átmenet valószínűségeket az alkotóelemek meghibásodási és javítási rátáinak ismeretében lehet meghatározni. Ezekről a rátákról a gyakorlatban feltételezzük, hogy állandók, azaz függetlenek az időtől, vagyis nem emlékeznek előéletükre (ez annak felel meg, hogy a működési idő és a javítási idő valószínűségi eloszlása exponenciális).

A kvalitatív elemzés megköveteli az összes lehetséges rendszerállapot meghatározását, ezeket célszerű az állapotátmeneti diagramon ábrázolni. Ezt ki egészítheti az igazságtáblázat használata-

ta. Az átmeneti valószínűségek felhasználásával és az állapot-átmeneti diagramon ábrázolt állapotok közötti összefüggéseket bemutató diagram segítségével az átmeneti mátrix (a matematikai modell) megalkotható. Ez használható fel a rendszer megbízhatósági/használatossági mutatóinak kiszámítására. Természetesen más mutatók is kiszámíthatók. Ennél az elemzési módszernél jól felhasználhatók a jelfolyamgráfok is [4].

□ *A megbízhatóság előrejelzése (MA vagy RP) (Reliability Prediction) az alkatrész-adatokból számítja ki a rendszer megbízhatóságát, ezért angolul szokásos alkatrész-számítási módszernek is nevezni (Parts Count, PC). Jellegénél fogva induktív módszer, főként a korai tervezés szakaszában alkalmazható a rendszer meghibásodási rátájának megközelítő becslésére. A rendszer alkatrészeinek jegyzékét kell első lépésként összeállítani, és meg kell határozni ezek meghibásodási rátáját az alkalmazott igénybevétel függvényében. Ezt követően feltételezzük, hogy az alkatrészek soros rendszert alkotnak. Ennek megfelelően a rendszer meghibásodási rátája egyenlő az alkatrészek meghibásodási rátáinak összegével (innen származik az alkatrészszerelés vagy -számlálás elnevezés). Ez gyakran a legrosszabb eset becslése, azaz túl pesszimista. Ha azonban ismert, hogy a rendszer magasabb szintjein alkalmazott tartalékolás módja, akkor ennek hatása is számításba vehető.*

A soros rendszer megbízhatóság-előrejelzése elfogadható pontosságú eredményhez vezet, ha az alkatrészek igénybevételi szintjeinek elemzését kellő alaposággal végezzük el. Az alkatrészek igénybevételi szintjeinek figyelembevétele az ún. alkatrész megbízhatóság-előrejelzési modellekben sokkal valószínűségi

alkatrész-meghibásodási rátákat eredményezhet.

Az elemzési módszerek előnyei és hátrányai

□ *Hibamód- és -hatáselemzés (FMEA)*

Előnyei:

- rendszerezetten megállapítja (azonosítja) az ok és okozat (hatás) közötti összefüggéseket,
- felkutatja az előzetesen vagy pontosan nem ismert lehetséges esemény kimeneteleket,
- meghatározza a speciális okok által előidézett esemény kimeneteleket, illetve azokat, amelyek fontosnak tekintett események következményeként fordulnak elő,
- megvilágítja a mellékes esemény kimeneteleket, valamint a szokásos funkcionális működéstől való eltéréseket,
- hasznos eszköz az új vagy még ki nem próbált rendszerek vagy alkatrészek előzetes elemzése során.

Hátrányai:

- az elemzésekkel kapott adatok száma még viszonylag egyszerű rendszerek esetében is nagy lehet,
- lehet, hogy bonyolulttá és irányíthatatlanná válik az elemzés, kivéve, ha közvetlen egyirányú (vagyis egyetlen láncal meghatározott) kapcsolat van az ok és az okozat között, ez azt jelenti, hogy a párhuzamos vagy bonyolult összefüggéseket nehezen lehet kezelni.
- nem tárgyalhatók (vizsgálhatók) könnyen ezzel a módszerrel az időszorozatok, helyreállítási folyamatok, környezeti feltételek, karbantartási szempontok,
- lehet, hogy nem könnyen ábrázolja a többszörös függőségeket vagy a rendszer alkotórészeiben levő hibák közötti kapcsolatokat.

□ Hibafa-elemzés (FTA)

Előnyei:

- meghatározza és szisztematikusan feljegyzzi a hibák kialakulásának logikai útját, kiindulva egy speciális hatásból és visszavezetve azt elsődleges kiváltó okokra,
- képes leírni a párhuzamos, tartalékolt rendszereket, illetve alternatív hibaállapotok kialakulásának logikai útjait,
- foglalkozik a kombinatorikus események legtöbb alakjával és a függőségi összefüggések némelyik típusával is,
- olyan rendszereket is leír, amelyeknek több keresztkapcsolású részrendszerük van,
- meglehetősen egyszerű módon dolgozza fel a hibák kialakulásához vezető utakat, minimális mértékben felhasználva a logikai modelleket (például a Boole-algebrát),
- lehetővé teszi a logikai modellek egyszerű átalakítását a megfelelő valószínűségi értékekre,
- meghatározza azoknak a hibamódoknak az okait, amelyeknek a legnagyobb hatásuk a főeseményre vagy a tanulmányozott eredményre,
- kutatja az olyan végső hatás (következmény) lehetséges okait, amely előre nem látható (előre nem jelezhető),
- hasznos olyan általános, rendszerezett hibaelemzés során, amely esetén a kiindulópontokat egy vagy két fontosabb esemény kimenetele szolgáltatja.

Hátrányai:

- nagyon nagy fákhoz vezethet, ha az elemzést túlságosan mélyrehatóan végzik,
- ugyanaz az esemény a hibafa különböző részein is előfordulhat, és ez összekeveredéshez vagy tévedéshez vezethet,
- nem mutatja be a saját helyükön az állapotok közötti átmenetek útját,

- szükségessé teszi, hogy minden egyes főeseményre külön-külön hibafát szerkesszünk, ezután nagyon körültekintően kell megvizsgálni a hibafák közötti kölcsönös kapcsolatokat,
- az elsődleges okokat határozza meg a hibafa, ezeket pedig csak a főeseménnyel kapcsolatos speciális esemény kimenetekkel összefüggően elemzi (pedig ezek az okok más következményekhez is vezethetnek, amelyeket nem lehet bemutatni a hibafán),
- elsődlegesen a hibák vagy a meghibásodások elemzésére szolgál, nem foglalkozik hatékonyan a bonyolult javítási és karbantartási stratégiákkal, illetve az általános használhatósági elemzéssel.

□ Megbízhatósági diagram (RBD)

Előnyei:

- gyakran közvetlenül megszerkeszthető a rendszer funkcionális diagramjából, ennek további előnye az, hogy csökkenti a szerkesztési tévedéseket és/vagy a rendszer-megbízhatóságra vonatkozó funkcionális utak téves ábrázolását,
- a rendszer-konfigurációk legtöbb típusát ábrázolja, ideértve a párhuzamos, tartalékolt és készenléti állapotú rendszereket és más alternatív funkcionális utakat,
- a kombinált események legtöbb alakjával és a függőségek néhány összefüggésével is foglalkozik,
- képes az eltérések teljes elemzésére és gazdaságossági vizsgálatokra a rendszer működési paramétereinek változása során,
- kétállapotú alkalmazás esetén meglehetősen egyszerűen értékeli a funkcionális (nem-funkcionális) utakat logikai modellekkel (például Boole-algebrával),
- alkalmas annak az érzékenységi elemzésnek az elvégzésére, amely megmu-

tatja a rendszer eredő megbízhatóságát döntően befolyásoló részegységeket,

- alkalmas olyan modellek felállítására, amelyekkel kiértékelhető valószínűség számítás segítségével a rendszer eredő megbízhatósága és felhasználhatósága,
- a teljes rendszert jellemző, részletes diagramokat ad meg.

Hátrányai:

- önmagában nem elegendő ahhoz, hogy jellegzetes hibaanalízist adjon, például az ok-okozat utakat nem tárja fel,
- szükségessé teszi a diagramon levő mindegyik elem esetében a működési idő valószínűségi modelljének (eloszlásának) ismeretét,
- nem mutatja meg a mellékes vagy nem tervezett kimeneti eseményeket, hacsak az elemző szakember nem tesz lépéseket ebben az irányban,
- elsődlegesen a sikeres működések elemzését célozza, és nem foglalkozik hatékonyan a bonyolult javítási és karbantartási stratégiákkal, illetve az általános használhatósági elemzéssel.

☐ *Markov-elemzés (MA)*

Előnyei:

- közvetlen valószínűség számítási modellel írja le a rendszer működési állapotait, a rendszer működésének logikai elvei alapján,
- valószínűség számítási megoldásokat nyújt más modellek részhalmozásának értékelésére, például a logikai diagramok és a hibafák modelljei esetében,
- alkalmas a többállapotú esetek vizsgálatára, egészen alkatrészsztig bezárólag,
- eleméz olyan eseménysorozatokat, amelyeknek adott menetük van vagy ismert az előfordulási rendjük,
- igen értékes módszer a rendszer használhatósági mutatóinak számítására,

- értékeli a bonyolult, függő javítási eseteket is.

Hátrányai:

- nagyon bonyolulttá válhat nagyszámú rendszerállapotot tartalmazó modellek esetében,
- nem segít a probléma logikai megoldásában,
- rendszerint attól a feltételtől függ, hogy az átmeneti valószínűségek állandók,
- csak olyan kombinatorikus eseményeket tud feldolgozni, amelyek esetében új állapotot ad meg mindegyik kombinációra.

☐ *Megebízhatóság-előrejelzés (RP)*

Előnyei:

- az elemzés idő- és költségigénye kicsi,
- a szükséges kiinduló információk és adatok száma csekély, és ez megfelel a korai tervezés és fejlesztés szakaszában előálló helyzetnek,
- az alkatrész-megbízhatóságra vonatkozó alapvető információkat a korai tervezés és fejlesztés szakaszában gyűjtik össze,
- számítógépes értékelés elvégzésére alkalmas,
- kevés képzés szükséges az alkalmazásához,
- bármilyen bonyolultságú alkotóelemre alkalmazható, ha a megbízhatósági adatok rendelkezésre állnak.

Hátrányai:

- a rendszer funkcionális struktúrájának (például alacsonyabb szintű tartalékolásnak) vizsgálatára nem használható, és ezért csak egyszerű rendszerek esetében alkalmazható, alkatrészek megbízhatósági adatait felhasználva a számításra,
- az előrejelzések pontossága rendszerint kicsi, különösen kis részrendsze-

- rek esetében, mivel az alkatrészgyártók által publikált legtöbb adat esetében nagyon nagy eltérés figyelhető meg,
- a javítási és karbantartási stratégia vizsgálatára nem alkalmas,
 - a hibamódok, hibamechanizmusok és hatásaik értékelése ezzel a módszerrel nem lehetséges,
 - idősorozatok értékelésére nem használható.

További elemzési szempontok

A megbízhatóság-elemzési módszerek alkalmazásánál figyelembe kell venni a vizsgált rendszer bonyolultságát, működési módjait és a környezeti körülményeket [5]. Például a komplex villamos rendszerek energiaellátó alrendszerének esetében a zavarállapotokat [6] létrehozó okokkal kapcsolatos vizsgálatokat különböző szempontok szerint lehet elvégezni. Az alábbi zavarforrások meglétét, nagyságrendjét, hatásait azonban a legtöbb rendszerrel mindenképpen célszerű megvizsgálni.

❖ *Erőssáramú zavarforrások:* E csoportba tartozó vizsgálatoknál azoknak az erőssáramú villamos gépeknek, berendezéseknek a hatásait elemezzük, amelyek zavarforrásként veszélyeztethetik a rendszer hibamentességét. A feszültségeselek vizsgálata, kialakulásuk okainak elemzése feltétlenül szükséges.

❖ *Automatizálási, szervezési módszerekkel megszüntethető zavarforrások:* A komplex villamos rendszereknél, azok alrendszerinél alkalmazott automatizálási és szervezési módszerek helyes megválasztásával, a feladat rendszerszemléletű megközelítésével nagyon sok hibalehetőséget (zavarforrást) kiküszöbölhetünk. A rendszerek fejlesztési szakaszában alkalmazott, biztonságtechnikai szempontból is fontos védelmi, reteszelési módszerek

alkalmazása is növelheti a rendszer hibamentes működési idejét.

❖ *Emberi hibákból létrejött zavarforrások:* A villamos rendszerek energiaellátó rendszerének kialakításánál, üzemeltetésénél nagy gondot kell fordítani olyan zavarok megelőzésére, amelyeket emberi hibák okozhatnak.

A komplex villamos rendszerek használhatóságát alapvetően befolyásolja a felhasználási helyeken lévő elektronikus eszközök, berendezések műszaki tulajdonságai. A katonai alkalmazású komplex villamos rendszerek elektronikai eszközeinek (alrendszerének) nehéz, speciális körülmények között is hibamentesen kell működniük. A működési területek (földi, vízi, légi és légkörön túli) mindegyikének megvan a saját klimatikus és dinamikai vonatkozású környezeti feltételköre az alkalmazás területétől függően [7]. Ezen követelmények részét képezi annak a dokumentumrendszernek, mely tartalmazza a készülékekre vonatkozó katonai előírásokat, szabványokat, műszaki utasításokat, irányelveket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Dr. Zsigmond Gyula: Komplex villamos rendszerek minőségbiztosításának néhány kérdése, Kandó Kálmán Műszaki Főiskola, Budapest, 1998. Kiadvány, pp. 90–95.
2. MSZ IEC 50(191):1992 Megbízhatóság és szolgáltatás minősége.
3. Dr. Balogh Albert: Megbízhatóság-elemzési eljárások, Minőség és Megbízhatóság 93/4, pp. 39–48.
4. Dr. Zsigmond Gyula: Korszerű rendszervizsgálati módszerek. ZMNE kutatási jelentés, 1995.
5. Dr. Turcsányi K.: A haditechnikai eszközök megbízhatóságának elméleti alapkérdései, ZMNE jegyzet, 1999.
6. Dr. Zsigmond Gyula: A komplex villamos rendszerek minőségselemlétű elemzéséről, Hadtudomány 2002/1, pp. 91–93.
7. Dr. Lendvai Marianna: Elektronikus készülékek üzemeltetésének megbízhatósági kérdései, Bolyai Szemle 2004. (Megjelenés alatt)

A Magyar Hadtudományi Társaság küldöttgyűlése

A Magyar Hadtudományi Társaság 2004. április 2-án tartotta soron levő küldöttgyűlését. Az alábbiakban röviden tájékoztatjuk Olvasóinkat a Társaság elnökségének a küldöttgyűlésre készített írásos beszámolója tartalmáról, a küldöttgyűlés lefolyásáról és eredményeiről, *ezen belül: a küldöttgyűlés résztvevőiről, a Társaság elnökének az írásos beszámolóhoz fűzött szóbeli kiegészítéséről, a résztvevők felszólalásairól, a tisztségviselők megválasztásáról és ismertetjük a Társaság új elnökének a küldöttgyűléshez intézett szavait. Közzöljük a küldöttgyűlés érdemi (nem ügyrendi) határozatait és a Társaság közhasznúsági jelentését a 2003. évről, valamint a tisztségviselők névsorát.*

A Társaság elnökségének beszámolója

Az elnökség írásos beszámolója a Társaság 2001–2003. években végzett tevékenységét foglalta össze. Ebben kifejezésre jutott, hogy a Társaság a beszámolási időszakban 2001. május 29-én megtartott tisztújító küldöttgyűlés által megválasztott vezetés (elnökség, Intéző Bizottság, Felügyelő Bizottság, Etikai Bizottság) irányításával tevékenykedett. A vezető szervek támaszkodtak az évtizedes hagyományokra és tapasztalatokra, megtartva a helyesnek bizonyult módszereket és eljárásokat néhány új elemmel bővítették, színesebbé tették a munkát.

Fontos állomás volt a Társaság életében, amikor a Fővárosi Bíróság az MHIT-t 2001. 12. 17-ei hatállyal *közhasznú szervezetté* sorolta át. Ennek elérése érdekében, illetve ezt követően a Társaság valamennyi alapvető okmányát (az alapszabályt, az SZMSZ-t, a bizottságok működési szabályzatát, továbbá a gazdálkodást meghatározó szabályzókat) át kellett dolgozni. A közhasznúság előnyei már

éreztetik hatásukat, hiszen a különböző céltámogatások odaítélésekor a közhasznúság elengedhetetlen feltétellé vált.

A Társaság anyagi helyzete és gazdálkodása a beszámolási időszak első két évében tervszerű és kiegyensúlyozott volt. A 2003. év folyamán jelentkeztek gondok a források beszűkülése miatt, a megváltozott helyzetet csak szigorú takarékosági intézkedésekkel sikerült áthidalni. A 2004. évre összeállított munkatervben is tekintettel kellett lenni a megváltozott körülményekre.

Megújult a szakértői rendszer, pontosításra került a címre érdemes tagok névsora, megtörtént az egyeztetés az illetékes kamarával, új, korszerű igazoló kártyák kerültek kiadásra. Az ezzel kapcsolatos részletes információt a *Hadtudomány* című folyóirat, valamint a Társaság internetes honlapja tartalmazza.

Rendeződött a Társaság által adományozható elismerések és díjak rendszere. A hagyományoknak megfelelően minden évben kiosztásra került a Tanárky Sándor-díj. 2001-ben dr. Héjja István és dr. Pekó József, 2002-ben dr. Dombrády Lóránd és dr. Szabó József részesült ebben az elismerésben. 2003-ban e megtisztelő címet anyagi okok miatt – bár érdemes jelöltekben nem volt hiány – egy fő (dr. Nagy László) kapta meg. A fiatal hadtudósok számára alapított Korponay János-díj eddig két alkalommal (2001-ben és 2002-ben) került kiadásra.

A Társaság éves tervében szereplő *rendezvények megvalósultak*, fórumot adva ezzel a széles körű eszmecserének, felelős állami tisztségviselők megnyilvánulásainak. Újszerű kezdeményezés volt a HM Közművelődési és Szabadidő Kht-vel szervezett szabadegyetemi előadássorozat, amely az Európai Unióhoz való csatlakozás honvédelmi és rendvédelmi vonatkozásait tárta fel.

A beszámoló további részében részletesen, éves bontásban írja le a központi rendezvényeket, a végzett tudományos munkát és a Társaság szervezeti életét a 22 szakosztályában, egy tagozatában és két klubjában.

A beszámoló értékeli a Társaság PR, kiadói és publikációs tevékenységét. Kiemeli, hogy a *Hadtudomány* című folyóirat – erősítve hagyományos szerepét – ebben a beszámolási időszakban is meghatározó szerepet töltött be az MHTT életében, a Társaság fórumaként jól működött, témaválasztása, színvonala és formai kivitelezése megfelelt a követelményeknek. A publikált cikkek, tanulmányok mintegy 85–90%-a aktuális témakörökkel: a haderő-átalakítás, benne az önkéntes haderőre történő áttérés; a biztonságpolitika, a nem háborús műveletek és a terrorizmus; a vezetés, kiképzés, felkészítés; a logisztikai támogatás, haditechnikai fejlesztés és a hadügy, a hadtudomány fejlődésével összefüggő általános elméleti kérdésekkel foglalkozott.

A publikációs témakört bővítette két konferencia anyagának közreadása: az egyik az MHTT elnöksége és a Védelemgazdasági Szakosztály közös rendezésében 2002 őszén megtartott – a védelemgazdaság számos időszerű kérdését feldolgozó – konferencia anyaga; a másik 2002 tavaszán az MHTT, a Határőrség, az ORFK és a VPOP közös szervezésében Az etikai kódex kérdései a fegyveres erőknél címmel szervezett fórum anyagának a közreadása.

A beszámoló bemutatja a Társaság gazdálkodását a 2001–2003. években. Rámutat, hogy a Társaság az elmúlt három évben szorító feltételek között, de tervszerűen gazdálkodott. A források a három év átlagában nominál értékben 13,8%-kal csökkentek. Ezen belül a csökkenés a 2003. évben 26,1%-os volt. A bevételeink közül mind volumenében, mind arányában folyamatosan csökkentek a különböző támogatások (Alapítványi támogatás, Országgyűlési támogatás, szponzori támogatások), a HM-támogatás nominál értéken maradt. A Társaság szakmai tevékenysége színvonalának megőrzését azonban az előző évi pénzmaradvány majdnem teljes mértékű felhasználása biztosította.

A küldöttgyűlés lefolyása és eredményei

A küldöttgyűlésre – amelynek megtartására a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem dísztermében került sor – meghívást kaptak a sza-

vazati joggal rendelkező küldöttek, vagyis az elnökség tagjai, a Felügyelő Bizottság és az Etikai Bizottság elnökei és tagjai, valamint a szakosztályok által létszamarányosan delegált küldöttek. A meghívott küldöttek összlétszáma mindösszesen 125 fő volt, közülük megjelent 74 fő. Így a küldöttgyűlés határozatképesen kezdte meg munkáját. A Társaság tagjai közül tanácskozási joggal meghívottak közül megjelent 20 fő.

A küldöttgyűlést dr. Szabó József, az MHTT elnöke nyitotta meg. Üdvözölte a megjelent küldötteket, meghívottakat és vendégeket. Elsőként köszöntötte dr. Szenes Zoltán altábornagyot, a HM Honvéd Vezérkar főnökét. Bejelentette, hogy dr. Komor Levente, a HM humánpolitikai helyettes államtitkára egyéb elfoglaltságai miatt később érkezik. Köszöntötte a ZMNE rektora képviselőtében jelen lévő dr. Solymosi József professzort, továbbá a HM HVK Hadtudományi Alapítvány kuratóriumi elnöke tisztében megjelent dr. Szilágyi Tivadar ezredest és a vendégeket. Javaslatára a küldöttgyűlés levezető elnöknek dr. Padányi József mk. ezredest választotta meg.

Ezt követően a levezető elnök felkérte dr. Szabó Józsefet, az MHTT elnökét a beszámoló szóbeli kiegészítésére.

a) A Társaság elnökének szóbeli kiegészítése a beszámolóhoz

Dr. Szabó József a Társaság elnöke szóbeli kiegészítésében vázolta, hogy a társaság – amely bíróság által bejegyzett, 2001 óta pedig közhasznúknak elismert társadalmi szervezet – 1990 decemberében alakult. Taglétszámunk közel másfél évtized átlagában 952 fő, a legkevesebb 695, a legtöbb 1293 fő volt.

A Kiss Károly Klub megalakulása óta, az 1980-as évek közepétől kereste azokat a témaköröket, amelyek megtárgyalása előbbre viheti a hadtudomány ügyét. A Láhner György Haditechnikai Klub 1989-ben alakult, s az eddigiek során főleg a gyakorlati problémák megoldására összpontosította energiáját.

A Társaság tevékenységének jelentős hányada tulajdonképpen a szakosztályok keretében realizálódik. Az elmúlt közel másfél évtized alatt mintegy 750 szakosztályi és 38 központi rendezvényre került sor. A szakosztályok többségében eredményes munkát végeznek. Néhány szakosztály azonban a helyi munkaszervezés hiányában nem működött kielégítően.

Úgy gondolom, hogy a jövőt elsősorban az elmúlt közel másfél évtized eredményeire lehet építeni. Hangsúlyozni kell viszont, hogy a világunk az elmúlt időszakban soha nem látott ütemben változott, s ez a mi munkánkban is változtatásokat követel.

Az utóbbi években beszűkültek anyagi lehetőségeink, a társadalomban a civil szerveződések támogatása csaknem teljes mértékben pályázati útra terelődött. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy ezek a lehetőségek is korlátozottak, mert pl. az MHTT által művelt témaköröket tekintve nem fordulhat bárhová pályázati támogatásért. Ez szűkíti mozgásterünket. A járható út tehát az, hogy a szakosztályok keressék a pályázati lehetőségeket, s konkrét javaslattal forduljanak az elnökséghez.

Változtatni kell a kapcsolatrendszerünkön. Szükségesnek látom, hogy az MHTT elnöke, az elnökség tagjai kapjanak lehetőséget a HM, BM olyan rendezvényein való megjelenésre, amelyeknek hadtudományi vonatkozása is van. Jobban szeretnénk ismerni a napi gondokat, problémákat, s azok ismeretében hatékonyabban szervezni a kutatómunkát, segíteni a tárcákat, ami egyik alapvető feladatunk.

A változások megkövetelik Társaságunk munkamódszerének változtatását, korszerűsítését is. Mindenképpen igény a különböző együttműködőkkel való szorosabb kapcsolat kiépítése és a közös tevékenység erősítése. Úgy gondolom lehet ezt a kapcsolatrendszert fejleszteni, számos civil szervezettel, a különböző szakterületek tudományos tanácsaival is. Célszerű több közös rendezvényt kezdeményezni. Természetesen fontos a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmél, az SVKI-val és más szervekkel a konkrét témák kutatására, az adott feladatok megoldására, a kutatásra irányuló együttműködés továbbfejlesztése is.

b) Az MHTT Felügyelő Bizottságának (FB) és Etikai Bizottságának (EB) jelentése

Az FB képviselőjében – az FB elnökének dr. Nagy Györgynek a távollétében – dr. Paskó József ezredes tette meg a 2003. évi tevékenységről szóló jelentést.

Dr. Paskó József kiemelte, hogy az FB egyetért az elnökség beszámolójával. Megállapította, hogy a Társaság eredményes 3 évet zárt le. A Társaság tevékenysége az elmúlt ciklusban törvényes és előírászerű volt. Megbízásuk le-

jártával megköszönik a tagság és a vezetés bizalmát, ezt az alkalmat használják fel arra, hogy sok sikert kívánjanak a választás után létrejövő új Intéző Bizottságnak, elnökségnek, az etikai és felügyelő bizottságoknak.

Dr. Várhegyi István az EB elnöke arról számolt be, hogy az EB a Társaság és egyes tagjai működtetésében etikai vétséget nem észlelt. Rámutatott, hogy a jövőben nem az egyéni, hanem inkább az össztársadalmi és összhaderőnemi kutatókra lesz szükség. Bízunk abban, hogy az MHTT ebben az irányban fog fejlődni és a tudományos csoportmunkát fogja előtérbe helyezni.

c) Felszólalások a vitában

A beszámolóhoz fűzött kiegészítés, valamint a bizottságok jelentésének meghallgatása után a levezető elnök vitára bocsátotta a Társaság írásos beszámolóját, az elnök szóbeli kiegészítését és a bizottság elnökeinek beszámolóját.

Dr. Szenes Zoltán altábornagy, a HM HVKF – felszólalásának bevezetőjeként – kifejezte örömét, hogy mint a Társaság alapító tagja lehet jelen a küldöttgyűlésen, majd a következőket mondta:

Négy fontos dolgot vetek fel, amelyek szellemiségükben összhangban vannak a Társaság elnöke által elmondottakkal.

Elsőként a szervezetséget említem, amelyet nagyon fontosnak tartok. Itt elsősorban nem a belső szervezetségre utalok, hanem a Társaság kapcsolódására a különböző szervekhez, beleértve a honvédelmi tárcát is. Nagyon fontos az egyes szakterületek kapcsolódása. Egy parancsnoki értekezleten – amelyen a HM OTF előterjesztése alapján áttekintettük a tudományos munka helyzetét – azt az alapvető következtetést vontuk le, hogy át kell tekinteni a tudányszervező munka helyzetét. Korábban a HVK-nak is megvolt a saját tudányszervező osztálya, amely az átszervezések során szétesett és megszűnt. A kapcsolatrendszer a másik oldalt felé sem olyan jó, mint kellene lennie, tehát újra át kell tekinteni. Ígérhetem, hogy azokat a bizottságokat, amelyek egyértelműen kötődnek a honvédelem vezetéséhez arra ösztönözzük, hogy jobb kapcsolati rendszert építsenek ki a Társasággal. A szervezetség kérdéskörében nagyon

fontos lehet a megújulás lehetősége, az új vezetés összetétele.

Másodsorban fontos kérdésnek tartom a társadalmi nyilvánosságot. Sajnálattal kell azonban megállapítanom, hogy ez hiányzik a Társaság életéből. A sajtó nyilvánossága előtt a Hadtudományi Társaság csak igen ritkán jelenik meg. Jogos elvárás volna a Társaság szakértői felé, hogy a politika és a média igényeire legyen egyértelmű és azonnali válaszuk, menjenek elébe a várható kérdéseknek. A HM számára a korrekt, objektív, tudományos vélemények úgy kellene, mint egy falat kenyér. Külön előny az, hogy az MHTT tagjai között sok nyugdíjas hadtudós van, akiket már nem köt a napi katonai fegyelem. Hiányzik a megjelenés szervezése, a „rendelkezésre-állás készsége”, amelyben az új vezetésnek rendkívül fontos szerepe kell, hogy legyen. A HM kommunikációs főigazgatója felajánlotta, hogy a megjelenő tudományos véleményeket előkészítve beviszi a napi sajtóba.

A '90-es évek közepén gyakori téma volt, hogy a fiatalokat miként lehetne bevonni a rendszerbe. Szembetűnő, hogy a mai *küldöttgyűlésről is hiányoznak a fiatalok*. Pedig bevonásukkal, bekapcsolásukkal a Társaság tevékenységébe jelentősen lehetne növelni az MHTT tekintélyét.

A harmadik témakör a *versenyképesség*. A rendszerváltás óta egyre színesedett a katonai paletta, egyre több szervezet, alapítvány foglalkozik a honvédelem és a biztonságpolitika kérdéseivel. Meg kell állapítani tehát, hogy verseny van, ezért versenyezni kell. Ennek érdekében a Társaságnak szélesebb körben kell kooperálni. A HM-nek erkölcsi és anyagi kötelezettsége segíteni a Társaságot, de ez önmagában nem elég. A versenyhelyzet erős és a jövőben tovább erősödik, ebben a helyzetben a Társaságnak egy aktívabb adaptációs technikát és stratégiát kellene kidolgoznia, hogy hogyan válaszoljon az új kihívásokra és hogyan tudjon az új feltételek között működni. Évente legalább egyszer, de inkább kétszer kellene olyan rendezvényt szerveznie, amely társadalmilag is átütő sikert hozhat. Ilyen rendezvények összehozása nagyon koncentrált és koordinált összefogást tételez fel.

A *versenyhelyzetre fel kell készülni*. A versenyhelyzet nemcsak a megjelenésekre érvényes, verseny van a forrásokért is. Egyértelmű, hogy az ilyen típusú szervezetek finanszírozása megváltozott, viszont van több olyan új

lehetőség, amivel élni kellene tudni. Elsődlegesen a nemzetközi világban nyíltak újabb lehetőségek, amelyet az Európai Unió tovább fog bővíteni. Sok nemzetközi védelmi, hadiipari cég működik Magyarországon, e cégekkel sokkal jobb kapcsolatot lehetne kiépíteni és azt ápolni, tartósítani. Ők a potenciális szponzorok, akiknek most itt kellene lenniük a Társaság küldöttgyűlésén. Ez menedzsment kérdése, ilyen kapcsolatok nélkül a Társaság nem fog tudni forrásokat szerezni.

A Társaság előnye, hogy jelentős szellemi potenciállal, nagyfokú szervezethez tartozó rendelkezéssel, de hiányzik a jelen viszonyokhoz szükséges kapcsolatrendszer. Ebben a HM tud segíteni. Pl: a Parlamentben a közeli napokban sorra kerülő biztonsági és védelempolitikai konferenciára a Társaságot nem hívták meg. Ez azt mutatja, hogy a Társaság ismertségi indexe nem megfelelő. E területen tehát komoly hiányosságok vannak, a HM vezetői ebben segíthetnek jobb helyzetbe kerülni, de ehhez a Társaság részéről is dinamizmus és nagyobb sebesség kell, rugalmasabb, reagáló képesebb vezetésre van szükség. A HVK főnökeként felajánlom, hogy a Társaság új vezetésével áttekintjük, hogyan lehetne a Társaságot az információ-áramlás és a rendezvények szervezése tekintetében jobban aktivizálni.

Negyediként említtem a menedzsment fontosságát, ami összefügg az előzőekben részletezett három kérdéssel. A megújulás kérdése és lehetősége nagyon fontos lenne. Ehhez bizonyos rendezőelvek kellenének, hogy milyen szempontok szerint, hogyan kellene összeállítani a Társaság elnökségét, vezetését. Fontos, hogy a nyugdíjas tagok mellett az aktívak és a fiatalok is benne legyenek a vezetésben. Jó lenne, ha a Társaság elnöke a két kiváló jelölt közül olyan személyiség lenne, aki a négyes követelményrendszer megvalósítását személyesen is tudná segíteni. Be kell lépni a nemzetközi vérkeringésbe.

Végezetül essék szó egy másik, de a Társaság számára is fontos kérdéskörrel, a *haderőreformról*. A Parlament a közelmúltban fogadta el a haderőfejlesztés tíz évre szóló irányelveit, a Kormány jóváhagyta a nemzeti biztonságpolitikai stratégiát. A haderőreform elindult, ebben az évben három ütemet tervezünk, sőt lehet, hogy egy negyedik ütemre is sor kerül. A takarékosági csomag részeként egy sor intézkedést előre hozunk, hogy forrá-

sokat szabadítsunk fel az önkéntes haderőre és a nagy modernizációs programokra.

Az átalakítás sikere és eredménye az lesz, hogy ez év végéig meg kell teremteni az önkéntes haderőre való átállás feltételeit, vagyis a politikai döntés értelmében megszűnne a sorállomány bevonultatása. Mindezt annak érdekében tesszük, hogy a szerződéses, békeorientált haderő működését ki tudjuk alakítani. *Fontos kérdés a haderő dinamizálása*, amelynek egyik formája – és a haza érdeke is azt kívánja –, hogy a honvédség részei külföldön is tevékenykedjenek. A haderőreformnak az az alapgondolata, hogy a haderőnek képesség-alapúnak, önkéntesnek és professzionálisnak kell lennie. A képesség-alapúság azért nagyon fontos, mert csak azt lehet nemzetközi vonatkozásban kiejáratni, ami működik.

Helyes lenne, ha az egyes szakosztályok vezetői a szakmai vezetőkkel folytatott találkozás után pontosítanák éves munkatervüket, fontos lenne azokkal a problémákkal foglalkozni, amelyek megoldása nagyon időszerrű. A szakosztályok számára kihívást jelent az Európai Unió csatlakozásunk, a NATO átalakítása és a feladatrendszer bővülése. Fontos kérdés a szomszédos országok és a Balkán helyzetének alakulása. Számtalan probléma van, amelynek megoldásában a Társaság akkor tudna jól közreműködni, ha helyzete az állami kapcsolatrendszerben javulna.

Végezetül köszönetet mondok a leköszönő elnökségnek kiemelkedő munkájukért. Ígéretet teszek arra, hogy a szűkülő anyagi lehetőségek mellett is igyekszem támogatni azt a szervezetet, amely a tudomány területén jelentős eredményeket tesz és tett le az asztalra. *Fontos lenne a fiatalok bevonása*, e nélkül a fejlődés nem lehet teljes. Amennyiben az átadás-átvétel folyamatát jelentő elnökségi ülés időpontja nem ütközik elfoglaltsággal, úgy szeretnék ezen részt venni. Szeretnék az új elnökségi tagokkal beszélni azokról a dolgokról, amelyek kölcsönösen érdekelnek bennünket, és előre vihetik a Magyar Hadtudományi Társaság munkáját. Sok sikert kívánok a 2004. évhez és a honvédelmi miniszter nevében is szeretném megköszönni a végzett munkát. Sok sikert és jó együttműködést kívánok.

Dr. Szilágyi Tivadar – mint a HVK Hadtudományi Alapítvány Kuratóriumának elnöke – kérte a HM HVKF segítségét a Társaság anyagi feltételeinek javítását illetően, s a következőkkel folytatta:

A HVK Hadtudományi Alapítvány Kuratóriuma nevében szeretném megköszönni a Társaság elnökének és az elnökségnek azt a példaértékű munkát, amelyet az elmúlt három ciklusban végeztek.

Azt gondolom, hogy minden *sikerese tevékenységnek öt alapfeltétele van*: legyenek kvalifikált személyek, korszerű infrastruktúra, fegyelmesség, morál és legyen motiváció, ami természetesen anyagi és erkölcsi is lehet.

Megállapítható, hogy a ZMNE a Hadtudományi Társaságnak korábban is és most is igen jelentős támogatást adott és ad. Amikor tudományos rektor-helyettesként dolgoztam, erre minden esetben nagy figyelmet fordítottam. Az egyetem sok olyan rendezvénynek ad helyet, amelyek bérleti díja igen magas összeget tenne ki. A hagyományos támogatási kör mellett azt is meg kell állapítani, hogy jelen körülmények között nagyon sok forrásból lehet hazai és EU-s pénzeket elnyerni, de legtöbb esetben saját tőkét, saját forrást kell hozzá biztosítani.

Egy korábbi konferencián ebben a teremben már elhangzott, hogy a magyar hadtudomány tárgya az elmúlt 40 évben három szakaszt ölelt fel: első szakaszra a '60-as évektől a rendszerváltásig a szovjet hadtudomány adaptálása volt jellemző: a második időszakra, amely a rendszerváltástól a NATO-ba való belépésig tartott, az „önálló hadtudomány, önálló védelem” kialakítása volt napirenden; a harmadik szakasz a NATO-ba lépést követő időszak, amely meghatározhatja az MHTT kutatási irányait. A Társaság kutatási témáinak köre jelenleg is sokkal bővebb, szélesebb, mint az MH jelenlegi problémái. Ez a jövőben is így lesz. De a Társaságnak kiemelten kell foglalkoznia a Magyar Honvédség problémái megoldásának tudományos alapjaival.

Dr. Peták György, a Légierő Szakosztály tagja és az MHTT szakértője rámutatott: az MHTT szellemi kapacitása nincs megfelelően kihasználva, ugyanakkor a társadalomban van egy sor olyan kérdés, amely a sajtóban, a tömegkommunikációban jelentkezik és nincs megválaszolva. Csak két témát említenék. Az egyik a Zengőnek a kérdése. Ebből gyakorlatilag a természetvédelmi aspektust emelték ki a sajtóban, de senki nem bizonyítja, hogy itt védelmi szempontok játszanak szerepet. Másik ilyen vitatott kérdés a Grippenek rendszerbe állítása. Mindenkinek van ezekről véleménye, sok

cikk jelenik meg a sajtóban, mozgósítják a szimpatizánsokat, ugyanakkor a HM Kommunikációs Igazgatóságánál nem lehet elérni, hogy ezekre a cikkekre legyen válasz. Sajnos az nem úgy működik, hogy akár az MHTT vagy egy szakértője megjelenik egy újságnál, hogy ebben a témában van szakmai véleményem, szeretném azt megjelentetni. Csak úgy lehet megnyilatkozni és a kormány által kidolgozott terveket támogatni, ha erre igény van a HM kommunikációs apparátusa részéről. *Akkor tudjuk megmutatni magunkat a sajtóban és a társadalomban, ha erre van igény.* Az a kérésem és javaslatom, hogy kérjenek fel bennünket adott szakmai kérdésben véleménynyilvánításra. Értessük meg a társadalommal, hogy mi a probléma és mi az igaz.

Dr. Szenes Zoltán a fentiekre a következőképpen reflektált: A múlt évben – még törzsigazgatóként – több e-mailt váltottam a Társaság elnökével e témakörben. A kommunikációs főigazgató ugyanis arra kért, hogy legyen egy fix, tudományos alapokon álló szakértői csoport, amellyel a főigazgató kialakít egy állandó kapcsolatot és amikor akut probléma vetődik fel, vagy vitatott kérdés van vagy támadják a minisztériumot: *álljanak rendelkezésre a szakértők.* Kaptunk egy több mint húsz fős listát, majd amikor megpróbáltuk összehívni a szakértőket, a találkozó nem jött össze.

Megígérem, hogy amennyiben az MHTT szakértői akár több cikket is írnak, ezeket a Kommunikációs Főigazgatóság elhelyezi a sajtóban. De nem lehet kizárólag a Kommunikációs Főigazgatóságra hagyatkozni. Személyes kapcsolattartás a szakértőkkel nehezen oldható meg, de az MHTT vezetésének, megbízottjának ezt meg kell szerveznie, hogy az eljárások működjenek. Ettől függetlenül, aki tudományos munkát végez, tegye a dolgát: írjon és kövesse azt az utat, ami a tudományos világban megszokott. Tehát mindenki írhat. Az Társaságnak akkor lesz jobb a reputációja, ha nő a publicitása. A honvédség érdekében több PR-munkát kell végezni, ez igaz a hadseregére, de igaz a Társaságra is. A szervezethez nagyon fontos, de a tudományosság szempontjából mindenki önállóan írhat. A nem reális nézetekkel vitatkozni kell. A viták a napi sajtóban vagy az egyhetes periodikákban lehetségesek, olyan nagy átfutású sajtótermékek, mint pl. a Hadtudomány folyóirat, erre kevésbé alkalmasak. Örülök,

hogy e kérdést a hozzászólás előhozta, ez nagyon lényeges a tekintetben, hogy az MHTT nyilvánossági indexe javuljon.

Dr. Komor Levente, a HM humánpolitikai helyettes államtitkára felszólalása elején bejelentette, hogy eddig nem volt tagja az MHTT-nek, de a mai napon be kíván lépni tagjai sorába. A vitákat illetően megállapította, hogy a hozzászólóknak igazuk van, a HM Tárcának offenzívebbnek kellett volna lennie, jobban kellett volna támaszkodni a szakértőkre.

A továbbiakban elmondotta: *Úgy látom, hogy egyik legnagyobb feladatunk lesz egy nép-nemzeti dilettantizmussal való megküzdés.* Ennek a dilettantizmusnak az alapja minden bizonnyal a mi munkánkban is keresendő, de lehetséges, hogy a közoktatásban is van valamiféle feladatunk. Az is lehetséges, hogy a felsőoktatás területén is találnunk kellene magunknak valamiféle fogódzót.

Mire gondolok? Döbbenetes dolog az, hogy amikor magas rangú állami tisztviselők előtt beszélgetünk pl. a honvédség ruházati problémáiról, s azok leragadnak a karemlémánál. Mosolyogva állapítják meg, hogy néhány tábornok játszadozik az „ólomkatonával” és ezekre rá akarnak tenni némi ún. „csi-csát”. Azt látják csak, hogy ismételten sapkát vagy zubbonyt cserélünk. Amikor azonban a gyakorló ruha funkcióit ismertetem – nevezetesen, hogy annak tűzvédelmet kell biztosítani, védeni kell a repeszek ellen, bőrvédelmet, a vegyi hatások elleni védelmet is biztosítani kell – csodálkoznak. Megpróbáltam elmagyarázni, hogy a pilóta ruházatára legkevésbé a csinos jelzőt kell alkalmazni, mert ott repülés közben van még néhány más funkció is, aminek meg kell felelni. Az utóbbi években bekövetkezett harci körülmények között pl. az amerikai katonák tevékenysége során több ízben bebizonyosodott, hogy a ruházatuk alkalmatlan volt a harci körülményekhez.

Aggodalommal tölt el az a hír, hogy a magyar közvéleménynek mintegy 4%-át érdekli a honvédelem kérdése, abból is főként az, hogy erre a célra mennyit költünk, és nem az, hogy milyen a hatékonysága. Ezekben az estekben is nagyon súlyos együttes feladataink vannak.

Visszatérve a fő kérdéshez: a honvédelmi miniszter és a közigazgatási államtitkár nevében tisztelettel köszöntöm a fórumot és én is

megtisztelve érzem magam, ha tanácskozási joggal is, de részt vehetek a munkájukban.

A beszámolót részletesen áttanulmányoztam, azt gondolom, hogy nem tisztzem ennek a beszámolóknak az értékelése, de számot adhatok azokról az észrevételekről, amelyek bennem keletkeztek. Az MHTT által vállalt célok elismerésére méltó, jó célok. Eddigi kapcsolataink során mindig együttműködésre, segítőkészre és alaposra találtam, és a kritikai észrevételeinket is őszinte segítőkész-séggel fogadták. Megköszönöm a támogatást, amit mind a humánpolitika, mind a minisztérium egészének tevékenysége során kaptunk. Bárkihez fordultam bármely problémával, mindenkitől megfontolt, tudományos igényességű és morális tartalommal felvértezett véleményt kaptam.

Néhány gondolat az idei évről. Eddig is kaptunk segítséget, ezután is várunk segítséget. Nyilvánvalóan az oktatás és a tudomány területe az, ami számunkra a legfontosabb lehet.

Nekünk most új kultúra létrehozásán kell fáradoznunk, de nem tudjuk pontosan, hogy mi ez az új kultúra. Hozzuk a NATO-mintákat, amelyeknek mindegyike – nemde bár – jó? Megérkezik ezzel az a fajta igen sajátos szemlélet és nézet is, ami ott és akkor, abban a kultúrában tökéletesen helytálló, de nem biztos, hogy nálunk is jó. A kulturális különbözőséget – mindenféle pejoratív vagy vidékies felhangok nélkül – nekünk kell megfogalmazni, mint ahogy az együttműködési készségünket is, úgy hogy tiszteltben tartjuk azok véleményét, akik velünk, rólunk együtt gondolkodnak.

Nagyon nagy feladatokat jelent a haderő átalakítása és nagyon szeretném azt, ha a kommunikációban erről megjelenne valami. Nagyon nehezen éltem meg, hogy egy 100–150 éves ciklust átvélő haderő-konceptiót majdnem elsodortak olyan rész kérdések, hogy a felderítő zászlóaljat hová helyezzük, vagy most lesz-e csöves tűzértség vagy milyen harcokcsink legyen. Amikor a felvilágosító, a mentőakciók megindultak kevesen voltak mellettünk, akik kimondták volna: *visszavonhatatlanul megváltozott a világ és erre adott adekvát választ – a haderő átalakítása valami mássá!* Ennek szerves része a NATO- és EU-feladatok, és természetesen szerves része az országvédelmi feladatok ellátása. De kérdezem: *Magyarország országvédelmi feladatait tényleg ennek a huszonvalahányezer katonának kell megoldani?* Rosszul tanultam meg a hadtudományból, hogy Ma-

gyarország védelmét ennek az országnak minden állampolgára végzi el? *Csak ez a 40 000 ember felelős az ország védelméért?* E vélemények is mutatják, hogy e területen a dilettantizmus hihetetlen mértékűvé vált.

Ha élesnek érezték a fogalmazást, akkor jól érezték, mert szándékosan fogalmaztam ilyen módon. Azt gondolom, hogy ezen a területen nagyon súlyos problémák vannak. Lehetséges, hogy eddig ilyen feladatok nem voltak. Hiszem, hogy ennek a grémiumnak, magának a szervezetnek politikamentesnek kell lennie, de nem abban az értelemben, hogy nem szolgáljuk ki a politikát. *El kell mondanunk, fel kell világosítanunk, szakértő információkkal el kell látnunk ezt a politikát!*

Ehhez a magam részéről is segítséget szeretnék nyújtani. Komolyan veszem, hogy egyfajta elvárás fogalmazódik meg felénk a kommunikációt illetően és tudomásul veszem, hogy a *humánpolitikai alrendszernek támogatnia kell ezt a szervezetet.* De azt is jelzem, hogy „ingyen leves” pedig nincs. Úgy gondolom, hogy kölcsönös előnyök alapján, viszonyossági alapon nagyon szeretnénk együttműködni a Társasággal, de ez ne egyoldalú legyen. Legyen kezdeményezés és kérem azt, hogy az MHTT önmaga lobbiját kezdje el megteremteni a minisztérium szükséges fórumain, amilyen szinten azt kell.

Megköszönöm a lehetőséget, hogy ezt a pár gondolatot elmondhattam. Köszönöm az eddigi munkát és ígérem, hogy igyekezni fogunk a jövőben a vezetésközel döntéshozatal, a konzultációs lehetőségeket egyre inkább biztosítani. Azt azonban jelezni szeretném, hogy ha nem a vezetés érdekeit szolgálja a Hadtudományi Társaság, akkor az egy tudományos értékű szép eredmény lesz, de hasznosíthatósága annál kevesebb.

Mind a két oldalnak tenni kell valamit. Most jelentős döntés előtt áll a Társaság, hiszen új vezetést kell választani. Úgy vélem, hogy a tudós társaság bölcsessége ezt a problémát megoldja. A HM és a miniszter úr is tárgyaló partnernek fogja elfogadni, bárkit is választ a Társaság, azt viszont javasolom, hogy a *leendő elnökség legalább két irányban gondolkodjék:*

- *igyekezzon megőrizni azt a fajta kontinuitást, ami nem szakítja el a Társaságot az eddigi gyökerektől, biztosítja azt, hogy az érték, ami megtermelődött, ne vesszen el – hiszen az elmúlt években már annyi értéket sikerült elveszítenünk,*

- biztosítsa azt is, hogy egy jövőbeni állapotra kellően felkészüljünk. Ez a jövőbeni állapot Európa, a versenytársaink Európában lesznek, jövőbeni állapotunk természetesen és magától érthetően a NATO, de versenytársak vannak belül is és ebben a kérdésben szemérmesnek lenni nem érdemes. Igenis kapcsolatokat kell kiépíteni más társadalmi szervezetekhez, kapcsolatokat kell találni a politikához, a honvédelmi és politikai vezetéshez, és mindenkor – egy kicsit őrizve azt a távolságot, amit egy tudósna őriznie kell a politikai folyamatoktól – benne kell lenni a vérkeringésben.

Dr. Solymosi József professzor, a ZMNE tudományos rektor-helyettese – a házigazda, a ZMNE rektora, dr. Szabó Miklós akadémikus nevében köszöntötte a küldöttgyűlést és üdvözölte a meghívott vendégeket. A ZMNE és a társaság eddigi eredményes együttműködésére utalva a következőket mondta: Nagyra értékelve az MHTT munkáját, felkínálom a ZMNE és benne a Hadtudományi Doktori Iskola és a Katonai Műszaki Doktori Iskola együttműködését, mind kutatási, mind szervezeti, szervezési téren. Nagyon érdekes, talán szerencsés véletlen, hogy a Hadtudományi Doktori Iskolában pontosan 23 tudomány szak működik, annyi, mint az MHTT szakosztályainak száma. Ezek neve, de különösen tartalma merőben különböző. Ahogyan megváltozott a hadtudomány tartalma, úgy változott a kutatási területe is. Nyilván ismeretes Önök előtt, hogy a 169/2000. sz. Kormányrendelet a hadtudomány – mint integráló tudomány – mellett önálló tudományként ismerte el a katonai műszaki tudományokat, és ezt követően az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottsága is létrehozta a Katona-műszaki Albizottságát. A Magyar Akkreditációs Bizottság állásfoglalása szerint törvényi kötelezettsége minden magyar egyetemnek, hogy legalább 2 önálló tudományágban működtessen doktori iskolát. Az ezt követő folyamat azt eredményezte, hogy a már korábban – öt éve – működő, PhD tudományos fokozatot biztosító Doktori Iskolánkat akkreditálták, a Katonai Műszaki Doktori Iskolát pedig előakkreditálták, utóbbiban mindössze 5 tudomány szakunk van, de már vannak végzős hallgatóink.

Tisztelettel ajánlom minden jelenlévőnek és a szakosztályok tagjainak is a konkrét,

effektív együttműködést a ZMNE kutatási területeivel, doktori iskoláinkkal, s – annak tagjaként – az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottságával. Ma már szinte elengedhetetlen a közös fellépés és nyitás a civil szférában a hadtudomány megváltozott tartalmának megfelelően, mert elég kevesen vagyunk ahhoz, hogy egyenként érjünk el sikereket. Megköszönve a figyelmet további sok sikert kívánok a Hadtudományi Társaságnak és a megválasztandó új vezetésnek.

Dr. Óvári Gyula, a Légierő Szakosztály alelnöke: Mint aktív katona, kapcsolódni szeretnék Szenes altábornagy úr által mondottakhoz, ugyanakkor a kérdést az államtitkár úrnak tenném fel. A mai vitában nagy hangsúlyt kapott az információ áramlása, a normális kommunikáció. Tisztelettel kérdezem, hol van a határ a szakértői körben a Magyar Hadtudományi Társaság tagja és a Magyar Honvédség aktív tisztje között? Ez utóbbiként legalább tíz jogszabály írja elő számomra, hogy nem nyilatkozhatok. Előfordult, hogy havonta két rektori leirat is jött, hogy aktív katona nem beszélhet úgymond össze-vissza. Tehát hol van a határ a szakértő és az aktív tiszt között?

A felszólaló kérdésére Komor Levente helyettes államtitkár válaszolt: Kölcsönös az elégedetlenség bizonyos kommunikációs jelenségekkel kapcsolatosan. Az új minisztériumi vezetés belépésekor Juhász Ferenc miniszter felnyitotta azokat a sorompókat, amelyek valaha is voltak a hivatásos honvédtiszt előtt. Remélem, azt mindenki természetesnek érzi, hogy a Magyar Honvédség titkosnak vagy szolgálati érdeknek minősített kérdéseiben a jelenlévők egyike sem kíván nyilatkozni, mint ahogy azt én is kétszer meggondolom. De nincs kommunikációs zár, minden egyes tisztet felhatalmazott a honvédelmi miniszter, hogy illő felelőséggel nyilatkozzon, állampolgárként és testületi tagként egyaránt.

Barta-Vámos László, a Belügyi Szakosztály elnökhelyettese: A Társaság elnöke szóbeli beszámolójában úgy értékelte, hogy a Belügyi Szakosztály tevékenysége az újjászervezés óta csökkenő intenzitású, míg az írásos beszámoló javulónak értékeli a tevékenységünket. Ha nem a szűken értelmezett katonai tudományokra fordítjuk a figyelmet, talán jobban bevonhatók lehetnének a belügyi, a védelmi igazgatás kérdéseit figyelembe vevő témák.

rök is. Hiszen a civil szféra irányába történő nyitás a Hadtudományi Társaság tevékenységében fontos elem lehetne. Ha a BM stratégiai célkitűzéseit – amelyek megjelentek 2003–2006-ig terjedő időszakra – áttekinténk, akkor egyértelműen kirajzolódhatna a közigazgatási reform, a civil szféra és a katonai, a szűken vett hadtudományi szféra kapcsolatrendszer. A beszámolót elfogadva javasolta, hogy ezek a hadtudományt szélesebb körben értelmező kapcsolódó területek kapjanak nagyobb szerepet a Társaság vezető testületeiben, és azok személyi összetétele is tükrözze súlyukat.

Bátori Béla, igazságügyi biztonsági szakértő felvetette: Ha a HM-nek módja és lehetősége van tegyen lépéseket annak érdekében, hogy a médiában csak megfelelő képzettségű, az adott szakterületen tevékenykedő ember nyilatkozzon. Több esetben előfordult, hogy „kóklerék”, mint biztonságpolitikai szakértők nyilatkoznak. Ugyanakkor tudjuk, hogy a biztonságpolitikai szakértők nagy része itt az egyetemen vagy ennek az elődjén tanult, és van elég sok okos, jól felkészült ember ahhoz, hogy közérthetően, tudományos igénnyel nyilatkozzon az előforduló biztonságpolitikai, katonai-elméleti kérdésekről.

A levezető elnök felkérte a Társaság elnökét, hogy válaszoljon a vitában felvetett kérdésekre.

Dr. Szabó József valamennyi felszólalónak megköszönte az észrevételeit. Egyetértett az elhangzottakkal, majd hangsúlyozta: tudomásul kell venni azt aényt, hogy a sajtót, a médiát elsősorban a szenzációk érdeklik. A Hadtudományi Társaság – úgy látszik – ilyen szenzációkkal nem szolgálhat. Ezért bármikor ajánlottuk fel a segítségünket, udvariasan elutasították. A Grippenekkel kapcsolatban például sok téveszme is elhangzott, de azokat a szakértőket, akiket ténylegesen szakértőnek lehet tekinteni, nem nagyon kérdezte senki. Valamit kell tenni annak érdekében, hogy ez a helyzet változzon meg. Mi nem találtuk meg az elmúlt időszakban ennek megoldását.

A vita lezárása után a levezető elnök szavazásra tette fel a vitára bocsátott dokumentumokat a Magyar Hadtudományi Társaság 2003. évi tevékenységéről.

A küldöttgyűlés az MHTT 2003. évi tevékenységéről összeállított elnökségi beszámolót az elnök szóbeli kiegészítésével együttesen, valamint

a Felügyelő Bizottság és az Etikai Bizottság jelentését egyhangúlag elfogadta.

d) A Társaság 2003. évi közhasznúsági jelentése

Az előterjesztést **dr. Gruber Nándor, a Társaság gazdasági elnökhelyettese** tette meg. Elmondta, a törvények szerint a közhasznúsági jelentés csak akkor érvényes, ha azt határozattal a küldöttgyűlés elfogadja. Az írásos anyagban számot adtunk mindazon támogatások felhasználásáról, amit az elmúlt évben kaptunk. Valamennyi támogatás esetében az előírt céloknak megfelelően használtuk fel a kapott összegeket. A Társaság tudományos tevékenységének elsődleges színtere a szakosztályok valamint a két klub. A Társaság két központi rendezvényt szervezett. Keret hiányában ez évben kimagasló tudományos és tudományszervező tevékenységért csak egy fő részesült Tanárky Sándor-díjban. Korponay János-díjat – ugyancsak keret hiányában – sajnos nem ítéltünk oda.

A Magyar Hadtudományi Társaság 2003. évi közhasznúsági jelentését a küldöttgyűlés egyhangúlag, tartózkodás és ellenszavazat nélkül elfogadta.

e) A Társaság 2004. évi munkaterv

A munkaterv vitájában **dr. Czékus János** kért szót. Felszólalásában elmondotta: Elismeréssel adózom az MHTT elmúlt években kifejtett tevékenységének, hiszen olyan szellemi tőke halmozódott fel és olyan produktumok jelentek meg, amelyek felkeltették az érdeklődést a tudományos élet különböző szereplői, illetve az államigazgatási, kormányzati képviselők körében. Amikor elismeréssel jelezzük, hogy a rendezvények – hasonlóképpen a Hadtudomány folyóirat is – kitűnőek voltak, felvetődik, *hogyan tovább a jövőben*. Ehhez változtatni kellene néhány területen, hiszen a világ változik, új kérdésekkel találjuk szembe magunkat. Ezért szükséges, hogy azokra a kérdésekre koncentráljuk erőinket, amelyek jelenleg is foglalkoztatják a közvéleményt.

A 2004. évre kitűnő célok kerültek megfogalmazásra. A kérdés azonban: hogyan tudjuk mindezeket megvalósítani, hogy felfigyeljenek a Társaságra és igény legyen a tudományos válaszokra. Jobban kellene a figyelmet felkelteni a munkánk iránt, nyitni kellene sok irányba, de főleg nemzetközi viszonylatokban, ismerni kellene a NATO tudományos célkitűzéseit és pályázatait, az

EU-pályázatokat, ezek kutatási eredményeit jobban figyelembe kellene venni tevékenységünk során. Jelenleg, amikor honvédelmi rendszerváltás zajlik, jelentős kultúráváltás is zajlik a hadügy területén, akkor nekünk bizonyítani kell: *vannak hozzáértő szakértőink, akik a társadalom nyilvánossága előtt is meg tudják válaszolni a felvetődő kérdéseket.*

Dr. Szabó József elnök válaszolt a vitában elhangzott néhány kérdésre. Egyetértett azazal, hogy a társaságnak nyitni kell, s ezekhez az új feladatokhoz új személyek, új vezetők kellenek.

A vita lezárása után a *küldöttgyűlés* a Magyar Hadtudományi Társaság 2004.évi munkatervét egyhangúlag elfogadta.

f) A Társaság tisztségviselőinek újraválasztása

Az Alapszabály szerint az elnökség, ezen belül az Intéző Bizottság, a Felügyelő és az Etikai Bizottság mandátuma lejárt.

Dr. Szabó József, az MHTT elnöke bejelentette, hogy a Társaság elnöksége lemond. Természetesen a lemondás az Alapszabály szerint a Társaság felső vezetésére vonatkozik. Az MHTT szakosztályainak elnökei egyben az elnökségünk tagjai is. A szakosztályokban a tisztújításra, új elnökök választására vagy a régiék megerősítésére már korábban sor került, vagy az egyes szakosztályok a napokban tartják meg közgyűléseiket. Ugyancsak lemondott tisztségéről a Felügyelő Bizottság és az Etikai Bizottság is.

Az Alapszabály értelmében a Társaság küldöttgyűlésének kizárólagos hatáskörébe tartozik a Társaság elnöksége, Intéző Bizottsága, Felügyelő Bizottsága és Etikai Bizottsága létszámának meghatározása, azok elnökeinek, illetve a bizottságok tagjainak megválasztása. Az elnökség tisztségviselői – szakosztályok elnökei nélkül – 7 fő, a Felügyelő Bizottság 3 fő, az Etikai Bizottság 3 fő.

A jelölő bizottság előterjesztése, megvitatása alapján a Magyar Hadtudományi Társaság küldöttgyűlése 48 érvényes szavazattal **dr. Nagy Lászlót** a Társaság elnökének, **dr. Gruber Nándort** 63 érvényes szavazattal a Felügyelő Bizottság elnökének, **dr. Pírityi Sándort** 63 érvényes szavazattal az Etikai Bizottság elnökének választotta. A Társaság alelnökének – 30 érvényes szavazattal – **dr. Padányi József** került megválasztásra.

A küldöttgyűlés egyhangúlag a Magyar Hadtudományi Társaság örökös tagjává választotta **dr. Szabó Józsefet**, a Társaság leköszönt elnökét.

A küldöttgyűlés munkájáról számot adó írásban az alkalmat kihasználva az MHTT tagjai, tisztségviselői, szakosztályai és a társasággal együttműködő tudományos műhelyek, hadtudományi kutatók nevében megköszönjük **dr. Szabó Józsefnek**, a társaság alapító tagjának az MHTT élén alelnökként, elnökként végzett tervező, szervező, építő munkáját.

A szavazások lebonyolítása után a *Társaság újonnan megválasztott elnöke, dr. Nagy László* kért szót. Elmondotta: valamennyi megválasztott nevében kívánok szólni, de elsősorban saját gondolataimat fejteném ki. Nagy megtiszteltetés számunkra, hogy a jelölőbizottság a tagság véleményét felmérve személyünkre javaslatot tett és hasonlóképpen az, hogy a küldöttgyűlés bennünket megválasztott. Az új vezetőségnek vannak elképzelései, hogyan vezessük, hogyan szervezzük az MHTT működését. *Munkánkban minden bizalommal a folyamatosság, a folytonosság* elemei fognak dominálni, támaszkodni kívánunk mindazokra a pozitívumokra, amelyeket elődeinktől örököltünk. A vezetőség folytatni kívánja azt a munkát, amit az eddigi vezetőségek másfél évtized alatt végeztek.

Változásokat is tervezünk: *nyitottak szeretnénk lenni és egy kicsit dinamikusabbak is, alkalmazkodván a változó körülményekhez.* Egy dolog biztos, hogy a vezetés, az elnök munkája a tagság segítsége nélkül eredménytelen lesz. Mindenkinnek a segítségére számítok, de különösen a tisztségviselők, a szakosztályvezetők és titkárok munkájára. Meggyőződésem – és nagyon szeretném ezt a gyakorlatba is átültetni –, hogy az igazi munkát a szakosztályok végzik. Megjelenésünk a világban a szakosztályok tevékenysége útján képzelhető el. Még a látszatát is szeretném elkerülni annak, hogy a vezetés valami öncélú önfenntartásra törekszik, vagy kirakatpolitika jegyében tevékenykedik. Ezért mindent meg fogunk tenni annak érdekében, hogy a szakosztályok eredményesek lehessenek, kérem ebben a segítséget és együttműködést.

A levezető elnök megköszönte a résztvevőknek a megjelenést, az aktív támogatást és az ülést berekesztette.

Összeállította:
Horváth István

A küldöttgyűlés érdemi (nem ügyrendi) határozatai

1/2004. számú határozat

(Jegyzőkönyv 12. oldal 4. bekezdés)

A küldöttgyűlés az MHTT 2003. évi tevékenységéről összeállított elnökségi beszámolót az elnök szóbeli kiegészítésével együttesen, valamint a Felügyelő Bizottság és az Etikai Bizottság jelentéseit egyhangúlag, tartózkodás és ellenvélemény nélkül elfogadta.

2/ 2004. számú határozat

(Jegyzőkönyv 13. oldal 5. bekezdés)

A küldöttgyűlés egyhangúlag, tartózkodás és ellenszavazat nélkül elfogadta a Magyar Hadtudományi Társaság 2003. évi közhasznúsági jelentését.

3/2004. számú határozat

(Jegyzőkönyv 15. oldal 4. bekezdés)

A küldöttgyűlés ellenszavazat nélkül, két tartózkodás mellett megadta a felhatalmazást az elnökségnek az elnöki tiszteletdíj összegének szükség esetén más célra történő átcsoportosítására.

4/2004. számú határozat

(Jegyzőkönyv 16. oldal 2. bekezdés)

A küldöttgyűlés a Magyar Hadtudományi Társaság 2004.évi munkatervét egyhangúlag, tartózkodás és ellenvélemény nélkül fogadta el.

5/2004. számú határozat

(Jegyzőkönyv 19. oldal 7. bekezdés)

A Magyar Hadtudományi Társaság küldöttgyűlése 48 érvényes szavazattal dr. Nagy Lászlót a Társaság elnökének, dr. Gruber Nándort 63 érvényes szavazattal a Felügyelő Bizottság elnökének, dr. Pirityi Sándort 63 érvényes szavazattal az Etikai Bizottság elnökének választotta.

6/2004. számú határozat

(Jegyzőkönyv 20. oldal 4. bekezdés)

A küldöttgyűlés 30 érvényes szavazattal dr. Padányi Józsefet választotta a Magyar Hadtudományi Társaság alelnökének az elkövetkező 3 éves időszakra.

7/2004. számú határozat

(Jegyzőkönyv 22. oldal 3. bekezdés)

A küldöttgyűlés elnökségi tagoknak, elnökhelyetteseknek megválasztotta dr. Horváth Józsefet 49 érvényes igen szavazattal, Szabóné dr. Szalánczi Erikát 40 érvényes igen szavazattal, dr. Felházi Sándort 40 érvényes igen szavazattal, dr. Berek Lajost 36 érvényes igen szavazattal, dr. Ványa Lászlót 27 érvényes igen szavazattal.

8/2004. számú határozat

(Jegyzőkönyv 22. oldal 4. bekezdés)

A küldöttgyűlés a Felügyelő Bizottság tagjává választotta 56 érvényes igen szavazattal dr. Nagy Györgyöt és 52 érvényes igen szavazattal dr. Nagy Pált.

9/2004. számú határozat

(Jegyzőkönyv 22. oldal 5. bekezdés)

A küldöttgyűlés az Etikai Bizottság tagjává választotta Berger Csabát és dr. Haig Zsoltot 55–55 érvényes igen szavazattal.

10/2004. számú határozat

(Jegyzőkönyv 22. oldal 8. bekezdés)

A küldöttgyűlés egyhangúlag a Magyar Hadtudományi Társaság örökös tagjává választotta dr. Szabó Józsefet, a Társaság leköszönt elnökét.

11. számú határozat

(Jegyzőkönyv 24. oldal 2. bekezdés)

A küldöttértekezlet egyhangúlag hozzájárult, hogy az elismerésekre javaslatot tevő bizottságot a Társaság elnöksége válassza meg.

*

A Magyar Hadtudományi Társaság 2004. évi beszámoló küldöttgyűlése jegyzőkönyvének teljes szövege a Társaság titkárságán megtekinthető előzetesen egyeztetett időpontban.

Budapest, 2004. április 2-án.

Dr. Nagy László s.k.
az MHTT elnöke

A Társaság közhasznúsági jelentése a 2003. évről

MÉRLEG

ESZKÖZÖK

A) BEFEKTETETT ESZKÖZÖK	0
I. Immateriális javak	0
II. Tárgyi eszközök	0
III. Befektetett pénzügyi eszközök	0
B) FORGÓESZKÖZÖK	5 406 eFt
I. Készletek	4 436 eFt
II. Követelések	0
III. Értékpapírok	0
IV. Pénzeszközök	970 eFt
ESZKÖZÖK ÖSSZESEN	5 406 eFt

FORRÁSOK

C) SAJÁT TŐKE	5 406 eFt
I. Induló tőke	260 eFt
II. Tőkeváltozás	5 622 eFt
III. Lekötött tartalék	0
IV. Tárgyévi eredmény	- 476 eFt
D) TARTALÉK	0
E) CÉLTARTALÉKOK	0
F) KÖTELEZETTSÉGEK	0
I. Hosszú lejáratú kötelezettségek	0
II. Rövid lejáratú kötelezettségek	0
FORRÁSOK ÖSSZESEN	5 406 eFt

EREDMÉNYLEVEZETÉS

A) ÖSSZES KÖZHASZNÚ TEVÉKENYSÉG BEVÉTELE	9 479 eFt
I. Pénzügyileg rendezett bevételek	9 479 eFt
1. Közhasznú célú működésre kapott támogatás	
a) alapítótól	5 000 eFt
b) központi költségvetéstől	0
c) egyéb, ebből 1 % 376 e Ft	2 248 eFt
2. Pályázati úton elnyert támogatás	300 eFt
3. Közhasznú tevékenységből származó bevétel	700 eFt
4. Tagdíjból származó bevétel	1 045 eFt
5. Egyéb bevétel	186 eFt
II. Pénz bevételt nem jelentő bevételek	0
B) VÁLLALKOZÁSI TEVÉKENYSÉG BEVÉTELE	0
1. Pénzügyileg rendezett bevételek	0
2. Pénzbevételt nem jelentő bevételek	0
C) TÉNYLEGES BEVÉTELEK	9 479 eFt
D) PÉNZBEVÉTelt NEM JELENTŐ BEVÉTELEK	0

E) KÖZHASZNÚ TEVÉKENYSÉG RÁFORDÍTÁSAI 9 955 eFt

1. Ráfordításként érvényesíthető kiadások	9 955 eFt
2. Ráfordítást jelentő eszközváltozások	0
3. Ráfordítást jelentő elszámolások	0
4. Ráfordításként nem érvényesíthető kiadások	0

F) EREDMÉNY – 476 eFt

A Honvédelmi Minisztériumtól, mint központi költségvetési szervtől 5 millió forintot kapott a társaság. A támogatás felhasználása a vonatkozó szerződés szerint a következő volt:

a) tudományos pályázatok, konferenciák meghirdetése	60 000 Ft
b) a Társaság elnöke tiszteletdíja és járulékai	1 320 000 Ft
c) szakmai anyagok, technikai és nyomdai költségei	2 794 404 Ft
d) konferenciák és kiadványok tárgyi feltételeinek biztosítása	56 597 Ft
e) hadtudományi pályázatok díjazása	769 000 Ft

A Honvéd Vezérkar Hadtudományi Alapítványtól 900 000 Ft alapítványi támogatást kapott társaságunk, melynek felhasználása a következő volt:

Hadtudomány folyóirat kiadásaihoz	200 000 Ft
Ügyviteli kiadásokhoz	90 000 Ft
Szakosztályok tudományos tevékenységére	300 000 Ft
Tudományos életművek elismerésére	310 000 Ft

A Magyar Tudományos Akadémia Titkárságától 2001-ben az MTA Könyv és Folyóiratkiadó Bizottság jóváhagyása szerint 873 000 Ft-ot utalt át, amelyet teljes egészében a Hadtudomány folyóirat megjelentetésére fordítottunk.

A Társaság tisztségviselői közül a küldöttértekezlet határozata alapján 1 fő részesül tiszteletdíjban, ez a Társaság elnöke. A küldöttértekezlet a Társaság elnöke tiszteletdíját 2003. évben változtatlanul, 120 000 forintban állapított meg. Így a Társaság elnöke 2003. évben 1 320 000 Ft. tiszteletdíjban részesült.

A Társaság tudományos tevékenységének, a kutatásainak elsődleges színtere továbbra is a szakosztályok, valamint a két tudományos klub. A Társaság két központi rendezvényt szervezett meg, május 8-án a „Az önkéntes haderőre való áttérés problémái” előadást, valamint az októberi „A XXI. század hadserege, az önkéntes hivatásos haderő” c. egész napos konferenciát. A hadtudomány terén végzett kimagasló teljesítménye elismeréseként ez évben – keret hiányában – csak 1 fő részesült Tanárky-díj elismerésben. Korponay János-díjat – ugyancsak keret hiányában – az elmúlt évben sajnos nem ítéltünk oda. A Társaság alapító elnöke 2003 évben elsőként lett az MHTT „örökös tagja”, és kapott életmű díjat (emlékgyűrűt).

A nevelés és oktatás terén, a képességfejlesztés és ismeretterjesztés érdekében tovább folyt a szabadegyetemi előadássorozatot.

Meghatározó szerepet tölt be az MHTT életében a Társaság folyóirata, a Hadtudomány. Publikációs lehetőséget biztosít mind a pályakezdő kutatóknak, mind a tudományos fokozatok megszerzése előtt álló szerzőknek, mind a már elismert, nagy tapasztalattal rendelkező hadtudósainknak. A folyóirat 2003. évi 3–4. száma – takarékosági okok miatt összevontan jelent meg.

A Társaság a kutatási eredmények feltárása, közzététele érdekében, a gyakorlatban is hasznosítható tanulmányok készítése érdekében pályázati felhívásokat írt ki.

Budapest, 2004. március 12.

*A Magyar Hadtudományi Társaság
elnöksége*

Jóváhagyta: A Magyar Hadtudományi Társaság küldöttértekezlete 2004. április 2-án

A Társaság tisztségviselői a beszámoló és tisztújító küldöttgyűlés után

Elnökség

Elnök	Dr. Nagy László
Alelnök	Dr. Padányi József
Elnökhelyettes	Dr. Berek Lajos
Elnökhelyettes	Dr. Felházi Sándor
Elnökhelyettes	Dr. Horváth József
Elnökhelyettes	Szabóné dr. Szalánczi Erika
Elnökhelyettes	Dr. Ványa László
Örökös tag	Dr. Móricz Lajos
Örökös tag	Dr. Szabó József

Felügyelő Bizottság

Elnök	Dr. Gruber Nándor
Bizottsági tag	Dr. Nagy György
Bizottsági tag	Dr. Nagy Pál

Etikai Bizottság

Elnök	Dr. Piriti Sándor
Bizottsági tag	Berger Csaba
Bizottsági tag	Dr. Haig Zsolt

Szakosztályvezetők

Belügyi Szakosztály	Dr. Szabó Gyula
Biztonságpolitikai Szakosztály	Dr. Csery Péter
Csata- és Hadszintérkutató Szakosztály	Dr. Holló József
Debreceni Tagozat	Jakobinyi Béla
Elektronikai, Informatikai és Robotikai Szakosztály	Dr. Ványa László
Haditechnikai Szakosztály	Ráth Tamás
Hadművészeti Szakosztály	Dr. Pekó József
Hadtörténeti Szakosztály	Dr. Csikány Tamás
Hadtudomány-történeti és Elméleti Szakosztály	Dr. Oroszi Antal
Hadműveleti-harcászati Szakosztály	Dr. Szabó György
Határőr Szakosztály	Dr. Kovács Gábor
Hírszerző Szakosztály	Csóka Ferenc
Humán erőforrás-fejlesztési Szakosztály	Dr. Krizbai János
Légierő Szakosztály	Dr. Galovitz János
Logisztikai Szakosztály	Dr. Báthy Sándor
Műszaki Szakosztály	Dr. Szabó Sándor
Nemzetbiztonsági Szakosztály	Dr. Kovács Károly
Polgári Védelmi Szakosztály	Dr. Sztanek Endre
Térképészeti és Katonaföldrajzi Szakosztály	Weibli József
Tüzér Szakosztály	Dr. Szendy István
Vám- és Pénzügyőrségi Szakosztály	Joó Gábor
Vegyivédelmi és Környezetbiztonsági Szakosztály	Dr. Kiss Sándor
Védelemgazdasági Szakosztály	Dr. Király László
Kiss Károly Hadtudományi Klub	Dr. Berek Lajos
Láhner György Haditechnikai Klub	Dr. Turcsányi Károly

Az MHTT pályázati felhívása a 2004. évre

A Magyar Hadtudományi Társaság elnöksége – a sokéves gyakorlatnak megfelelően, a küldöttgyűlés határozata értelmében, a jóváhagyott éves munkatervvel és költségvetési tervvel összhangban – pályázatot hirdet tanulmányok, elemzések megírására.

A pályázat meghirdetésének célja a Társaság tagságának aktivizálása, a tudományos tevékenység, mindennekelőtt a kutatás ösztönzése, publikálásra alkalmas, és elsősorban a gyakorlatban is hasznosítható anyagok készítése, a tagság önmegvalósítási lehetőségeinek bővítése.

A pályázat keretében a következő tudományos illetve kutatási témaköröket tartjuk célszerűnek feldolgozni:

- ❖ a biztonság modern értelmezése és aktuális problémái;
- ❖ a terrorizmus és az ellene vívott küzdelemben alkalmazható eljárások, módszerek, eszközök;
- ❖ a védelmi, illetve stratégiai tervezés, ezen belül a haderőtervezés aktuális kérdései;
- ❖ a haderő-átalakítás (haderőreform) aktuális problémái és azok megoldásának lehetőségei;
- ❖ a háborúval kapcsolatos elméletek változásai a jelenlegi kihívások fényében;
- ❖ a katonai vezetés időszerű kérdései és eljárásai;
- ❖ a logisztika előtt álló feladatok és azok lehetséges megoldásai;
- ❖ a haditechnikai és technológiai fejlesztés szükségessége, egyes területek legégetőbb problémái;
- ❖ a humán erőforrás-gazdálkodás napjainkban és a közeli jövőben;
- ❖ informatika a védelmi szférában;
- ❖ a társadalom és a hadsereg – a fegyveres erők demokratikus ellenőrzése,
- ❖ a határrendészet aktuális kérdései.

A pályázaton a Társaság tagjai egyénileg vagy csoportosan vehetnek részt, kifejezetten ezen pályázat céljára készített, eredeti, ebben a formában más helyre be nem nyújtott tanulmányokkal.

A pályaművek terjedelme nem haladhatja meg a három ívet.

A pályázat elsősorban a kiírásban szereplő (esetleg önálló kezdeményezés alapján választott, de a Hadtudományi Társaság illetve szakosztályai profiljába tartozó) téma kidolgozására irányul, lehet komplex jellegű, de foglalkozhat a téma egy részterületével is.

A pályázat jelíges, ily módon megőrzi a pályázó személyiségének anonimitását a pályamunka elbírálásának befejezéséig.

Elnyerhető díjak:

I. díj	egy	100 ezer forint,
II. díj	kettő	70 ezer forint,
		összesen 140 ezer forint,
III. díj	három	40 ezer forint,
		összesen 120 ezer forint.

Az elnökség az egyes szakmai területek kiemelkedő alkotásait különdíjban részesítheti.

*A pályamunkák beadási határideje:
2004. október 15-e.*

A pályamunkákat két gépelt (nyomtatott) példányban és elektronikus formában (lemez, CD-n) kell benyújtani a Társaság titkárságára.

A pályaműveket az elnökség által felkért szakértők bírálják el.

A díjazott pályázatok hasznosításáról a Társaság dönt a szerzők egyetértésével. Az arra alkalmas pályázatok – függetlenül a díjazás tényétől – kellő átdolgozás után a Hadtudomány című folyóiratban is közlésre kerülhetnek. Minden pályamunka – a szerzővel való előzetes egyeztetés után – átadásra kerülhet a hasznosításában érdekelt szervek részére.

A pályázat kiírásának feltételeit, a pályázati rendszer célját, az alkalmazott eljárásokat és más, szükséges tudnivalókat a Társaság elnöksége által jóváhagyott szabályozó (a Magyar Hadtudományi Társaság Pályázati rendszere) tartalmazza.

Budapest, 2004. május 19.

*A Magyar Hadtudományi Társaság
elnöksége*

A Hadművészeti Szakosztály vitafóruma

A hadművészeti szakosztály 2004. május 4-én vitafórumot rendezett „Stratégiaiváltás a magyar honvédség katonai védelmében, szervezetében és alkalmazásában” címmel. Előadó a szakosztály elnöke volt. A téma rendkívüli fontossága és időszzerűsége a szakosztály tagjain kívül más szakosztályok és a társaságon kívüli személyek érdeklődését is kiváltotta.

A szakosztály elnök vitaindító előadásának bevezetőjében utalt a honvédelem és a külföldi katonai szerepvállalás stratégiaiváltásának, illetve módosulásainak „szükségességére” és főbb területeire. Hangsúlyozta, hogy az olyan *stratégiai léptékű biztonsági változások mint: az Egyesült Államok megelőző csapás elvére épülő és permanens háborúkhöz vezető biztonsági és katonai stratégiája, a NATO és az EU jelentős bővülése, stratégiájuk módosulásai, Magyarország biztonsági környezetének átrendeződése és más védelmi kényszerek, a nemzeti biztonsági és védelmi stratégiánk módosítását is kikényszerítik.* Ennek főbb területei: a haza katonai védelme, a külföldi – nem a washingtoni szerződés 5. cikkelye szerinti – katonai műveletekben való részvétel és a Magyar Honvédség. Külön is kiemelte, hogy a hatályos *stratégiák változtatása csak a honvédelem alkotmányi, törvényi és nemzeti stratégiai szabályozásnak keretei között történhet.*

Az előadó beszédének fő részében részletesen elemezte a *stratégiaiváltás biztonság – és védelempolitikai alapvetését.* Utalt az alkotmány 5. 6. és a 40/A §. (1) pontjaiban meghatározott alapelvekre, amelyek meghatározzák a stratégia változtatások lehetséges keretét. Hangsúlyozta, hogy a Magyar Honvédség alapvető kötelessége a *haza katonai védelme, valamint a nemzetközi szerződésből eredő kollektív védelmi feladatok ellátása.* Biztonsági és védelmi stratégiánk két alappillére épül: egyfelől a nemzeti önerőre, másfelől az euroatlanti integrációra és a nemzetközi együttműködésre.

A tervezett változtatások a hatályos alkotmányi és nemzeti stratégiai alapelveket „módosítják”, melynek lényege: *alapfeladat az országon kívüli béketeremtő és békefenntartó műveletben való részvétel, amivel ma „szavatolható” az ország katonai biztonsága. A biztonság és védelem szavatolásának nemzeti önerőre építő katonai eleme jelentősen csökkenthető.* Fő következmény, hogy a Magyar Honvédség minősé-

gileg új módon – harcfeladatokkal is – legyen képes részt venni a nem kollektív védelmi jellegű katonai műveletekben. Ez a formálódó biztonság – és védelemstratégia lemond arról, hogy a szövetség védelmi garanciája csak megfelelő nemzeti katonai szerepvállalás mellett lehet hatékony, ugyanakkor érdemi hozzájárulásra törekszik a NATO – szövetségi és más szövetségi részvétellel zajló koalíciós műveletek teljes spektrumában, beleértve ebbe az expedíciós műveleteket is. Ezért a honvédségnek rendelkeznie kell rugalmasan alkalmazható, az ezen műveletekben való részvételhez szükséges képességekkel.

Az előadás a továbbiakban a *stratégiaiváltás katonai területeivel* foglalkozott. Hangsúlyozta: *stratégiaiváltásra van szükség a haza katonai védelme szavatolásának megszervezésében, és az így modernizált védelemhez kell elsődlegesen átalakítani és fejleszteni a Magyar Honvédséget.* Ez azt jelenti, hogy a védelem szavatolása – korábbi – háború központuságú elvekre épülő stratégiáját, teljes körűen fel kellett váltani a biztonsági helyzetünknek megfelelő védelemszavatolási és haderőalkalmazási koncepcióval. A javaslatok szerint a Magyar Köztársaság a *haza katonai védelmét – továbbra is – honvédelmi képességére és a szövetség kollektív védelmére alapozza.* Ennek megfelelően a védelem szavatolását és annak haderőigényét – a finanszírozhatóság keretei között – meg kell feleltetni a nemzeti hatáskörben önállóan és a szövetség – módosuló – hadszíntéri haderőcsoportosításába beépülten szervezett haditevékenység követelményeinek. *Magyarország katonai biztonságának békeidejű garantálását és a katonai védelem szervezését – szövetséggel egyeztetett – nemzeti hatáskörű feladatként szükséges meghatározni. A haza katonai védelmét várható alapesetei szerint differenciáltan, a fegyveres cselekmények exklúzióját és feltételezve célszerű szabályozni.*

Az előadás további része ismertette és elemezte a védelmi felülvizsgálat szerinti *katonai alkalmazási forgatókönyveket és ambíciószinteket (tervezési alapvetéseket)* a hazai és külföldi műveletekre vonatkozóan. Kiemelte, hogy az „alkalmazási forgatókönyv” szerinti hazai műveleteket és az ambíciószinteket célszerű lenne *egységes alapon – például veszélyekhez adekvátan – felosztani, hogy a katonai*

műveletek és azok feladatai egyértelműek legyenek a védelmi tervezés számára. Szükség volna meghatározni a nemzeti hatáskörben önállóan és a szövetség csapatcsoportosításába beépülten végrehajtandó katonai műveleteket.

A vitaindító előadás a *Magyar Honvédség szervezeti átalakításáról* – mint strukturális stratégiaváltásról – a honvédség hosszú távú fejlesztésének irányairól szóló új országgyűlési határozat alapján mondott véleményt. Hangsúlyozta, hogy a megújuló haderőstruktúra a módosuló biztonság- és védelempolitikai elveit tükrözi. *Olyan haderő-struktúra várható, amely a haderő alapvető részét a külföldi* – nem az 5. cikkely szerinti – *katonai szerepvállaláshoz köti.*

A vitaindító előadást rendkívül aktív vita és véleménycsere követte. A felszólalók – többségében – megerősítették az előadás főbb következtetéseit és kritikai észrevételeket fogalmaztak meg a tervezett védelemstratégiát és a haderő-átalakítás megoldási módját érintően.

Lórincz Kálmán nyá. vezérezredes, az MH volt parancsnoka felszólalásában megerősítette a vitaindító előadás következtetéseit. Hangsúlyozta, hogy a haza katonai védelme és az ehhez – a szövetség keretei között – szükséges honvédség megújításához, a stratégiai szükség szerinti módosításához, politikai konszenzusra és szakmai megalapozottságra van szükség. Hangsúlyozta; a honvédelem tervezett leépítése, az önálló fegyvernermi kultúrák megszüntetése és egy expedíciós jellegű haderő létrehozása, sem politikai sem pedig katonai szempontból nem fogadható el. Külhoni megvédeni hazánkat a múltban sem lehetett és a jövőben sem lehet.

Dr. Seebauer Imre nyá. alezredes a haderő strukturális átalakításának vezetési kérdéseivel foglalkozott. Kiemelte, hogy az új szervezetek és modulelemek kialakítása, létszámuk meghatározása, megfelelő elvek betartásával lehet csak sikeres. Kifogásolta a békeműveletekre tervezett két zászlóaljnyi erő maximum 1600 főben történő meghatározását, a vezető szervek és a harcoló szervezetek közti arányokat. Felhívta a figyelmet a vezetői továbbképzések fontosságára.

Karsai Péter országgyűlési képviselő a Honvédelmi bizottság alelnöke felszólalásában hangsúlyozta, hogy a honvédelem szavatolása hosszú távú és nem tíz éven belüli stratégiát követel. Mivel az ilyen stratégia

több kormányciklust is magában foglalhat, ezért kialakításakor a parlamenti pártok konszenzusára lenne szükség. Így elkerülhető lenne az a nemkívánatos gyakorlat, hogy a kormányváltást követően szinte mindent előről kelljen kezdeni. A tervezett haderőátalakítás más államok olyan segédcsoportává teszi a honvédséget, amellyel az csak fölföldi szerepvállalásra lesz alkalmas, ezért az nyilvánvalóan nem fogadható el.

Háber Péter nyá. dandártábornok hozzászólásában kifogásolta, hogy az előadás nagyobb részben politikai és csak kisebb részben szakmai kérdésekkel foglalkozott. Hangsúlyozta, hogy a magyar haderő képtelen önálló harc- és hadművelleti tevékenységre, de erre nincs is szükség, a szakmai kultúrák pedig a haderőátalakítás után is megmaradnak. Indokolta a békeműveletre tervezett zászlóalj lehetséges létszámát.

Szászvári Lajos katonai szakértő hozzászólásában hangsúlyozta, hogy a haderőreform az állam megváltozott biztonság- és védelempolitikáját tükrözi. Az önkéntes haderőre való áttérésnek nincs meg a fedezete. A leépülő honvédelmi képességet legalább a nemzetőrség felállításával lenne célszerű valamelyest ellensúlyozni.

Magyar István alezredes felszólalásában a haderő struktúraváltásával és a nemzetőr-séggel foglalkozott. Ismertette, hogy a könnyű lövész dandárok alapegységeinek milyen harcászati követelményeknek kell megfelelni és ehhez milyen kiképzés szükséges. Megítélése szerint a vadásztársaságok és a fegyveres biztonsági szolgálatok fegyverhasználati engedélyét kötni lehetne a létrehozandó nemzetőrségbeni tevékenységhez is.

Jakubinyi Béla nyá. ezredes kiemelte, hogy a katonai stratégiaváltást a vonatkozó katonai stratégia hiányában tervezik végrehajtani. Fontosnak tartaná figyelembe venni a katonai szakma gazdag tapasztalatát a haderő megújításának folyamatában. Kifogásolta a mozgósításról való lemondást, a tartalékos állomány nem kellő biztosítását.

A vitát a szakosztályelnök válasza és összefoglalója zárta. A vitafórum eredményes hozzájárulás volt a katonai védelem és a haderő tervezett stratégiaváltásához.

Dr. Pekó József
szakosztály-elnök

A Védelemgazdasági Szakosztály ülése

A Védelemgazdasági Szakosztály éves munkatervének megfelelően 2004. május 19-én szakosztályi ülést tartott *Gazdálkodási stratégiák és alkalmazási lehetőségeik a honvédelmi tárcánál* címmel. Elsőként Tollár Tibor a BM főosztályvezetője ismertette a tárca stratégia gazdasági fejezete kidolgozásának tapasztalatait. Ennek során a közigazgatási stratégiába kellett illeszteni a fegyveres rendvédelmi szervek némileg eltérő szemléletben készült funkcionális stratégiáit. A költségtakarékosság és a hatékonyság volt az a két kulcsfogalom, amelyekkel az eltérő szemléletű részstratégiák összeköthetők és a tárca közigazgatási stratégiájába illeszthetők voltak. Hasonló kettősséggel kellett megküzdeni a decentralizált döntési mechanizmus és a centralizált információ és tervezési rendszer összehangolása során.

Gáspár Tamás őrnagy (HM főosztályvezető helyettes) előadásában azokat a vezérelveket foglalta össze, amelyek mentén a tárca gazdálkodási stratégiája a megalkotható lenne. Az 1999 és 2003-as felülvizsgálatok a létszámcsoökkentés, a tisztatámogatási rendszerre való áttérés, a képességalapú haderő küldetésének és jövőképének kialakítása szempontjából egy sor kérdést tisztázott, de ez még nem jelent gazdálkodási stratégiát. Ilyen szempontból még a 10 éves terv sem tekinthető annak, mivel pénzügyileg túl hosszú időszakot próbál felölelni és már rövid idő

után látható, hogy a trendek tekintetében túlzottan optimista. Az előadó véleménye szerint ebben a kérdésben nem a biztos jövőre kellene építeni, hanem inkább olyan célkitűzésre, ami a mindenkori erőforrásokkal való hatékony gazdálkodást célozza meg. Ehhez alaposan át kellene gondolni a centralizáció, decentralizáció; a lapos szervezeti hierarchia és a jogkörök delegálásának; az információval való gazdálkodásnak; a régi és új gazdálkodási módszerek versenyének; a vagyongazdálkodás-kapacitásgazdálkodás; a piaci környezet és erőforrás bevonás lehetőségeinek; a humán erőforrás gazdálkodáson belül a folyó költség-tőke költség kérdéseinek körét. Mindezek egy 5–8 éves tervszerű és tudatos átalakítható munkával valósíthatók meg.

Harmadik előadóként Mészáros Sándor a BKÁE docense a katonai gazdaságtan és a katonai logisztika viszonyát elemezte olyan szempontból, hogy a megújuló oktatási struktúrában a jövő gazdálkodási stratégiáját megvalósító hallgatók aktuális, de egyben kiértélt és időtálló ismeretekkel legyenek felvértezve.

Az előadások nyomán kialakult vitában a hallgatóság alapvetően egyetértett az előadók nézetével, de egyben felhívta a figyelmet az ilyen hosszú távú feladat buktatóira, a korábbi évek egyes kísérleteinek tanulságaira.

*Dr. Király László
szakosztály-elnök*

Emlékezünk munkatársunkra...

Életének 75. évében tragikus körülmények között elhunyt

VARGA LÁSZLÓ nyugállományú határőr alezredes,

folyóiratunk olvasószerkesztője.

Varga László a Hadtudomány első számától, 1991-től – mint olvasószerkesztő – részt vett a kéziratok előkészítésében, a nyomdai korrektúrák ellenőrzésében. Nem volt tagja társaságunknak, mégis sokat tett azért, hogy a kiadványainkban megjelenő cikkek, tanulmányok megfeleljenek a magyar helyesírás szabályainak.

Folyóiratunk szerzői, olvasói – akik ismeretlenül is sokat kaptak tőle – és a nyomdai előkészítők búcsúznak az egyszerű, igényes, az írás és szerkesztés szabályainak betartásában következetes munkatárstól.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Egy hiánypótló könyv

Jövőre lesz tíz éve annak, hogy Magyarország aktív részvételt vállalt a balkáni békefenntartásban. A Magyar Műszaki Kontingens katonái voltak az elsők, akik NATO vezette műveletben bizonyíthatták felkészültségüket. Ahhoz, hogy hazánk 1999-ben tagja lett a Szövetségnek, a Bosznia-Hercegovinában végzett eredményes munka is hozzájárult. A kontingens 2248 napot töltött a hadszíntéren, ahol katonáink – közel 2000 fő – 380 számozott feladatot hajtottak végre.

A felsoroltakat egy olyan könyvből merítettem, amely hiánypótlónak számít, amelynek megjelenését régen vártuk. A Stratégiai Védelmi Kutatóközpont jelentette meg a Védelmi Tanulmányok sorozatban dr. Padányi József: *Békefenntartás Boszniában: a Magyar Műszaki Kontingens* című munkáját.

A szerző saját tapasztalataira és sok éves kutatásaira alapozta elemzéseit. A könyv tartalmazza a Magyar Műszaki Kontingens által elvégzett szakfeladatok tudományos igényű elemzését és számos olyan következtetést, amelyek eddig nem kaptak nyilvánosságot. Bemutatja a békefenntartó erők törzsének felépítését, a műszaki törzs helyét, a műszaki támogatás sajátosságait és feladatait. Értékeli a kontingens megalakításának körülményeit, a működés tapasztalatait.

A szerző érdekes megoldást választott az egyes – a magyar gyakorlatban eddig nem ismert vagy nem alkalmazott – műszaki támogatási feladatok bemutatására. Önálló tanulmányként is értékelhetők a polgári-katonai együttműködés, és a békefenntartó műveletek környezetvédelmi feladatairól szóló mellékletek, valamint a hadszíntéren megismert újszerű műszaki eszközökről szóló anyag. A könyvet időrendi táblázat és jogszabály gyűjtemény egészíti ki.

Egészen aprólékos munkát tükröz a szakfeladatokról szóló melléklet. A szerző több éven át kutatta a kontingens okmányait,

a hadszíntéren készített videofilmeket és az egyéb fellelhető dokumentumokat. A feladatok összefoglalása ennek megfelelően igen alapos, és hűen tükrözi azt az erőfeszítést, ami katonáinkat jellemezte ebben a misszióban. Érdekessége ennek a fejezetnek azok a rövid „pletykák”, amelyek egyes feladatok körülményeit teszik plasztikusabbá.

Az a tény, hogy a szerző maga is aktív részese és alakítója volt az IFOR/SFOR műveleteknek megalapozza a könyv hitelességét. A kontingens törzsfőnökeként, parancsnokhelyettesként, majd az SFOR csapatok műszaki főnökeként, olyan adatokhoz is hozzájutott, olyan összefüggéseket is látott, melyeket kevesen ismerhetnek a műszaki támogatással és a békefenntartással foglalkozó szakemberek közül.

A könyv megírása rámutatott egy olyan hiányosságra is, amelyről valamennyien tudunk, de keveset teszünk ellene. A Magyar Műszaki Kontingens történetének feldolgozásához elvileg minden feltétel adott volt. Készültek okmányok, fényképek, videofelvétel, esetenként összefoglaló jelentések. Mindezek ellenére a kutatás során az derült ki, hogy az archiválás esetleges, az okmányok egy része használhatatlan, sok bennük a pontatlanság, illetve egy részük elveszett. Hiányzott az egységes akarat és elképzelés, a mindenkori vezetők – parancsnok, törzsfőnök – hozzáállásán múlott a hatékony adatrögzítés. Csak remélni lehet, hogy a jelenleg is folyó missziókban ez már másképp van.

A könyv sikere megjósolható. Egyrészt a békefenntartó műveletek kutatásával foglalkozó szakemberek, másrészt a misszióban érintett „veteránok” körében számíthat nagy érdeklődésre. Fényképekkel színesítve, a szakmaiságon túlmutató részekkel kiegészítve – a műveletek megkezdésének 10. évfordulójára kiadva – a könyvesboltok polcain is megállja a helyét.

Kolossa Sándor

Pályázat

BTR-80 harcjármű fejlesztési lehetőségei a kor kihívásainak tükrében

A Magyar Hadtudományi Társaság ezennel pályázatot hirdet olyan elméleti tanulmányok megírására, amelyek felvázolják a BTR-80 alapjármű bázisán kifejleszthető célszervezőkre, speciális járművekre (azok változataira illetve prototípusaira) vonatkozó elképzeléseket, tartalmazzzák a fejlesztés célját, a kifejlesztendő eszköz rendeltetését, harcászati-technikai paramétereit, a vele szemben támasztott alapvető elvárásokat, lehetséges – hazai illetve külföldi – felhasználásának határait, a fejlesztési munkálatok anyagi, pénzügyi, technológiai és humán szükségleteit.

A pályamunkának ki kell térnie az adott eszköz-fejlesztés nemzetközi tendenciáinak bemutatására. A bemutatott műszaki javaslatoknak a megvalósíthatóságon túl tekintettel kell lenniük a Magyar Honvédség költségvetési lehetőségeire.

A műszaki megoldások ismertetésének megfelelő mélységűnek kell lennie. A korszerűsítés szempontjait a klasszikus hármas követelményrendszer (tűzerő, mozgékonyág, védettség) bázisán kell kidolgozni. Az említett követelményrendszer kiegészülhet például a vezetés-irányítás szempontjaival (amelyek tartalmazhatják a korszerű elektronikai eszközökkel támogatott harcvezetési módszereket).

A pályamunka tartalmazhat komplex korszerűsítési elgondolást, illetve korlátozódhat egy részterületre is. Néhány lehetőség a témaválasztásban: a tűzerő vagy a találati pontosság növelése, a védettség fokozása, a megbízhatóság, üzembiztonság szintjének emelése, a kezelhetőség, az ergonómiai megfelelőség javítása.

A pályázaton olyan egyének illetve munkacsoportok vehetnek részt, akik illetve amelyek munkaköri kötelességeibe nem tartozik bele az említett harcjárművek jelenleg is folyó fejlesztési munkálatainak tervezése, szervezése vagy végrehajtása.

A pályázatra jelentkezők konzultációs lehetőséget kapnak a Részvénytársaság szakemberei részéről, hozzáférhetnek a pályázat kidolgozása céljából számukra szükséges háttér-információkhoz. A nyertes pályaművek elkészítői egyrészt bekapcsolódhatnak a program kivitelezésébe is, másrészt tanulmányaikat továbbfejleszthetik tudományos fozkozati elnyerése céljából.

*A kész pályaművek benyújtási határideje:
2004. november 30.*

A pályaműveket a Magyar Hadtudományi Társaság titkárságára kell eljuttatni két gépelt példányban és elektronikus formában.

A pályaművek elbírálására a Társaság a HM Currus Harcjármű Rt szakembereinek bevonásával bizottságot hoz létre, amely 2005. január 31-éig eredményt hirdet. Az értékelés során előnyt élveznek azok a műszaki megoldások, amelyek számolnak a magyar hadiipari vállalkozások részvételével. A széles témaválasztási lehetőség miatt egységes értékelési szempontokat nem lehet meghatározni.

A pályaművek díjazása:

- I. díj 60 ezer forint,
- II. díj 40 ezer forint,
- III. díj 20 ezer forint.

A díjazott pályázók bekapcsolódhatnak a tényleges fejlesztési munkálatokba. A Társaság fenntartja magának a jogot, hogy a beérkezett és nem díjazott pályaművek szerzőit is bevonja a további tevékenységbe, illetve hogy a beérkezett pályaműveket felhasználja a harcjármű-fejlesztési programok keretében.

Budapest, 2004. június 28.

Az MHTT elnöksége

Contents

László Nagy:	About the almost half century old history of EU	3
István Gyarmati:	Hungarian Defence Forces and the European Union	13
József Bencze:	The role of custom services in the conservation of security of global commerce	21
Gábor Nagy:	Force modernization and development	31
Sándor Felházi–László Mlinárik:	Alternatives of the modernization and development of the artillery	42
Sándor Szabó–Tibor Kovács:	Principles of engineering support	54
János Tomolya:	The use of experiences and the development of the military specialized language	69
Péter Lippai:	Historical experiences of mission-oriented leading	77
Klára Kecskeméthy Siposné:	The Mediterranean Dialogue and the reinforcement of security and co-operation	90
Tibor Bartha:	Anti-person acoustic weapons as non-lethal weapons	98
Marianna Lendvay–Gyula Zsigmond:	Methods of endurance analysis of complex electrical equipment	110
Meeting of the delegates of the Hungarian Society of Military Science		117
Competitions		131

Inhalt

László Nagy:	Aus der fast halbhundert Jahre alten Geschichte der EU	3
István Gyarmati:	Die Ungarische Armee in der Europäischen Union	13
József Bencze:	Zolldienste im Auftrag der Bewahrung der Sicherheit von Welthandel	21
Gábor Nagy:	Umstrukturierung und Entwicklung der Streitkräfte	31
Sándor Felházi–László Mlinárik:	Die Alternativen der Modernisierung und der Entwicklung der Artillerie	42
Sándor Szabó–Tibor Kovács:	Prinzipien der Pionierunterstützung	54
János Tomolya:	Die Anwendung von Erfahrungen und die Entwicklung der Militärfachsprache	69
Péter Lippai:	Die historischen Erfahrungen der missionsorientierten Führung	77
Klára Kecskeméthy Siposné:	Der Mediterrane Dialog und die Verstärkung der Sicherheit und der Zusammenarbeit	90
Tibor Bartha:	Anti-personale akustische Waffen, als nicht tödliche Waffen	98
Marianna Lendvay–Gyula Zsigmond:	Methoden der Bewährungsanalyse von elektrischen Komplexgeräten	110
Delegiertenversammlung der Ungarischen Wehrwissenschaftlichen Gesellschaft		117
Ausschreibungen		131

Содержание

Ласло Надь:	Из полувековой истории Евросоюза	3
Иштван Дьярмати:	Венгерская Армия в Евросоюзе	13
Йозеф Бенце:	Службы таможи в поддержке безопасности мировой торговли	21
Габор Надь:	Реорганизация и развитие Вооруженных Сил	31
Шандор Фелхазы–Ласло Млинарик:	Альтернативы модернизации и развития артиллерии	42
Шандор Сабо–Тибор Ковач:	Принципы инженерной поддержки	54
Янош Томоя:	Распространение опыта и развитие военного спецязыка	69
Петер Липпай:	Исторический опыт управления проведения миссий	77
Шипошне Клара Кечкемети:	Медитеранский диалог в усилении безопасности и взаимодействия	90
Тибор Барта:	Акустическое оружие как не смертельное средство	98
Марианна Лендвай–Дьюла Жигмонд:	Надёжные аналитические методы комплексной электро-системы	110
Заседание общества венгерских военных наук		117
На конкурсе		131

A második világháború befejezésének
60. évfordulós ünnepségeit előkészítő Emlékbizottság

FELHÍVÁSA A MAGYAR TÁRSADALOMHOZ

2004 májusában Kiss Péter, a Miniszterelnöki Hivatal vezető miniszter a Magyar Parlament épületében megalakította a második világháború befejezésének 60. évfordulós ünnepségeit előkészítő emlékbizottságot.

Az emlékbizottság immár az Európai Unió tagországát képviselő magyar társadalomhoz fordul, hogy együtt emlékezzünk meg a nemzetünket megtizedelő, közel egymillió magyar áldozatot követelő háború befejezéséről, a később eltorzult, ám végül is történelmi jelentőségű békés kibontakozásról.

Tisztelettel felkérjük az önkormányzatokat, a társadalmi egyesületeket, a kultúra és a média képviselőit, a közvélemény formálóit, a határon túli honfitársainkat: emlékezzenek meg a háború befejezéséről, ismertessék meg a fiatalokat a tragédia gyászos okaival, népünk legjobbjainak önfeláldozó ellenállási küzdelmével, a demokrácia, az emberi egyenjogúság fontosságával.

*Segítsük elő ezzel is, hogy hazánk méltó tagja legyen
az Európai Uniónak.*

Kérjük mindazokat, akik a fentiek szellemében konkrét tevékenységet valósítanak meg az emlékév folyamán, szíveskedjenek arról az Emlékbizottságot tájékoztatni.

Címünk: 1701 Budapest, Pf. 244, Emlékbizottság 1945–2005.

A Magyar Kormány által felkért Emlékbizottság tagjai:

Göncz Árpád elnök,
Hanti Vilmos alelnök,
Szajda Szilárd titkár,

Darvas Iván, Dési János, Gerendás Péter, Hegedűs D. Géza,
Jancsó Miklós, Ormos Mária, Szenes Iván, Szepesi György,
Várnai Ferenc, Voith Ági, Zimányi Tibor.